SORULA
RLA
KADER

Tema resimleri resim sevdalısı Michael Elkan tarafından tasarlanmıştır.

Bu e-kitap Yazar Celal Çatak tarafından publitory com'da "2015" yılında ve yazarın kendisi tarafından Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs CC BY-NC-ND lisansıyla (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode) yayınlanmıştır. Tüm hakları saklıdır.

Bu e-kitap dosyasında, yazara atıfta bulunulabilir. İçeriğinde herhangi bir değişiklik yapmadan ve ticari amaçla kullanmamak kaydıyla ücretsiz indirilebilir, yayınlanabilir, bastırılabilir ve paylaşılabilir.

Bu e-kitab (UUIDsi 8d4a703e-accc-11e5-8a65-3f0f8825bcb).

Yazar; Konya'nın Akören ilçesinde doğdu. İlk ve orta tahsilini burada tamamladı. 1973 yılında Konya Sanat Enstitüsü, 1975 yılında da İzmir Hava Teknik Okulunu bitirdi. 1995 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinden emekli oldu. Konya'da Rampalı Çarşıda Sahaflık yapmış olup, Konya merkezde ikamet etmektedir.

ÖNSÖZ

Değerli okuyucu! “Çalma kapıyı çalarlar kapını” ve “Ava giden avlanır” “Eden bulur” gibi; bu anlamlara gelen atasözlerimiz mevcuttur. Âcizane bu atasözlerine muhatap olduğum kanaatindeyim. Pek tabi ki; bu kanaate nerden vardınız diyeceksiniz? Yaşamım boyunca ilme karşı bir zafiyetim vardı. Sanki kitap kurdu gibi; çok çeşitli kitapları okumakla kalmayıp, bazılarını da Kur’an-ı Kerim’i hatmeder gibi defalarca okumuşumdur. Genellikle çok kitap okuyanlarda da şöyle bir hastalık olur. Kafaları birçok meselelere takıldığı için, çok da soru sorarlar. İşte o çok soru soranlardan biriside herhalde bu fakirdir.

Otuz beş yıl sonra değişik bir mekânda, ilminden istifade ettiğim büyüklerimden birisiyle karşılaştım. Dünyalık yönlerimden bahsettim, bir türlü çıkaramadı. Bana aynen şunu söyledi: “Devamlı soru soran genç bir kardeşimiz vardı, o sen misin?” dedi. Bende evet efendim o garip benim dedim. Bu şekilde marifetimiz de ortaya çıkmış oldu.

Kendileri ile yüz yüze görüşmediğim, ama ilminden istifade ettiğim bir başka büyüğüm vardı. Bu âlim zatın gazetenin birinde soru cevap köşesi vardı. Köşesine sorular gönderdiğim olurdu. Hatta

sorduğum sorulardan bazıları, kitap haline getirilen eserinde yayınlanmıştır.

Yine ilminden istifade ettiğim çok değerli bir hoca efendi vardı. Evi sanki bir hastane gibi¸ gece yarılarına kadar ruhsal problemleri olanlara şifa dağıtmaya çalışırdı. İşte soru sorduklarımdan biriside bu hoca efendiydi. Kafama şöyle bir soru takılmıştı. Hocam dedim: Padişahlar fakir miydi? Hoca efendi: Padişah; hiç fakir olur mu? Tabi ki zenginlerdi, dedi. Madem zenginlerdi; hacca gitmek zenginlere farz oluğuna göre, hacca niye gitmemişler? Dedim. Şöyle bir düşündü: Böyle sorular nerden aklına gelir, nerden bulursun dedi. Düşünüp araştırıyayım sonra cevabını veriyim dedi.

Pek tabi ki; bilenlere fazla soru tevcih etmekte kolay bir şey değil, sıkılıyorsunuz utanıyorsunuz, her akla gelen soruyu sorma imkânınız da olmuyor. Bundan dolayı meseleleri derinlemesine araştırmak daha uygun oluyor. Yetmişli seksenli yıllarda kitap bulmak, kitap almak öyle kolay bir şey değildi. Şimdiki nesil değerlendirebilirse bilgiye ulaşması çok kolay, fazla soru sormasına da gerek kalmıyor.

Başlangıçta atasözlerinden bahsetmiştik. Siz soru sorarsanız elbette size de soru soranlar çok olur. İşte insana soru soruldukça, bu seferde soru cevap listesi aynı oranda artıyor. Sorulan sorulara sadece cevap vermekle kalmayıp, muhakkak kaynağa da dayanması gerekmektedir. Genellikle araştırmalar kaynağa dayandığı için, bu sefer de kâğıda yazılma zarureti oluyor.

Bu fakirde de; bu cevaplar bir gün lazım olur diye, atmama hastalığı vardı. Hal böyle olunca bu soruları ve cevapları kitaplaştırmak hâsıl oldu. Bu soru cevapların içerisinde kader mesesiyle ilgili sorular öne çıkmaktaydı. Bu şartlar gereği, kader mesesiyle ilgili kitaplar yazmaya karar verdim. Mevlam mahcup etmesin.

Bu kitaplardan birinci kitap olan “ALLAH’IN SIRRI KADER” kitabı; Allah Teâlâ’yı tanıma, yaratılan mahlûkatı tanıma, insana takılan cihazlarla insanı tanıma, kadere işaret eden deliller, kaderi iyi yaşamanın yolları nelerdir? Bu soruları cevaplamaya çalıştık.

İkinci kitap olan ”KADER” kitabı; Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler Işığında kaderden bahsetmekle birlikte, detaylı olarak kaza, kader, Cenab-ı Hakk’ın emirleri, irade çeşitleri, kudret, fiiller, rızık, ecel ve kaderle ilgili sorulara cevaplar bulabilirsiniz.

Üçüncü kitap olan “GÖMLEKTEKİ ESRAR” kitabı; rüyalarla kaderden bahsetmekle birlikte, rüyaların kaderle ilişkisi, rüya çeşitleri, Hz. Yusuf’un rüyası, bazı rüyalardan kesitler sunulmaktadır.

Dördüncü kitap olan “ANNE KALBİ” kitabı; rahmet merhamet ve şefkatteki kaderden bahsederek, Allah’la mahlûkat arasında ve mahlûkatın kendi aralarındaki kader kanunlarından bahsetmektedir.

Beşinci kitap olan “SORULARLA KADER” kitabı; kader nedir? Kaderimizi yaşarken nelere dikkat etmeliyiz? Kaderimizi güzel yaşamak için ne yapmalıyız? Nasıl hareket etmeliyiz? Kaderle ilgili daha nice akla gelen sorulara cevaplar bulabilirsiniz.

Altıncı kitap olan “KADER ADALET EDER” kitabı da; kaderin adalet etmesinden dolayı kaderin gerekli olduğunu, insanları doğrulara ulaştırdığını, kötü yollardan alıkoyduğunu anlatmaktadır.

Yedinci kitap olan “KEDERİN İLACI KADER” kitabı ise, kadere inanmanın insanı kederden kurtaracağı, insanın bilmediği kaderinden dolayı kederlenmesine gerek olmadığını, gelecekten ümitli olması gerektiğini anlatır..

Araştırmacı Yazar: Celal Çatak

İÇİNDEKİLER

NEDEN İNSANIN AKLINA KADERLE İLGİLİ SORULAR

GELMEKTEDİR?----------11

KADERE NİÇİN ALLAH'IN SIRRI DENMİŞ?----------13

KADER HAKKINDA KONUŞULMAZ MI?----------16

KAZA VE KADER NE DEMEKTİR?----------23

KADER İLİM NEV'İNDEN MİDİR?----------25

KADER İLİM-i EZELİDEN MİDİR?----------28

KADER İLM-İ EZELİDEN OLDUĞUNA GÖRE EZEL NE DEMEKTİR?----------29

KADER İNANCI İNSANA NE FAYDA SAĞLAR?----------33

KADERİ KENDİ İRADEMİZLE Mİ YAŞARIZ?----------41

KADER DE MEŞÎET-İ İLAHİ ASIL MIDIR?----------43

HİDAYETE NASIL ERİŞİLİR?----------48

KADERİN SEBEP İLE MÜSEBBEBE TAALLUKU NASIL
OLMAKTADIR?----------
52

MEZHEBLERİN SEBEP İLE MÜSEBBEBE BAKIŞLARI
NASILDIR?----------
54

KAZA, KADER VE ATÂ'NIN BİRBİRİYLE İLİŞKİLERİ
NASILDIR?----------
55

TEVEKKÜL NEDİR NASIL
YAPILMALI?----------58

ŞER-İ EMİR CEBR-İ EMRE DÖNÜŞÜR
MÜ?----------63

GÜNAHLAR KÂİNATIN HİDDETİNİ CELBEDER
Mİ?------66

ALLAH’IN İRADESİ OLMASINA RAĞMEN RAZI OLMADIĞI
AMELLER----------72

İKTİRAN İLLET SEBEP NE
DEMEKTİR?----------73

KADER DEĞİŞİR
Mİ?----------78

İNSAN KADERİNİ KENDİ ÇİZEBİLİR
Mİ?----------81

İNSAN KADERİNİN SONUCUNU BİLEBİLİR Mİ?----------88

TEDBİR TAKDİRİ BOZAR MI?----------93

İNSANIN KADERİNİ BİLMEMESİ RAHMET MİDİR?------98

KADERİMİZDE CENNETE VEYA CEHENNEME GİDECEĞİMİZ BELLİ. O HALDE BU DÜNYAYA NİÇİN GÖNDERİLDİK? ÇALIŞMAMIZA NE GEREK VAR?-------105

KADER ADALET EDER Mİ?----------111

KADER İNSANI KEDERDEN KURTARIR MI?----------127

BAŞIMIZA GELEN KAZA BELA HASTALIK VE MUSİBETLER KADER Mİ?----------128

İNSAN KADER MAHKÛMU MUDUR? YOKSA KADERİN MAHKÛMU MUDUR?----------135

KISA BİR ÖMÜRDE, BELİRLİ GÜNAHLARA KARŞILIK, SINIRSIZ BİR CEZA VE SOSUZ BİR CEHENNEM AZABI NASIL ADALET OLUR?----------139

İLİM MALÛMA MI TABİDİR?----------141

BELA, DİLE Mİ BAYALIDIR?----------148

RÜYA KİMLERE TABİR ETTİRİLMELİDİR?----------149

ZEKÂT VERMEK FAİZDEN KAÇMAK ALLAH'IN RAHMETİNİ CELBEDER Mİ?----------151

AKLIN VERİLMESİ ALLAH'IN RAHMETİ MİDİR?--------152

CENNET ALLAH'IN RAHMETİ MİDİR?----------153

SALAVAT ALLAH'IN RAHMETİNİ CELB EDER Mİ?------154

KÂİNATTAKİ YARDIMLAŞMA ALLAH'IN RAHMETİ MİDİR?----------155

ALLAH'IN RAHMETİ KİMLERİN ÜZERİNEDİR?----------156

YIRTICI HAYVANLAR ARASINDAKİ SALDIRI ŞEFKATE TERS DEĞİL Mİ?----------159

BAZI HAYVANLARIN YAVRUSUNU ÖLDÜRMESİ YÂDA YEMELERİ ŞEFKATE TERS DEĞİL Mİ?----------162

İNSANLAR NİÇİN EŞİT YARATILMA MIŞTIR?----------164

İNSAN YAŞAMINDA NELERE DİKKAT ETMELİ?----------166

KADERİ GÜZEL YAŞAMANIN YOLLARI NELERDİR?--170

İMAN EDİP SÂLİH AMELLER İŞLEYEREK KADERİ GÜZELYAŞYABİLİRMİYİZ?---------- ----------170

DOĞRU HAREKET EDEREK KADERİMİZİ GÜZEL YAŞAYABİLİR MİYİZ?----------175

SÜNNETLER ÖMRÜ BEREKETLENDİRİR Mİ?---------- 180

DUA VE SADAKA BELAYI KALDIRIP HAYIR KAPILARINI AÇAR MI?----------180

ANNE BABA VE AKRABAYA HİZMET HANEYİ BEREKETLENDİRİR Mİ? RAHMETE VESİLE OLUP MUSİBETİ DEF EDER Mİ?----------183

YAVRULAR VE İHTİYARLARDAKİ ZAYIFLIK VE ACZİYET ALLAH'IN RAHMET VE İNAYETİNİ CELB EDER Mİ?----------185

İYİLİK İÇİNDE MÜKÂFAT KÖTÜLÜK İÇİNDE CEZA VAR MIDIR?----------186

ALLAH’IN BİZİM İBADETLERİMİZE İHTİYACI VAR MI?----------187

İBADET İNSANA NELER KAZANDIRIR?--------- --------190

İBADETER DÜNYA SAADETİNE VESİLE MİDİR?----192

İBADET İNSANI OLGUNLAŞTIRIR MI?-------- ----------194

NAMAZ İNSANA NELER KAZANDIRIR?---------- -------195

HAYATA İYİ PENCEREDEN NASIL BAKILIR?----- -----200

ÜÇ YATALAK HASTANIN HAYATA BAKIŞ AÇILARI--201

ĞAYB VE MUĞAYEBÂT-I HAMSE BİLİNEBİLİR Mİ?--- 203

NEDEN SEYYİE BİR; HASENA ON VEYA BAZEN YEDİ YÜZ YAZILIR?----------212

CEHENNEM AMELİN KARŞILIĞI CENNET FAZL-I İLAHÎ MİDİR?----------214

GÜZELLİKLER ALLAH'TAN; KÖTÜLÜKLER İSE İNSANIN KENDİ NEFSİNDEN MİDİR?----------216

RIZK NEDİR?----------
217

BAŞKASININ RIZKI YENİLEBİLİR
Mİ?----------220

RIZK, AZALIP ÇOĞALABİLİR
Mİ?----------220

RIZK İNSANIN AYAĞINA GELİR
Mİ?----------221

RIZK ARARKEN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ?
--------223

HELÂL VE HARAM RIZK VAR
MIDIR?----------224

ECEL NEDİR?----------
226

ECEL-İ KAZA VE ECEL-İ MÜSEMMA NE
DEMEKTİR?---230

ECEL DEĞİŞİRMİ?----------
236

ÖLDÜRÜLEN KİŞİ ECELİ İLE Mİ
ÖLÜR?----------243

ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENLERE NİÇİN
ÖLÜLER DENMEZ?----------
----------246

SONUÇ----------
258

KAYNAKLAR----------
261

NEDEN İNSANIN AKLINA EN ÇOK KADERLE İLGİLİ SORULAR GELMEKTEDİR?

Önsözde de belirtildiği gibi insanın kafasına en çok kader mesesiyle ilgili sorular çıkmaktadır. Kader; İslam itikadının önde gelen esaslarından biridir. Kader; “Allah’ın; olmuş ve olacak her şeyi bilmesi ve takdir etmesi” demektir. Durum bu olmasına rağmen, mezheplerin ve ilim adamlarının ittifakla kabul ettikleri bir mesele de olmamıştır. Bundan dolayı itikatta hak ve batıl mezhepler türemiştir. Her ne kadar diğer eserlerimizde meseleler detaylı anlatılmışsa da, hem okuma kolaylığı hem de anlaşılması biraz kolay anlaşılması için özetlemeye çalışalım.

Cenab-ı Hakk; insana akıl, düşünme ve tercihlerini seçebilme iradesi vermiştir. İşte bu yetenekler de, insanı diğer varlıklardan farklı olarak geçmişini geleceğini tanımaya itmektedir. Bunları bilmesi içinde kafasındaki sorulara cevap bulması gerekir Kafasındaki sorulara cevap bulması içinde soru sorması lazım. Çevresine bakıyor sanki dolup boşalan bir han gibi her an değişmekte, kimisi yeni geliyor kimisi bir daha görünmemek üzere kaybolup gidiyor. Bunda bir hikmet arıyor, bende geldim bir gün bede gideceğim sonum ne olacak. Ben buraya kendi irademle gelmediğim gibi gitmemde kendi

irademle değil. Buraya gelişim ve gidişim bir plan ve program dâhilinde olmalı, bende bir plan ve program dâhilinde hareket etmeliyim ve benimde bir plan ve programım olmalı diye düşünüyor.

Kaderde bir noktada plan ve program olduğuna göre bu plan ve programın bir kısmı bizim irademizde değil, bu dünyaya gelmemiz gitmemiz, erkek veya dişi olmamız, nefes alıp vermemiz, kalbimizin çalışması gibi sıralayabiliriz. Bu plan ve programın kendi irademize ait trafik levhaları gibi olanlarda nasıl hareket etmeliyiz, muhakkak ki sorgulamalıyız.

Kâinata bakıyor görüyor ki! Güneş, ay ve yıldızlar, sanki emrinde bir nefer gibi onlardan istifade ediyor. Bahar mevsiminde bütün nebatat ve ağaçlar kış uykusundan uyanıyor. Hepsi çiçeklerini açarak süslü elbiselerini giyiyor, bir garson gibi en leziz meyvelerini takdim ediyorlar. Sonbaharda yine kış uykusuna yatıyorlar. Bende doğdum büyüdüm ve öleceğim, benim sonum ne olacak? Bu dünya meydanında ne yapmalıyım? Nasıl hareket etmeliyim? Gibi birçok soru kafasına takılıyor ve bunları sorguluyor. Bakıyor ki! Bunlarda bir sır var, bu sırları merak ediyor.

Genelde insanlar kaderi musibete uğradıkları zaman bahane üretmek için kullanırlar. Kader meselesi biraz muğlak, birazda insanların bu konuda bilgileri olmadıkları için dinden çıkarız korkusuyla cesaret edemeyip sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Toplum içerisinde insanları yatıştırmak için kolay bir kavram olmasından dolayı genelde suiistimal edilmiştir.

Genellikle en çok sorulan sorular arasında, Allah kaderimizi yazmış, kaderde değişmeyeceğine göre, biz ne yaparsak yapalım yazılanı yaşarız, benim yapacak bir şeyim yok deyip, kadere her şeyi yükleyip kenara çekilmeyi fırsat biliyorlar. Cenâb-ı Hakk tanınmadan, sıfatları ve isimleri bilinmeden, insanda bulunan sıfatlar anlaşılmadan kader meselesi ne bilinir nede anlaşılır. Allah'ın kaderi ezel-i ilmiyle yazdığını, insanlara ilim ve irade verdiğini düşünmez.

Ağaçların ve bitkilerin tohum ve çekirdekleri gövde, dal, yaprak, çiçekleri ve meyveleri o ağaçların ve bitkilerin kaza ve kaderi olduğunu ve ağaçların ve bitkilerin bu hale hiç itiraz etmediklerini görmesine rağmen bunları düşünmez. Bütün suçu ve meydana gelen olayları kadere yükler, ama karşılıksız para ver desen vermez, kendisine bir tokat aşırsan karşılık verir, işte insan böyle varlık.

İşte insana verilen bu akıl, düşünme ve tercihlerini seçebilme iradesi bazı menfaatler verdiği gibi, bazı sorumluluklarının olduğunu düşünür. Bunun gibi buna benzer kafasına birçok soru gelebilir, bunlara cevap bulmaya çalışalım.

KADERE NİÇİN ALLAH'IN SIRRI DENMİŞ?

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: "Kader hususunda konuşmayın. Zîra kader, Allah'ın sırrıdır. Allah'ın sırrını faş etmeye kalkmayın." [1]

Yine başka bir hadis-i şerif'te de şöyle buyurmuştur. "Kader hakkında fazla konuşmayın,

[1] Ali el-Müttakî; Kenzü'l Ummâl, c-1, s-132.

çünkü sizden evvelkilerin çoğu ondan kaybetmiştir.” [2] Buyurmuştur.

Âlimler; şunları da belirtmekte yarar görmüşlerdir. Yukarıda belirtildiği gibi, kader meselesinin anlatılmasında ve anlaşılmasında zorluklar bulunmasından dolayı, insanların anlamakta zorlandığı kısımlarda fikir yürütmekten ziyade, sükût etmelerinin daha iyi olacağını belirtmişlerdir.

İlim sahibi kişiler bu mevzuda dikkatli çalışma yapmalarını ve insanların anlayacağı şekilde de kader meselesine izahat getirmesinin yararlı olacağını söylemişlerdir.

Âlimler insanlarla ilgili kaderi ikiye ayırmışlar. Birincisine ıztırarı kader; ikincisine de ihtiyari kader demişlerdir. Iztırarı kader; insanın irade ve kudreti dışında meydana gelir. İhtiyari kader ise; insanın irade ve kudreti hesaba katılarak oluşur.

Bu hadis-i şerif’ler bizi kader meselesini konuşmaktan ve bu meseleyi anlamaya çalışmaktan men etmemektedir. Zira bu hadis-i şerif’lerde anlatılmak istenen farklı bir şeydir.

Şöyle ki: Genelde Âlimler; insanla ilgili kaderi ikiye ayırırlar.

Birincisi: İhtiyari kaderdir. İnsanın kendi iradesine bağlı olan kısımla ilgili olan kaderdir. İnanıp inanmamak, sevap veya günah işlemek bu kısma girer. Bu hususlardaki tercihler insanın

---

[2]Tirmizî; Kader, s-1.

iradesine bırakıldığından, bunların neticelerinden insan sorumludur ve Ahirette de hesabını verecektir.

وَلَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ “Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız."

وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَاٰثَارَهُمْ (Nahl, 16/93). “Hem önceden işlediklerini (amellerini) ve (geride bıraktıkları) eserlerini yazarız. (Yâsîn, 36/12).

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ “Her nefis kazandığına karşılık bir rehindir.” Müddessir: 74/38).

كُلُّ امْرِىءٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ “Her kişi kendi kazandığına karşılık rehindir.” (Tûr: 52/21), ayetlerinde de belirtildiği gibi insan iradesiyle işlediği amellerden sorumludur.

Bunlar gibi birçok âyet de bunu ifade etmektedir. Bizim kararlarımızla ilgili olduğu için, bu tür kaderle ilgili konuşmamızda ve fikir yürütmemizde bir mahsur görülmemiştir.

İkincisi: Cebrî kader de denilen ıztırarı kaderdir. İnsanın kendi iradesinin karışmadığı, insan irade ve kudreti dışında meydana gelen hadiselerdir. Bunlara kendimiz karar veremeyiz. Bu nevi kaderimizden dolayı herhangi bir mesuliyetimiz de yoktur.

Bir insanın erkek veya dişi olması, dünyaya geldiği asır ve belde, anne ve babasının kim olacağı

gibi hususları, bu ikinci kısım kadere misal verebiliriz.

Bunları beğenmeyip tenkit etmek, keşke şöyle olsaydı, keşke böyle olsaydı demekle kaderi tenkit etmiş oluruz. Bu şekil tenkitler dinimizce de hoş karşılanmamıştır.

Cebrî kaderle ilgili hususlar ne övünme ne yerinme konusu olabilir. Bu çeşit kaderden dolayı hesap gününde hiç kimse; ırkından, erkek veya dişi olmasından, anne ve babasından dolayı sorulara muhatap olmayacaktır.

“Bu ve benzeri meselelerdeki ilahi takdirin sırrını anlamaya zorlanmak insanı helakete götürür. Bu sırlar ahirette, adalet gününde bütün incelikleri ile görünecektir.

İşte Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in “Kader hususunda konuşmayın. Zîra kader, Allah'ın sırrıdır. Allah'ın sırrını faş etmeye kalkmayın.” Hadis-i şerif’iyle bizi uğraşmaktan menettiği kader; insan iradesinin karışmadığı bu cebrî kaderdir.

Yoksa kaderin birinci kısmı üzerinde ehil olanların düşünce ve fikirleri hem güzeldir hem de tefekkürü bir ibadettir. Akait ve kelam âlimleri de kaderin bu kısmına büyük bir gayret sarf etmişler ve eserler yazmışlardır.” [3]

Diğer eserlerimizde geniş izahat verilmiş olup onlara müracaat edilebilir

---

[3]Canan; Hadis Ansiklopedisi; Kader, c-13, s,350.

Şimdilik şunları söyleyebiliriz. Demek ki kader hakkında konuşurken çok dikkatli olmamız gerekir. Çünkü sırrın zamanı zemini ve saklanma süreleri vardır.

Bu mesele gerek Kur'an'ı Kerim'de işaret eden ayetler ve gerekse Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in hadis-i şerifleriyle anlatılacaktır. Bunlar bilinmeden Allah'ın sırrı olan kaderin açıklanıp ortaya dökülmesi doğru olmaz.

KADER HAKKINDA KONUŞULMAZ MI?

Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: "Kader hususunda konuşmayın. Zîra kader, Allah'ın sırrıdır. Allah'ın sırrını faş etmeye kalkmayın." [4]

Yine başka bir hadis-i şerif'te de şöyle buyurmuştur. "Kader hakkında fazla konuşmayın, çünkü sizden evvelkilerin çoğu ondan kaybetmiştir." [5]

Yukarıda da belirtiğimiz gibi; Âlimler bu hadis-i şerifler ile ilgili şunları da belirtmekte yarar görmüşlerdir. Kader meselesinin anlatılmasında ve anlaşılmasında zorluklar bulunmasından dolayı, insanların anlamakta zorlandığı kısımlarda fikir yürütmekten ziyade, sükût etmelerinin daha iyi olacağını belirtmişlerdir. . Zira bu hadis-i şerif'lerde anlatılmak istenen farklı bir mana vardır. İlim sahibi kişiler bu mevzuda dikkatli çalışma yapmalarını ve

---

[4] Ali el-Müttakî; Kenzü'l Ummâl, c-1, s-132.

[5] Tirmizî; Kader, s-1.

insanların anlayacağı şekilde de kader meselesine izahat getirmesinin yararlı olacağını söylemişlerdir.

Âlimler; insanlarla ilgili kaderi ikiye ayırırlar.

Birincisine ihtiyari kader denir. İnsanın irade ve kudreti hesaba katılarak oluşur. Bu tür kader hakkında çalışma yapılabilir, insanların kafasına takılan müşküller çözülebilir.

İkincisine ıztırarı kader denilir. Iztırarı kader ise insanın irade ve kudreti dışında meydana gelir. İnsan iradesi bu kadere karışmadığı için insanın bu kader ile ilgili fikir yürüme hakkı da yoktur. Zaten bu nevi kaderden dolayı mesul tutulmayacak.

İnsan, akıl sahibi düşünebilen bir varlık olmasından dolayı, kader konusunda aklına takılan soruları sorması da normaldir.

Bu durum, kaderi inkâr veya tenkit ediyor anlamına taşımaz. İnsan aklına takılan soruları soracak ki, kalbi mutmain olacak.

Böyle sorulara Kur'an'da söyle misaller bulunmaktadır.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اَرِنِى كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَاْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيم

Hani İbrahim, “Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster” demişti. (Allah ona) “İnanmıyor musun?” deyince, “Hayır (inandım) ancak kalbimin mutmain olması için” demişti. “Öyleyse, dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Bakara, 2/260).

İbrahim (a.s) ölülerin nasıl diriltileceğini sormuş, sonra da “Allah'ım inanmadığımdan değil, kalbim mutmain olsun diye soruyorum” demiştir.

Yine benzer bir hadise Îsâ (a.s) ve Havarilerinde yaşandığını görmekteyiz.

اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ {١١٢} قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ{١١٣} قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ{١١٤}قَالَ اللّٰهُ اِنِّى مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّى اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لاَ اُعَذِّبُهُ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ

Bir vakit Havârîler: “Ey Meryemoğlu Îsâ! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?” demişlerdi. (O da:) “Eğer (gerçekten) mü’min kimseler iseniz, Allah'tan sakının!” demişti.

(Onlar:) “İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun, gerçekten bize doğru söylediğini

(iyice) bilelim ve buna şahitlik edenlerden olalım” demişlerdi.

Meryemoğlu Îsâ: “Ey Rabbimiz olan Allah! Bize gökten bir mâide (bir sofra) indir ki, (o iniş günü) bizim için, hem evvelimiz, hem âhirimiz (sonra gelenlerimiz) için bir bayram ve senden bir mu'cize olsun! Bizi rızıklandır; Çünki sen, rızık verenlerin en hayırlısısın” demişti.

Allah: “Şübhesiz ki ben, onu size indirecek olanım. Fakat ondan sonra içinizden kim inkâr ederse, artık muhakkak ki ben, onu âlemlerden hiçbir kimseye etmeyeceğim bir azâb ile cezalandırırım!” buyurmuştu. (Maide, 5/112-115).

Kader tarif edilirken, “Allah’ın; olmuş ve olacak her şeyi bilmesi ve takdir etmesi” diye tarif edilir. Bu tarif etraflıca düşünüldüğü zaman, kader insan iradesini yok saymıyor. Bilmek ayrı şeydir, yapmak ayrı şeydir. Bilen Allah’tır, irade edip isteyen kul, kulun irade ettiği isteklere cevap veren ve yaratan yine Allah’tır. Allah’ın; açık olsun gizli olsun, olmuş ve olacak her şeyi bilip takdir etmesi akıl ve mantığa uygundur. Hatta Allah; olmuş olacak şeyleri kendisi bildiği gibi, olmuş olacak bazı gizli şeyleri de bazı kullarına bildirmiştir.

Allah’ın; olmuş ve olacak her şeyi bilip takdir ettiğini şu ayetlerin işaretiyle anlatmaya çalışalım.

اَلَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا

“O Allah ki, göklerin ve yerin tasarrufu hep O'nun. Hiç bir çocuk edinmemiştir, mülkünde de O'nun hiç bir ortağı yok. Her şeyi yarattı da ona bir nizam verdi; onun mukadderatını tayin etmiştir.” (Furkân, 25/2).

لاَيَعْلَمُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الْغَيْبَ اِلاَّ اللّٰهُ “Göklerde ve yerde Allah’tan başka kimse gaybı bilmez” (Neml, 27/65).

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا اِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِى ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِين

Ve gaybın anahtarları O'nun katındadır; onları ancak O bilir. Hem karada ve denizde ne varsa bilir. Hiçbir yaprak da düşmez ki onu bilmesin; hem ne yerin karanlıklarında bir dâne, ne yaş ne de kuru yoktur ki, apaçık bir Kitap’ta bulunmasın. (En'âm, 6/59).

مَّا اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلاَ فِى اَنْفُسِكُمْ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا

“Yeryüzünde ve nefislerinizde başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, mutlaka Biz onu uygulamaya koymadan önce bir Kitapta yazılı olmasın.” (Hadîd, 57/22). وَمَا مِنْ غَّائِبَةٍ فِى السَّمَّاءِ وَالْاَرْضِ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِين Gökte ve yerde gâib (gizli) hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitap’ta olmasın. (Neml, 27/75).

اِنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ “Şüphesiz ki biz, herşeyi bir kadere göre yarattık.” (Kamer, 54/49).

Aşağıdaki ayetlerde Peygamberler ve bazı kimselerin ğaybi bilmelerinin, Allah'ın bildirmesiyle bildiklerini söylemektedir.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلاَ يُظْهِرُ عَلٰى غَيْبِهٖٓ اَحَدًۙ{٢٦} اِلاَّ مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًۙ{٢٧}

"O bütün gaybı bilir. Fakat gaybını hiç kimseye açmaz. Ancak seçtiği elçiye açar. Çünkü onun önünden ve ardından gözetleyiciler salar." (Cin, 72/26-27).

Îsâ (a.s); Cenab-ı Hakk'ın kendisine verdiği mucizeleri anlatırken şöyle söylemiştir. وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فٖى بُيُوتِكُمْ

"Evlerinizde yediğiniz ve biriktirdiğiniz şeyleri size haber veririm" (Al-i İmran, 3/49) buyrulmaktadır.

Yusuf (a.s)'a gelecekte yaşanacak olayın müjdesi verilmiştir.

" وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ Sen kardeşlerine bir gün, bu yaptıklarını haber vereceksin" diye vahyettik. (Yusuf, 12/15).

Nihayetinde Mısır'da kıtlık baş gösterince yıllar sonra birçok sıkıntı sonrası bu müjdeye nail oluyor.

وَجَٓاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ Bir gün Yusuf'un kardeşleri de çıkıp geldiler. Yusuf'un yanına girdiler, onları tanıdı, onlar ise Yusuf'u tanıyamadılar. (Yusuf, 12/58).

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُون قَالُوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَا اَخِي

Yusuf: “Siz cahillik zamanınızda Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?” dedi. “Yoksa sen gerçekten Yusuf musun?” dediler. Aziz’de: “Evet” dedi. “Ben Yusuf’um, bu da kardeşim. (Yusuf, 12/89-90). Yusuf(a.s)’ın kuyuya atıldığı zamanki müjdeye nail olduğunu görüyoruz.

Yine bir başka ayette Yusuf (a.s); melikin ve iki zindan arkadaşının hadise olmazdan önce rüyalarının te’vilini yapmıştır. قَالَ لاَ يَاْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهَآ اِلاَّ نَبَّاْتُكُمَا بِتَاْوِيلِهِ قَبْلَ اَنْيَاْتِيَكُمَا (Yusuf) dedi: Rabbimin bana öğrettiği ilim ile daha yiyeceğiniz yemek gelmezden evvel onun te’vilini size haber veririm.” (Yusuf, 12/37). Ayeti rüyalarının te’vili ilmi verildiğinden bahsetmektedir.

Peygamberler ve bazı kimseler ğaybi ancak Allah’ın bildirmesiyle bilebilirler demiştik. Bu konuyu birkaç misalle izah etmeye çalışalım: Hz. Ömer (r.a) buyuruyor ki: “Bedir’de bulunuyorduk. Allah Resulü, muharebe adına stratejisini tam tespit etmiş ve savaşın yapılacağı meydanı dolaşıyordu. Bir ara gözlerine ğaybi perdeler açıldı ve gelecekten haber vererek eliyle bazı yerleri işaret etti: Burası Ebu Cehil’in öldürüleceği yer; şurası Utbe’nin, şurası Şeybe’nin ve şurası da Velid’in sırtının yere geleceği yer. Ve daha birçok isim saydı.” Savaştan sonra Hz. Ömer (r.a) kasem ile diyor ki; “Allah

Rasulü nereyi ve kim için işaret etmiş ise, hepsini o yerlerde ölü olarak bulduk” [6]

Hz. Enes (r.a) şöyle anlatır: Bir gün insanlar, Allah Rasulü’ne çok soru sordular ve onu kızdırdılar. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) minbere çıkarak şöyle buyurdu:

“Şimdi bana sorun, ne sorarsanız cevap vereceğim!” dedi. Bunun üzerine adamın biri kalkarak: “Ey Allah’ın Resulü! Babam kimdir?” diye sordu. Peygamber Efendimiz (s.a.v): “Baban Huzeyfe’dir” buyurdu.

İki genç kardeş kalkarak: “Ey Allah’ın Resulü! Bizim babamız kimdir?” diye sordu. Peygamber (s.a.v): “Babanız, kendisine nispet edilerek çağrıldığınız kimsedir” buyurdu.

Sonra biri kalkarak: “Ey Allah’ın Resulü! Ben cennetlik miyim, cehennemlik miyim?” diye sordu. Resul-i Ekrem (s.a.v): “Cehennemliksin” buyurdu.

İnsanlar; Allah Resulünün kızdığını görünce sustular. Hz. Ömer (r.a) ayağa kalkarak: “Biz, rab olarak Allah’a, din olarak İslam’a, peygamber olarak Muhammed’e razıyız” dedi.

Bunun üzerine Allah Resulü: “Otur ey Ömer. Allah sana rahmet etsin. Senin söylediğin hakikatin ta kendisidir” [7] buyurdu.

---

[6]Müslim; Cennet, s-76.

[7]Müslim; Fezail, s-134.

Peygamber efendimiz (s.a.v); İstanbul'un fethini ve komutanını yıllar önceden müjdelemiş ve haber vermiştir. “Konstantin’iyle, bir gün fetholunacaktır. Onu fetheden asker ne güzel asker, onu fetheden komutan ne güzel komutandır.” [8]

Peygamber efendimiz (s.a.v)’in müjdelediği gibi, İstanbul 857 yıl sonra fethedilmiştir. Acaba, İstanbul Peygamber efendimiz (s.a.v) müjdelediği için mi fethedildi, yoksa fethedileceğini bildiği için mi müjdeledi? Muhakkak ki; fethedileceğini bildiği için müjdeledi. İslam’ın kuvvetlenip bir gün İstanbul’un fethedileceğini, Allah Teâla Peygamber efendimiz (s.a.v)’e bildirilmiştir, sonra da efendimiz müslümanlara müjdelemiştir.

Zaten bizim yaptığımız ve yapacağımız bütün işleri Allah biliyor ve kaderimize de yazmış. Halen de melekler vasıtasıyla yaptığımız bütün fiilleri kayıt altına aldırıyor ki; hesap günü itiraza mahal kalmasın. Ama Allah’ın kaderimizi ne şekilde bilip yazdığını biz bilmiyoruz. Allah’ın kaderimizi bilip yazması bizim irademizi ne zorlar nede engeller. Allah’ın geleceği bilmemesi düşünülebilir mi? Hâlik'ın mahlûkattan farkı; yoktan var, var olanı yok etmesidir. Aynı zamanda da geçmiş ve geleceği bilmesidir. Çünkü: Geçmişi ve geleceği bilemeyen İlah olamaz.

وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى ٱلاَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُون

---

[8]Hâkim; Müstedrek, c-4, s-468; Ahmed b. Hanbe; Müsned, c-4, s-335.

“Hâlbuki O göklerde de yerde de Allah’tır. İçinizi de dışınızı da bilir. Daha ne yapıp kazanacağınızı da bilir.” (En’âm, 6/3).

قُلْ سيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِىءُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

De ki: “Yeryüzünde dolaşın da (Allah) yaratmaya nasıl başlamış bakın; sonra Allah, âhiret hayatını yaratacaktır. Muhakkak ki Allah, herşeye gücü yetendir.” (Ankebut, 29/14).

Her gün gözümüzün önünde şahit olduğumuz gibi; var yok olmakta, yok da var olmaktadır. Yeryüzüne baktığımız zaman, mevsimler boyunca yokken varlık sahasına çıkarılan birçok nebatat ve hayvanat görüyoruz. Bunlar bize yoktan var olmayı ispatlamaktadır. Bir gün de geliyor, bunlar yok oluyorlar. Bunların yok olması, bize varın nasıl yok olduğunu ispatlıyor. كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ “Yeryüzündeki herşey fânidir (yok olacaktır).” Rahman, 55/26). İşte hiç şüphesiz Allah, varı yok; yoku da var etmeye muktedirdir.

Demek ki: Dünyaya gelen her insan, bir kader programına tabidir. İnsanların ne yapacaklarını, başlarına neler geleceğini Yüce Allah ezeli ilmiyle bilip yazıyor. Ancak Allah’ın bilmiş olması, insanın o işi yapmasını ne zorlar nede engeller. Çünkü: Allah; insana hür irade vermiş ve o hür iradesini kullanacak birçok tercihler koymuştur. İnsan o kendi hür iradesiyle hangi tercihine yönelmişse, Allah’ın meşietine de uygunsa yaratır. Dolayısıyla insan hür iradesiyle yaptığı tercihlerden sorumlu olur. Zaten insan; Allah’ın ilmiyle bilerek yazıp

takdir ettiği kaderi bilmiyor. Bahaneler aramasına da gerekte yok.

KAZA VE KADER NE DEMEKTİR?

Yeni Lügat’ta kader: Cenâb-ı Hakk'ın kâinatta olmuş ve olacak her şeyin evsafını, havassını (keyfiyetini) ve sâir geleceğini ve geçmişini ezelden bilip, Levh-i Mahfuzunda takdir edip yazmasıdır. Takdiri İlâhî. Ezelî kısmet. Talih. Baht anlamlarında kullanılmaktadır.

Lisânü’l-Arab ’ta ise; ölçü, bir şeyi ölçüye göre tayin ve tespit etmek manalarında kullanılmıştır. [9]

Yeni Lügat’ta kaza: “Kâza; kader takdir olup, kaza ise tafsil ve kat’ eylemektir. Allah'ın takdirinin ve emrinin yerine gelmesi. Hâkimlik. Hâkimin hükmü. İstemeden yapılan zarar. Birdenbire olan musibet. Beklenmedik bela. Ahdini yerine getirmek. Ödemek. İcab. Ölüm anlamında kullanılmaktadır.” [10]

Kâmûsu’l Muhit’te Kâza: “Hükmetmek, yapmak, tamamlamak, ölmek, öldürmek, beyân etmek, yerine getirmek, mecbur etmek ve borcunu ödemek gibi çeşitli mânâlara gelmektedir.” [11]

---

[9]İbn Manzur; Lisânü'l–Arab, c-6, s-382.

[10]Yeğin; Yeni Lügat, s-325.

[11]El-Fîruzâbâdî, Kâmûsu'l–muhit, s-1708.

Mâturîdîlere göre kader: “Allah Teâlâ'nın, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin zamanını, mekânını, sıfatlarını ve her türlü özelliklerini bilmesi, ezelde o mahiyet ve o şekilde takdir ve tahdid etmesidir. Kaza ise: Allah Teâlâ'nın ezelde irade ve takdir etmiş olduğu şeyleri, zamanı gelince, ilim, irade ve ezeldeki takdirlerine uygun olarak yaratmasıdır.” [12]

Eş'arî; kaza ve kaderi şöyle tarif etmektedir: “Kaza: Hüküm manasına olup, Allah’u Teâlâ'nın; bu kâinatta meydana gelecek şeylerin hepsini nasıl, ne zaman, hangi şekil ve özelliklerde olacaklarsa, ezelde öylece bilmiş ve ezeli ilmine uygun olarak dilemiş olmasıdır. Kader ise: Allah-u Teâlâ'nın; her şeyi vakti gelince ezelî ilmine uygun olarak irade ettiği şekil ve vasıfta yaratmasıdır.” [13]

Cürcânî ise; bu ıstılâhî mânâyı şu şekilde tarif etmektedir: "Kaza; mahlûkat için ezelden ebede kadar cârî olacak durumlar hakkında, Allah'ın küllî hükmünden ibarettir. Kader ise; kazaya uygun olarak mümkün varlıkların, birer birer yokluktan varlık sahasına çıkmasıdır." [14]

Bütün tohum ve çekirdeklerin mükemmel ve muntazam bir şekilde ölçülü olması ve o ölçüde büyüyüp gelişip son bulması bir kaza ve kadere göre olduğunu bize göstermektedir.. Daha detaylı

---

[12]Mâturîdî; Kitâb el-Tevhîd, s-306; Sâbûnî, Bidâye, s-77.

[13]Eş’arî; Kitâbu’l-Lümâ, s-46.

[14]Cürcânî; Ta’rîfât, s-174.

bilgi için; “Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif’ler ışığında Kader” kitabına bakabilirsiniz.

KADER İLİM NEV’İNDEN MİDİR?

İnsan iradesi nasıl Allah'ın külli iradesinden bir cüzdür; aynen öylede, kaderde Allah'ın ilminden bir tür olup, Allah'ın bir ilmidir. Allah'ın ilmide ezelidir.

Kader; ilim nev’indendir. İlim de maluma tabidir. Yani bir şey nasıl olacaksa, ihtiyarda taallukta öyle olur. Hiçbir zaman için mâlum ilme tabi olmaz. Cenab-ı Hakk’ın bizim bütün hal ve hareketlerimizi ezelde bilmesi ilimdir. Mahlûkatın bu ezelde bilinen ilimdeki şekilde, kudret-i İlâhi tarafından yaratılmış olması ise malumdur.

Yani; kaderi ilim olarak düşünürsek, bu ilm-i kadere uygunluk çerçevesinde insan ihtiyarıyla bir tercih yapsa, Cenab-ı Hakk’ta kudreti ile o tercih edilen şeyi yaratması malumdur. Cenab-ı Hakk; bizim bütün hal ve hareketlerimizi yaşandıktan sonra bilmiş olsaydı, buna ilimle bilme denmez, mâlumu ilam olurdu.

Güneş ve ay tutulmalarını asronomlar yıllar önce ilimle tesbit edip takvimlere yazmışlardır. Her halde güneş ve ay takvimlerde yazılı olduğu için tutulmaz, asronomlar güneş ve ayın tutulma anını ilimle tesbit edebildikleri için takvimlere yazmışlardır.

Şayet güneş ve ay tutulduktan sonra takvimlere yazılmış olsa, buna ilimle bilmek denmez, olmuş bir hadiseyi kayda geçirmiş olursunuz, bunun adına da malumu ilam denir. Yâda bizim herhangi bir vakitte

güneş ve ayın tutulmasını istememiz de ilim değildir. Böyle bir şey olamaz, söz gelimi böyle bir şeyin olabileceğini düşünebilelim. Bu durumda mâlum ilme tabi olmuş olur, böyle bir durum hiçbir zaman vuku bulmaz.

Istılahta ilim, bir şeyin aynısının zihindeki şeklidir. Mâlum ise o şeyin gözümüzün önündeki şeklidir. Bülbülün aynısının zihnimizde tasavvur ettiğimiz hali ilim, gözümüzle görüp şahit olduğumuz hali mâlumdur. Yani; biz bülbülü zihnimizde, gözümüzle görüp şahit olduğumuz mâlum haliyle biliyoruz. Bülbülü zihnimizde, gözümüzle görüp şahit olduğumuz mâlum haliyle bilemezsek, bu seferde bülbülün bizim zihnimizde tasavvur ettiğimiz hale uyması gerekir. Bülbülde bizim zihnimizde tasavvur ettiğimiz hale uymayacağına göre, hayalden öte bir şey olmaz, buna ilim de denmez. Kader; ilim nev'inden olup, irade ve kudret nev'inden değildir. Bunlardan dolayı, ilim mâluma tabidir.

İlmin mâluma tabi olması, bir plan veya projenin aynısının, pratikte olacağı şekle bağlı olması demektir. Teşbihte hata olmasın, Allah'ın ilminin ünvanı olan kaderdeki plan veya projesi, insanın iradesi ve yapacağı fiillerle şekil ve hüviyet kazanır. Şöyle bir benzetme yapabiliriz.

Arkasını göstermeyen aynalı camın altında bir plan veya proje olduğunu düşünelim. Aynalı camın üst tarafına da bir insan iradesiyle plan veya proje çizmiş olsa, aynanın ışığı yakıldığı zaman önceki plan veya projeyle, insan iradesiyle çizilen plan veya

projenin alt alta veya üst üste aynısının çakışmasıdır.

İşte Allah’ın; insan için yazmış olduğu Levh-i Mahfuzdaki kaderiyle, insanın iradesiyle çizdiği projenin aynı olarak gerçekleşmesidir. Aynalı cam misali ile Levh-i Mahfuzdaki kader arasında sadece plan veya proje farkı vardır. Allah sonsuz ilmiyle, insanların iradesiyle yaşamı boyunca nasıl hareket edeceğini bilip yazmıştır. İnsanlarda bu yazılan kaderini bilmeden, kendi cüz-i iradesiyle kaderinde yazılan çizilenin aynısını yaşıyor.

İnsan iradesi nasıl Allah'ın külli iradesinden bir cüzdür; aynen öylede, kaderde Allah’ın ilminden bir tür olup Allah'ın bir ilmidir. Allah ilmiyle insanın başına gelecekleri bilir ve yazar. Genelde insanların kaderi tenkit etmeleri, insanın başına gelenleri Allah’ın ilmiyle bilmesinden değil, mademki bizim kaderimize yazılmış zaten yaşamak mecburiyetindeyiz, bizim suçumuz ne gibi bahanelerden kaynaklanmaktadır.

İnsan dikkatli bir şekilde düşünse zaten doğruyu bulabilir. İnsan kendi ihtiyarıyla Allah’ın ilmiyle bilip yazdığı kaderi yaşar. Yoksa insana bir kader yazdı da o kaderi yaşamak mecburiyetinde değildir. Yani; bilmek bilinen şeye tabidir. Bundan dolayı gelecekteki hadiselerin ilimle bilinmesi, ilmin mâluma tâbi olduğunu göstermektedir.

Yani bir şey nasılsa ve nasıl olacaksa öyle bilinir. Hiçbir zaman mâlum ilme tâbi olmaz. Durum bu olunca, bizlerin ne yapacağını ve iradelerimizi nasıl kullanacağımızı Cenâb-ı Hakk biliyor ve

takdirini de bu istikamette yapıyor. Cenâb-ı Hakk'ın ilmi muhittir, her şeyi kuşatmıştır.

Bizim ne yapacağımız Allah'a mâlumdur ve Allah'ın ilminin kapsam alanı içerisindedir. Biz fiillerimizi, Allah sonsuz ilmiyle bildiği için yapıyor değiliz. Bizim ne yapacağımızı Allah sonsuz ilmiyle bildiği için yazmış, bizde fiillerimizi kendi irademizle işliyoruz. Yani Kader; Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ilmiyle önceden bilip yazdığı, bütün mevcudata ait bir plân ve projedir. Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ilmiyle bilip önceden yazması ise, o şeyin vücuda gelmesi anlamına gelmez, muhakkak o şeyin meydana gelmesi bir irade ve bir kudrete bağlıdır.

KADER İLİM-i EZELİDEN MİDİR?

Önce ilm-i ezeli ne demek onu tarif edelim. İnsan zamanla kayıtlı olduğumuz için, hâdiseleri ancak vuku bulduktan sonra bilebilir. Cenab-ı Hakk için böyle bir şey söz konusu olamaz. Allah'ın zatı gibi sıfatları da ezelîdir. Allah, ilm-i ezelisiyle olmuş, oluyor ve olacak her şeyi birlikte bilir. Birini önce, diğerini sonra bilmesi söz konusu değildir.

Allah'ın ilim sıfatı, onun ilmiyle beraber olup, Allah'ın ilm-i ezelidir. Bu ilim, her şeyi içine almaktadır. Biz insanların ilmi gibi, sonradan kazanılan araz cinsinden değildir. Hiç bir şey onun ilminin ve kudretinin dışında değildir. Bazı şeyleri bilip bazılarını bilmemek noksanlıktır ve bir tahsis ediciye muhtaç olmanın ifadesidir. Cenab-ı Hakk bundan münezzehtir. Allah'ın ilminden hiç bir şeyin gizli kalmayacağı; dolayısıyla O'nun,

insanların bütün yaptıklarını ve yapacaklarını bilmekte olduğu, Kur'an'da birçok ayette zikredilmektedir. Aşağıdaki ayetlerde şöyle buyrulmaktadır.

"Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları O'ndan başkası bilmez, karada ve denizde olanları O bilir ve bir yaprak düşmez ki, onu O bilmesin; ne toprağın karanlıklarında bir tane, ne de kuru ve yaş hiçbir şey yoktur ki, o her şeyi açıklayan Kitap'ta bulunmasın". (En'âm; 6/59).

"Ne yerde, ne de gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz". (Yûnus; 10/61). Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi, Allah'ın ilminden hiç bir şey gizli kalmaz, dolayısıyla O'nun, insanların bütün yaptıkları ve yapacakları amelleri bilir ve kaderine yazar.

İşte ilm-i ezeli; başlangıcı ve sonu olmayan, sonsuz olup her zaman var olan Cenab-ı Hakk'ka ait ilim demektir. Cenab-ı Hakk'ta; her şey'i vücudundan evvel sonsuz ilm-i ezelisiyle bilmiş, takdir etmiş ve insanların kaderinede yazmıştır.

KADER İLM-İ EZELİDEN OLDUĞUNA GÖRE EZEL NE DEMEKTİR?

Ezel; başlangıcı olmayan ve her zaman var olan demektir. Cenab-ı Hakk; her şey'i vücudundan evvel sonsuz ezeli ilmiyle bilip, takdir etmiş ve kaderi yazmıştır. İşte önceden yazılan bu kaderin iyi anlaşılabilmesi için, ezelin iyi tanımlanması gerekir.

Zaten kader meselesinin anlaşılamamasının en önemli sebeplerinden birisi de; ezel ve ebed

kavramlarının zaman içerisinde beraber kullanılmasından ileri gelmektedir. Genellikle ezel; başlangıcı olmayan, ebed ise; sonsuz ve sonu olamayan olarak tarif edilmektedir. İnsanlar yaşamlarını zaman ve mekân içerisinde yaşadıkları için, her şeyi zaman ölçülerine göre değerlendirmişlerdir. İşte insanlar; ezeli zamanın başlangıcı olarak düşünmeleri hataya düşürmektedir.

Zaman ise; kâinatın yaratılmasıyla başlayan ve geçmiş, hâl ve gelecek olarak içerisinde hadiselerin cereyan ettiği soyut bir kavramdır. Bu taksimat, mahlûkata göre yapılmıştır. Yani; yaratılmışları kapsar, “dün” “bugün” “yarın” “gün” “ay” “sene” gibi bütün kavramlar, ancak yaratılmışlar için söz konusudur.

Ezel ise; zamanın başlangıcının evveli demek değildir. Ezelde; geçmiş, hâl ve gelecek diye bir mevhum yoktur.

Ezel; bütün bu zamanların aynı anda görüldüğü ve aynı anda yaşandığı bir durumdur. Yani; ezel zaman çerçevesi içerisinde değerlendirilen bir durum değil, zaman üstü bir durumudur.

Dünya kanunlarına göre; hal olarak nitelediğimiz ve bu zaman çizgisinin ortası olan şu içinde bulunduğumuz an ki, buna şimdiki zaman diyoruz. Sol taraf geçmiş zamanı, sağ taraf ise gelecek zamanı kapsar.

Şimdi bu çizginin orta noktası olan şimdiki zamandan ta sol taraf olan geçmiş zamanda; önce

kâinat yaratıldı, sonra ilk insan Hz. Âdem yaratıldı, daha sonra bugüne kadar meydana gelen her şey yaratıldı. Bunlar; hâl dediğimiz şimdiki zaman ile geçmiş zaman arasında yaratılmıştır.

Şimdi de; bu çizginin orta noktası olan şimdiki zamanın sağ tarafı olan gelecek zamanda ise; kıyamet, ötesinde cennet ve cehennem hayatını içine alan sonsuzluk hayatı bulunmaktadır. Hatta şu andan itibaren torunlarımız, onların torunları ve kıyamete kadar yaratılacak her şey, bunun da ötesinde öldükten sonra dirilme, hesaba çekilme, amellerin tartılması ve sırattan geçme gibi hadiseler bulunmaktadır.

İşte ezel; bu zaman çizgimizin orta noktası olan şimdiki zamandan, sol taraf olan geçmiş zaman değildir. İşte; ezelin burası olduğunu zannetmemiz ve ezeli zaman çizgisi üzerinde bir yere oturtmamız, kader meselesinin anlaşılmamasına sebep olmaktadır.

Çünkü: Ezeli böyle kabul ettiğimizde, Allah'ın yarını bilmesi için yarının gelmesi gerekir ki! Yarını bilebilsin. Ama mesele böyle değildir. Bilakis Allah; geleceği de önceden bilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi ezel; zaman çizgimizin sol tarafı olan geçmiş zaman olmadığını, bir zamansızlık olduğunu, geçmiş, hâl ve geleceği aynı anda tutan ve gören bir durum olduğunu söyledik. İşte "Allah ezelidir" dediğimizde de; Allah'ın bütün zaman ve mekânları aynı anda bilmesi ve görmesi demek olduğunu bilmemiz lazım.

İşte Allah'ın bütün zaman ve mekânları aynı anda bilip görmesi de, zaman kaydından münezzeh olduğunu göstermektedir. Allah için; geçmiş, hâl ve gelecek gibi zaman kavramlar yoktur. Bu kavramlar zaman ile kayıtlı olan bizler içindir. Dolayısıyla Allah, şu anı gördüğü ve bildiği gibi, yarını da, öbür günü de ve cennet ve cehennemde yaşanacak olan sonsuzluk hayatına kadar, her ne varsa, hepsini aynı anda görür ve bilir.

Ezeliyet kavramını bir misalle açıklamaya çalışalım. Erzurum'dan İzmir'e doğru üç vasıtanın yolculuk yapacağını düşünelim. Bu vasıtalardan birinci vasıta İzmir'e varmış, ikinci vasıta Ankara'da, üçüncü vasıtamız daha henüz Erzurum'dan çıkmamış. Vasıtaların takibini Ankara'daki merkezden yaptığımızı düşünelim.

Bize göre bu üç vasıtanın durumunlarında şunları görürüz. Birinci vasıta olan İzmir'e varan vasıta, Ankara merkeze göre geçmiş zamandadır. Çünkü: Ankara'dan geçeli saatler oldu. İkinci vasıtamız olan Ankara'daki vasıta, şimdiki zamandadır. Çünkü: karşılarında durduğunu görüyorlar. Üçüncü vasıta olan Erzurum'dan çıkmamış vasıta ise, gelecek zamandadır. Çünkü: Daha Ankara'ya gelmemiş.

Şimdi de bu üç vasıtanın takibini uydudan yapalım, uydudan üçünü de bir anda ekranda görebiliriz, üçü de her an kontrolümüzde, mekân farklılığı olmakla beraber herhangi bir zaman farkı yoktur. Zaman farkı Ankara'da merkezden kontrol edenlere göredir.

İşte Allah’ın ezeli ilmi dediğimiz kader; aynen uydudan vasıtaların aynı anda kontrol edildiği gibi, geçmiş zamanda yapılmış bir plan olmayıp, zaman dışı bir plandır. Bütün geçmiş, hal ve gelecek zamanları aynı anda kapsayan zaman üstü bir ilimdir.

Yeri gelmişken zaman kavramını biraz daha açarak anlatmaya çalışalım. Zaman kavramının anlaşılabilmesi için rüyalar oldukça önemlidir. Uykularımızda günlerce hatta yıllarca sürdüğünü düşündüğümüz olayları yaşarken, esasında sadece bir dakika belkide birkaç saniye süren bir rüya gördüğümüz, ilim ehlince ispatlanmıştır.

Âyeti Kerimede “Melâike ve Rûh (Cebrail), oraya, miktarı (dünya senesi ile) elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar.” (Meâric, 70/4).

“Gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra bütün bu işler, sizin hesabınıza göre bin yıl tutan bir günde O’na yükselir.” (Secde, 32/5).

“İçlerinden bir sözcü dedi ki: Ne kadar kaldınız?” Dediler ki: “Bir gün veya günün bir (kaç saatlik) kısmı kadar kaldık.” “Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz (yıl) daha kattılar” (Kehf, 18/19-25) buyrularak.

Kur’an-ı Kerim’de, Cenâb-ı Hakk'ın indinde çeşitli zaman kavramlarına dikkat çekilmektedir.

Meseleyi başka bir örnek ile anlatmaya çalışacak olursak. Bir apartman bodrumunda güneşin doğup ve battığı bilinmeyen daima karanlık iki oda düşünelim. Bu odalara birbirleriyle irtibatı

olmayan ve bütün ihtiyaçları karşılanan iki kişi yerleştirelim. Bu kişilerin eline birer adet, günü zamanı bilmeleri için suni saat verilsin.

Bu saatlerden birisi hızlı devirle çalıştığı için, otuz altı saatte bir günü geçiriyor. Diğerine verilen saat ise yavaş devirle çalıştığı için, on iki saatte bir günü geçiriyor. Saatlerin böyle ayarlandığını bilmeyen bu iki kişi, normal saate göre on gün sonra odadan çıkarılsalar.

Bu iki kişiye apartman bodrumunda kaç gün kaldıkları sorulsa, muhakkak her biri kendi saatine göre cevap verecektir. Normal saate göre on gün kalmalarına rağmen, birisi saati hızlı devirle çalıştığı için on beş gün, diğerinin saati yavaş devirle çalıştığı için beş gün kaldık diyecektir.

Demek ki; zaman kavramı bizlere göredir, kâinattaki duruma göre zaman kavramı değişmektedir. Allah'a göre ise zaman kavramı diye bir mevhum yoktur.

Allah ezeli olduğu için; bütün mahlûkatın kaderini ilm-i ezelîsiyle bilip yazmıştır İşte kader, ilm-i ezelîden olduğu için; en yüksek makam olan ilm-i ezelî makamından, olmuş, olan ve olacak, herşeyi bir anda görüp, bilip ve ihata edip takdir etmesidir.

KADER İNANCI İNSANA NE FAYDA SAĞLAR?

Kader inancı, insana hür iradesi ile işlediği amellerden sorumlu tutulacağını bildirir. Hür iradesiyle de Allah’ın razı olacağı iyi ve güzel ameller işlemesini sağlar. Cezayı gerektiren kötü

amellerden sakınmasını ve işlememesini hatırlatır. Durum böyle olunca kader inancı, kişiye sorumluluk duygusu kazandırır.

Kadere inanan bir insan çalışmalarında başarılı olamadığı zaman, yâda başına bir bela, musibet geldiği zaman ümitsizliğe düşmez, karamsar olmaz. Çünkü: İnsanların bu dünyada imtihana tabi tutulacaklarını bilir. Başına gelen her şeyde bir gaye ve hikmet olduğunu düşünür. İnsan; gücünün yetmeyeceği işlerden sorumlu olmayacağını, gücünün sınırlı olarak yaratıldığını bilir ve ona göre hareket eder. Allah'ın takdiri ne ise ona boyun eğer, yine Allah'a sığınır. İşte bu şekil kader inancı, insana rahatlık verir ve insanın üzüntüsünü giderir.

Yine kader inancı; sebepler perde kılınarak kâinatta meydana gelen her şeyin, bir plân ve program dâhilinde olduğunu insana gösterir. Bu kader inancıyla insan, hayata tutunur, başarıya ulaşmanın yollarını arar. Üzerine düşen görevleri yerine getirir. Mademki; dünyaya imtihan için gönderildik, buradaki imtihanı kazanmanın yolları arar.

Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır: “Elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah’ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız.” (Hadîd, 57/23).

“Eğer Allah sana herhangi bir zarar verecek olursa bil ki onu, ondan başka giderebilecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse onun lütfunu engelleyebilecek de yoktur.” (Yunus, 10/107).

Bütün işlerin, Allah’ın takdirine göre olacağına iman eden bir kimse, ümitsizliğe ve karamsarlığa düşmez.

Yine aşağıdaki ayetlerde de: İman edenler "Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet (hiç kimseye) isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse, onun kalbini hidayete yöneltir. Allah, her şeyi bilendir." (Teğabün, 64/11).

İşte Allah’a inanan bir kimse şu ayet-i kerimelerin ikazını dikkate alır. Bütün fiillerinde bu ikazları dikkate alarak hareket eder ve ümitsizliğe düşmez. Ayetlerde de belirtildiği gibi, insanlar başlarına gelen her şeyin bir kader üzere gerçekleştiğini bilmenin rahatlığını ve huzuru içerisinde yaşar.

Bir de son ayette geçen mü'minler yalnızca Allah’a tevekkül etsinler müjdesinden bahsedelim. İnancımıza göre tevekkül, insan üzerine düşen görevleri yaptıktan sonra her şeyin dizgini elinde olan Allah’a sığınmaktır. Tevekkül bir şey yapmak için acizlik göstermek demek değildir. Aksine kendine düşeni yaptıktan sonra, Cenab-ı Hakk’ın takdirini beklemektir.

Tevekkül, sebepleri bütün bütün reddetmekte değildir. Belki sebepleri; Cenab-ı Hakk'ın kudreti önünde bir perde olarak bilinmeli, zaten; sebeplere teşebbüs etmek fiilî duadır. Gerçek tevekkül; bir sebeple meydana gelenleri, yalnız Cenab-ı Hakk'tan istemek, neticeleri ondan bilmek ve ona minnettar olmak demektir. Detaylı bilgi için “tevekkül” meselesine bakılabilir.

Kader insanın hür iradesini engelleyen ve insana sıkıntı veren bir baskı unsuru da değildir. Bilakis insanın hür iradesini engelleyip sıkıntı vermediği gibi, kader; bütün mevcudatın hal ve hareketleri kayıt altına alındığı için, insanların geçmişte yaşamış olduğu bu hadiselerden ders çıkartır ve geleceğine de ışık tutar.

Bir ticarethane sahibi düşünün ki; bir yılın sonunda zarar etmiş olsa, eğer alış verişler kayıt altına almamışsa, nerede hata yaptığını, nerede zarar ettiğini nasıl bilecek. Şayet alış verişlerini kayıt altına almışsa, zarar ettiği yer tespit edilir bir daha zarar etmemesi sağlanır. İleriki safhalarda düşülecek hataların da önüne geçilmiş olur. Bunlardan dolayı; kadere iman eden kişi, kederden emin olur. Aynı zamanda kader, insanın önünü aydınlatır ve insana güven verir.

Kaderin insanın önünü aydınlattığı ve insana güven verdiğini iki misalle izah etmeye çalışalım.

Birinci misal: Bir komutan emrindeki askerleri imtihan yapmak istese ve dese ki: “Elinize bir kılavuz, önünüze de bir rehber vereceğim. Şayet bu elinizdeki kılavuzu uygular ve önünüzdeki rehbere tabi olursanız, istediğim hedefe sizi ulaştırırım. Hepinizi de iyi tanıdığım için, hanginizin hedefe varıp varamayacağını biliyorum ve buraya da yazıyorum. Ama siz bu kılavuz ve rehbere uyup uymamakta serbestsiniz” dese ve imtihan için yola çıkıp gitseler.

Sonuçta da, komutanın yazdığının aynısı gerçekleşse, askerler; komutan kâğıda yazdığı için

imtihan böyle gerçekleşti diyebilirler mi? İmtihanın sonucunu komutanın ilmi ile bilmesi askerlere herhangi bir engel teşkil eder mi? Asla ve kat’a!

Hatta imtihanın sonucunu komutanın ilmi ile bilmesi, askerleri daha da motive eder. Benim komutanım beni ihmal etmez her zaman benim imtihanı kazanmamı ister, sıkışırsam imdadıma yetişir, muhakkak kâğıda benim kazanacağımı yazmıştır der ve tevekkülle imtihanı kazanmaya gayret eder. Çünkü gayret kuldan tevfîk Allah'tan ’dır.

Askerlerden bazıları kılavuz ve rehbere uymayıp kendi akıl ve becerisiyle hareket etmeye kalkarsa, akıl ile memleketin kural ve kaideleri bilinemeyeceğinden, yanlış karar verecekler hatalı hareket edecekler. Hem kendilerini sıkıntıya sokacaklar, hem de imtihanı kaybedecekler.

Şayet, insan kadere iman etmez ve kadere teslim olmazda, kendi akıl ve becerisiyle hareket etmeye kalkarsa, sadece şu kısa dünya hayatında kısıtlı bir serbestlik ve geçici bir hürriyet içinde, dünyanın birçok yükünü o zayıf vücudunda ve bîçare ruhunda taşımaya mecbur olacaktır.

Çünkü: İnsan kâinatın fihristesi olduğu için kâinatta bulunan her şeyle alâkası vardır. İnsanın bir gayesi ve birçok talepleri vardır. Ama insanın cüz-i iradesi ve kudreti, bu kadar arzu ve isteklerinin binde birine kâfi gelmez ve maddi ve manevî sıkıntıların ağırlığı içerisinde, biçare zayıf vücudu ezilir kalır. İşte insan kadere iman eder ve kadere teslim olursa, bütün o ağır yükü kader

gemisine yükler, rahat ve huzurlu bir vaziyette hayatını yaşayarak imtihanı kazanabilir.

Kadere iman; Allah'a teslimiyet olduğu için, insanı nefs-i emmaresine itimat etmekten kurtarır ve şeytanın vesvesesine karşı bir kalkan olur. İnsanı hem nefsin şerrinden ve hem de şeytanın hilelerinden korur.

İkinci misal: Kadere iman insana lezzet ve saadet verir. İki kişi, bilmedikleri bir memlekete gittiğini düşünelim. Bunlardan biri o memleketin hükümdarını tanısa, o hükümdarın koymuş olduğu kural ve kaidelerine uysa, hükümdarın görevlendirdiği kişilerin söylediklerine yapsa, ne kadar rahat ettiğini görecektir. Diğer tanımayan ise; tanımama gerek yok, ben kimsenin kural ve kaidesine uymam, görevlilerin yol göstermesine de gerek yok deyip, ben aklımla istediğim yere gider istediğim gibi gezerim dese, ne kadar akılsızlık ettiğini görürsünüz.

Memleketin hükümdarını tanıyan ve hükümdara itaat eden kişi, kurallarına uyduğu ve görevlendirdiği kişilerin söylediklerini yaptığı için memleketin her tarafını kolaylıkla ve rahatça gezdiği görülür. Öbür kişi; dil bilmez, iz bilmez, derdini anlatamaz. Hükümdara ait bütün işleri kendi boynuna yükler ve en sonunda yükü kaldıramaz, yükün altında ezilip kaldığı görülür. İşte kadere iman etmenin rahatlattığını ve kadere iman etmeyenin de ne kadar kederli ve sıkıntılı olduğu görülür. Onun için kadere iman eden, kederden emin olur denilmiştir.

Esasında kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır. Ondan gelen şer de hayırdır, çirkinlik de güzeldir. Şu dünyada insanların başlarına gelen musibetler ve belalar bunların üstünü örtse de, hedefe giderken yoldaki ikaz levhalarından öte bir şey değildir. İnsanlar başlarına gelen musibetler ve belaları geriye dönüp muhakeme ettiği zaman, muhakkak bir kusurunun olduğunu görecektir.

Bazen öyle musibetler ve belalar var ki; iyi ki başıma gelmiş, beni büyük bir felaketten korudu diyenlere çokça rastlamışızdır. Başından geçen musibetlere kader açısından bakan insan, ümitsizliğe düşmez.

Kaderimde bunu da yaşamak varmış der yaşadıklarına rıza gösterir. Geçmişten ders çıkarır, geleceğinden ümitli olur ve haline şükreder. İnsan olarak belirlenmiş bir mükellefiyeti olduğunu bilir ve bu mükellefiyetten dolayı sorumlu tutulacağını da anlar.

Cenab-ı Hakk; şöyle buyuruyor: “İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir ve yan çizer. Başına bir kötülük gelince de yalvarmaya koyulur.” (Fussilet, 41/51). Ayetinde de işaret edildiği gibi; hastalıklar ve musibetler insanı Allah’a yaklaştırır. Her nefis gibi kendisinin de birgün öleceğini ve dünyanın fâni olduğunu, dünyadan da birgün gideceği gerçeğini hatırlar. İnsanların asıl vatanı olan ahiret hayatını düşünmeye sevk eder. Kaderine teslim olur, kalbini Allah’a bağlar. İhlaslı bir şekilde Allah’a dua da bulunur.

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: “Mü’minin durumu hayret vericidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü’minde vardır, sevinecek olursa şükreder, bu onun için hayır olur. Başına bir bela gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur.” [15]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.);diğer bir hadis-i şerifte “Kadere iman, kaygı ve üzüntüyü giderir” buyurmuşlardır. [16]

Yunus Emre'nin şu dizeleri bize bu gerçeği nede güzel dile getirmektedir.

Hoştur bana senden gelen,

Ya gonca gül, yahut diken.

Ya hayattır, yahut kefen

Narın da hoş, nurun da hoş

Kahrın da hoş lütfun da hoş

Gelse Celâl’inden cefa

Yahut Cemal’inden vefa

İkisi de cana sefa

---

[15]Müslim; Zühd, hd. No:(2999.

[16]Münavî; Feyzu’l-Kadîr, 3/187.

Narın da hoş, nurun da hoş

Kahrın da hoş, lütfun da hoş

Ünlü Çin düşünürü Lao Tzu'nun anlattığı öykü ile mevzumuzu tamamlayalım.

Köyün birinde yaşlı bir adam varmış, ama çok fakirmiş. Öyle dillere destan beyaz bir atı varmış ki; kral bile onu kıskanırmış. Kral bu at için yaşlı adama nerdeyse bir servet teklif etmiş, ama adam satmaya yanaşmamış. Hep: “Bu at, bir at değil, benim için; bir dost, insan dostunu satar mı?” dermiş.

Bir sabah kalkmışlar ki, at yok. Köylü yaşlı adamın başına toplanmış: “Seni ihtiyar bunak, bu atı sana bırakmayacakları, çalacakları belliydi. Krala satsaydın ömrünün sonuna kadar beyler gibi yaşardın. Şimdi ne paran var, ne de atın” demişler. Yaşlı adam: “Karar vermek için acele etmeyin, sadece at kayıp” deyin demiş. Köylüler bunak diye nitelendirdikleri yaşlı adama kahkahalarla gülmüşler.

Aradan on beş gün geçmeden, at; bir gece ansızın geri dönmüş. Meğer çalınmamış, dağlara gitmiş kendi kendine dolaşırken, vadide on iki vahşi atla karşılaşır Vahşi atlar da peşine takılıp gelmişler. Bunu gören köylüler toplanıp ihtiyardan özür dilemişler. Babalık demişler, sen haklı çıktın. Atının kaybolması bir talihsizlik değil, adeta senin için bir devlet kuşu oldu. Şimdi bir at sürün oldu demişler.

Yaşlı adam “Karar vermek için gene acele ediyorsunuz” demiş. “Sadece atın geri döndüğünü

söyleyin. Bildiğimiz gerçek sadece budur. Ondan ötesinin ne getireceğini henüz bilmiyoruz” demiş.

Köylüler bu defa yaşlı adamla dalga geçmemişler, ama içlerinden “Bu adamın akli dengesi yerinde değil” diye alay etmeye başlamışlar.

Bir hafta geçmeden, vahşi atları terbiye etmeye çalışan yaşlı adamın tek oğlu attan düşmüş ve ayağını kırmış. Evin geçimini temin eden oğul, şimdi uzun zaman yatakta kalacakmış.

Köylüler yine yaşlı adama gelmişler. “Bu atlar yüzünden tek oğlun bacağını kırdı, uzun süre bacağını kullanamayacak. Oysa sana bakacak başka kimsen de yok. Şimdi eskisinden daha fakir, daha zavallı olacaksın” demişler.

Yaşlı adam: “Siz erken karar verme hastalığına tutulmuşsunuz” diye cevap vermiş. ”O kadar acele etmeyin, oğlum bacağını kırdı, gerçek bu, ötesi sizin verdiğiniz karar. Hayat böyle küçük parçalar halinde gelir ve ondan sonra neler olacağı size bildirilmez.”

Birkaç hafta sonra, düşmanlar kat kat büyük bir ordu ile ülkeye saldırmış. Kral son bir ümitle eli silah tutan bütün gençleri askere çağırmış.

Köye gelen görevliler, ihtiyarın kırık bacaklı oğlu dışında bütün gençleri askere almış. Köyü matem sarmış. Çünkü savaşın kazanılmasına imkân yokmuş, giden gençlerin ya öleceğini, ya da esir düşeceğini herkes biliyormuş.

Köylüler, gene yaşlı adama gelmişler. “Gene haklı olduğun ortaya çıktı” demişler. “Oğlunun bacağı kırık, ama hiç değilse yanında. Oysa bizimkiler belki de geri dönmeyecekler. Oğlunun bacağının kırılması, talihsizlik değil, şansmış meğer.”

KADERİ KENDİ İRADEMİZLE Mİ YAŞARIZ?

Aşağıdaki ayette de görüleceği gibi, bir insan ölmemek için savaştan veya tedbir alınmasına rağmen herhangi bir tehlikeden kaçsa, kendine ölüm yazılmışsa, insan kendi iradesiyle öleceği yere bir sebep vesile olur ve oraya gider. Kendi iradesiyle gittiği için sorumluluk ta kendine ait olur.

Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyuruyor: Allah Teâlâ bir kulun bir yerde ölümünü takdir buyurmuşsa mutlaka onun için orada bir ihtiyaç halk etmiştir. Oraya gider ve orada ölür. [17]

Hatta o kişinin ölümden kaçmak için başvurduğu her şey kaderinde bellidir ve her insan kaderindeki olayı yaşar. İşte Allah aşağıdaki ayette; insanları denemek ve onların kalplerini temizlemek için Uhud savaşını takdir ettiğini belirtmektedir.

“Sonra (Uhud savaşında içine düştüğünüz) o kederin ardından (Allah) üzerinize içinizden bir kısmını örtüp bürüyen bir güven, bir uyku indirdi. Bir kısmınız da kendi canlarının kaygısına düşmüştü. Allah’a karşı cahiliye zannı gibi gerçek dışı zanda bulunuyorlar; “Bu işte bizim hiçbir dahlimiz yok” diyorlardı.

[17]İbn-i Kesir; Tefsirû'l Kur'an'il Azim, c-3, lokman, s-34.

De ki: “Bütün iş, Allah’ındır.” Onlar sana açıklayamadıklarını içlerinde saklıyorlar ve diyorlar ki: “Bu konuda bizim elimizde bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik” diyorlardı. De ki: “Evlerinizde dahi olsaydınız, üzerlerine öldürülmesi yazılmış bulunanlar mutlaka yatacakları (öldürülecekleri) yerlere çıkıp gideceklerdi. Allah, bunu göğüslerinizdekini denemek, kalplerinizdekini arındırmak için yaptı. Allah, göğüslerin özünü (kalplerde olanı) bilir.” (Âl-i İmrân, 3/154).

Ayette belirtildiği gibi İslamiyet'te niyetin büyük bir yeri vardır. "Ameller, niyetlere göredir." [18]

Uhûd Savaşı'nda yaşanan Kuzman olayı, buna ibretli bir misaldir. Şöyle ki: Kuzman, cesur biridir. Savaşta çok yararlılık gösterir. Hatta Uhûd harbi günü tek başına yedi sekiz tane müşrik öldürmüş idi. Resûlullah (s.a.v); Kuzman’ın gerçek yüzünü Cenab-ı Hakk’ın bildirmesiyle bildiği için, ölmezden önce onun Cehennem ehli olduğunu söylemiştir. Sahabeler; Efendimizin “O, cehennemliktir” sözünün manasını hâlâ anlamış değillerdi: Bunca, kahramanlık ve cesareti müslümanlar safında gösteren Kuzman, nasıl cehennemlik olabilirdi? Diye merak ediyorlardı.

Cehennem ehli olduğunu şu rivayetler ispatlamaktadır. Ağır yaralarının sızısıyla kıvranan Kuzman’a sahabeler: Vallahi bugün büyük cesaret gösterdin. Tebrikler ey Kuzman! Cenneti müjdeleriz sana! Diyerek tebrik ettiler. Kuzman: Ne müjdesi? Bütün erkekler Uhud'a savaşa gidince kadınların

---

[18]Buhari; Bed'ül-Vahy, s-1; Tirmizi; Fedailu'l-Cihad, s-16.

“savaş kaçkını” demeleri üzerine; kadınların hakaretini hazmedemediği için savaşa katıldığı veya ben ancak kavmimin şerefi ve hurma ağaçlarımıza zarar vermesinler diye çarpıştım. Yoksa çarpışmazdım. Daha sonra aldığı yaradan dolayı ağrıları şiddetlenince, yaşamdan ümidini keserek, bir ok alıp kolunun damarını keserek intihar ettiği rivayetler arasındadır. [19]

İbni İshâk orada şu ilaveyi verir: Onun intihar ettiği Peygamberimize bildirilince; "Ben, gerçek bir Peygamber olduğuma şehâdet ederim" [20] dedi.

Yine şu kıssa meselemize önemli bir ışık tutmaktadır. Hz. Süleyman (a.s)’ın hüküm sürdüğü devirlerde, bir adam koşa koşa saraya gelerek, Hz. Süleyman’ın huzuruna çıkar. Benzi sapsarı, korkudan tir tir titrer bir halde, Süleyman (a.s) kendisine yardım etmesini ister.

Hz. Süleyman bu adama sorar: “Ne oldu sana böyle? Seni bu kadar korkutan şey nedir?” Adamcağız nefes nefese: “Azrail bana öyle öfkeli baktı ki, canımı alacağından korktum. Koşup sana geldim.” Hz. Süleyman, “Peki benden istediğin nedir?” der. Adamcağız, “Ey canları koruyan adaletli padişah! Senin hükmün rüzgâra geçer, emret de beni Hindistan’a götürsün. Belki o zaman canımı kurtarırım” der.

---

[19]Buhari; Cihad, s-77. Taberî; Tarihu'l-Ümem ve'l Mulûk, c-3, s-26.

[20]Müslim; Müsned, c-4, s-135; Taberânî; Mu’cemu’l-Kebir, c-19, s-83.

Süleyman Aleyhisselam rüzgâra, adamı istediği yere bırakmasını emreder. Rüzgâr adamı Hindistan'ın iç kesimlerinde bir yere uçurarak bırakır. Ertesi gün divan kurulur ve herkes Hz. Süleyman'ın huzurunda toplanır. Hz. Süleyman Azrail'e, "Dün bana bir adam geldi. Kendisine öfkeyle baktığını söyledi. O Müslümanı evinden barkından, çoluk çocuğundan uzaklaştırmak için mi öyle baktın? Sebebi nedir?" der. Azrail, Ey Süleyman! Ben ona öfkeyle değil, şaşkınlıkla baktım. Çünkü Cenab-ı Hakk; bana, "O kulumun canını bugün Hindistan'da al" diye emir buyurmuştu. Ben de o adamı burada görünce şaşırarak kendi kendime, bu adamın burada ne işi var? Yüzlerce kanadı olsa Hindistan'a varması çok zor dedim. Onun için adama tuhaf ve şaşkınlıkla baktım. Fakat Hindistan'a gittiğim zaman adamı orada buldum ve vazifemi yerine getirdim dedi. [21]

KADER DE MEŞÎET-İ İLAHİ Mİ ASILDIR?

"İnsan her ne kadar fâil-i muhtar ise de, fakat "Allah dilemedikçe, hiçbir şey dileyemezsiniz. Çünkü her şeyi bilen, hikmet sahibi ancak Allah' tır."

وَمَا تَشَاۤؤُنَ اِلَّاۤ اَنْ يَّشَاۤءَ اللّٰهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا "Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir. Hikmet sahibidir." (İnsan, 76/30).

---

[21]Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî; Mesnevî, (Beyt 950-964.).

Ayetinin sırrınca meşîet-i ilâhiye asıldır, kader hâkimdir. Meşiet-i İlâhiye, meşiet-i insaniyeyi geride bırakır. “Kader gelince göz görmez olur” kaidesi gereği “Kader söylerse iktidarı beşer konuşmaz, cüz-i ihtiyari susar” demektir. [22]

Çünkü dünyanın veya vücudun mülkiyeti, senin elinde değildir. Sen onları yaratmaya muktedir olmadığın gibi, onlara hükmetmeye tam yetkili değilsin. Eğer dünyanın veya vücudun mülkiyeti, senin elinde olursa, dünya ve vücudun mülkiyeti muhafaza etmek için, sorumluluğunu üzerine alıp muhafaza etme korku yüküyle nimetlerden lezzet alamazsın, daima rahatsız olursun.

Çünkü noksanları tedarik, mevcudları telef olmaktan muhafaza ile daima evham, korkular, meşakkatlere mahal olursun. Hâlbuki o nimetler, Mün'im-i Kerim'in taahhüdü altındadır. Senin işin onun sofra-i ihsanından yeyip içmekle şükretmektir. Şükürde bir zahmet yoktur. Bilakis nimetin lezzetini arttırır. Çünki şükür, nimette in'amı görmek demektir. İn'amı görmek, nimetin zevalinden hâsıl olan elemi def eder. Zira nimet zâil olduğunda, Mün'im-i Hakikî onun yerini boş bırakmaz, misliyle doldurur ve teceddüdünden lezzet alırsın.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلاَّ لِيَعْبُدُونِ “Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyât, 51/56).

---

[22]Bediüzzaman; Mektubat, Onbeşinci mektup, s-85.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ“

Her nefis ölümü tadıcıdır. Bir imtihan olarak sizi şerle de hayırla da deneriz. Ve ancak bize döndürüleceksiniz.” (Enbiyâ, 21/35).

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ“

Andolsun, içinizden, cihad edenleri ve sabredenleri belirleyinceye ve durumlarınızı ortaya koyuncaya kadar sizi deneyeceğiz.” (Muhammed, 47/31) buyurmaktadır.

Bu ayetlerden anlaşılacağı gibi; yaratılışımızın en yüksek gayesi ve fıtratın en yüce neticesi Allah’ı tanıyıp O’na hakiki kul olmaktır. İşte Allah; insanların kendisine hakiki kulluk yapıp yapmadıklarını belirlemek için de, bu dünyaya imtihan için göndermiştir.

Bu gayelerin hâsıl olması için de, kâinatta bulunan birçok şeyi insanların hizmetine sunmakla beraber, bu imtihana meşiet-i İlahiyesini şart ve kaderi de hâkim kılmıştır.

Bu meseleyi ayetlerle ve misallerle anlatmaya çalışalım. Cenab-ı Hakk; “Göklerde ve yerde olan ne varsa hepsini insanın emrine müsahhar kılmıştır.” (Câsiye, 45/13).“Biz yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri ve üzüm bağları yarattık, içinden pınarlar fışkırttık.” (Yâsin, 36/34).“Sizin için yeryüzünü döşeyen, yollar açan, gökten su indiren O’dur. Biz o

su ile türlü türlü, çift çift bitkiler yetiştirdik. İster siz yiyin, ister hayvanlarınızı otlatın.” (Tâhâ, 20/53-54).

“Yeri bir beşik, dağları da birer kazık yapmadık mı? Ve sizi çift çift yarattık! Uykunuzu da bir dinlenme kıldık! Gündüzü ise, geçim vakti kıldık! Hem üstünüzde yedi sağlam gök binâ ettik! Ve orada çok parlayan bir kandil bir güneş kıldık! Sıkıp üzerinize yağmur yağdırıcı olan bulutlardan da şırıl şırıl akan bir su indirdik! Tâ ki onunla dâneler, bitkiler ve sarmaş dolaş olmuş bahçeler çıkaralım.” (Nebe, 78/6-16).

Ayetlerinde buyrulduğu gibi: Kâinatta bulunan her şeyin yaratılması insan için, insanın yaratılması ise ubudiyet içindir.

İşte insan bu ubudiyeti yapabilmesi için, Allah Teâlâ’da yine Kur’anı Kerim’de şu ikazlarda bulunmaktadır.

“Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indiren Allah’tır. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.” (Hadîd, 57/9) buyurarak Allah’ın kullarına karşı çok şefkatli, çok merhametli olduğunu ve “Çünkü her şeyin yaratıcısı Allah’tır. Allah’tan başka yaratıcı yoktur.

Sizi de, yaptığınız işleri de yaratan Allah’tır” (Sâffât, 37/96) buyurarak kullarına gerekli ikazları yapmaktadır. Cenab-ı Hakk’ın meşiet-i İlahiyesi, Kur’anı Kerim’in ayetlerinin tatbikine bağlamıştır.

Cenab-ı Hakk; kullara ait fiillerin de yaratıcısı olmasından dolayı, kullar; aşağıdaki ayet-i kerimeler gibi birçok ayet-i kerimelerin ikazlarına uyarlarsa, meşiet-i İlahiyesini ayetlerde bildirilen müjdeler yönünde kullanacağından bahsetmektedir.

Demek ki; meşiet-i İlahiyenin bizimle olmasını istersek ayetlerde belirtilen ikazlara uymamız gerekir.

İşte Cenab-ı Hakk'ın meşiet-i İlahiyesini kulun iradesi doğrultusunda kullanmasını ayet-i kerimelerle anlatmaya çalışalım. "İman edip salih amellerde bulunanlar için, "Biz onları altından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokacağız. Bu, Allah'ın gerçek olan va'didir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?" (Nisa, 4/122).

"Muhakkak ki Allah'a îmân edip sâlih ameller işleyenler var ya, onlar için, altlarından ırmaklar akan Cennetler vardır! İşte büyük kurtuluş budur!" (Bürûc, 85/11). Cenab-ı Hakk meşiet-i İlahiyesini, kulun iradesiyle Allah'a îmân edip sâlih ameller işlemesine bağlamıştır.

"İman edip güzel amellerde bulunanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve zekâtı verenler; şüphesiz onların ecirleri Rablerinin Katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır." (Bakara, 2/277). Cenab-ı Hakk meşiet-i İlahiyesini, iman edip güzel amellerde bulunmaya, namazı dosdoğru kılmaya ve zekâtı vermeye bağlamıştır.

Ayetlerden de anlaşılacağı gibi; insana ebedi saadet müjdesi vermektedir. Bîçare insanın başına gelebilecek ölüm gerçeğinden dolayı, insanın hem dünyasını, hem ahiretini kurtaracak ebedî bir kurtuluş müjdesi vererek, insanların ahiret hayatına ışık tutmaktadır.

Bu ayetlerde de belirtildiği gibi; Cenab-ı Hakk'ın meşiet-i İlahiyesi, Allah'a îmân edip sâlih ameller işleyenlerle beraber olacağını ve sonucunda ebedi olarak altlarından ırmaklar akan Cennetle müjdelemektedir.

"İnkâr edenlere gelince, onlar için Cehennem ateşi vardır. Onlara ne ölümle hüküm verilir ki ölsünler de kurtulsunlar, ne de onlardan Cehennem ateşinin azâbı biraz olsun hafifletilir. İşte her azılı kâfiri böyle cezâlandırırız!" (Fatır,35/36).
"Ayetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlar; Allah'ın, meleklerin ve insanların lâneti onların üstünedir." (Bakara, 2/161).

Ayetleri de; Cenab-ı Hakk'ı tanımıyan ve Ona îmân etmeyen cin ve insanlardan dolayı; kâinatın kızdırdığını arz ve semâvâtın hiddete geldiğinden bahsetmektedir. "Âlemin yaratılış gayelerinin neticelerini bozan ve muhteşem İlâhi saltanata karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden, küfür
ve küfranlarını ve zulümlerini ve bütün mahlûkatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara
ve arz ve semâvâta tehditkârâne haykırmakta" olmalarından bahsetmektedir." [23]

---

[23]Bediüzzaman; Şualar, Onbirinci şua, s-323.

Yani; dalâlet ehlinin şerrinden dolayı kâinattaki mevcudatın kızdığını ve bütün unsurların dalâlet ehline hiddet ettiklerini ve umum mevcudatı galeyana geldiklerini, Kur'ân-ı Hakîm, mucizâne ifade ediyor.

Yani, Nuh kavminin başına gelen tufan ile semâvat ve arzın hücumunu uğradıklarını, Semud ve Âd kavminin inkârından hava unsurunun hiddet ettiğini, Firavun kavmine karşı su unsurunun ve denizin galeyan geldiğini ve Karun'a karşı toprak unsurunun gayzını haber veriyor.

Yine; küfür ehline karşı âhirette “Nerede ise (Cehennem) öfkeden çatlayacak! Ne zaman oraya bir topluluk atılsa, bekçileri onlara: Size (bu azâbı haber veren) bir korkutucu gelmedi mi? diye sorar.”(Mülk, 67/8).

Kur'ân-ı Hakîm; Cehennemin gayzını ve öfkesini ve sair mevcudatın küfür ve dalâlet ehline karşı hiddetini gösterip ilân ederek, gayet müthiş bir tarzda ve i'câzkârâne dalâlet ehlini ve isyanını nehyediyor.

HİDAYET E NASIL ERİŞİLİR?

İnsanların itibari iradelerine, teklifi emirleri yerine getirip getirmeme hususunda Allah tarafından yetki ve salahiyet verilmiştir. Doğru yolda gitmeleri için, kılavuz olarak kitapları, rehber olarak peygamberlerini göndermiştir. Demek ki; peygamberlerin yaptıkları ibadetler ve işledikleri ameller, Cenab-ı Hakkın razı olduğu ibadet ve amellerdir. İşte insanlarda zatına mahsus bu iradeyi

kullanırken, bu kılavuz ve rehberlerin söylediklerini göz önünde bulundururlar ve yerine getirirlerse o zaman hidayete erebilirler.

Yine; Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan en çok istediği şey, hergün kırk defa namazda okuduğumuz. اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ Hidayet üzere bizi dosdoğru yola ulaştır demektir. (Fatiha, 1/6). Hidayet; Allah'ın insanlara lütfundan verdiği sonsuz ihsanı, en geniş şefkati ve en derin merhametidir. Hidayet; her zaman insanların Allah'tan istemesi gereken en büyük nimettir. Hatta hidayete erdikten sonra da Kur'an'ı Kerim şöyle dua etmemizi istiyor. "Rabbimiz, bizi doğru yola erdirdikten sonra kalblerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla; şüphesiz Sen sonsuz bağışta bulunansın." (Âl-i İmrân, 3/8).

Allah Rasulü'nün en çok okuduğu dualardan biriside şudur. "Ey kalbleri evirip çeviren Allah'ım. Kalbimi dininde (hidayet üzere) sabit kıl." [24] Ümmü Seleme Validemiz, Allah Rasulü'ne: Neden bu duayı çok okuduğunu soruyor. Allah Rasulü şöyle cevap veriyor. "Kalb Allah'ın iki parmağı arasındadır. Nasıl isterse onu o tarafa çevirir" [25] buyurmuştur.

Hakk aşığı Yunus Emre; bu lütfu dile getirmek için şu dizeleri söylemiştir. "Allah Allah Yarabbi lütfeyle hidayeti; Hidayetin olmasa ben neyleyim bu hali" demiştir.

---

[24]Tirmizi; Kader, s-7.

[25]Müslim; Kader, s-17.

Yine Üstad Bediüzzaman hidayet için şöyle demiştir. Hidayetin Allah'tan olduğunu, bu hidayetten her ne kadar bir cebr hissedilmekte ise de, hakikatte cebr değildir. Çünki insanların cüz-i ihtiyarlarıyla hidayete yürümeleri üzerine, Cenab-ı Hakk o sıfat-ı sabite olan hidayeti halk ve ihsan etmiştir.

Demek ihtida, yani hidayete doğru yürümek, onların kesb ve ihtiyarları dâhilindedir. Fakat sıfat-ı sabite olan hidayet, Allah'tandır. [26]

Yani; insanların hidayete yürümesi, ihtiyarlarıyla olduğu için, insan cüz'-i ihtiyarı ile Cenab-ı Hakk'ın hidayet etmesinin tokmağına dokunduğu zaman; Cenab-ı Hakk; o sıfat-ı sabite olan hidayeti halk ve ihsan etmektedir. Fakat sıfat-ı sabite olan hidayet, Allah'tandır. Hidayeti istemek başka, hidayete erdirmek başkadır.

Aşağıdaki ayet-i kerimeler hidayetin insanlar için ne kadar önemli olduğunu anlatmaktadır.

"Doğrusu sen, sevdiğini hidayete erdirilemezsin; fakat Allah dilediğini hidayete erdirir ve hidayete erecekleri O daha iyi bilir."(Kasas, 28/56).

(Ey Resûlüm!) "Onların hidâyete ermesi sana âid değildir (senin vazîfen ancak tebliğdir); fakat Allah, dilediğini (hikmetine binâen kendi lütfundan) hidâyete erdirir. Hem hayırdan (ve hasenâttan) ne sarf ederseniz, artık kendiniz içindir. Zâten (siz) yalnız Allah'ın rızâsını arzu ederek sarf edersiniz,

[26]Bediüzzaman; İşarat-ül İ'caz, s-95.

bu yüzden hayırdan (ve hasenâttan) ne sarf ederseniz, (ecri) size tam olarak verilir ve (âhirette) size haksızlık edilmez.” (Bakara, 2/272).

“Ey peygamber! Rabbinden sana indirileni teblîğ et! Artık (bunu) yapmazsan, o takdirde O’nun (vahiy ile) gönderdiklerini teblîğ etmemiş olursun! Ve Allah, seni insanlardan muhâfaza edecektir. Şübhe yok ki Allah, (inkârlarındaki ısrarları sebebiyle)kâfirler topluluğunu hidâyete erdirmez.” (Mâide, 5/67).

“De ki: Allah’a itâat edin; Peygambere de itâat edin! Eğer yüz çevirirseniz artık ona (o peygambere) düşen, ancak kendisine yüklenen (tebliğ)dir; size düşen de size yüklenen (itâat)dir.' Eğer ona itâat ederseniz, hidâyete erersiniz. Peygambere düşen ise, ancak apaçık tebliğdir.” (Nûr, 24/ 56).

“Îmân edip de îmanlarını zulümle (şirkle) bulaştırmayanlara gelince, işte onlar var ya, kendileri için (ebedî azab korkusundan) emîn olmak vardır ve onlar hidâyete erenlerdir.” (En’âm, 6/82).

“Muhakkak ki bu Kur’ân, (insanları) en doğru yola hidâyet eder ve sâlih ameller işleyen mü’minler için şübhesiz büyük bir mükâfât olduğunu müjdeler.” (İsrâ, 17/9).

“Kim hidâyete ererse, artık ancak kendisi için hidâyete ermiş olur. Kim de dalâlete düşerse, o takdirde ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Hiçbir günahkâr, başkasının günâhını yüklenmez.

(Biz) bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azâb ediciler değiliz.” (İsrâ, 17/15).

Bu ayetlerden anlaşılacağı üzere; hidâyet Allah’a ve Peygambere itaatten geçmektedir. Allah’a imân edip de îmanlarını muhafaza edenler hidâyete ermiş kişilerdir.

Yine Kur’ân-ı Kerim, Allah’ın insanları hidâyet üzere doğru yolda gidebilmenin sifresini ayeti kerimede şöyle müjdeliyor. “Allah'ın dilemesine bağlamadıkça (inşâallah demedikçe) hiçbir şey için: “Bunu yarın yapacağım” deme. Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an ve: “Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir” de.” (Kehf, 18/23-24).

Demek ki; bütün dualar Cenâb-ı Hakk’ın meşieti ve taallukunu isbat ediyor. Bizlerde dualarımızla taleplerimizi Cenâb-ı Hakk’tan bu şekilde istemeliyiz.

Bir Nasrettin Hoca Fıkrasıyla değinmeye çalışalım. Nasrettin Hoca bir akşam hanımına:“Yarın hava yağmurlu olursa ormana, açık olursa tarlaya çift sürmeye gideceğim” der. Hanımı: “İnşallah de Hoca Efendi” demiş. Hoca karısının bu sözüne gülüp geçmiş. Şunun şurasında ne var ki; havanın durumuna göre ya ormana, yâda tarlaya gidip geleceğim demiş.

Ertesi gün hava yağmurlu olmuş. Hoca'da ormana gitmek için erkenden yola çıkar. Bir süre sonra bir yolcuyla karşılaşır. Yolcu Hoca'ya sormuş: “Filan köye nasıl gidilir?” demiş. Hoca'da "bilmem"

deyip orman tarafına yürümeye başlar. Yolcu, Hoca'nın bu harekitine çok kızar. “Çabuk önüme düş! Beni o köye götür" der. Hoca istemeye istemeye yolcuyu o uzaktaki köye götürür.

Hoca evine de ancak ertesi gün sabaha karşı dönebilir. Hoca evinin kapısını çalar. Hanımı "kim o?" diye seslenince: Hoca: "Aç hanım aç, inşallah ben geldim" der.

KADERİN SEBEP İLE MÜSEBBEBE TAALLUKU NASIL OLMAKTADIR?

Cenâb-ı Hakk; âyeti kerimelerde sebeplere sarılmak gerektiğini belirtmiştir. Ey inananlar, Allah'tan korkun, O'na yaklaşmaya yol arayın ve O'nun yolunda cihad edin ki, kurtuluşa eresiniz. (Mâide, 5/35). Görmedin mi Allah gökten bir su indirdi. Biz onunla renkleri başka başka meyveler çıkardık. Dağlarda da yollar, beyazlı kırmızılı çeşitli renklerde ve kapkara topraklar var. (Fatır, 35/27). Cenâb-ı Hakk; su vasıtası ile de renkleri başka başka meyveler çıkardığını söylemiştir.

Cenab-ı Hakk bu âlemde hikmeti ile her müsebbebi bir sebebe bağlamıştır. Bu hakikat, kaderin sebep ile müsebbebe birlikte taalluk ettiği şeklinde ifade edilmiştir. Mesela: Bir çocuk müsebbep ise, anne ve babası sebeptir. Aynı zamanda anne ve babası müsebbiptir yani faildirler. Cenab-ı Hakk o çocuğun yaratılmasını o anne ve babadan takdir etmiş olup, yaratan ise Allah'tır.

Allah; sebepleri kudretinin önüne perde yapmış. Bundan dolayı, buna benzer sebeplere bel

bağlayarak esas sebep sahibi unutulmamalı. Mesela; bir hastalığa yakalan kimse, muhakkak doktora gidip, tedavi yollarını araması gerekir. Fakat aynı zamanda, Allah'ın "Şafî" ismine sığınıp, hakiki şifa sahibi olan Allah'tan şifa dilemeli. Her zaman Allah'ın Kadîr-i Külli Şey olduğu hatırlanmalı, O'ndan yardım istenmelidir. Bu dünyanın hikmet diyarı olduğu göz önünde bulundurularak, sebeplere riayet edilerek hareket edilmelidir. Çünkü: Bütün sebepler Allah'ın iradesi, meşieti ve emriyle meydana gelmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın hususî bir lütfu ve ihsanı olmadıkça, toprağa tohum atmadan ürün almak mümkün değildir. Dolayısıyla sebepler adına yapılması gereken ne varsa mutlaka yapılmalıdır. Fiilî duaya riayet etmek, sebepler içinde yaşayan bizler için zorunluluktur. Dolayısıyla fiilî dua; sebepleri itibara almakla ve o sebeplerin gereğini yerine getirmekle olur.

İşte; Cenâb-ı Hakk sebepleri, izzet ve azametine perde yaptığı için, bizim de bu perdeye saygılı olmamız gerekir. Onları görmezlikten gelirsek, Allah'a karşı bir saygısızlık etmiş oluruz. Diğer bir açıdan bakacak olursak, sebeplere riayet etmemek, insan iradesini reddeden Cebrîlik düşüncesi içine sürükler ki, bu da iman ve inanç açısından çok tehlikelidir.

Evet, irade ve şuur sahibi olan insanoğluna düşen, sebepleri görmek ve onlarla uyum içinde yaşamaya çalışmaktır. Etrafımıza baktığımız zaman bütün varlıkların bu sebeplere riayet ederek varlıklarını sürdürdüklerini görmekteyiz. Demek ki,

her varlık Allah'ın meşîet ve iradesiyle o sisteme uymaktadır.

Sebeplerden biri olmadığı zaman, o şeyin meydana gelmediğine şahit olmuşuzdur. Bir misalle bunu da açmaya çalışalım. Televizyonun kumandasına basıldığı zaman ekranda karşımıza görüntü çıkar. Kumandaya basmazsak ekranda karşımıza görüntü çıkmaz. İşte her şey sebeplere verildiği zaman zannedilir ki; ekrandaki görüntüyü kumandayla meydana geldiği söylenir. Düşünmezler ki, yayın dışarıdan yapılmaktadır, görüntüyü yayınlayan kumanda değildir. Kumanda yalnızca televizyonun bir parçasıdır.

Televizyonu yapan fabrika, yayınlanan görüntüleri televizyonun ekranında görüntülenmesi için kumandayı yapmıştır. Şimdi birisi dese; mademki görüntüyü kumandanın sağladığını kabul etmiyorsan, düğmeye basmadan görüntüyü çıkartta görelim dese, kumanda etmeden görüntünün gelmiyeceğide aşıkardır.

Görüntünün gelmesi kumanda denilen sebebe bağlanmıştır. Ama görüntünün oluşması kumandaya bağlı değildir.

Buradan şu sonucu çıkarabiliriz. Belli bir sonuca ulaşmak için hazırlanılan her bir sebep, İlâhî inayetin celbine bir adî şart hükmündedir. İstenilen şartların yerine getirilmesi sonrasında beklenilen şeyin varlık sahasına çıkması Allah'ın inayetiyle gerçekleşmektedir.

Sebeplerden birisinin yokluğuyla sonucun meydana gelip veya gelmemesi, sebebin sonucu yapıp yapmadığı anlamına gelmez. Bir sonucun, sebebi olmadan var olması Allah'ın âdetine aykırı bir şey değildir. Allah'ın yaratma biçimiyle ilgili bir husus olup, bu sebepler sadece belli bir sonucun, belli bir sebep ile beraber yapılmakta olduğunun delilidir. Allah, sonuçları, sebeplere bağlı olarak varlık sahasına çıkarmayı dilemiştir.

Genelde varlıklar sebep ve sonuç çizgisinde meydana gelmektedir. Bu kanun, Allah'ın âdet-i sübhaniye'sidir. Allah bu dünyada âdet-i sübhaniye'sini değiştirmediği için de, bu kanun sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde devam etmektedir.

MEZHEBLERİN SEBEP İLE MÜSEBBEBE BAKIŞLARI NASILDIR?

Mezheblerin; sebep ile müsebbebe bakış açıları ise şöyledir.

Cebriye: Sebeple müsebbebe ayrı kader tevehhüm etmekte, yani ebeveyn ile çocuğu ayrı ayrı nazara almaktadır.

Âdem (as)'ın anne ve babasız, İsa (as)'ın babasız dünyaya gelmesini misal getirerek, dünyaya gelmiş bir çocuk için:

Mademki çocuğun kaderi dünyaya gelmektir, ebeveyni olmasa da o çocuk dünyaya gelirdi diyerek ifrata kaçmıştır.

Mutezile: Sebeplere tesir vererek ebeveyni olmasaydı o çocuk dünyaya gelmezdi gibi batıl bir fikre düşmüş ve tefrit etmişlerdir.

Ehl-i Sünnet: Kaderin sebeple müsebbebe bir baktığını ve sebeplerin yokluğu farz edildiğinde, müsebbep için; yani ebeveyn sebepleri olmasaydı çocuk dünyaya gelirmiydi? Gelmezmiydi? Bizce meçhuldür demişlerdir.

KAZA, KADER VE ATÂ'NIN BİRBİRİYLE İLİŞKİLERİ NASILDIR?

Atâ; bir şey hakkında verilen kararın iptali ve hükmün kaza edilmekten afvedilmesi, şeklinde tarif edilmektedir. Yine atâ denilince; Rahîm-i Kerim'in ve Gafûru'r-Rahîm'in lütfu, ihsanı ve affı anlaşılır.

Cenab-ı Hakk'ın atâ, kaza ve kader namında üç kanunu vardır. Ata, kaza ve kader kanunlarının biribirleriyle münasebetleri şu şekildedir. Atâ, kaza kanunu bozar, kaza da kader kanununun bozmaktadır.

Meselâ: Bir şey hakkında verilen karar, kader demektir. O kararın infazı, kaza demektir. O kararın kazası olmazdan önce affedip iptal etmek, atâ demektir. Nasılki; ağaçların ve bitkilerin, o ince nazik damarları olan kökleri, o sert kayaları deldiği gibi, atâ da kaza kanununu deler. Kaza da kader kanununu deler. Demek ki; atânın kazaya nisbeti, kazanın kadere nisbeti gibidir.

Ata; kaza kanununun kapsamının haricindedir. Şöyle ki, bir günah için takdir edilen ceza külli bir kanun iledir. Yâni, şu suçu işleyene şu ceza verilir

şeklindeki kanun küllidir. Söz konusu suçu işleyen bir kimsenin tevbe etmesi halinde, günahının afvedilmesi ile kaza kanununun kapsamının haricine çıkmış olmakla birlikte, aynı zamanda; kader kanununda dışına çıkılması demektir.

Bu hakikate vâkıf olupta bilen arif: "Ya İlahî! Hasenatım senin atândandır. Seyyiatım da senin kazandandır. Eğer atân olmasa idi, helâk olurdum" [27] der. Yani; Allah'ım iyiliklerim senin affın lütfun ihsanındır, kötülüklerim de senin affına lütfuna ihsanına mazhar olmadığı için, onları ben işledim onlarda senin kazandandır. Şayet; affın lütfun ihsanın olamasaydı helak olur giderdim demiştir.

Yine atânın kaza kanununu, kazanın da kaderi bozmasını şöyle açıklayabiliriz: Bir padişahın umumî kanunları yanında bir de belli günlerde tatbik ettiği lütuf, ihsan ve affettiği, atâ kanunu vardır.

Padişah o günlerde, suçlulardan bir kısmını affeder, diğer bir kısmının cezalarını hafifleştirir, bir kısım raiyetinin ise rütbelerini yükseltir ve maaşlarını artırır. İşte, daha önce umumî kanunla takdir edilen ceza, rütbe ve maaşlar bu atâ kanunuyla değişikliğe uğramış olur.

Meselâ, bir mahkûmun işlediği suçtan dolayı on yıl hapis yatması takdir edilmiş olsun. Atâ kanunuyla bu cezanın affedilmesi halinde artık ceza infaz edilmez ve atâ, kaza kanununu bozmuş olur.

---

[27]Bediüzzaman; Mesnevi-i Nuriye, s-269.

Cezanın kaza edilmemesiyle de kader kanunu, yâni onun suçuna mukabil takdir edilen on yıllık hapis cezası bozulmuş olmaktadır.

İşte, bu misal gibi, insanların işledikleri günahlara karşılık, kendilerine takdir edilen gerek dünyevi gerekse uhrevî cezalar, Cenab-ı Hakk'ın atâ kanunuyla, yâni O'nun lütfu, ihsanı ve affıyla kaza edilmekten alıkonmakta ve böylece atâ kanunu kaza kanununu bozmaktadır. Aynı şekilde, kazanın bozulmasıyla kader kanunu da bozulmuş, haliyle takdir edilen ceza da değişikliğe uğramış olmaktadır.

Normal şartlarda bir kul günah işleyecek bir yere gitmek niyetiyle evden çıksa, bu niyetle de iradesini kullanarak meylederek tercih yapsa, Allah'ta kulun irâdesiyle meylettiği tercihi yaratır. Fakat o kulun daha önceleri yaptığı bir iyilik, Allah'ın hoşuna gider o iyilikten dolayı Rahmet-i İlâhî'yi celbeder ve Allah'ta günah işleyecek bir yere giderken, o kulun karşısına bir sebep çıkarır ve kulun iradesiyle meyledeceği tercihi yaptırmaz, hak edeceği hükmü değiştirir. İşte, Allah kulu hakkında verilmiş bir hükmü veya bir kazâyı kulun lehinde atâsıyla değiştirir.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız atâ kanunuyla, insan kaderinin değişip değişmeme meselesidir. Şu unutulmamalı; hiçbir zaman Levh-i Mahfuz'da bulunan İlm-i İlâhi'deki kader değişmez. Ezelden ebede kadar olmuş ve olacak bütün hâdiseler gibi, atâ kanununun tatbikatı da o ilmin kapsamındadır. Değişiklikler mümkinat dairesindeki bir yazar bozar

tahtası hükmündeki Levh-i Mahv ve İsbat'ta olmaktadır.

Daha önceden yazılp takdir edilen cezalar, daha sonra tevbe ve değişik güzel davranışlar vasıtasıyla ve atâ kanunu ile affedilmektedir. Levh-i Mahv ve İsbat'tan silinmekte ve kaza edilmemektedir.

TEVEKKÜL NEDİR NASIL YAPILMALI?

Yeni Lügat’ta tevekkül: İşi başkasına ısmarlamak. Sebeplere tevessül ettikten sonra neticesini Allah'a bırakmak. Allah'tan gelene razı olmak. Kendine ait vazifeyi yaptıktan sonra neticelerini Allah'tan istemek. Kadere razı olmak. Hakka güvenmek. Yeis ve kederden uzak olmak olarak tarif etmiştir.

Müfredât, Lisânü’l-‘Arab ve Tâcü’l-‘arûs ’da benzer tariflerle tevekkül: “Allah’a güvenmek” anlamındaki “vekl” kökünden türeyen tevekkül “birinin işini üstüne alma, birine güvence verme; birine işini havale etme, ona güvenme” mânasına gelir. Birine güvenip dayanan kimseye mütevekkil, güvenilene vekîl denir. Kaynaklarda çoğunlukla vekil kelimesi kefille aynı anlamı taşıdığı belirtilmiş ise de, Râgıb el-İsfahânî; vekilin kefilden daha genel olduğunu, her kefilin vekil olarak nitelenebileceğini, ama her vekilin kefil olarak nitelenemeyeceğini söylemiştir.

Tevekkül kelimesi Kur’an-ı Kerim’de türevleriyle birlikte toplam yetmişbir âyette geçmektedir. Bunlardan kırk dört tanesi Mekkî,

geriye kalan Medenî’dir. [28] Ayeti kerimede Peygamber efendimize: “Yapacağın işlerinde istişare et. Karar kesinleşince artık Allah'a tevekkül et. Allah kendisine tevekkül edenleri sever." Âl-i İmrân 3/159) buyrulmuştur. Hadisi şerifte Peygamber efendimize: Devemi bağladıktan sonra mı tevekkül edeyim yoksa bağlamadan mı? Diye soran bir sahabeye, önce bağla, sonra tevekkül et. [29] Buyurmuştur.

Tevekküle bu ayet ve hadisi şerif ışığında baktığımız zaman: Ayeti kerimeye göre, yapacağımız işlerde önce istişare edeceğiz, istişarenin sonucuna göre başarılı olmak için, ne gibi tedbirler alınması gerekiyorsa, gerekli tedbirleri de alacağız. Zaten; istişare etmek tedbirin kendisi olup, tedbirler de bir sebeptir. İştişare sonucu karar kesinleşince de, artık Allah'a tevekkül edeceğimiz bildirilmiştir.

Demek ki! Tevekkülden önce o iş için gerekli tedbirleri alarak sebebini işlemektir. Sebepleri işlerken de şu açıdan bakarak değerlendirmemiz gerekir.

Birincisi: Sebepler; Cenab-ı Hakk'kın kudretinin önünde bir perdedir.

İkincisi: Sebepler; neticeye ulaşmak için Cenab-ı Hakk’a karşı fiilî bir duadır.

---

[28]Abdulbâkî, el-Mu’cemu’l-Mufehres li Elfazi’l-Kur’ani’l-Kerim, s-762–763.

[29]Tirmizî; Sıfatü'l-Kıyame, s-60.

Üçüncüsü: Sebebleri işledikten sonra; Cenab-ı Hakk'ka tevekkül edip kavli duada bulunmak.

Dördüncüsü: Sebepleri işleyip tevekkül ettikten sonra; neticeleri Cenab-ı Hakk‘tan bilmek ve neticelere razı olmak.

Beşincisi: Ulaştığımız neticeden dolayı da Cenab-ı Hakk'ka şükredip, O’na minnettar kalmaktır.

Sonuç olarak düşündüğümüz zaman, Sebepleri işlemek tedbir almak demektir. Zaten tedbirde, sebeplere riayet etmektir. Sebeplere riayet etmekte, Allah’tan yardım dilemek demektir.

Cenab-ı Hakk, Hakîm isminin gereği olarak; bu dünyanın hikmet diyarı olması hasebiyle, sebepler perdesi altında icraat yapıyor. Mademki! Durum bundan ibarettir. Sebepler perdesi altındaki bu icraatlar da, sebeplerin hakikî tesirleri var mıdır? Yok, mudur? Sorusunu aklımıza getirmektedir. Bu meseleyi de cevaplamaya çalışalım.

Cenab-ı Hakk; meşiet ve hikmet-i İlahiyesi gereği güzel isimlerinin ortaya çıkması için; sebeple meydana gelenleri, sebeplere bağlanmıştır. Her bir şey, birbirine sebeple bağlanmıştır.

Ama sebeplerin hakikî olarak icatta tesiri yoktur. Çocuğun vücut bulması anne ve baba sebebine bağlanmıştır. Anne ve babanın çocuğun oluşumundaki payının ne kadar olduğunu bir düşünün.

Cenab-ı Hakk; nizam ve intizamı temin etmek için de, müsebbepleri yani; sebeple meydana gelenleri sebeplere bağlayarak kâinatta uygulamıştır. Ve her şeyi, o nizam ve intizama riayet etmeğe ve o nizam ve intizamla da kalmaya yöneltmiştir.

Bilhassa insanı, o sebepler dairesine riayet etmekle mükellef kılmıştır. Her ne kadar dünyada sebep dairesi, itikat dairesine galip ise de; ahirette itikada ait hakikatler tamamen tecelli etmekle; sebepler dairesine karşı galebe edecektir.

Buna binaen, bu dairelerin her birisi için ayrı ayrı makamlar, ayrı ayrı hükümler vardır. Ve her makamın iktiza ettiği hükme göre hareket lâzımdır.

Dünya sebepler dairesinde iken; tabiatıyla vehmiyle hayaliyle ahirete ait olan itikat dairesine bakanlar, Mutezile olur ki, tesiri sebeplere verir.

İtikada göre ahirete ait hakikatken; ruhuyla imanıyla sebepler dairesi olan dünyaya uygulayıp, sebeplere kıymet vermeyerek, Cebriye Mezhebi gibi tenbelcesine bir tevekkül ile âlemdeki nizama muhalefet eder.

Sebeplere en fazla sarılmaya istidatlı ve ihtiyarı en geniş, tasarrufatı en mükemmel olan insandır. İnsanın dahi ihtiyari fiilleri içerisinde en gözle görüneni; yeme, konuşma ve düşünme gelmektedir. Yemek, konuşmak, düşünmek hasletleri çok harika ve hikmetli birer silsiledir. O silsilenin yüz cüz'ün den, insanın iradesi eline verilen ancak bir cüz'üdür.

Meselâ: Yediğimiz yemekten tut, tâ bedenin hücrelerin beslenmesine kadar bir sürü fiiller vardır. Ağaç ve bitkilerin oluşumundan tut, tâ meyve ve tanelerin teşekkülüne kadar birçok fiiller vardır. Bunların meydana gelmesi bir silsile içindedir.

İnsanın ihtiyarı eline verilen ise; nimeti ağıza götürmek, dişlerle çiğneyip yutmaktan ibarettir. Hatta lokmayı çiğnemeyi biz yapıyoruz biliyoruz, pekte öyle görünmüyor. Ağzımıza lokmayı koyuyoruz, otomatik makine gibi ağzımız açılıp kapanıyor, biz bunun farkında dahi olmuyoruz, refleks deyip geçiyoruz. Bu işi refleks olarak değilde; mademki irademiz var, bizim irademizle yemek yiyecek olsak:

Yemek yeme fiilini düşünerek yapmamız gerekecek. Düşüneceğiz irademizle ağzımızı açmamız lazım ve açtık, yine düşüneceğiz irademizle ağzımızı kapamamız gerekiyor ve kapattık, bu fiili bir lokmayı yutuncaya kadar yapsak, bu şekilde yemek yemeyi ne kadar devam ettirebiliriz?

Acaba yediğimiz içtiğimiz şeylerden tat alabilir miyiz? Görüşünüze havale edip, yemek yemede dahi bizim dahlimiz ne kadar olduğunu bir düşünün. Çünki yemek yemede, su içmede ve nefes alıp vermede bir sürü silsile vardır.

Şunu unutmayalım; sebepler: Cenab-ı Hakk'ın kâinatta yarattığı şeylere birer kılıftır. Rahmani hediyelere bir tabladır bir sergidir.

Elbette sevdiğin kimsenin hediyesini sana getiren kişi, o sevdiğin kimsenin hediyesine ortak olamaz. Vermiş olduğun siparişi sana getiren kurye siparişe sahip olamaz. Hediyeyi sana getiren kimse ve siparişi sana getiren kuryeye ortaklık payesi verilse, büyük bir yanılgı içerisine düşülmüş olur.

Zahiri sebepler ve aradaki vasıtalar, rububiyet-i İlahiyeden hiçbir cihette hisseleri olamaz. Çünki; sebeplerin ve sebep olanların, kulluk hizmetinden başka nasîbleri yoktur.

Demek ki! Yukarıdaki hadisi şerifte de belirtildiği gibi; tevekkülden önce o iş için gerekli sebep, tetbir ve iştişare gibi neler yapılması gerekiyorsa yapacağız, sonrada Allah'a tevekkül edeceğiz.

Zira insan kader denizinde yüzen bir gemi gibidir. Yönünü hangi tarafa çevirirse çevirsin, yine o denizin içerisindedir. Bu durumda denizden de çıkma ihtimalide yoktur. Kulun görevi tedbiri alıp tevekkül etmektir. Zaten tedbir alıp tevekkül etmekte kaderdir.

Mademki! Tevekkül; insanın ümidi ve sığınağıdır. İşte müracaat edeceğimiz tevekkül de laf olsun tarzında olmamalıdır. Aynı zamanda tevekkül; sebeplere teşebbüs ettikten ve gerekli bütün tedbirleri aldıktan sonra, Cenab-ı Hakk'ın vereceği neticeye de razı olmaktır.

Bu şekil tevekkül eden bir insan; huzurlu yaşar, maişet noktasında endişeye kapılmaz, ruhuna sıkıntı yüklemez. Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor.

“Eğer siz Allah’a hakkıyla tevekkül ederseniz, kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırır.” [30]

Her zaman tedbir kuldan, takdir Allah'tandır. Dini açısından bakıldığı zaman, tedbirde kusurlu olmamaktır. Bu bakımdan insanın irâde yâda ihtiyarına dayalı işlerde, bilinçli hareket etmesi ve tedbirde kusur etmemesi gerekir. Elinden geleni yaptıktan sonra da, Allah’ın tevekkül tahassüngâhına sığınmalı.

ŞER-İ EMRİN CEBR-İ EMRE DÖNÜŞMESSİ

Esasında şer-i emirler, cebr-i emrin kapsamı içerisindedir. Nasıl olur? Diye sorulacak olursa: Şer-i emirler değişik sebeplerden dolayı terk edilirse, ceza olarak cebri emirler devreye girecek demektir. Mesela zekât verilmezse fakirlerin hakkı gasp edildiğinden, fakirlerin zenginin malında gözü olur, aralarında husumet ortaya çıkar. Ormanlar yok edildiği zaman yeşil sahalar kalkar ve yağmur yağmaz. Atmosfer kirletildiği zaman, zararlı ışınlar dünyayı istila eder. İnsan şer-i emirlerde belirtildiği gibi kendini soğuktan ve sıcaktan korumazsa hasta olunur. İnsan çalışmaz tembellik yaparsa aç kalır. Örnekleri çoğaltabiliriz, bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, şer-i emirlere uyulmadığı zaman ceza olarak cebri emirler devreye girecek demektir.

Zekât vermek, yeşil dokuyu, ormanları ve atmosferi korumak şer-i emir iken; bizim dikkatsizliğimiz sonucu, cebr-i emirleri üzerimize celp etmiş oluruz.

---

[30]Tirmizi; Zühd, s-33. İbn-i Mace; Zühd, s-14.

وَاِذَا اَرَدْنَا اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً اَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

“Bir yeri helâk etmek istediğimiz zaman, oranın şımarık ileri gelen idarecilerine emrederiz de, onlar orada kötülük işlerler. Böylece oraya felaket hak olur; artık (biz de) orayı tamamen mahvederek helâk ederiz.” (İsra, 17/16) ayetinde de işaret edildiği gibi; oranın şımarık ileri gelenleri şer-i emirler uymayarak, oranın ahalisi de onların emirlerine uyarak onları baş tacı yapınca, Allah’ın cebri emri devreye girmiştir.

Başka ayetlerde şöyle buyruluyor:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِى النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِى عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

“İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde fesat çıkar; O belki dönerler diye yaptıklarının bir kısmını böylece kendilerine tattırır.” (Rûm, 30/41). وَمَا كُنَّا مُهْلِكِى الْقُرٰى اِلاَّ وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ “Biz, halkı zalim olan memleketlerden başkasını helak edici değiliz.” (Kasas, 28/59).

Yine Cenab-ı Hakk; fasıklardan bahsederken: “Onlar söz verdikten sonra Allah'la sözleşmelerini bozarlar, Allah'ın emrettiği sosyal ilişkiyi keserler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar” (Bakara, 2/27) buyurarak, sözünde durmayan kimselerin yüzünden yeryüzünde felaketlerin olacağını bildirmektedir.

Cenab-ı Hakk’ın şer-î emirleri zaman ve mekâna göre değişme ve nesh olabilir. Ama tekvinî emirlerde ise değişme olmaz.

سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتۡی قَدۡ خَلَتۡ مِنۡ قَبۡلُ ۖ وَلَنۡ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبۡدِيلاً

“Allah'ın önceden beri geçmiş olan sünneti (âdeti) budur. Allah'ın sünnetinde aslâ değişiklik bulamazsın.” (Fetih, 8/23) ayeti bu hakikate işaret etmektedir. Mesela: İçkinin içilmesi veya yasaklanması şer-î bir emirdir. İçki içmek önceleri serbest iken, sonra içki içmek haram kılınarak önceki ayetlerin hükmü nesh olmuştur. İçkinin zararı ayet inmezden önce ne ise ayet inip önceki ayet nesh olduktan sonrada zararı aynıdır. İşte cebr-i emir dediğimiz tekvinî emirlerde, yani sünnetullahta herhangi bir değişme olmaz, yer çekimi her zaman vardır, su iki hidrojen ve bir oksijenden oluşur, güneş ışık ve ısı vermeye devam eder.

Şer-i emirlerin cebr-i emre dönüşmesi ile ilgili mevzuya, Üstat Bediüzzaman şöyle bir soruya verdiği cevapta görmekteyiz.

“İşlenilen büyük günahların neticesi olarak, musibet başa gelir ve cezası çekilir, arkasından mükâfat başlar. Durum bu iken: İstiklâl harbinden önce, Osmanlılar hangi fiilleriyle kadere fetva verdiler ki, Cenab-ı Hak şu musibetle hükmetti? Toplumlara gelen musibetler ekseriyetin hatasının olduğunu gösterir. Hazırda mükâfatları nedir? Diye sorulan soruya şöyle cevap vermiştir.

Dedim: Osmanlıların son dönemde musibete çarptırılmaları, islâm'ın beş şartından olan namaz oruç ve zekâtta yapılan ihmallerindendir. Zira Cenab-ı Hak; yirmi dört saatten yalnız bir saatini,

beş vakit namaz için Osmanlılardan istedi. Tembellik ettiler, ceza olarak beş sene yirmi dört saat durmadan talim yaptırıp, meşakkat çektirerek bir nevi namaz kıldırdı. Hem senede yalnız bir ay oruç için nefislerinden istedi. Nefislerine acıdılar. Keffareten beş sene oruç tuttular. Cenab-ı Hak: İhsan ettiği maldan on' da bir öşrü ve kırkta bir zekât vermelerini emretti, cimrilik ettiler, fakirlerin hakkını vermeyerek fakirlere zulmettiler. Cenab-ı Hak'ta: Osmanlılardan terk etmelerinden dolayı biriken öşür ve zekâtı amel cinsinden ceza olarak aldı. Osmanlıların aldıkları mükâfat ise; fâsık, günahkâr bir milletten beşte birini velayet derecesine çıkardı; gazilik, şehadetlik verdi. Müşterek hatadan neş'et eden müşterek musibet, mazi günahınıda sildi." [31]

Yine Üstad; "masum bir insana veya hayvanlara gelen felâketlerde, musibetlerde, beşer fehminin anlayamadığı bazı esbap ve hikmetler vardır. Yalnız meşiet-i İlahiyenin düsturlarını hâvi şeriat-ı fıtriye ahkâmı, aklın vücuduna tâbi değildir ki, aklı olmayan bir şeye tatbik edilmesin. O şeriatın hikmetleri kalb, his, istidada bakar. Bunlardan husule gelen fiillere, o şeriatın hükümleri tatbik ile tecziye edilir.

Meselâ: Bir çocuk, eline aldığı bir kuş veya bir sineği öldürse, şeriat-ı fıtriyenin ahkâmından olan hiss-i şefkate muhalefet etmiş olur. İşte bu muhalefetten dolayı, düşüp başı kırılırsa müstehak olur. Çünki bu musibet, o muhalefete cezadır.

---

[31]Bediüzzaman; Tarihçe-i Hayat, s-166.

Veya dişi bir kaplan, öz evlatlarına olan şiddet-i şefkat ve himayeyi nazara almayarak, zavallı ceylanın yavrucuğunu parçalayarak yavrularına rızk yapar. Sonra bir avcı tarafından öldürülür. İşte hiss-i şefkat ve himayeye muhalefet ettiğinden, ceylana yaptığı aynı musibete maruz kalır. Kaplan gibi hayvanların helâl rızkları, ölü hayvanlardır. Sağ hayvanları öldürüp rızk yapmak, şeriat-ı fıtriyece haramdır.” [32]

GÜNAHLAR KÂİNATIN HİDDETİNİ CELB EDER Mİ?

Önce küfürle günah ilişkisini inceleyelim. Her günah küfür olmamakla birlikte, ama her küfür günah katagorisinde değerlendirilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de; kesin delilli bulunan ve hakkında ceza öngörülen davranışlar büyük günah olarak değerlendirilmiştir Lügatta kâfir; “örten, inkâr eden, gizleyen ve çiftçi” manasınadır. Kâfir sözcüğü; gizlemek, saklamak anlamlarına gelen (k - f - r) kökünden gelir. Sözlük anlamıyla, tohumları toprağın altına gizlemesi sebebiyle bu sözcük, arapça’da çiftçi için de kullanılmıştır. Lügatta şirk ise; “ortaklık, ortak olmak ve ortak koşmak” anlamındaki işrâktan gelmektedir. İsim konumunda bulunan şirk ise küfür demektir. Kâfirlerin işledikleri amele küfür denilir. Kur’an’a göre küfür ve şirk Allah’ın asla bağışlamayacağı büyük günahlardandır. Birisi hakikatı örtmek diğeri ise ortak koşmaktır. Kur’an-ı Kerim; kafirler ve şirk koşanlardan çok kere bahsetmiştir.

---

[32]Bediüzzaman; Mesnevi-i Nuriye, s-100.

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

”Şüphesiz ki o kâfirleri uyarsan da uyarmasan da fark etmez! Onlar iman etmezler. (Bakara, 2/6), ve اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ ا۪يمَانِكُمْ “Siz inandıktan sonra kâfir mi oldunuz?” (Al-i İmran, 3/106).

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

“Hani Lokman; oğluna öğüt vererek demişti ki: Oğulcuğum; Allah'a şirk koşma, doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.” (Lokmân 31/13).

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُ۪ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالاً بَع۪يداً

“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz, ondan başkasını dilediği kimseler için bağışlar. Allah’a ortak koşan büsbütün sapıtmıştır.” (Nisâ, 4/116).

“Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse hakkında bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.” (Nisâ, 4/48).

Küfür ve dalâlet, bütün mevcudatın hukukuna müthiş bir tecavüzdür ve umum mevcudatı alâkadar edecek bir cinayettir. Çünkü kâinatın yaratılışının en büyük neticesi, insanın Allah’a ubudiyeti ile beraber iman ve itaatle mukabelede bulunmasıdır. Hâlbuki: Küfür ve dalâlet ehli ise, küfürdeki inkârıyla, mevcudatın en önemli gayeleri ve

bekalarının sebebi olacak en büyük neticeyi, o tesbihat ve amellerini reddettikleri için, umum mahlûkatın hukukuna bir nevi tecavüzdür. Aynı zamanda bütün sanat eserlerine dikkatli bakıldığı zaman, Allah'ın güzel isimlerinin cilveleri tezahür etmektedir. O sanat eserlerin kıymeti ve değeri, Allah'ın güzel isimlerini gösterdiği cihette kıymet ve değer kazanmaktadır.

İşte; küfür ve dalâlet ehli, Allah'ın güzel isimlerinin cilvelerini inkâr ettikleri için, o kudsi isimlere karşı bir zaafa uğratmak olduğu gibi, bütün sanat eserlerin kıymetini aşağılama ile o sanat eserlerine karşı en büyük tahkirdir. Hem mevcudatın herbiri birer yüksek vazife ile Allah'ın birer muvazzaf memurları derecesinde iken, küfür vasıtasıyla o yüksek vazifeleri yok sayıp, cansız, fâni, mânâsız bir mahlûk seviyesinde gösterdiğinden, bütün sanat eserlerinin hukukuna karşı bir nevi tahkirdir.

İşte; dalâletin şekillerine ve derecelerine göre, ama az veya çok kâinatın yaratılmasındaki İlahi hikmet ve dünyanın baki olmasındaki İlahi maksatlara zarar verdiği için, Allah'a isyan edenlere ve dalâlet ehline karşı kâinat hiddete geliyor, mevcudat kızıyor, mahlûkat öfkeleniyor.

"Nihâyet hesapları görülüp işleri bitirilince şeytan, küfür ve dalâlet ehline şöyle der: Hesaplar görülüp iş tamamlanınca şeytan onlara şöyle diyecek: "Allah size doğru vaadde bulundu. Ben de size bir şeyler vaad ettim, ama sözümden caydım. Doğrusu, benim size istediğimi yaptıracak bir gücüm yoktu. Sadece ben sizi dâvet ettim, siz de

çağrımı kabul ettiniz. O halde beni ayıplamayın, kendi kendinizi kınayın. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Ben, sizin daha önce beni Allah'a şerik yapmanızı da reddetmiştim. Elbette, böyle zalimlerin hakkı, gayet acı bir azaptır." (İbrahim, 14/22).

Gibi tehdid âyetlerini, Kur'an gâyet şiddetle ve hiddetle ve gayet kuvvet ve tekrarla zikretmesinin hikmeti ise; beşerin küfrü, kâinatın ve ekser mahlûkatın hukuklarına öyle bir tecavüzdür ki, semâvâtı ve arzı kızdırıyor ve bütün unsurları hiddete getirip sel, kasırga ve deprem gibi tufanlarla o zalimleri tokatlıyor.

"Rablerini inkâr edenler için de Cehennem azâbı vardır. O ne kötü varılacak yerdir! Oraya atıldıkları zaman, onun şiddetli homurdanmasını işitirler; çünkü o kaynıyordur!" (Mülk,67/7-8).

Âyetinin açık beyanıyla o zalim münkirlere, Cehennem öyle öfkeleniyor ki; hiddetinden parçalanmak derecesine geliyor. İşte böyle bir âmme cinâyetine ve hadsiz bir tecavüze karşı beşerin küçüklük ve ehemmiyetsizliği noktasında değil, belki zalîmâne cinâyetinin âzametine ve kâfirane tecavüzünün dehşetine karşı sessiz kalmaz. Kâinatın Sultanı olan Allah; meşiet-i İlahiyesiyle kendi raiyetinin hukukunun ehemmiyetini ve o münkirlerin küfür ve zulmündeki nihayetsiz çirkinliğini göstermek hikmetiyle fermanında gâyet hiddet ve şiddetle o cinâyetin cezasını verir.

"Ey beka âlemi için yaratılan ve fâni âleme müptelâ olan biçare insan! "Onların üzerine, ne gök

ne de yer ağladı! (Onlar) mühlet verilen kimseler de olmadılar!” (Duhân, 44/29).

Âyetinin sırrına dikkat et, kulak ver. Bak, ne diyor: Şu âyet şöyle ferman ediyor: Ehl-i dalâletin ölmesiyle, semâvât ve zemin, onların üstünde ağlamıyorlar.

Yani, ehl-i dalâlet, mâdem semâvât ve arzın vazifelerini inkâr ediyor, mânâlarını bilmiyor, onların kıymetlerini ıskat ediyor, Sâni'lerini tanımıyor. Onlara karşı hakaret ve adâvet ettiğinden, elbette semâvât ve zemin, onlara ağlamak değil, belki onlara nefret eder. Onların cenazeleri üstünde ağlamıyorlar belkide onların ölmesiyle memnun oluyorlar.

Aynı zaman da bu ayet; ehl-i dalâletin tersine ehl-i imân için şu müjdeyi veriyor. Ehl-i imânın dünyadan gitmesiyle, semâvât ve zemin onların üstünde ağlıyor. Zîrâ ehl-i hidayetin ölmesiyle semâvat ve arz, onların cenazeleri üstünde ağlıyorlar ve ayrılmalarını istemiyorlar.

Çünkü ehl-i iman ile bütün kâinat alâkadardır, ondan memnundur. Zira onlar, iman ile Kâinatın Hâlıkını bildikleri için, kâinatın kıymetini takdir edip hürmet ve muhabbet ederler.

Ehl-i dalâlet gibi tahkir ve açık veya gizli olarak adâvet etmezler. Ehl-i imân; semâvât ve arzın vazifelerini biliyor ve hakikatlerini tasdik ediyor.

Ve onların ifade ettikleri mânâları imân ile anlıyor. Ne kadar güzel yapılmışlar, ne kadar güzel

hizmet ediyorlar diyor ve onlara lâyık kıymeti veriyor ve onlara hürmette bulunuyor.

Cenâb-ı Hakk hesâbına onlara ve onların ayna oldukları esmâya muhabbet ediyor. İşte bu sır içindir ki, semâvât ve zemin, ağlar gibi, ehl-i imânın ölmesiyle mahzun oluyorlar.

Ey insan, düşün! Sen alâküllihal öleceksin. Eğer nefis ve şeytana tâbi isen, senin komşuların, belki akrabaların, senin şerrinden kurtulmak için mesrur olacaklar.

Eğer “euzübillahi mineşşeytanirracim” deyip, Kur'ân'a ve Habib-i Rahmân'a tâbi isen, o vakit semavat ve arz ve mevcudat, herkesin derecesine nisbeten, senin derecene göre senin firâkından müteessir olup mânen ağlarlar. Ulvî bir matemle ve haşmetli bir taşıma ile kabir kapısıyla girdiğin beka âleminde, senin derecene nisbeten senin için güzel bir istikbal var olduğuna işaret ederler.” [33]

“Ey cirmi ve cismi küçük ve cürmü ve zulmü büyük ve kusuru ve günahı büyük biçare insan! Kâinatın hiddetinden, mahlûkatın nefretinden, mevcudatın öfkesinden kurtulmak istersen, işte kurtulmanın çaresi:

Kur'ân-ı Hakîmin kudsi dairesine girmektir ve Kur'ân'ın mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın sünnet-i seniyyesine ittibâdır. Gir ve tâbi ol.

---

[33]Bediüzzaman; Lem’alar, On Üçüncü Lem’a, s-157.

Çünkü Cenab-ı Hakk buyuruyorki:” (Resûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin.” (Âl-i İmrân, 3/26).

Ayetinde işaret edildiği gibi, Cenab-ı Hakk'ın, nev'-i beşerin hayat-ı içtimaiyesindeki tasarrufatını şöyle gösteriyor; izzet ve zillet, fakr ve servet doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'ın meşietine ve iradesine bağlıdır.

Demek kesret-i tabakatın en dağınık tasarrufatına kadar, meşiet ve takdir-i İlahiye iledir. Tesadüf karışamaz. Şu hükmü verdikten sonra insaniyet hayatında en mühim iş, onun rızkıdır.

Şu âyet, beşerin rızkını doğrudan doğruya Rezzak-ı Hakiki'nin hazine-i Rahmetinden gönderdiğini isbat eder.

Şöyle ki: Der: Rızkınız, yerin hayatına bağlıdır. Yerin dirilmesi ise, bahara bakar. Bahar ise, Şems ve Kamer'i teshir eden, gece ve gündüzü çeviren zâtın elindedir.

Öyle ise bir elmayı, bir adama hakikî rızk olarak vermek; bütün yeryüzünü bütün meyvelerle dolduran o zât verebilir. Ve o, ona hakikî Rezzak olur.” [34]

---

[34]Bediüzzaman; Sözler, Yirmi Beşinci Söz, s-563.

Demek ki: Yukarıda ki ayetlerden de anlaşılacağı gibi, cinler ve insanlar iradelerini iyi yönde de kullanabilir kötü yönde de kullanabilirler.

Cinler ve insanlar; cüz-i iradelerini Cenab-ı Hakk'ı tanıma ve emirlerine uyma cihetinde kullanırsa, Cenab-ı Hakk'ta meşiet-i İlahiyesini onların doğru yolda gitmeleri için kullanacağını vadetmiştir.

Cinler ve insanlar; cüz-i iradeleriyle Cenab-ı Hakk'ı tanımaz ve emirlerine uymazlar ise, Cenab-ı Hakk'ta meşiet-i İlahiyesini onların kötü yolda gitmeleri için kullanacağını vadetmektedir.

ALLAH'IN İRADESİ OLMASINA RAĞMEN RAZI OLMADIĞI AMELLER

Öyle ameller var ki, Cenab-ı Hakk'ın iradesi olmasına rağmen o amellerden razı değildir. Mesela: "Doğrusu Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Ondan başkasını ise dilediğine bağışlar. Kim de Allah'a ortak koşarsa, hakikattan çok uzak bir sapıklığa sapmış demektir." (Nisa, 4/116).

"Eğer inkâr ederseniz, şüphe yok ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Bununla beraber kulları adına küfre razı olmaz. Eğer şükrederseniz, sizin adınıza ona razı olur. Bir günahkâr da diğerinin günahım çekecek değildir. Sonra dönüşünüz rabbinizedir. O vakit O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir. Çünkü o bütün sinelerin özünü bilir." (Zümer, 39/7).

“Allah, faizi mahveder ve sadakaları artırır. Allah pek nankör olan hiçbir günahkârı sevmez.” (Bakara, 2/276).

“Kim de bir günah işlerse, onu yalnız kendi aleyhine işlemiş olur. Allah ise herşeyi bilir ve hikmet sahibidir.” (Nisa, 4/111).

“Günahın açığını da gizlisini de bırakın, çünkü günah kazananlar, yarın kazandıkları günahın cezasını kesinlikle çekeceklerdir.” (En’âm, 6/120).

Allah şirki, küfrü, isyanı ve günahları yaratır. Yaratması meşieti gereği kudretiyle olur. Hayr ve şerrin yaratılması meşietinin gereğidir. Eğer Allah’ın meşieti sadece hayr yönünde olsaydı imtihan sırrı kalmazdı. Bu sefer de şerlerin meşieti ve yaratılması nasıl olurdu? Başkası da yaratamayacağına göre, Allah şerleri yaratır ama şerlerde rızası yoktur. Cebr-i emirde ve teklifi emirde esas olan meşiet-i ilahidir. Kulun teklifi emirleri yerine getirebilmesi için, sadece kulun iradesine küçük bir şart olmak üzere bir paye verilmiştir. Teklifi emirde ise kulun iradesi ile birlikte Cenab-ı Hakk’ın meşiet nasılsa, eşya ve hadiseler o istikamette varlık sahasına çıkarlar.

İKTİRAN İLLET SEBEP NE DEMEKTİR?

İki şeyin bir arada gelmesi yâda iki nimetin aynı anda bulunması iktirandır. İktiranın iki şeyle birlikte gelmesi yâda iki nimete aynı anda kavuşulması, genellikle insanları sebeplere yönlendirmiştir.

Meselâ: Ömrünü bitki ve ağaçlarla geçirmiş bir ziraatçı düşünelim. Bu ziraatçının düşüncesi memleketin her yöresini bitki ve ağaçlarla donatmak olsun. Memleketin bir yöresinde de bitki ve ağaç yetiştirmeye istekli insanların olduğunu duyuyor. İşte bu ziraatçı bu yöreye gidiyor ve işe koyuluyor. Bir zaman sonra o yöre ve diğer yöreler bitki ve ağaçlarla donanıyor ve bir anda o yöredeki çiftçiler çokça zengin oluyorlar.

O yörede bulunan çiftçiler; o ziraatçıya karşı sen olmasıydın biz bu kadar nimete kavuşamazdık deseler, bütün şükür teşekkürlerini bu ziraatçıya verseler, ne kadar yanılgıya düşmüş olurlar. Yanılgıya düşmeleri şundandır. Ziraatçının düşüncesi ve çiftçiler istekli olmaları birer sebeptir. Kimse sebepleri, faydalandığı nimete illet saymamalı, bir insanın diğer bir insana ihsan niyeti, yâda insanların istekli olmaları sadece yüzlerce şart veya sebeplerden biri olabilir. Cenab-ı Hakk; burada birilerine fayda sağlattırmayı ve birilerine de nimetten istifade ettirmeyi, iktiran etmiştir. İşte burada iktiranın oluşması illete bağlıdır, olmazsa olmaz denilen asıl sebep dediğimiz illet ise; Cenab-ı Hakk'ın rahmet-i İlahiyesidir. Bu iktirandan dolayı, gerek fayda sağlayanlar gerekse istifade edenler, birbirlerine minnettar kalmak yerine, birbirlerine dua ve tebrikte bulunmalılar.

İktiranın iyi anlaşılması, illetin iyi anlaşılmasına bağlıdır. Şimdi de illeti anlatmaya çalışalım.

İlletin birçok anlamı olup, “hükmü gösteren veya gerekli kılan" “hükmün kendisine bağlandığı durum” “bir şeyi farz kılan emir ya da yasak”

“vasıf” “mânâ” “gerekçe” “hastalık” “olmazsa olmaz denilen asıl sebep” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Mesela; namazın illeti Allah’ın emri olmasıdır. İşte buradaki illet; olmazsa olmaz denilen asıl sebeptir.

İktiran ile illet ayrı olduğu gibi; illet ile sebep arasında da fark vardır. İllet; hükümde etkisi olan özellik yâda vasıftır. Sebepler; özellik yâda vasıf taşımazlar, zaten sebep denilen şey, özellik yâda vasıf taşırsa o zaman o sebep illet olur. Bundan dolayı illet emr ve nehy-i ilahidir. Cenab-ı Hakk'ın; şarta bağlı emirleri de illete dayanmaktadır. İllet içerisinde sebep barındırmasından dolayı, sebeple ile illet birleşmektedir. İlletin hükümle arasında bir münasebet bulunmasına rağmen, sebebin hükümle arasında bir münasebet bulunmaz. İşte illet emr ve nehy-i ilahîdir. İlahi emirler ve nehiyler; hikmetlere değil, illetlere bakar.

Mesela: Namazın illeti; emirdir, aklın muhakemesine hikmetlere bağlı değildir, emredildiği için kılınır. İllet olan bir görev yerine getirilmez işe; görev yerine getirilemediği için, o nimetin yok olmasına hem sebep olur, hem de illet olur. Çünkü: İllet içerisinde sebep barındırmaktadır. İnsan namaz kılarak sebebini işledi, namaz kılmak ise illet yani; emr-i ilahî olduğu için namaz kılmaya hem sebep olmuş, hem de illet olmuştur.

İçkinin haram kılınmasının illeti sarhoşluk vermesidir. İçkinin sarhoşluk vermesi illettir, sarhoşlukla haram arasında bir münasebet bulunmaktadır. Sarhoşluk veren içkiler, üzüm arpa gibi değişik meyvelerden yapılmaktadır. Ne

üzümün, nede arpanın, direk haramla ilişkisi yoktur. Çünkü: Üzüm ve arpa sebeptir.

Yolculukta namaz kasredilerek iki rekât kılınır. Bu şer-i ruhsatın illeti yolculuk olup, hikmeti sebeplerden biri olan meşakkattir. Yolculuk bulunsa, meşakkat hiç olmasa da yine namaz kasredilir. Çünkü illet var. Fakat yolculuk bulunmasa, yüzlerce de meşakkat bulunsa, meşakkat namazın kasredilmesine illet olamaz. Yolculuk hızlı yâda yavaş giden vasıtalarla yapılabilir. Hızlı yâda yavaş gitmenin hiçbir önemi yok. İllet mesafesi yolculuğa çıkıldığı zaman namaz kasredilir.

Yine yolculuk esnasında, yâda hasta olunduğu zaman, ramazan orucu isteğe bağlı olarak kazaya bırakılabilir. İşte bu kazaya bırakma ruhsatının illeti, yine yolculuk ve hastalıktır.

Orman, ev, fabrika gibi yerlerde yangın çıkarda söndürülmez ise; orman, ev, fabrika kül olup yok olur. İşte, Cenab-ı Hakk; buna benzer yerlerin kül olup yok olmasını, yangın illetine bağlamıştır.

Bir fabrika düşünelim, bu fabrikada yangına karşı tedbir almak için, yangının görülebilecek bir noktasına kulübe yapılır ve telefon konulur. Bu telefonun başına da, itfaiyeye haber verecek bir görevli oturtulur. Bu görevlinin görevi, yangın çıktığı zaman telefonla itfaiyeye haber vermektir.

Fabrikada yangın çıksa, görevli telefonla itfaiyeye haber vermez ise, fabrikanın tamamen yanmasına ve yok olmasına hem sebep ve hem de illet olur. Esasında görevini yapmak bir sebep iken,

görevini yapmayarak yangına sebebiyet vermesi illettir. Görevin yerine getirmemesiyle illet kapısı açılmış olur. İşte; illet kapısı açılınca da, fabrika yanar kül olur ve yok olur gider. Görevli illet kapısını açtığı için; bütün fabrikanın yanıp kül olmasının sorumluluğunu da yüklenmiş olur. Demek ki: Bir görevlinin görevini yerine getirmemesi, fabrikanın tamamen yanmasına ve yok olmasına hem sebep ve hem de illet olmaktadır.

Yine bir orman düşünelim; bir kişi, bir kibritle bu ormanı yakıp, yok edebilir. Cenab-ı Hakk; bir ormanın yanarak yok olmasını, yangın illetine bağlamıştır. Ormanda ateş yakmak bir sebep iken, ormanın yok olması yangın illetine bağlı olduğu için, ormanda ateş yakmakla illet kapısını açmış olur. İşte insan kapısını açtığı bu illetlerin kötü sonuçlarından mesuldür. Çünkü kötülüğü isteyen odur. Birde kötülük tahribat nev'inden olduğu için bir insan kötü bir fiille büyük bir tahribat yapabilir. Bu sebeple insan verdiği tahribata göre cezayı hak eder.

Ama bir fabrikanın kurulup üretim yapması ve ormanın yetiştirilmesi ise; birçok sebebe bağlanmıştır. Sebepler; illet olmadığı için fabrikada yâda ormanda yapılan görevler, sadece sebeplerden bazıları olabilir. Yani; bir görevlinin görevini ihmal etmesiyle bir nimetin yok olması, illete bağlı olduğu gibi; bir nimetin meydan gelmesi ise birçok sebeplere bağlıdır.

İşte insanlar; sebeple bir nimetin yok olmasını gördükleri için, o nimetin yok olmasını sebebe bağlamışlar. Esasında nimetin yok olmasına neden

olan sebep değil illettir. Sebepler vasıf giydiği için illet oluyorlar. Yani bir nimetin yok olması, bir tek şartın yerine getirilmemesiyle yok oluyor. Meselâ: Bir şehrin aydınlanması için, elektrik şalterini açmakla görevli kişinin elektrik şalterini açmaması, o şehrin karanlıkta kalmasına ve o elektrikle çalışan bütün cihazların görevlerini yapamamasına hem sebep ve hem de illet olur.

Ama o şehrin aydınlanması için, en basit tarifle; elektrik enerjisi üreten santrallara, enerji hatlarına, kumanda şalterine ve şalteri açıp kapayacak görevliye ihtiyaç vardır. Bunlar gibi daha birçok sebep sıralayabiliriz. Demek ki; bir şehre enerji verilmesi, o görevlinin hizmetinden başka, daha nice sebeplere bağlı olmakla birlikte, Cenab-ı Hakk'ın irade-i Rabbaniyesi ve illet-i hakikîsi olan kudretine ihtiyaç vardır.

Yine unutmayalım ki: Bir görevin yerine getirilmemesi, bir nimetin yok olmasına illet olduğu gibi; bir nimetin vücuda gelmesi için, bir görevlinin görevini yerine getirmesiyle o nimetin vücuda gelmesi illet değil, sadece sebeptir.

Asr suresiyle mevzumuzu tamamlayalım. Yukarıda illetlerin emr ve nehy-i ilahî olduğunu söylemiştik. Asr suresinde de insanların hüsrandan kurtulmaları yâda kurtuluş reçetesini bazı illetlere bağlamıştır.

“Asra yemin ederim ki insan! Gerçekten hüsrandadır. Bundan ancak iman edip amel-i sâlihat işleyenler, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.” (Asr; 103/1-3).

İmam Şafi (r.h.) şöyle buyurur: “Şâyet, bütün bir Kur’ân-ı Kerîm yerine sadece Asr sûresi indirilmiş olsaydı, insanların kurtuluşlarına bu bile yeterdi. Çünkü onda İslâm’ın bütün esaslarını bulmak mümkündür.” Demiştir.

Asr suresine göre; insanların hüsrandan kurtulmaları yani kurtuluş reçetesi şudur. Önce Allah’a iman, sonrada salih ameller işleyecekler ve birbirlerine de hakkı ve sabrı tavsiye edecekler. Gerçekten uygulayabilenlere çok kolay bir reçetedir.

Müminler; Allah’a iman ettiler ve salih ameller işlediler, ama birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmezler ise; görevlerini tam manasıyla yapmış olmazlar. Aşağıdaki Ayet-i Kerim’enin ikazına uymamış olurlar.

“Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.” (Âl-i İmrân; 3/104).

Tarih boyunca bazı kavimler isyan etmeleri ve aşırı gitmeleri yüzünden lanete uğramışlardır. Müslimanlar da birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmezler ise, yâda birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye etmelerine rağmen, bu ikazlara uymayıp isyan edip aşırı giderlerse, aynı akıbeti yaşayacakları bildirilmiştir. Demek ki: Müminler birbirlerine hak ve sabrı tavsiye etmekle mükellefler. Hakkı ve sabrı tavsiye etmezler ise, bela ve musibete uğramaları kaçınılmaz olacaktır.

İşte; her şey Cenab-ı Hakk'ın irade-i Rabbaniyesi ve illet-i hakikî olan kudreti ile vücuda

gelmektedir. Cenab-ı Hakk'ın irade-i Rabbaniyesi ve illet-i hakikîsi ile meydana gelen nimetlerin şükrünü ve minnetdarlığını o sebeplere değil Cenab-ı Hakk'a vermeliyiz.

KADER DEĞİŞİR Mİ?

Kader değişip değişmediği insanın kafasını karıştıran en önemli meselelerdendir. Kader değişir denirse, kader; Allah'ın emir ve ilminin bir unvanı olduğu için, Allah'ın emrinde bir değişme ve ilminde bir artma veya eksilme olması gerekir Böyle bir durum da Allah için olamayacağına göre, kaderin değişmesi mümkün değildir.

Mesela: Allah bir insanın ne zaman öleceğini bilip takdir etmişken, o kimse ölmeyip, kaderi değişse, bu takdirde Allah'ın ilminde bir değişiklik olmuş olacağından, Allah o kişinin öleceğini bilememiş ve takdir ettiği şeyde gerçekleşmemiş olur. Böyle bir durum Allah'ın ilim sıfatına halel getirdiği gibi, Allah hakkında ilim eksikliğinin düşünülmesi, Allah'ın İlah'lığına da aykırıdır.

O halde değişecek bir şey olursa, Allah'ın ilim sıfatına ve takdirine halel getirmemesi gerekmektedir. Buda nasıl olması gerekir? Şöyle ki: Allah'ın mahlûkat için yazıp takdir ettiği iki farklı kader defteri vardır. Birincisine mübrem yani kesin olan kader veya değiştirilmeyecek olan kader denir. İkinci kader şekli ise muallak olan kaderdir. Bu ikinci kader şeklinde duâ ve sadakanın tesiri olabiliyor.

Kader-i mübrem; Cenab-ı Allah'ın ezeli olan kaderidir. Bunun değişmesi mümkün değildir. Bu kader şekli Cenab-ı Allah'ın ilminin ihâtasını gösterdiği gibi O'nun hâkimiyeti mutlakasını da gösterir. Kâf sûresindeki şu âyet mübrem olan kadere işâret etmektedir.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ ''Benim katımda söz değiştirilmez.'' (Kâf, 50/29).

Kader-i muallak; meleklerin yanında yazılı bulunan kaderdir. Falan insan çalışırsa bu kadar rızık kendisine verilecektir şeklindeki takdir muallaktır, şarta bağlıdır. Burada duâ tesir eder. Ancak Allah'ın ezeli ilminde olacak şekli zaten vardır. Dolayısıyla bu kaderi, fiilî çalışma, ihlâslı duâ veya sadakalarla değişebilmektedir. Râ'd sûresindeki şu ayet muallak kadere işâret etmektedir.

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَآءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهٗٓ اُمُّ الْكِتَابِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ

''Her ecelin (vadenin) bir yazısı vardır. Allah dilediğini siler, dilediğini de sabit kılıp bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfûz) O'nun yanındadır.'' (Ra'd; 13/38-39).

Ayrıca Peygamber efendimizin şu hadîsi şerifi bu kısım kadere işâret eder.

الدعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل

''Meydana gelmiş ve gelmemiş hâdiseler hakkında duâ tesir eder. [35]

Bu meseleyi biraz daha açacak olursak: Ana kitap Levh-i Mahfuz, bu kader defteri değişmediği için “kader-i mübrem” veya “kader-i mutlak” denmiştir. İkincisi, Levh-i Mahv-ı İsbat buna da “kader-i muallak” demişlerdir.

Birinci ana kitap denilen Levh-i Mahfuz’daki kaderde veya kader defterinde kesinlikle değişme mümkün değildir. Çünkü bu kader defterine Allah’tan başka kimsenin dahli olamaz, kader defterinde ne yazılı ise o aynen icra edilir.

İkincisi, Levh-i Mahv-ı İsbat kader defterinde ise; insan kaderini değil, fiilini değiştirmesi mümkündür. Bu da kaderi değil fiili değiştirmek anlamına gelir. Değiştirilen bu fiil her neyse, onun da değiştirileceği Levh-i Mahfuz’daki kader defterinde yazılıdır. Bu dahi Allah’ın ilminde olup, kaderinde aynı şekilde yazılmıştır.

Yani kader defterinde falan adam falan işi yapacaktı ama bir sebep çıkacak o işi yapamayacak. İşte bir sebepten dolayı yapamayacağı Levh-i Mahv ve İsbat kader defterine yazılıdır. Bu da insanın kaderini değiştirmesi değil, fiilini değiştirerek bir başka kader sayfasına geçmesi anlamına gelir. Değiştirilen fiil her ne olursa olsun, kaderinde aynı şekilde yazılıdır.

İşte bu değişikte kaderdendir. Çünkü Allah ezeli ilmiyle yapılacak her şeyi biliyor, kader

[35]Tirmizi; Hadîs no: 2139.

defterine yazıyor ve ona göre takdir ediyor. İşte âlimler buradaki yazılı ikinci kadere şarta bağlı oluğu için, muallak kader demişlerdir.

İnsan kaderinin değişip değişmediğini şu ayeti kerime ile izah etmeye çalışalım. “Allah dilediği şeyi mahveder, dilediğini sabit kılar. Ana kitap (Levh-i Mahfuz) O’nun katındadır.” (Ra’d, 13/39). Bu ayeti kerimede belirtilen “Allah’ın dilediği şeyi mahvetmesi” demek, bize değişen bir kaderden ziyade, şarta bağlı bulunan değişen sayfa yâda levhadan bahsetmektedir.

İşte kaderle ilgiliymiş gibi görünen değişiklik te, bu kader defterinde olmaktadır İşte bu değişen kader defteri, Levh-i Mahv ve İsbat kader defteridir.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi; Levh-i Mahv ve İsbat kader defterindeki bazı yazılar, şartlara bağlı olarak bazı değişiklikler olmaktadır. Yine ayeti kerimede belirtildiği gibi, “Allah dilediğini sabit kılar” kader defteri olan Levh-i Mahfuz’da ise, hiçbir değişiklik olmamaktadır.

Demek ki; kader değişmesi diye bir şey mevzu bahis değildir. Kader değişmesi ile ilgili yanlış anlamalar şu noktaların dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır.

Birincisi: “Ata, kaza ve kader” kanunlarının anlaşılıp bilinmesi gerekir. Bu kanunları yukarda anlatmaya çalıştık, oraya müracat edilebilir. Sadece şunu belirtelim, insan fiilini değiştirdiği zaman, sanki insana kaderi değişiyormuş gibi gelmektedir.

Yukarıda belirtiğimiz gibi, kaderin değişmesi diye bir şey olamaz.

İkincisi: Allah zaman ve mekândan münezzehtir tabiri olan ezeliyet sıfatının özelliğinin anlaşılması gerekir. “Ezeliyet” sıfatından da bahsetmiştik, tafsilatlı olarak anlatmaya çalıştık, oraya müracat edilebilir.

Üçüncüsü: Allah’ın ilim sıfatı ve ilmin maluma tabi olduğu bilinmesi gerekir. Bu mevzuyu da önceki sayfalarda “İlim maluma tabidir” meselesinde zikrettik, yine oraya müracat edilebilir.

Kaderde değişme diye bir şey olmadığı gibi, zaten insan kaderini de bilemez. Kaderin bilinmemesi insanları tembelliğe sürüklememeli, hatta insan daha fazla gayret göstermelidir. Allah Teâlâ; insanların emir ve yasaklarına uymaları halinde, mahsun olmayacaklarını vadetmiştir. İnsanların da bu vadi kazanmak için çalışması gerekir.

İNSAN KADERİNİ KENDİ ÇİZEBİLİR Mİ?

Zaten insan takdir edilmiş olan ve sonucunu bilmediği kaderini yaşar ve çizer. İnsanın kendi kaderini çizmesi demek, takdir edilen kaderini yaşaması demektir. Bu açıdan bakılırsa: İnsan; Allah’ın takdir ettiği kaderi kendi iradesiyle çizer. Diğer açıdan bakıldığı zaman; insanın kendi iradesiyle çizdiği kadere göre, Allah sonradan kader yazıp çizmez.

Çünkü yukarıda ayet-i kerimelerde insanın mahiyetini anlatırken bu dünyaya gelmesinde ki

gaye imtihandır. İmtihanı talebe yapmaz, hoca yapar. İnsan bu imtihanı olurken dostları ve düşmanlarıyla baş başadır. İnsan zayıf ve aceleci yaratıldığı için dostlarına da kapılabilir, düşmanlarına da kapılabilir. Bu kapılmanın durumuna göre çok cahil, çok zalim, çok nankör olabilir. Âdemoğulları üstün bir şerefe mazhar kılınmasına rağmen, insan; hayra dua ettiği gibi şerre de dua eder; çükü insan çok acele eder ve önceki sözünü unutur. Daha bu ayet mealleri gibi, birçok ayetleri misal verebiliriz.

İşte ayetlerin ikazlarından da anlaşılacağı gibi, insan; her an hata yapabilir bir varlık olarak yaratılmıştır. İşte insanın kendi kaderini çizmesi doğru olmaz. İnsanın bu dünyaya gelmesinde ki gaye imtihandır. İnsanın kendi kaderini takdir edip çizerse imtihanın sırrı kalmaz. Talebe kendi kendini imtihan edemez, imtihan etmeye kalkarsa imtihanın bir kıymeti kalmaz.

Bu hususta şunu söyleyebiliriz, insan kendi kaderinin iyi veya kötü olduğunu bilmemesinden dolayı, kaderinin iyi olması için gayret göstermelidir. Daima bu ümitle de yaşamalıdır. İşte insan bundan dolayı; bu takdir edilmiş olan ve sonucunu bilmediği kaderini yaşayıp çizerken hayatından tat alır ve gelecekten ümitli olur. Değilse; kaderin sonucu iyi ise hayattan tat alır, aksi durumda hayatı zindan olurdu.

Vaktiyle talebenin biri hocası sayesinde çok yüksek manevi makamlara yükselmiş. Öyle bir makama yükselmiş ki; muallâk kader dediğimiz, İlm-i ezelînin bir nevi kudret defteri hükmünde olan

Kitab-ı Mübin kaza defterinin Levh-i Mahv-İspat sahifelerini okuyacak derecelere kadar yükselmiş. Bu sırada bir de ne görsün? Bir bakar ki hocasının ismi şakiler arasında yazılıdır. Yani hocası cehennemlikler listesindedir.

“Beni bu duruma getiren hocam ne hikmettir ki; cehennemlikler arasında oluyor?” diye, şaşırıp kalır ve üzüntüden deli divane olur, yataklara düşer. Talebe çok üzüntülüdür fakat hocasına da bu konudan hiç bahsedememektedir. Ancak daha fazla tahammül edemez ve bir gün durumu hocasına anlatmaya karar verir.

Huzuruna varır ve yutkunarak şöyle der: “Hocam, maalesef durumunuza vâkıf oldum. İsminiz şakiler defterinde yazılı!”

Hocası acı bir tebessümle cevap verir: “Oğlum, senin gördüğünü, ben tam kırk yıldır görüyorum.”

Talebe bu sefer daha büyük bir hayretle sorar: “O halde nasıl ümitsizliğe düşmüyorsunuz da, yine tam bir sebatla devam ediyorsunuz efendim?”

Hocasının cevabı bir ibret vesikasıdır: “Ne yapayım evladım, gidecek başka kapı mı var ki?” Ve şöyle devam eder sözlerine: “Biliyorum ki; O, yanlış yazı yazmaz. Bir insan neye layıksa onu yazar! Demek ki ben şimdilik buna layığım. Ben hâlimi değiştirir de iyiye layık olursam yazı da hâlime göre değişir, iyi yazılabilir. Onun için iyiye layık hâle gelmeyi bekliyor, ümidimi kaybetmiyorum.”

O sırada bakar ki; yazı değişmiş! Hocasının ismi “Saidler listesine kaydettik” yazılmış görüyor.

Şöyle deniyor yazıda: “Bu sebatı hürmetine onu artık şakiler listesinden çıkarıp Saidler listesine kaydettik. Sebatıyla buraya layık olduğunu gösterdi, biz de adaletimizle onu layık olduğu yere yazdık!”

Talebesinin gördüğü yazıyı zaten o anda hocası da görmüş ve şükür secdesine kapanmıştır. Ama ne kapanış! Bir daha doğrulamaz. Hocası orada ruhunu teslim eder.

İşte insan bilmediği kaderinin iyi olması için gayret gösterirse hayatından lezzet alır. Kul gayret gösterdikten sonra, Allah’ın takdirini bekleyerek kaderinin güzel olması için ümit beslemelidir. Allah’ı kendine vekil kılıp, dua ve niyazlarla hakiki kul olmak için çalışmalı, günahlara karşı tövbe istiğfarda bulunmalı ve ibadet yaparken ihlastan ayrılmamalıdır.

Duanın da muallâk kaza ve kaderin önüne geçebileceğini aşağıdaki hadisi şerifler işaret etmektedir.

İbn-i Ömer’den (r.a) rivayet edilen bir hadiste, Peygamber Efendimiz: “Duâ inen belada da fayda verir, henüz inmemiş belada da. Öyle ise ey Allah’ın kulları, duâyı bırakmayınız.” [36]

Diğer bir hadiste; Sevban (r.a) Resûlullah efendimiz (s.a.v)’den şöyle rivayet etmiştir: “Kaderi sadece duâ engeller. Ömrü sadece iyilik uzatır. Ve

---

[36]Ahmet b. Hanbel; c-5, s-493. Tabarâni; Mu’cemü’l-Kebir, c-30, s-103.

kişi (bazen) yaptığı bir günahtan dolayı (kendisine takdir edilmiş) rızıktan mahrum edilir.” [37]

Bir hadisi şerifte de şöyle buyruluyor; “Günahından tam olarak dönüp, tevbe eden, onu hiç işlememiş gibidir.” [38]

İnsan günahlarına karşı tövbe istiğfarda bulunmakla kaderinin iyi olması için gayret göstermiş olur ve hayatından da lezzet alır.

Ayet-i kerimelerde de şöyle buyruluyor: “Rabbinin ismini an ve her şeyden alakanı keserek O’na yönel! O doğunun ve batının rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde yalnız O’nu vekil tut!” (Müzzemmil, 73/8-9).

“Allah'tan af dile. Çünkü Allah gerçekten bağışlayan, çok merhamet edendir.” (Nisâ, 4/106).

Hâlbuki kim bir kötülük yapar veya kendine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok bağışlayıcı ve merhametli bulur. (Nisâ, 4/110).

Yine Yusuf dedi ki: “Bununla beraber nefsimi temize çıkaramam, çünkü nefis gerçekten kötülüğü emreder. Ancak Rabbimim merhamet ettiği müstesna, şüphesiz ki: Rabbim Gafurdur, Rahimdir.” (Yusuf, 12/53).

---

[37]Ahmet b. Hanbel; c-5, s-277. İbn Mâce; Zühd, 90.

[38]İbn Mâce; Zühd, s-30. Taberânî; Mu’cemü’l-Kebîr, c-10, s-150.

Şeytanın en büyük hilesi, insana kusurunu göstermemektir. İnsan kusurunu görmediği zaman da, şeytanın şerrinden Allah'a sığınmaz ve istiğfarda bulunmaz. Şeytanın telkinlerini dinleyen bir nefis, kusurunu görmek istemez; görse de ipe un serer meseli gibi davrandırır. Şeytanın şerrinden korunmanın çaresi, şeytanın şerrinden Allah'a sığınıp işlenen günahlardan dolayı istiğfarda bulunmaktır.

Aynı şekil, nefsine itimat eden insan da kusurlarını görmez. Kusurlarını görmediği için kusurlarını itiraf edip, nefsin şerrinden Allah'a sığınmaz Allah'a karşı istiğfarda bulunmaz. İnsan nefsin ve şeytanın maskarası olur. Yusuf (a.s)'ın: "Bununla beraber nefsimi temize çıkaramam, çünkü nefis gerçekten kötülüğü emreder" dediği gibi nefse itimat edilmez.

Nefsini hesaba çeken, kusurunu görür. Kusurunu gören, istiğfar eder. İstiğfar etmek için de, nefsin şerrinden Allah'a sığınır. Nefsin şerrinden Allah'a sığınan insan, şeytanın şerrinden kurtulur. İnsanın kusurunu görüp itiraf etmemesi, o kusurdan daha büyük bir kusur ve eksikliktir. İnsan kusurunu görürse istiğfar eder, nefsin şerrinden Allah'a sığınır ve affa layık olur.

Daha önce uzunca anlattığımız gibi; mahiyeti mezheplere göre değişmekle birlikte, muhakkak insanda irade, cüz-i irade, ihtiyar, cüz-i ihtiyar, meyelan, tasarruf, arzu, istek, tercih ve kesp gibi adına ne denilirse denilsin bir karar verme organ mevcuttur. İşte insan bu karar verme organını kullanırken çok dikkatli kullanmalıdır. Yine bunlar

genel görüş; itibaridir, yaratılmış değildir. Bu anlatacağımız kısımda irade dediğimiz zaman, insan iradesini kastettiğimizi belirtelim.

İster ıztırarı olsun, ister ihtiyarı olsun, bütün fiillerin yaratıcısı Allah Teâlâ'dır. İnsan; ihtiyarı fiilleri isterse yapar, istemezse yapmaz. Fakat insan bir fiili işlemek için, o fiilin iyi veya kötü olup olmadığına iradesiyle karar verip, sonra da tercihte bulunması gerekmektedir. Hattâ bir fiili işlemezden önce insanda istek hâsıl olur, uzuvlar harekete geçer, bir müddet düşündükten sonra, tercih yapıp yapmama hususunda, iradesiyle karar verir. Kul irade edince; Allah Teâlâ'nın meşieti ve kudreti gereği o fiili yaratır. Böylece ihtiyarı fiil meydana gelir. İnsan iradesiyle tercih yaptığı için de, bu ihtiyarı fiilden mesul olur.

Fatiha'yı Şerifte, "yalnız sana kulluk eder ve yalnız senden yardım dileriz" diyoruz. Allah Teâlâ bize kopya vererek, insan iradesini bu ayette bildirilen şekilde kullanılırsa, kudreti ile yardım edeceğini vadediyor. Neden kopya dediğimizi de açıklayalım.

Kur'ân; Allah kelamı olduğuna göre, Allah Teâlâ bizimle Kur'ân vasıtasıyla konuşmaktadır. Allah Teâlâ bizim bu şekilde dua etmemizi ve bu duanın icabı olan fiillere göre hareket etmemizi istemektedir. Allah Teâlâ'nın vadi hak olduğuna göre, Allah Teâlâ'nın yardımını kendimize celp etmeliyiz.

Esasında Allah Teâlâ'nın yardımını kendimize celp etmek çok kolaydır. İhtiyarı fiilleri işlerken

mesul olduğunu düşünerek, şer-i emirlere göre hareket etmektir.

Mesela; her hayrın başı “Bismillah”dır. “Bismillah sonsuz kudret sahibi Allah'ın taallûk ve tesirini celp eder. Ve o taallûk, abdin kesbine ve işine yardım edici bir ruh gibi olur. Hiçbir kimse işine besmelesiz başlamamalıdır. Çünkü: Herbir nimetin başında, mü’min olan bir kimse besmeleyi okumakla, o nimetin Allah’tan olduğunu kastetmiş olur. Mü’min kişi, ancak Allah’ın ismiyle, Allah’ın hesabına aldığını bilir. Allah’a minnet ve şükran ile mukabelede bulunmuş olur.

Besmele ile alakalı bir meselede şudur ki: Zahiri sebepler eliyle gelen nimetleri, o sebepler hesabına almamak gerekir. Hayvanlar ve bitkiler gibi ihtiyar sahibi olmayan sebepler, zaten doğrudan doğruya o nimeti Cenab-ı Hakk hesabına vermektedirler. Mademki; hayvanlar ve bitkiler lisan-ı hal ile bismillah diyerek nimeti Allah hesabına bize verirler. Biz de Allah hesabına bismillah deyip almalıyız.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise; nimeti veren bismillah demeli, sonra o nimeti ondan almalıyız. O nimeti verirken bismillah demiyorsa, ondan o nimeti almamalıyız. Çünkü:

وَلاَ تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ

“Üzerine Allah’ın adı zikredilmeyen şeylerden yemeyin!” (En’âm, 6/121) ayetinin açık mâniasından başka, işaret ettiği bir başka mânâsıda şudur:

"Mün'im-i Hakikî'yi hatıra getirmeyen ve onun namıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz!" demektir. O halde hem veren bismillah demeli, hem alan bismillah demelidir.

Eğer nimeti veren bismillah demiyor da, sen de o nimeti ondan almaya muhtaç isen; bismillah de, onun eli ve başı üstünde rahmet-i İlahiyenin elini gör, rahmet-i İlahiyeye şükrederek ondan al. Yani nimetten, nimet verene bakıp, nimet verenden Mün'im-i Hakikî'yi düşünmeliyiz. İşte bu düşünmek ise bir şükürdür. Sonra o zahirî vasıtaya istersen dua et.

Çünki o nimet bize onun eli sebep kılınarak bize gönderilmiştir.” [39]

İNSAN KADERİNİN SONUCUNU BİLEBİLİR Mİ?

İnsan kaderini kendi çizemediği gibi, kaderinin sonucunu da bilemez

Şu nokta utulmamalı: Siz başka birisi ile aynı işi yaparsınız, hatta o işte o kişiden daha fazla çalışır çabalarsınız. O kişinin işi olur, belki de kazançlı çıkar, ama size bir engel çıkabilir, işinizde başarılı olamazsınız. Falancayla aynı işi yaptım, hatta ondan daha iyisini yapmama rağmen onun işi oldu, benim işim olmadı dersiniz ve kendi kendinizi de yer bitirirsiniz. Böyle bir durumda şu aşağıdaki bazı noktalar göz önünde bulundurarak, ona göre değerlendirirsek daha doğru karar vermiş oluruz.

---

[39]Bediüzzaman; Lem’alar, Onyedinci Lem'a, onüçüncü Nota, s-133.

Birincisi: Allah Teâlâ; kullarına verdiği imkânlar ölçüsünde imtihan eder ve sorumlu tutar. Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz. Kazandığı (iyilik) kendi lehine, işlediği (kötülük) de kendi aleyhinedir. (Bakara, 2/286). "Kimseye güç yetireceğinin dışında (yük ve sorumluluk) teklif edilmez. (Bakara, 2/233). "Hiç bir nefse, gücünün kaldırabileceği dışında bir şey yüklemeyiz. (En'âm, 6/152). A'râf, 7/42), gibi ayetlerde de belirtildiği gibi; her kişi, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği güç ve imkân nispetinde teklife muhataptır.

İnsan üzerine düşen görevi hakkıyla yapınca kurtuluşa erer. Eğer insan aşılması güç gibi görünen bir olayla karşılaşmışsa, muhakkak ki Allah; o kişiye bu işin üstesinden gelebilecek gücü ve iradeyi de vermiş demektir. "Bak! Biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır. Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür." (İsrâ, 17/21).

Bir hadis-i şerif'te Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyuruyor: "İnsanlara akılları nispetinde konuşun." [40] Resûlullah efendimiz; insanların kendi aralarındaki ilişkilerde akılları nispetinde konuşmalarını tavsiye ederken, Allah Teâlâ insanlara verdiği akıl nispetinde imtihan etmez mi?

Muhakkak Allah; imanı kuvvetli bir insanı sabır, sebat takva ve tevekkülünü denemek için imtihana tâbi tutar. İmanı zayıf olan yâda; iman edip etmemekte tereddüt eden insanı da imtihan eder.

---

[40]Ebû Davud; Edeb, s-20.

Allah; iman kemâle erdikçe insanın imtihanının seviyesini de o nispette arttırır. Aşağıdaki ayeti kerimeler bu gerçeklere işaret etmektedir

“Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği (nimetler) hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz Rabbin, cezası çabuk olandır ve gerçekten O, bağışlayan merhamet edendir.” (En’âm, 6/165).

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Resûl!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlaradır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.” (Bakara, 2/155-156-157).

“O ki, hanginizin daha güzel davranacağını denemek için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır.” (Mülk, 67/2).

“Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık.” (İnsan, 76/2).

Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır. Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul ve yalnız Rabbine yönel. (İnşirah, 94/5-6-7-8).

Biz seni en kolay olana kolayca ileteceğiz. (A’lâ, 87/8).

İkincisi: Yapılan dualardır. De ki: “Eğer duânız olmasa, Rabbim size ne diye ehemmiyet versin?” (Furkan, 25/77). Çalışmak fiili duadır. Çalışma yapıldıktan sonra ellerimizi kaldırır, “Ya Rabbi, bana hayırlısını nasip et!” diyoruz. Bu da sözlü bir duadır.

“Kullarım, beni senden sorarlarsa (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler” buyuruyor. (Bakara, 2/186).

Onlardan bir kısmı da: “Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru!” derler. (Bakara, 2/201).

İşte yaptığımız dualara şu açıdan bakmalıyız. Siz bir iş yaptınız, fiili duan çok güzel ve kabule şayan, ama sözlü duanda da ayette belirtildiği gibi hayırlısını istedin, o iş hakkında hayırlı olmayacaksa Allah’ta bir engel çıkarıp sizi korumuşsa duanız kabul edilmemiş mi oluyor?

Çünkü bazen istediğimiz bir şeyin hakkımızda hayırlı olup olmayacağını Allah bilir, fakat biz bilemeyiz. Sonsuz rahmet sahibi Allah; o işin hakkımızda hayırlı olmayacağını bildiği için, farklı bir şekilde kabul ettiğini düşünmek gerekir.

“Savaş, hoşunuza gitmediği hâlde, size farz kılındı. Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara, 2/216) buyurmaktadır. Her ne kadar savaş;

büyük bir felaket gibi görünsede, ileride çok hayırlara sebep olabilir.

Yine Kur’an-ı Kerim’den şöyle bir misal daha verelim. İmran’ın karısı şöyle demişti: “Rabbim! Karnımdakini azatlı bir kul olarak sırf sana adadım. Adağımı kabul buyur. Şüphesiz (niyazımı) hakkıyla işiten ve (niyetimi) bilen sensin.” Onu doğurunca, Allah, ne doğurduğunu bilip dururken: Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum, dedi. (Âl-i İmran, 3/35-36).

Hazreti Meryem validemizin doğma vaktinde annesi o’nu mescide adar. Ve o’nun erkek değil kız olduğunu görünce epey şaşırır ve üzülür. Âlimler bu durumu dualara muhakkak cevap verildiğine misal göstererek derler ki, Allah muhakkak yaptığımız dualar icabet eder.

Bizim bilmediğimiz sırlardan dolayı, belki de daha güzel bir surette kabul eder. Allah; Meryem validemizin duasını kabul etmedi denilmemeli. Aksine daha güzel bir surette kabul etti denilmelidir.

Bazen de dua, dünyada kabul edilmemiş olabilir. Fakat cennette daha ulvi ve güzel şekilde kabul edilebilir, biz o kısmını da bilemeyiz.

Üçüncüsü: Verilen sadakalar ve hayır hasenatlar, o işin olup olmamasını etkiler. “Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe, iyilik ve hayra nail olamazsınız. Ne infak ederseniz, Allah'u

Teâlâ, onu hakkıyla bilir ve mükâfatını verir.” (Al-i İmran, 3/92).

Dördüncüsü: İnsanın ihlâs ve teslimiyeti işinin rast gidip gitmemesini etkiler. Evet, insan, amelinin kabul olup olmaması üzerinde durmamalı, onu düşünmemeli ve “Ben bana düşeni yapmaya çalıştım, elimde çok küçük bir armağanla Rabbimin kapısına geldim; kabul edip etmemek O’nun bileceği şeydir, ama ben, kabul edeceği ümidini beslemekteyim” demelidir.

Hazreti Mevlâna, konuyla ilgili latif, hikmetli ve nükteli bir kıssa anlatır:

Çölde kendi hâlinde, fakir ve mütevekkil bir aile yaşamaktaydı. Etraftaki ailelerin Bağdat’taki halifeye ikramlar götürdükleri duyarlar. Evin hanımı da beyine, hem halifeyi görmesini hem de onun ikramlarına nail olması için bir hediyeyle gitmesini ister.

Ellerinde Halifeye hediye olarak götürecek bir testi sudan başka bir şeyleri yoktu. Hanımı; ellerinde bulunan bir testi suyu hediye olarak götürmesi için adamı razı eder.

Hakikate de çölde en değerli hediye bir sudur. Adam; çölde en değerli hediye olabilecek bir testi temiz yağmur suyunu alıp yola çıkar. Yolda her türlü tehlikeden testisini koruyarak Bağdat’taki Halifenin saraya ulaşır. Saray görevlileri kendisini karşılar, çok değerli hediyeler getiren diğerleri gibi saraya alıp misafir ederler ve “Halifemiz sizi kabul edecek” derler.

Halife; Dicle'nin çağlamasına bakmayıp onun hediyesini kabul eder ve sarayda istediği kadar misafiri olarak kalabileceğini söyler. Giderken de testisine altın doldurup eline verir. Testiyi verirken de, "Senin gücün bu bir testi suya yetiyordu, bunu getirdin. Elinde olsaydı kervanlarla gelen elçilerin hediyelerine denk şeylerle gelecektin" diyerek iltifatta bulunur.

Dönüşte saray görevlileri onu çöldeki evine daha kısa bir yoldan götürürler ve giderken Dicle'nin üzerinden geçerler. Adam bakar ki; kocaman nehir çağlayıp gidiyor. Kocaman nehirleri olan halifeye getirdiği bir testi suyun ne kıymeti olabilir ki diye düşünür ve utanır. "Böyle sarayının önünden nehirler akan halifenin benim bir testi suyumu kabul edip bana hediye vermesi onun büyüklüğündendir. Zira benim götürdüğüm bir testi suyun onun hazinesine hiçbir şey katmayacağı gibi, hazinesindeki sulara nispeten de ancak deryada bir damla kıymetinde olabilir" der.

Sonra adam kendi kendine düşünür. Bir halifenin hazineleri yanında benim bir testi suyumun hiçbir değeri olmadığı gibi; Cenâb-ı Hakk'ın vermiş olduğu nimetler karşısında benim yapmış olduğum ibadetlerin ne ehemmiyeti olabilir ki! Der. Cenâb-ı Hakk'a karşı söyle bir münacatta bulunur. "Ey bu yerlerin Mâlik-i Hakikîsi, ey bütün hazinelerin sahibi! Bizim, ibadet adına sunduğumuz şeylerin hiçbirine Sen muhtaç değilsin, bunları bizden bir sadakat nişanesi olarak istiyorsun. Biz de bunun için elimize geçen bu küçük şeylerle Senin

dergâh-ı nezd-i ehadiyetine sığınıyor, damlamızı derya yap” diye yalvarır. [41]

İşte bizlerinde yaptığı ibadetler Cenâb-ı Hakk’ın verdiği nimetlere karşı ancak deryada bir damla kıymetinde olabilir. Cenâb-ı Hakk’ın verdiği nimetler karşısında, sadece; deryada bir damla kıymetinde olan ibadetlerimizin ne kıymeti olabilir ki; sanki çok bir şey yapmış gibi gururlanalım.

İşte bizim gibi kullara yakışan, bu kadar az bir külfetle yaptığımız ibadetlerde ihlâs ve samimiyet göstermeliyiz. Cenâb-ı Hakk’ın o sonsuz rahmet hazinelerinden ümit içerisinde olmalıyız. İşte insan kaderinin sonucunu bilemez, insan mümkün mertebe şer-i emirlere uymaya gayret göstermeli, sonucunu da Cenâb-ı Hakk’ın sonsuz rahmetine havale etmelidir.

TEDBİR TAKDİRİ BOZARMI?

İnsan, tetbir almakla mükelleftir. Sebebini işleyeceğiz tedbiri elden bırakmayacağız. Hiçbir zaman alınan tedbirler takdire aykırı olmaz. Hatta alınan tetbirler takdirin bir parçasıdır. Şu hadîs-i şerif tedbirin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir: “Bir yerde bulaşıcı hastalık ortaya çıkarsa o zaman oraya girmeyin. Bulunduğunuz yerde bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkarsa da, oradan çıkmayınız” [42] buyrulmuştur. Denizde fırtına çıkarsa; önce kıyıya doğru kürek çekerek fiili duayı

---

[41]Mevlana; Mesnevi, c-1, beyit, (2256-2802).

[42]Buhârî; Tıbb, s-30.

gerçekleştirmek gerekir, sonrada dilimizle kavli duayı elden bırakmamalıyız.

Peygamber efendimiz bize dua gibi bir güvencemizin olduğunu da haber veriyor: “Kader, tedbirle, sakınmakla değişmez. Fakat kabul olunan dua, belâ gelirken onu korur.” [43] Biz dua deyince aklımıza genelde kavli dua gelir, yukarıda da belirtildiği gibi, alacağımız tedbirlerinde fiili dua olduğunu unutmamalıyız.

Bizim bilmediğimiz, ama Allâh’ın bildiği kaderimiz, bizi tembelliğe ve kusurlarımızı yükleyecek merci olmamalıdır. Ne yapalım kader böyleymiş deyip, tedbirsizlik sonucu başımıza gelen kötü halleri kadere yüklememeliyiz. O zaman şu ayetlerin tersine hareket etmiş oluruz. De ki: " Duanız olmasa Rabbim size niye kıymet versin? (Furkan, 25/77). “Kullarım Beni sana soracak olursa, muhakkak ki ben pek yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm.” (Bakara, 2/186). Ayetlerde bahsedilen duaların sadece kavli dua olarak değil, fiili duanın da bu ayetin kapsamında olduğunu unutmayalım. Allâh Teâla dua yapmamızı istiyor ve yapılan dualara cevap vereceğini söylüyor. Duanın insan hayatında ne kadar önemli bir yer tuttuğuna işaret ediyor. Duanın belâyı defetmesi de kazâ ve kaderdendir. Kalkanın oka siper olduğu gibi, dua da insanı bela ve musibetlerden korur, Allâh’ın rahmet ve merhametini celbeder.

---

[43] İbn-i Mâce; Sünen, Mukaddime, s-10. Tirmizî; Câmiu’s Sahih, No:2139.

İnsanın aklına “Allâh’ın rahmet ve merhametini celbetmesi” ne demektir? Diye gelebilir. Diyelim ki; bir kişinin kaderinde binanın beşinci katından düşeceği yazılı olsa, balkondan düşüş sahnesi gerçekleşse, balkondan düşüşe geçen kişinin sonucu hakkında kimse bir şey söyleyemez. İşte burada yapılan dualar ve sadakalar devreye girer. Bu dualar ve sadakalar Allâh Teâla’nın rahmet ve merhametini celbeder, isterse mevla onu korur ufak tefek sıyrıklarla atlatabilir. Böyle olaylara çokça rastlamışızdır. İbrahim (a.s); mancılıkla ateşe atılmasına rağmen ateş yakmamıştır. İşte; Allâh Teâla’nın dilediği zaman insanı rahmet ve merhametiyle muhafaza etmesi, Allâh’ın rahmet ve merhametini celbetmesi demektir.

Şu hadîs-i şerif tedbir hakkında bize ipuçları vermektedir. “Ebû Huzame’den nakledildiğine göre: Dedim ki: ‘Ey Allâh’ın Resûlü, okunuyoruz, ilaçla tedâvi oluyoruz ve korktuğumuz şeylerden korunmak için tedbir alıyoruz. Bütün bunlar, Allâh’ın kaderini bizden çevirir mi?’ Buyurdu ki: ‘Bunlar da Allâh’ın kaderidir.” [44]

Yine Peygamber efendimizin; yıkılmak üzere olan bir duvarın yanından geçerken hızla yürüyerek uzaklaşmıştır. Peygamber efendimizin bu tavrı konuya açıklık getirmesi bakımından çok önemlidir. “Ey Allâh’ın Resûlü! Allâh’ın kazâsından mı kaçıyorsunuz? Sorusuna karşı: ”Allâh’ın kazâsından

---

[44]İbn Mâce; c-9, s-190, No:3437. Ahmed b. Hanbel; El-Müsned; c 1, s-199. Suyutî; Câmiu’s-Sağîr, c-3, s-552, No: 4287.

Allâh'ın kaderine ilticâ ediyorum" karşılığını vermiştir. [45]

Tedbir alıp sebebini işlemek bizim her hangi bir olay yaşamayacağımız anlamına gelmez. Belki aldığımız tetbir bize göre iyi ve yeterli gibi görünebilir, ama gerçekte yetersiz ve yanlış olabilir. Veya gerçek olarak o tetbir o iş için yeterli de olabilir, sonucu da kısa zaman diliminde iyi gibi görünebilir. Ama uzan zaman diliminde bizim için iyi olmuyabilir. Yâda imtihan sırrı gereği, Allah insanı deneyebilir.

Şu ayeti kerime ve hadîs-i şerif bu konuya açıklık getirmektedir. "Sizin hayır sandığınız şer, şer sandığınız şeyde hayır vardır Allah (c.c) bilir, siz bilmezsiniz." (Bakara, 2/216). Buyrulmuştur. "İzâ câe'l-kader umiye'l-basar." Yani "Kader gelince basiret gider, göz görmez olur." [46] Denilmiştir. İmâm Şâfiî bir sözünde şöyle demektedir: "İzâ câe'l-kazâ, dâge'l-fezâ". Yani "kazâ gelince gökler daralır." Demiştir.

Elhasıl: Her ne kadar insan fâil-i muhtar ise de, fakat Allah dilemezse insan dileyemez, meşiet-i İlahiye asıldır ve kader hâkimdir. Meşiet-i İlahiye, insan iradesinin önüne geçer. Kader gelince göz görmez olur. Kader söylese; insan ihtiyarı konuşmaz, cüz-î ihtiyar susar. Bunların aksine hareket; insanın almış olduğu tedbir doğru veya yanlış ne olursa olsun, Allah'ı noter gibi tasdikçi

---

[45]Buhârî; Tıb, s-30. Müslim; Selâm, s-98.

[46]Sehâvî; el-Maḳāṣıdü'l-ḥasene, s-81.

yapmış olur. Bunlardan dolayı tedbir alırsın başına bir şey gelir veya gelmez, takdire aykırı değildir.

Yine ayet-i kerimede Hz. Yakup, oğullarına: “Şehre bir kapıdan girmeyin ayrı ayrı kapılardan girin. Muhakkak Allah’ın takdir ettiği hiçbir şeyi sizden def edemem. Hüküm ancak Allah’ındır. Ben Allah’a tevekkül ettim. Tevekkül etmek isteyenlerde Allah’a tevekkül etsinler” dedi. (Yusuf, 12/67).

Ayetten anlaşılıyor ki: Hz. Yakup; daha önce Yusuf'un başına gelenler, Bünyamin’in de başına gelmesin istiyor. Tedbir açısından şehre ayrı ayrı kapılardan girmelerini söylüyor. Benim görevim tedbir alıp, Allah’a tevekkül etmektir. Bu vesile ile ayet-i kerimeden, tedbirin Allah’tan yardım dileme olduğunu da öğreniyoruz. Alınan tedbir fayda sağlar veya sağlamaz ben bilemem, Allah’ın takdiri ne ise olur demiştir.

“Babalarının emrettikleri şekilde ayrı ayrı kapılardan şehre girdiklerinde, bu tedbir gerçekten Allah’tan gelecek hiçbir şeyi onlardan def edecek değildi; ancak Yakup’un için de bulunan bir ihtiyaç ki, onu yerine getirmiş oldu. Şüphe yok ki O ilim sahibiydi. İlim öğretmiştik, fakat insanların çoğu bilmezler.” (Yusuf, 12/68).

Hz. Yakub’un oğulları; babalarının kendilerine tedbir olarak emrettiği şekilde girmelerine rağmen, Allah’tan gelecek olan şeye engel olamadı. O tedbiri uygulamalarına rağmen çaresiz kalmalarına, hırsızlıkla itham edilmelerine, hatta Bünyamin’in alıkonulmasına engel olamadı.

Hz. Yakup, böyle bir tedbire başvurarak içine doğan bir ihtiyacı yerine getirmiş oldu. Hem de bir kul olarak görevimi yaptım mı? Yoksa görevimi yapamadım mı? Gibi şüphelerden kurtulmuş oldu.

Buradan hareketle; Hz. Yakup gibi bir peygamber, tedbir uygulamasına rağmen tedbirin faydası olmadı deyip, tedbire uymaya gerek yok fikri çıkarılmamalı. İnsan, tedbir almakla mükelleftir, biz sebeplerini işleyeceğiz, tedbiri elden bırakmayacağız.

Birde Hz. Yakup meselesine şu açıdan bakacak olursak, bahsin başlangıcındaki ikinci ayette; "Sizin hayır sandığınız şer, şer sandığınız şeyde hayır vardır. Allah (c.c) bilir, siz bilmezsiniz." Ayetini aklımızdan çıkarmamalıyız.

Hz. Yakub'un o anki tedbiri gerçekleşmiş olsaydı, Hz. Yakub'un oğulları sadece ihtiyaçlarını karşılayıp Mısır'dan ayrılıp gideceklerdi. Bu durumda; o zaman ki şartlar göz önüne alındığında, Hz. Yusuf; kardeşlerine kardeş olduklarını nasıl anlatacaktı? Sarayını terk edemeyen Hz. Yusuf, ailesiyle nasıl buluşacaklardı. Ne gibi sakıncaları olduğunu bilemiyoruz.

Demek ki tedbir o zaman o iş için yeterli gibi görünmesine rağmen, Allah'ın meşiet ve hikmet-i İlahiyesi o tedbiri uygulamaya sokmayarak, uzan zaman diliminde Hz. Yusuf'la ailesinin buluşmaları sağlanmıştır. Hem de çocukken gördüğü rüya gerçekleşmiş oldu.

Bu açıdan düşündüğümüz zaman da, tedbirin yerine gelmemesi hayra vesile olduğuna şahit oluyoruz.

İNSANIN KADERİNİ BİLMEMESİ ALLAH'IN RAHMETİ MİDİR?

”Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerif’ler ışığında Kader” kitabına geçmezden önce kader konusuna biraz değinmekte yarar vardır. İnsanlar kaderini bilseler ne olurdu, hiç düşündünüz mü?

İnsan yaşamı boyunca güzel şeylerle karşılaşacağı gibi, kötü şeylerle de karşılaşabilir. Bu iyi ve kötü şeylerin hepsi, noktası virgülüne kader kaderde yazılıdır. İnsan güzel makamlara ulaşıp çok şatafatlı hayat yaşayabileceği gibi; kaza geçirmesi, tüm servetini ve makamını kaybetmesi yâda çok yakınlarından birilerini kaybetmesi mümkündür. İnsan bu durumlara vakıf olsa, hayatından tat alabilir mi? Siz düşünün. İşte insanın kaderini bilmemesi rahmettir.

Aşağıdaki kıssayı okuduktan sonra kendi kararınızı kendiniz verin.

Vaktiyle adamın biri; Süleyman (a.s)’ın, rüzgârlara ve cinlere emretmesine, kurtların, kuşların ve diğer bütün hayvanların dilinden anlamasına imrenirdi.

Nihayetinde adam Süleyman (a.s) gibi olmak ister ve Süleyman (a.s)’ın huzuruna çıkar: “Ne olur ey Allah’ın Nebisi, bana da hayvanların dilini öğrette, ben de onların aralarında neler

konuştuklarını anlayayım, bunu çok istiyorum” diye çokça ısrar edip yalvardı.

Süleyman (a.s); onun bu isteğini kabul etmedi. Adama şöyle dedi: “Her şeyi bilmek, iyi olmaz. Hele hayvanların dilinden anlamamak daha iyidir. Zira sen onların konuştuklarını anlarsan, bunun arkasındaki hikmeti idrak edemediğin gibi, buna da sabredemezsin. Sen bu isteğinden vazgeç!” dedi. Ama adam bu konudaki ısrarını sürdürür, Süleyman (a.s)’dan; hayvanların dilini kendisine öğretmesini istedi. Bunun üzerine Süleyman (a.s); Cenab-ı Hak’tan almış olduğu izinle bu adama gerekli nasihatleri yapıp, hayvanların dilini öğretti.

Kendisine hayvanların dilini anlama hususunda salahiyet verilen adam, artık hayvanların tüm konuşmalarını anlıyor ve bundan çok büyük haz alıyordu.

Bir gün hayvanlarına yem vermek için ahıra giden adam, “Hele şunlar neler konuşuyorlar bir dinleyeyim” dedi. Baktı ki, ahırdaki eşekle öküz aralarında konuşuyorlar. Hemen kulak verip dinlemeye başladı. Belli ki, öküz çifte koşulmaktan, şikâyet ediyordu: “Eşek kardeş, doğrusunu istersen senin işine imreniyorum. Bana yazın da rahat yok, kışın da rahat yok. Sabah olunca beni yine çifte koşacaklar. Oysa sen öyle mi? Akşama kadar rahat rahat geziyor, yeşil otlardan yiyor ve keyifle anırıyorsun.”

Eşek kurnaz kurnaz gülümseyip, öküze kaytarmanın yollarını öğretti. “Yahu bunlar hep senin ahmaklığından. Sen biraz gözü açık olsan, bu

kadar yükün altına girmezsin. Şimdi beni çok iyi dinle! Bak sahibimiz bize yem vermeye gelmiş. Sen bu gece yemlere hiç dokunma ve öylece bırak. Sabah olunca da hasta numarası yap ve yerinden kalkma. O da senin bu durumunu görünce sana acır ve çifte koşmaktan vazgeçer. Böylece hiç olmazsa birkaç gün istirahat etmiş olursun." diye akıl verdi.

Bu anlatılanlar öküzün çok hoşuna gitmişti. "Hele bir deneyelim bakalım, durum ne gösterir?" diyerek, önüne koyulan yemi, o kadar aç olmasına ve canı çekmesine rağmen yemedi. Öylece sabaha kadar aç olarak yattı. Pek tabiî kurnaz geçinen eşek, öküzün yemediği yemleri kendisi afiyetle yedi. O da her zamankinden daha tok ve daha mutlu şekilde uyudu.

Eşekle öküzün aralarında geçen bu konuşmayı sahipleri duymuş ve hayret etmişti. "Bu hayvanların konuşmalarını anlamak ne güzel bir şeymiş!" diyerek ahırdan çıktı.

Sabah olunca, adam tekrar ahıra geldi. Baktı ki, öküz aç bir hâlde yatıyor. Şöyle birkaç kere onu dürtükledi; ama öküzün hiç kalkmaya niyeti yoktu. Akşam eşeğin ona öğrettiği planı çok iyi uyguluyordu. Kaytarma konusunda akıl veren eşeğe iyi bir ders vermek isteyen adam bunun üzerine:

"Madem evimizin öküzü hastalanmış, o ahırda istirahat etsin de, iyileşinceye kadar yerine eşeği çifte koşalım" dedi. Ve eşeği aldı tarlaya götürüp çifte koştu ve akşama kadar onunla çift sürdü. O gün neredeyse eşeğin canı çıkacaktı. Akşam yediği fazladan ot burnundan fitil fitil geliyordu. Nasıl oldu

da öküze böyle bir akıl vermişti, keşke bir şey demez olaydı. Akşam yorgun argın vaziyette, bitkin bir hâlde ahıra geldiği zaman öküz gayet mutluydu. Keyifle geviş getiriyor, kendisine böyle bir taktik öğreten eşeğe teşekkür ediyordu. Fakat eşeğin aklı başına gelmişti. Bu durum böyle birkaç gün daha devam ederse, dayanamaz nalları göğe dikerdi. Eşek için gerçekten çekilecek bir durum değildi. Onun için öküze başka bir akıl verip, bu durumdan kurtulmak istiyordu.

Ve dedi ki: “Öküz kardeş! Bu gün tarlada neler oldu, neler konuşuldu bir bilsen?” diye söze başlayıp, onun merakını celp ettikten sonra anlatmaya devam etti. “Efendim bu gün çifte senin değil de benim koşulduğumu gören diğer çiftçiler sahibimize ‘Senin öküze ne oldu da bunu çifte koşuyorsun?’ diye sordular.

O da: “O zaten tembel öküzün biriydi. Şimdi de durup dururken hasta olmuş, ben böyle işime yaramayan bir hayvanla uğraşamam. Onun için yarın onu kasaba götürüp kestireceğim” dedi. Yani senin anlayacağın şayet yarın da hasta numarası yaparak yatarsan, kendini kasabın bıçağının altında bil” diyerek onu işe gitmesi için ikna etmeye çalıştı.

Adam ahırda bunların konuşmalarını dinledikçe zevkten dört köşe oluyor, katıla katıla gülüyordu. “Bu hayvanların dilinden anlamak ne güzel bir şeymiş!” diyordu.

Ertesi sabah olunca, henüz ahıra gitmeden şöyle bir çiftliği dolaştı. Bir tarafta çiftliğin

köpeğiyle horozu arasındaki konuşmaya kulak misafiri oldu.

Köpek, horoza iyi beslenemediğinden yakınıyordu. “Horoz kardeş, sen arpayla buğdayla da karnını doyurabilirsin. Hiçbir şey bulamazsan, sağa sola saçılmış taneleri yesen, gene karnın doyar. Ama ben ağzıma göre uygun bir yiyecek bulmakta zorlanıyorum. Ne zamandır şöyle yağlı bir kemik yemiş değilim” deyince, horoz onu teselli etti ve müjde verdi: “Sen hiç merak etme köpek kardeş! Yarın bizim ağanın öküzü ölecek. İşte o zaman hayatında yapmadığın şekilde bir ziyafet seni bekliyor. Hele sen bir yarına kadar sabret bakalım” dedi.

Bu konuşmaları duyan adam telaşlandı. Demek yarın öküz ölecekti öyle mi? Bu zarardan mutlaka kurtulmalıydı. Onun için derhal ahıra gitti, hemen öküzü kaldırdı ve doğru hayvan pazarına götürdü. Orada ucuz bir fiyata öküzü elden çıkardı ve: “İyi ki, hayvanların dilini öğrendim, yoksa öküz elimde ölecekti ve zarar edecektim” dedi.

Adam hayvanlardan aldığı bu haberlere çok alışmıştı, onlara kulak vermeden, hayvanlar ne konuşuyor ne söylüyor dinlemeden artık rahat edemiyordu.

Yine bir gün; köpekle horoz arasında cereyan eden konuşmayı merak edip oraya gitti. Köpek, horoza sitem ediyordu. “Sen bana yalan söyledin. Öküz ölecek, sen de ziyafet çekeceksin, demiştin. Hani ne oldu? Ne ziyafet, ne de bir şey. Yine aç, yine açıktayız.”

Horoz cevap verdi: “Aslında sahibimizin öküzü öldü ölmesine de, ağa açıkgözlülük edip öküzü pazarda sattı. Öküzde satın alan adamın elinde öldü. Dolayısıyla biz öküzden bir şey yiyemedik. Ama sen hiç merak etme! Yarın sahibimizin eşeği ölecek. Mecburen onu buraya getirip bırakacaklar. Sen de bol bol et yer karnını doyurursun” dedi.

Adam bunu duyunca yine hızla kalkıp ahıra koştu. Hemen oradaki eşeği alıp pazara götürdü ve onu da sattı. Parasını cebine indirirken keyifle mırıldanıyordu. “İyi ki hayvanların dilini öğrendim, yoksa eşek de elimde ölecekti.”

Ertesi sabah ahıra gitmeden yine köpekle horozun bulunduğu yere gitti. Ne konuşacaklar diye çok merak ediyordu. Bu sefer köpek gerçekten çok kızmıştı. Çünkü şu bahsedilen ziyafeti bir türlü yapamamıştı. Horozla âdeta hırlayarak konuşuyordu. “Horoz kardeş, beni ne kandırıp duruyorsun? Hani sahibimizin eşeği ölecekti? Bana bak sabrımı taşırmaya başladın ona göre!”

Horoz söylediklerini savunarak: “Hayır! Ben kesinlikle seni kandırmıyorum. Sahibimizin eşeği gerçekten de öldü. Ama öküzde olduğu gibi; aynı şekilde eşeğide götürdü pazarda sattı. Eşek sattığı zavallı adamın elinde öldü. Fakat üzülme bu sefer bu ziyafet mutlaka olacak. Hem de hepimiz bundan istifade edeceğiz” dedi.

Artık köpek buna inanmadı: “Haydi oradan! Yine beni aldatıyorsun. Hem bu sefer ne olacak ki, ziyafet olsun?”

Horoz cevap verdi: “Ne mi olacak? Bu sefer ziyafetin büyüğü olacak inan bana. Sahibimiz birincide, öküzü sattı, zarardan kurtuldu. İkincide eşeği sattı, zarardan kurtuldu; ama bu sefer sahibimizin kendisi ölecek. Artık malına gelenler, bu defa kendi canına gelecek. Onun hayrına mutlaka sofralar kurulur. Kazanlar kaynar. Gelene gidene yemekler yedirilir. Onların artıklarından da, biz hayatımızın ziyafetini çeker, yiyebildiğimiz kadar yeriz.”

Adam bu haberi duyunca, etekleri tutuştu. Ne yapacağını şaşırdı. Ölüm korkusu her yanını sardı. Ve şuursuzca bir sağa bir sola koşuşturmaya başladı. Son çare olarak Süleyman (a.s)’ın huzuruna çıkıp durumu başından sonuna anlattı. Ve “Bunun çaresi yok mu?” diye yalvarmaya başladı.

Süleyman (a.s): “Ben sana vazgeç bu sevdadan dememiş miydim? Sen onların konuştuklarını anlarsan, bunun arkasındaki hikmeti idrak edemez, buna da sabredemezsin dememiş miydim? Şayet sen öküzü satmasaydın, o ölecek ve gelecek olan belâ atlatılmış olacaktı. Fakat onu satıp güya zarardan kurtuldun. Ardından bu belâ eşeğine isabet edecekti. Ama sen eşeği de satıp yine sana gelecek zararı güya savuşturdun. Yapılacak bir şey kalmadı, kaderine razı ol der.

Üstad Bediüzzaman ise; kader kapsamında bulunan ecel, mevt ve kıyamet anı gibi meseleler hakkında şu noktalara dikkat çekmektedir.

“Ecel ve mevt gibi umûr-u gaybiye çok hikmet ve maslahat cihetiyle gizli kaldığı misillü, dünyanın

sekeratı ve mevti ve nev'-i beşerin ve cins-i hayvanın eceli ve vefatı olan kıyamet dahi çok maslahatlar için gizlenilmiş. Evet, eğer ecel vakti muayyen olsaydı, yarı ömür gaflet-i mutlaka içinde ve yarıdan sonra, darağacına asılmak için her gün bir ayak daha onun tarafına atılmakla dehşet-i mutlaka içinde havf u recanın müvazene-i maslahatkârane ve hakîmanesi bozulduğu gibi, aynen öyle de:

Dünyanın eceli ve sekeratı olan kıyamet vakti muayyen olsaydı, kurûn-u ûlâ ve vustâ fikr-i âhiretten pek az müteessir olacaktı. Ve kurûn-u uhrâ, dehşet-i mutlaka içinde bulunup ne hayat-ı dünyeviyenin lezzeti ve kıymeti kalır ve ne de havf u reca içinde ihtiyar ile itaatkârane olan ubudiyetin ehemmiyeti ve hikmeti bulunurdu. Hem eğer muayyen olsa, bir kısım hakaik-i imaniye bedahet derecesine girer, herkes ister istemez tasdik eder. İhtiyar ve irade ile bağlı olan sırr-ı teklif ve hikmet-i iman bozulur.

İşte bunun gibi çok maslahatlar için umûr-u gaybiye gizli kaldığından herkes her dakikada hem ecelini, hem bekasını düşündüğü için hem dünyaya, hem âhiretine çalışabildiği gibi, her asırda dahi hem kıyamet kopacağını, hem dünyanın devamını düşünebildiği için; hem dünyanın fâniliğinde hayat-ı bâkiyeye, hem hiç ölmeyecek gibi imaret-i dünyaya çalışabilir.

Hem de musibetlerin vakti muayyen olsaydı, musibet başına gelen adam, musibetin intizarında o gelen musibetin belki on mislinden ziyade manevî bir musibet o intizardan çekmemesi için, hikmet ve

rahmet-i İlahiye tarafından gizli, perdeli bırakılmış. Ve ekser hâdisat-ı kevniye-i gaybiye böyle hikmetleri bulunduğu için ki, gaibden haber vermek yasak edilmiş. لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللّٰهُ düsturuna karşı hürmetsizlik ve itaatsizlik etmemek içindir ki, medar-ı teklif ve hakaik-i imaniyeden başka olan umûr-u gaybiyeden izn-i Rabbanî ile haber verenler dahi, yalnız işaret suretinde perdeli ve kapalı ihbar etmişler.

Hattâ Tevrat ve İncil ve Zebur'da Peygamberimiz hakkında gelen müjdeler ve haberler dahi bir derece perdeli ve kapalı gelmiş ki; o kitabların bir kısım tâbileri tevil edip iman etmediler. Fakat itikadat-ı imaniyeye giren mes'eleleri tasrih ile ve tekrar ile ihbar etmek ve açık bir surette tebliğ etmek hikmet-i teklifin muktezası olduğundan, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan ve Tercüman-ı Zîşan'ı (A.S.M.) umûr-u uhreviyeden tafsilen ve hâdisat-ı istikbaliye-i dünyeviyeden icmalen haber vermişler.” [47]

İşte kaderi bilmemenin hikmetlerinden bazıları böyledir. Esasında Cenab-ı Hakk kader hakkında bizlere gerekli olan ne varsa vermiş, şayet bizlere kader hakkında bazı şeyleri vermemişse bizim için hayırdır rahmettir.

Yukarıda kaderi bilmememizin rahmet olduğunu anlatmaya çalışmamıza rağmen, bir an kaderimizi bilmiş olsak, kaderinde de birkaç yıl içinde çok zengin olup makam mevki sahibi olacağın da yazılı olsa, ama bu süre sonunda kaderinde

---

[47]Bediüzzaman; Şualar, Beşinci şua, s-711.

kötürüm olacağın yazılı olsa, kaderinde yazılı olan bu ihtişamlı hayattan tat alabilirmisin? Muhakkak ki alamazsın. İşte kaderimizi bilmememiz rahmettir.

KADERİMİZDE CENNETE VEYA CEHENNEME GİDECEĞİMİZ BELLİ. O HALDE BU DÜNYAYA NİÇİN GÖNDERİLDİK? ÇALIŞMAMIZA NE GEREK VAR?

Evet, yaptığımız ve yapacak olduğumuz her şey aşağıdaki ayet-i kerimede belirtildiği gibi, muhakkak kaderimizde yazılıdır. Bizlerde bu yazılan kaderimizi yaşayacağız. Ama kaderimizin yazılı olması bizim irademizi zorlayıcı değildir.

Çünkü: Yaşadığımız ve yaşayacağımız yazılmış olan kaderi zaten biz bilmiyoruz. Bilmeden irademizle yaşadığımız kaderden Allah'ı nasıl sorumlu tutabiliriz. Cenab-ı Hakk; ayet-i kerimede şöyle buyuruyor.

"Kıyamet saatinin ne zaman geleceğini yalnız Allah bilir. Yağmuru da O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Her şeyi mükemmel tarzda bilen ve her şeyden haberdar olan, Allah'tır." (Lokman, 31/34).

Bu ayet-i kerime, Allah'ın her şeyi bilmesiyle alâkalıdır. Ama bunun Allah tarafından bilinip yazılmış olması, irademizin olmadığı veya bir robot gibi olduğumuz anlamına gelmiyor. Cenab-ı Hakk bunları bilip kader defterlerine yazmasına rağmen, hiç de endişe etmiyoruz, yatağımızda rahat uyuyor, yeme içme ile ilgili bir sorunumuzda olmuyor.

Önceden gidip biletimizi alıyoruz ve tereddütsüz yerimize oturuyoruz. Kimsede niye buraya oturdun demiyor ve gideceğimiz yere ulaşıyoruz. Demek ki; Cenab-ı Hakk'ın sonsuz ilmiyle tercihimizi hangi yönde kullanacağımızı bilmesi ve ona göre kaderimizi önceden takdir edip yazmasının bir mahsuru görünmüyor. Bilakis; Cenab-ı Hakk'ın sonsuz ilmiyle tercihimizi hangi yönde kullanacağımızı bilmesi ve ona göre kaderimizi önceden takdir edip yazması, O'nun büyüklüğünü gösterdiği gibi bizim de imanımızı artırır ve O'na daha iyi kul olmamız için, kulluk şuuruna ermemizi sağlar.

Güneş ve Ay tutulması gibi astronomik hâdiseler önceden tespit edilip ilmî raporlara, takvimlere günü, saati ve dakikası kaydedilir. Şimdi Güneş veya Ay tutulması, ilim ehlince tespit edildiği için veya takvimlerde yazıldığı için mi? gerçekleşir. Yoksa o saatte Güneş veya Ay tutulması gerçekleşeceği önceden ilim adamlarınca hesaplanıp tespit edildiği için mi? tutulur. Gerçek şu ki, Güneş ve Ay takvimlerde yazılı olduğu için tutulmuyor. Bilakis; Güneş veya Ay zaten tutulacaktı, sadece astronomik hesaplarla tutulacağı önceden bilinip takvimlere yazılmıştır.

İşte; nasıl ilim adamlarınca gelecekte olacak hadiseler önceden tespit edilip yazılır. Öylede; Allah'ta bütün varlıkların yaşamlarını önceden tespit edip yazar. Allah'ın kaderimizi bilmesi ve yazması müdahale etmesi anlamı taşımaz. Allah, kaderimizi şöyle olacaktır diye yazmıştır, şöyle olsun diye yazmamıştır. Kul iradesini kullandığı zaman, kulun irade ettiği şey kulun imkânları dâhilinde ise,

Allah; kulun isteklerini de göz önünde bulundurarak o fiili yaratır. Dolayısıyla; bizim mesuliyetimiz irademizi Allah'ın şer-i emirleri doğrultusunda kullanmaktır. Allah bizim bu isteklerimizi kabul edip o fiili yaratacağı gibi; bilemeyeceğimiz hikmetine binaen erteleyebilir veya başka bir fiile dönüştürebilir. İşte insanlar irade, kudret ve fillerini Allah kaderlerine yazdığı için yapmaz, bilakis kişi; irade ve kudretiyle kendi fillerini işler.

Sorulan soruya birde şu açıdan bakacak olursak: Acaba kullarının ilerde ne yapacaklarını bilmeyen, hiçbir şeyden habersiz, kıyametin ne zaman kopacağı, insanların doğumu, yaşamı ve ölümüyle ilgili fikri olmayan bir ilah olur mu? Böyle bir ilâhın her şeyi yarattığına, her şeyi idare ettiğine, her şeye güç yetirebildiğine nasıl iman edilebilir? Bütün ihtiyaçlarımızı ondan nasıl isteyip, ona nasıl dua edebiliriz?

Bir öğretmen sınıfındaki öğrencileri imtihana tabi tutmadan onlara not verip bir kısmını mükâfatlandırıp cezalandırabilir mi? Elbette mükâfatlandırıp cezalandıramaz. Çünkü: Ceza görecek olan öğrenciler öğretmene itiraz edip şikâyette bulunacaklardı. Eğer bizi imtihan etseydin biz zayıf not almazdık, diyerek öğretmeni suçlayacaklardı.

Aynen öylede; Cenab-ı Hakk bizleri şu dünya imtihanına sokmadan cennete veya cehenneme gönderseydi, o vakit cehenneme giden insanlar bu karara karşı çıkıp; eğer sen bizi imtihan etseydin biz cehenneme gitmeyecektik, diye itiraz edeceklerdi.

Cenab-ı Hakk, ezeli ilmi ile bizim akıbetimizi bildiği halde, bu neticeleri bizlere dahi bildirmeyerek gizli tutmuştur. Sadece bizlere bir uyarıcı olarak peygamberleri göndermiş ve kılavuz olarak ta kitaplarını indirmiştir. Aynı zamanda hesap gününde de itiraza mahal bırakmamak için şu dünyayı bir imtihan meydanı olarak yaratmış, bizleri de bu âleme imtihan olmak için göndermiştir. İşte bunlardan dolayı, insanlar ahirette amellerine göre mükâfat veya ceza aldıklarında itiraz edemeyeceklerdir.

Yaratılışımızın en yüksek gayesi ve fıtratın en yüce neticesi Allah'a iman etmekle beraber, Allah'ı mabut tanımak ve O'na ibadet etmektir. "Ben cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zâriyât, 51/56). İbn-i Abbas (r.a) "bana ibadet (kulluk) etmeleri için yarattım" yerine "beni bilip tanımaları için yarattım" şeklinde tefsir etmiştir. İşte Allah; insanların hem kendisini tanımaları, hem kulluk etmeler için bu âleme göndermiştir. Yani yaratılışımızın gayesi, bu vazifeleri icra ederek imtihanı kazanmaktır.

Bu maksatların hiçbirisi bizim cennete veya cehenneme gitmemize engel değildir. Allah tarafından bilinmesiyle de yok olmamaktadır. İşte bu yüzden Cenab-ı Hakk'ın ezeli ilmiyle akıbetimizi bilmesi, bizim bu dünyaya boşuna geldiğimiz manasına gelmez. O halde biz; "Kaderimizde cennete veya cehenneme gideceğim belli iken bu dünyaya niçin gönderildik." diyemeyiz. Zira âlemin yaratılmasındaki en yüce gaye, insanların cennete veya cehenneme gitmesi değil, Allah'a iman ve itaattir.

O halde insan; Allah kaderimi yazmış, ben zaten kaderimi yaşayacağım deyip yan gelip yatamaz. Zira Allah, biz daha dünyaya gelmeden kader defterimizi yazmış ama bizi o yazdığı kadere göre cebri olarak hareket etmeğe mecbur kılmış değildir. Bilakis, cüz'i irademizle neyi tercih edecek ve hangi fiili işleyeceksek, ezeliyet sıfatı ile bilmiş ve kader defterimize yazmıştır. Kader defteri, Allah'ın ilminin bir tecellisidir. İlim ise zorlama sıfatı değildir.

İmam-ı Rabbani; Mektubatında şöyle bir hadiseyi aktarmaktadır: "Cebrail (a.s); Resûlullah (s.a.v)'e gelmiş ve yarın sabaha bir gencin vefat edeceğini haber vermiş. Resûlullah efendimiz de o gencin haline merhamet etmiş. Genci yanına çağırarak, bir isteğinin olup olmadığını sormuş. Genç de "bakire bir kızla evlenmek ve helva yemek isterim" demiş. Resûlullah efendimiz, gencin istediği iki şeyin hemen hazırlanmasını buyurmuş.

Sonra o akşam olmadan bakire bir kız bulunur. Gece olunca, genç eşiyle baş başa kalırlar. Tabakla helva da önlerinde hazır beklemektedir. Tam o sırada bir dilenci gelip kapıyı çalar. Allah için bir şey ister. Bunun üzerine o genç, tabakla helvayı dilenciye verir.

Sabah olunca Resûlullah efendimiz, o gencin ölüm haberinin gelmesini beklemeye başlamış. Haber gecikince: O gencin durumundan bana bir haber getirin demiş. Giderler hemen o gencin yanına uğrarlar. Gencin neşe ve sevinç içinde olduğunu söylerler.

Resûlullah efendimiz, bu işe hayret etmiş. Bu sırada Cebrail de gelip şöyle demiş: O genç, helvayı sadaka olarak verdi; o belâ da ondan gitti.

Sonra bakarlar ki; gencin yastığı altında karnı patlayacak derecede helva ile dolu, zehirli bir yılan ölü olarak bulunur.” [48]

Yukarıda bahsi geçti, kesinlikle Levh-i Mahfuzdaki kader defterinde değişiklik olmaz. Şayet kulun yapacağı iyi bir amelden sonra kaderinde değişiklik olacaksa, bu değişiklikte Levh-i Mahfuzdaki kader defterinde yazılıdır.

Cenâb-ı Hakk: Kulun yapmış olduğu güzel bir hareketinden dolayı, ilm-i ezelînin bir nevi olan kudret defteri hükmündeki Kitab-ı Mübin kaza defterinin, Levh-i Mahv-İspat sahifelerindeki kişiyle ilgili takdir ve tasarrufunu dilediği gibi değiştirir.

Cenâb-ı Hakk Kur’an’ın hiçbir ayetinde kul ile Rabbi arasına bir “kader” engeli koymamıştır. Kitab-ı Mübin kaza defterinin Levh-i Mahv-İsbat sayfaları değişmez bir yazı olsaydı; irade, kudret ve amele gerek kalmazdı. Ama Kur’an’ı Kerim; kulun, Allah’a karşı her an duada bulunup, O’na yalvararak sığınmasını istemektedir. Allah ise her an dualara cevap verip ve duaları kabul edendir. Demek ki Allah; kulun ameline, duasına ve ihlâsına göre muamele yapmaktadır.

Aşağıdaki menkıbeleri, meselemize ışık tutması amacıyla, aktarmaya çalışayım. Vaktiyle Hoca efendiyle birlikte hapis yatan birisi şöyle dedi:

---

[48]İmam-ı Rabbani; Mektubat, 217. Mektup.

Hocam, "Ben kaderin mahkûmuyum. Namaz kılmak istiyorum ama kılamıyorum. Demek ki; benim kaderimde namaz kılmamak varmış" dedi.

Hoca efendi latife yaparak dedi ki: "Sen benim yıllardır arayıp da bulamadığım kimsesin. Demek kaderi okuyabiliyorsun. Söyle, benim kaderimde ne var?" demiş. Adam şaşırıp kalmış, diyecek bir şey bulamamış.

Hoca efendi devam ederek: "Bak şurada çeşme var, abdest al iki rekât namaz kıl, bak o zaman kaderin nasıl değişecek. Kaderinde namaz kılmak olacak" demiş.

Her nedense kader daha çok günahlarda kullanılıyor. Öğrenciler zayıf aldıklarında, hoca zayıf verdi derler. Dersinde başarısız olduğu için hocanın zayıf verdiğini söylemez.

Maalesef günah işleyenler de kendi kesbi olduğunu düşünmez, ne yapayım kaderim böyleymiş diyerek kadere yüklemeye çalışırlar. Böylece şeytanın tuzağına düşer ve hata yaparlar.

Hz. Ömer'in halifelik döneminde birisi hırsızlık yapar ve yakalanır. Kendisine had cezası uygulanacaktır. Adam had cezasını duyunca, "Ya Ömer, ben ne yapabilirdim? Bu benim kaderimmiş" der.

Hz. Ömer, had cezasını uygulattığı gibi, ayrıca Allah'a iftira atmaktan dolayı da sopa vurdurur.

KADER ADALET EDER Mİ?

Kaderin adalet etmesi demek: Adil bir şekilde, hak ve hukuk gözetilerek, doğru olanın yapılması ve hakkın yerine getirilmesi demektir. Kaderin adalet etmesi olmazsa: O zamanda; adalet yerine getirilmemiş, hak ve hukuk gözetilmemiş, doğru olan yapılmamış ve zulüm yapılmış olur.

Zaten herkesin işlediği iyi veya kötü amel karşılığında kader adalet edecek. Bu dünyada adalet etmese de muhakkak ahirette adalet yerini bulacak. Biz genellikle bu dünyaya baktığımız için, kişilerin iyi veya kötü amelleri sonucu hak yerini buldu kader adalet etti diyoruz. Esasında eninde sonunda bu dünyada olmasa da, muhakkak ahirette hak yerini bulacak kader adalet edecektir.

Bir kimse geçmişte bir suç işler ve bu suçunu belki zaman içerisinde unutur, başkaları o kişinin işlemiş olduğu suçu da bilmez yâda hatırlamaz, dolayısıyla o an o suçtan ceza almaz. İleriki zaman içerisinde, bu suç işleyen kimse hiç karışmadığı ve tamamen suçsuz olduğu bir olaydan dolayı ceza alır ve cezasını çeker. Hâlbuki adamın bu olay ile hiçbir ilgisi yoktur. İşte kader bu adamın geçmişte işlediği suçtan dolayı çekmediği cezayı, ilgisi olmadığı olaydan dolayı aldığı ceza ile çektirir. İşte kader adalet etmiş olur.

Başkaları o kişinin işlemiş olduğu suçu bilmedikleri yâda hatırlayamadıkları için, önceden suç işleyen bu kişiye; ilgisi olmadığı olaydan dolayı ceza vererek, zulmetmiş olurlar. İşte kader adalet etmiş, insanlar da zulmetmiş olur.

Yine bir kimse geçmişte gizli bir iyilik yapar; bu yaptığı iyiliği unutur gider. Kimse onun yaptığı o iyiliği bilmez. O an o iyiliğin karşılığını almamış gibi görünsede, bir gün hiç ümidinin olmadığı bir anda karşılıksız iyilik görür. Yine kader adalet etmiş olur. Bu gördüğü iyilikten dolayı da, insanlar nazarında bu kişiye iyilik yapılmış gibi görünür. İşte kader adalet etmiş, insanlar da iyilik yapmış olurlar.

Hiçbir iyilik veya kötülük karşılıksız kalmaz. Atalarımız: “İyilik yap denize at, balık bilmezse halık bilir” demişler. Başka bir atasözüde de: “El için kuyu kazan, kendi düşer kuyuya” demişlerdir. Bizim görevimiz haktan yana olmalı ve salih amel işlemeye çalışmalıyız. Kimsenin yaptığı yanına kâr kalmaz. Çünkü Allah adil-i mutlaktır; imhal eder, yani mühlet verir; ama asla ihmal etmez.

Üstad Bediüzzaman; Kur'an'ın takib ettiği esas maksatların ve asli unsurların; tevhid, risalet, haşir, adalet olmak üzere dört unsur olduğunu beyan etmiştir. Demek ki! Kur’an-ın yeryüzüne indirilme sebepleri olan dört sebepten bir tanesi adaletmiş.

Cenab-ı Hakk’ın kudret sıfatı, insanın kaderini fiile geçiren sıfattır. Kader, bir kimsenin günahını ve bunun cezasını ilme göre takdir ediyor, kudret sıfatı ise vakti gelince fiile geçiriyor. İnsan günah veya sevap işlenmeye yöneldiği zaman kudret sıfatı, kaderin adalet etmesi için devreye girer. Cenab-ı Hakk; dilediğini yapmaya kudreti olduğu halde durup dururken insanı ne cezalandırır nede mükâfatlandırır.

İnsanlar için, Cenab-ı Hakk'ın kudret sıfatının devreye girmesi şu dört şekilden biriyle olabilir.

Birincisi: Cenab-ı Hakk; insanı imtihan etmek için kudret sıfatını devreye sokabilir.

İkincisi: Yapılan tercihlere göre, Cenab-ı Hakk kudret sıfatını devreye sokabilir.

Üçüncüsü: Yapılan dualar neticesinde, Cenab-ı Hakk kudret sıfatını devreye sokabilir.

Dördüncüsü: İşlenilen ameller neticesinde Cenab-ı Hakk kudret sıfatını devreye sokabilir. Cenab-ı Hakk; insanların işlediği günahları yüzünden ahirette ceza çekmemeleri için, kaderin adalet etmesiyle bu dünyada cezalarını çektirmek için kudret sıfatını devreye sokabilir. Yâda Cenab-ı Hakk; insanların işledikleri iyi bir amelinden dolayı, dünyada mükâfat vermek için yine kudret sıfatını devreye sokabilir.

Kaderin adalet etmesi genellikle dördümcü maddeye göre gerçekleşmektedir. İnsanların işlediği bir günah yüzünden, yâda işledikleri iyi bir amelden sonra devreye girmektedir.

Gelelim kaderin adalet etmesi ve beşerin zulmetmesi meselesine: Dördüncü olarak bahsettiğimiz, Cenab-ı Hakk; kaderin adalet etmesi için, insanın iyi veya kötü önceden işlemiş amellerinden dolayı devreye sokmasıyla alakalıdır.

Şöyle ki; bir kimse geçmişte gizli bir suç işler ve bu suçunu gizler, kimse o kişinin işlemiş olduğu suçu da bilmez, dolayısıyla o suçtan dolayı ceza

almaz. İleriki bir zaman içerisinde, bu kimse hiç karışmadığı ve tamamen suçsuz olduğu bir olaydan dolayı ceza alır ve cezasını çeker. Hâlbuki adamın bu olay ile hiçbir ilgisi yoktur. İşte kader bu adamın geçmişte işlediği suçtan dolayı çekmediği cezayı, ilgisi olmadığı olaydan dolayı aldığı ceza ile çektirir. Kader bu şekilde adalet etmiş olur. Kaderin adalet etmesi genellikle kişinin ilgisi olmadığı bir olaydan dolayı birisinin iftirasına uğramasıyla yâda yanlış anlaşılmaya vesile olacak bir durum ortaya çıkmasıyla ortaya çıkmaktadır. İnsanlar böyle bir kişiye işlemediği suçtan dolayı bu şekilde zulüm yaparlar. Kader de adalet etmiş, insanlar da zulüm etmiş olurlar.

Yine bir kimse geçmişte gizli bir iyilik yapar; bu yaptığı iyiliği gizli tutar. Kimse onun yaptığı o iyiliği bilmez. O iyiliğin karşılığını almamış gibi görünse de, bir gün hiç ümidinin olmadığı bir anda karşılıksız iyilik görür. Kader yine adalet etmiş olur.

Bundan dolayı insan; başına gelen musibet ve belalara isyan etmemeli. Acaba hangi karıncayı öldürdüm, hangi karınca yuvasını bozdum, nerede bir hata işledim de bu başıma geldi diye, kendisini muhasebeye çekmelidir. Kusurunu kendinden bilip tövbe ve istiğfar etmeli. İşte hayatımızda başımıza gelen musibet ve belalara bu nazarla bakmalıyız.

Şu da iyi bilinmeli; kimse yaptığının yanına kar kalacağını sanmasın. Çünkü Allah adil-i mutlaktır; imhal eder, yani mühlet verir; ama asla ihmal etmez. Tarihte olduğu gibi nice Nemrutlar firavunlar helak olup gitmişlerdir.

Hz. Ali (r.a) bir defasında yanındakilere: “Ben kimseye ne bir iyilik ve nede kötülük yapmadım!” dedi. Oradaki insanlar şaşırdılar ve: “Efendim, bu nasıl olur? Kötülük yapmadığınız doğru, fakat hiç kimseye bir iyilik yapmadınız mı? Bizler sizin çok iyiliğinizi gördük!” dediler.

Hz. Ali (r.a): “Ben her ne yaptımsa kendime yaptım” dedi ve şu ayeti okudu: “Kim bir iyi amel yaparsa, bu onun kendi faydasınadır. Kim de bir kötü amel yaparsa, bunun zararı kendi nefsinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz. O size hak ettiğinizi verir.” (Câsiye, 45/15).

Kaderin adalet ettiği bir yerde, bir kimse zulme uğrarsa kaderin bir gün adalet edeceğini bilir kendisini üzmez ve karamsarlığa düşmez. Kötülük yapmak isteyen bir kişiye de, kaderin bir gün adalet edeceğini hatırlatır, yapacağı kötülüğün bir gün kendi başına da geleceğini düşündürür, kötülük yapmaktan vaz geçirir. İşte kaderin adalet etmesi, zulme uğrayanı kederden kurtardığı gibi, kötülük yapmak isteyeni de kötülük yapmaktan alıkoyor.

İnsanlar başına gelen musibetler ve uğradığı zulümlerden sonra, bir gün muhakkak kaderin adaletiyle karşılaşacaktır. Bir insanın yapmadığı bir işten dolayı o insana birileri zulüm yapabilir. Fakat kader o insanın gizli hatalarına binaen, birilerinin eliyle yapılan musibetle o insanı hem terbiye eder, hem hatasına kefaret yapar.

Allah’ın adaletinin kadere yansımasıyla herkes yaptığının karşılığını ahirette alacağı gibi bu

dünyada da alır. Böyle bir adalet te insanı kedere düşmekten kurtarır.

Şuda unutulmamalı insanın başına gelen her musibet ve zulüm, illa kendi işlediği günahları ve yaptığı zulümler neticesinde olacak diye bir kayıt olamaz, Cenab-ı Hakk'ta imtihan etmek için insana musibet verebilir.

Aşağıdaki kıssalar mevzumuza iyi bir örnek teşkil etmekte olduğu için yazmayı uygun bulduk.

Harun Reşit'in ibretlik kıssası:

Harun Reşit'in bahçesinde bir gülfidanı vardı. Bu gülfidanının gülünü merak ediyordu. Bahçıvanına, fidanın bakımını iyi yapmasını, gül açtığında da, gülünü kimseye kopartmadan kendisine getirmesini emretmişti.

Halifenin emrini yerine getirmek için, gece gündüz fidanın üzerine titreyen bahçıvan; bir gün, henüz yeni açılmış olan gülün dalına konan bir bülbülün, gülü gagalayarak yapraklarını uçurup, darmadağın ettiğini görür ve durumu üzülerek halifeye arz eder. Halife durumu anlayınca: Üzülme bahçıvan efendi, bülbülün yaptığı yanına kâr kalmaz der. Ferahlayan bahçıvan, tekrar ağaçların arasındaki işine döner.

Bir gün bakar ki, otların arasında dolaşan bir yılan, o bülbülü ağzına almış, dikenlerin arasına doğru kayıp gidiyor. Durumu halifeye arz eder. Halife: Üzülme, yılanın da ettiği yanına kâr kalmaz der.

Bir müddet sonra bahçıvan, yine otlar arasında dolaşırken, işi azıtan azgın yılan, bahçıvanın ayağına dolanır ve onu sokmaya çalışır. Bahçıvan, elindeki kürekle kendini kurtarır ve yılanı öldürür ve durumu da halifeye arz eder. Halife Harun Reşit: Üzülme bahçıvan, senin yaptığın da yanına kâr kalmaz der.

Aradan zaman geçer ve bahçıvan, bir suç işler. Halife de, cezalandırılması için hâkimin huzuruna sevk eder. Ancak, bahçıvan, hâkimin bütün suallerini cevapsız bırakır. Ben ancak halifeye karşı konuşurum. Başka kimse, benden cevap alamaz der.

Nihayet Harun Reşit'in huzuruna getirilen bahçıvan, şöyle konuşur. Efendim; siz "bülbülün yaptığı yanına kâr kalmaz" dediniz; onu yılan yuttu. "Yılanın da yaptığı yanına kâr kalmaz" dediniz; onu da ben öldürdüm. Benim de yaptığımın yanıma kâr kalmayacağını söylediniz; işte o da oldu. Zat-ı Şahaneniz, benim kusurumu affedip, bağışlayınız! Siz bana etmeyiniz ki, size de bir eden bulunmasın.

Bahçıvanın bu sözleri, Halife Harun Reşit'in çok hoşuna gider. Kendi şahsına karşı suç işleyen bahçıvanın kusurunu affederek onu bağışlar. Evet atalarımız, "Etme bulma dünyası" "Eden bulur" sözü de bu mânâyı işaret eder.

Aşağıdaki ayet-i kerimelerde bildirildiği gibi; büyüklüğün şanı, sana yapana aynısını yapmak olmayıp, onu affetmektir. Geçmişteki olaylardan ibret almaktır. "İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir". (Rahmân; 55/60).

Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir. (A‘râf; 7/199).

Bir kötülüğün karşılığı aynı kötülükle ceza çekmesidir. Ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir. Hiç şüphe yok ki O haksızlık edenleri sevmez. (Şûra; 42/40) buyurulmaktadır

Onlar, Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır. İşte bunlar için dünya yurdunun iyi sonucu vardır. (Ra'd, 13/22).

Yine bu kıssada da; kaderin adalet ettiğini görüyoruz. Bir yerde, bir kimse zulme uğrarsa kıssada da görüldüğü gibi, kaderin bir gün adalet edeceğini bilir, kendisini üzmez ve karamsarlığa düşmez. Kötülük yapacak bir kişi de, kaderin bir gün adalet edeceğini bilir, yapacağı kötülüğün kendi başına geleceğini düşünür, onun sıkıntısıyla yaşar ve bir daha kötülük yapmama gayretine girer.

Yukarıda kaderin adalet ettiği bir yerde, bir kimse kötülük yaparsa, hiç dahli olmadığı bir olayda cezasını çektiğini anlattık.

Şimdi de yapılan iyilik karşısında kaderin adalet ettiği görelim. Kaderin adalet ettiği bir yerde, insan bir gün iyilik yapar ve unutur gider. İnsan unutur ama o iyiliği Cenab- ı Hakk unutmaz, kader bir gün adalet ederek o iyiliğin karşılığında kat kat mükâfat görebilir. İşte aşağıdaki hikâyede

bir bardak sütte, kaderin nasıl adalet ettiğini göreceğiz.

Geçmişte yaşanmış ibretlik bir bardak sütün hikâyesi:

Howard Kelly, yoksul bir ailenin çocuğuydu. Okul masraflarını karşılamak için kapı kapı dolaşarak eşyalar satardı. Bir gün, hiçbir şey satamamıştı ve karnı da çok acıkmıştı. Artık çalacağı ilk kapıdan yiyecek bir şeyler istemekten başka çaresi yoktu.

Önüne gelen ilk kapıyı çaldı. Kapıyı sevimli genç bir bayan açtı. Çocuk; kapıyı açan sevimli genç bayanı görünce utandı. Yiyecek bir şeyler istemek yerine, yalnızca: ”Affedersiniz, bir bardak su rica edebilir miyim?” diyebildi.

Genç bayan, çocuğun aç olabileceğini düşünerek, çocuğa kocaman bir bardak süt getirdi. Çocuk, sütü yavaş yavaş içine sindirerek içti. Genç bayana “Çok teşekkür ederim, borcum ne kadar?” diye sordu.

Genç Bayan: “Borcunuz yok” diyerek, yüzünde sıcak bir gülümsemeyle devam ederek: ”Annem bize, gösterdiğimiz şefkat ve nezaket karşılığı olarak asla bir bedel ödenmesini beklemememizi öğretti” dedi.

Çocuk: “O halde size çok teşekkürler, yürekten teşekkür ederim” dedi.

Howard Kelly, evin önünden ayrıldığı zaman kendisini yalnızca bedensel olarak değil, ruhsal

olarak da güçlü hissediyordu. Howard Kelly zamanla kendini çok iyi yetiştirir, çevresinde bilgi tecrübesine başvurulan bir uzman doktor olur.

Yıllar sonra genç bayan çok ender rastlanan bir hastalığa yakalanmıştı. Yöredeki doktorlar çaresiz kalınca, hastalığı ile ilgili araştırmalar yapılması için onu büyük kente gönderdiler. Genelde görüşüne başvurulduğu Dr. Howard Kelly, muayene etmesi için çağrılır. Muayene etmesi için çağrıldığı hastanın hangi kasabadan geldiğini duyunca heyecanlandı. Yıllar geçmesine rağmen, yıllar önce kendisine sevgiyle yaklaşan bayanı ilk gördüğü anda tanıdı. Yaşlı bayanın sağlığına kavuşması için elinden geleni yaptı.

Uzun süren tedaviden sonra bayan sağlığına kavuştu. Hasta taburcu edilirken önüne getirilen faturaya Dr. Howard Kelly, şöyle bir baktı ve üstüne bir şeyler yazarak zarfın içine koydu ve hasta bayanın odasına gönderdi.

Kadın elleri titreyerek aldı zarfı eline. Açmaya korkuyordu. Hastane faturasını asla ödeyemeyeceğini ve geri kalan yaşamı boyunca bu faturayı ödemek için çalışacağını biliyordu. Sonunda zarfı açtı ve faturaya iliştirilmiş bir not dikkatini çekti. Kâğıtta şunlar yazılıydı: “Hastane giderlerinin tamamı bir bardak süt karşılığı ödenmiştir.”

Yine bu kıssada da; kaderin adalet ettiğini görüyoruz. Aşağıdaki ayetlerde de görüleceği gibi; insanlar yaptıkları iyilikleri hem Allah rızasını kazanmak, hem de insani bir görev olarak yaparlar. İşte yüce yaratıcının rahmeti de çok geniş olduğu

için, insanların yaptıkları bu iyilikleri karşılıksız bırakmaz, misli misli karşılığını vermektedir.

Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere yakındır. (A'raf; 7/56).

Erginlik çağına erişince, kendisine hüküm ve ilim verdik. İşte Biz, iyilik yapanları böyle ödüllendiririz. (Yusuf, 12/22).

De ki: "Ey iman eden kullarım, Rabbinizden sakının. Bu dünyada iyilik edenler için bir iyilik vardır. Allah'ın arz'ı geniştir. Ancak sabredenlere ecirleri hesapsızca ödenir." (Zümer; 39/10).

İşte yukarda hem hikâyede hem de ayetlerde bahsedildiği gibi; kaderin adalet etmesi, zulme uğrayanı kederden kurtarıp, kötülük yapmak isteyeni de kötülük yapmaktan alıkoyduğu gibi, yine kaderin adalet ettiği bir yerde, insanın yaptığı iyilik bir gün karşısına çıkar, o iyiliğin karşılığında kat kat mükâfat görebilir.

Böylece kaderin adalet etmesiyle, insan kederden kurtulduğu gibi, hem de iyilik yapmak için şevki artar. Daima iyilik yapmanın sevdasına düşer, iyilik yapmanın yollarını arar. Yaşamından haz duyar, geleceğe ümitle bakar.

Yine Hz. Musa (a.s)'ın üç kişiyle ilgili ibretlik kıssası da bizim konumuza ışık tutmaktadır.

Allah (c.c) Musa (a.s)'a: Ya Musa sana acayipten bir sır bildireyim mi? buyurdu. Musa (a.s) da: Göster ya Rabbi! Diye iltica etti. Allah tarafından: Ya Musa! Git filan yerdeki çeşmenin

başında kimse görmeyecek şekilde bir yere gizlen ve bekle! Emri geldi. Musa (a.s) gitti, tarif edilen çeşmeyi buldu ve beklemeye başladı.

Biraz sonra atlı bir adam çeşmenin başına geldi, atından indi, altın kesesi bağlı olan kemeri çeşmenin üstüne koydu, kendisi su içip atını suladı ve zaruri ihtiyaçlarını tamamlayıp atına bindi gitti. Fakat giderken altın kesesi bağlı olan kemeri çeşmenin üstünde unuttu. Çok geçmeden bir çocuk geldi, o da su içti ve yolcunun unuttuğu altın kesesi bağlı olan kemeri alıp gitti. Aradan çok zaman geçmeden bu sefer bir âmâ geldi, abdest aldı ve bir kenara çekilip ibadete başladı.

Biraz sonra altın kesesi bağlı olan kemeri unutan atlı adam geri geldi. Altın kesesi bağlı olan kemerini çıkarıp bıraktığı yere baktı ki, orada yok. Doğru âmâ'nın yanına vardı ve altın kesesi bağlı olan kemerini unuttuğunu, vermesini söyledi. Âmâ: Görüyorsun ki, iki gözüm de görmüyor. Ben kese falan almadım diyerek adamı iknaya çalıştı ise de, adam bir türlü inanmadı. Altın kesesi bağlı olan kemeri sen aldın, vermiyorsun diyerek, âmâ'ya vurdu, o da düşüp öldü. Adam altın kesesi bağlı olan kemeri bulamadı gibi, âmâ'yı da öldürmüş oldu.

Hz. Musa gizlendiği yerden manzarayı buraya kadar takip etti ve sırrına vakıf olamadığı bu hadisenin mahiyetini öğrenmek için Cenab-ı Hakk'a ilticada bulundu. Allah'u Teâla meseleyi şöyle izah buyurdu: Ey kelimim Musa! Altın kesesi bağlı olan kemeri alan çocuğun babası daha evvel o atlı ağanın hizmetinde çalıştı ve ağa da onun hakkını vermemişti. Şimdi hakkını almış oldu.

Âmâ ise, daha evvel o ağanın babasını öldürmüştü. Sonra gözleri kör olduğu için onu tanıyan çıkmadı ve unutuldu gitti idi. Ama ben unutmadım ve âmâ'nın ölümünü o adam vasıtasıyla yaparak kısası yerine getirmiş oldum. Bu hadise karşısında Musa Aleyhisselam; Allah'a şükrederek secdeye kapandı. [49]

Yine bu kıssada da olduğu gibi, kaderin adalet ettiğini ve kaderin adalet etmesi kederin ilacı olduğunu görüyoruz.

Hz. Yusuf kıssasında da kaderin adalet etmesine şahit olmaktayız.

Kur'an-ı Kerim'de Yusuf suresinde Hz. Yusuf kıssası şöyle anlatılmaktadır. Bir zaman Yusuf babasına, "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldızla güneşi ve ayı bana secde ederken gördüm" demişti. (Yusuf, 12/4). Yusuf bu rüyayı, henüz çocuk yaşlarında iken görüyor. Rüyasını Kur'an da, "kuvvet ve basiret sahibi olarak zikredilen" babası Hz. Yakup'a anlatıyor. (Sad, 38/45). (Babası) "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma, sonra sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insana apaçık düşmandır." (Yusuf, 12/5).

"Böylece Rabbin seni seçecek; sana ehadisin te'vilini (rüyaların tabirini) öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı

---

[49]İmam-ı Gazzali; Keşfu'z-Zunun et-Tibru'l- Mesbuk fi-Nasihati'l-Mülükkubat, s119.

gibi, sana ve Yakup soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin; Alîm'dir, Hakîm'dir" dedi. (Yusuf, 12/6).

Bu rüya üzerine Hz. Yakup, Yusuf'unu elinden geldiğince korumaya başlar. Zaten Yusuf'u çok seviyordu, birde rüya devreye girince, bu sevgi, şefkat, himaye daha da arttı. Daha önceki yanan sevgi ve şefkat ateşi, etraftakiler tarafından bariz bir şekilde fark ediliyordu.

Yusuf'u bir an olsun yanından ayırmaz oldu. Artık Yusuf güzelliği yanında, ayrıca yüksek bir ahlaka sahip olmuştu. Bu kadar hasletlere sahip bir çocuk, herkesin dikkatini çektiği gibi, anneleri ayrı diğer kardeşlerinde, dikkatini bir şey vesile olarak çekiyor.

(Bu vesileler; Hz. Yakup'un sevgi ve şefkati olabilir, Yusuf rüyasını babasına anlatırken, birileri duymuş olabilir veya şeytan vesvese vermiş olabilir). Kardeşler, Yusuf ve Bünyamin'i kıskanmaya başlarlar. [50]

Hz. Yusuf'un kardeşleri; Hz. Yusuf'u kıra gezmeye götürme bahanesiyle Hz. Yakup'tan izin alırlar. Kıra götürürler ve orada Hz. Yusuf'a işkence yaparlar ve ardından da kuyuya atarlar. Hz. Yusuf'u kuyudan mısırlı tacirler çıkarırlar ve Mısırda cüz'i bir fiyata Mısırlı azize satarlar. Mısırlı azizin evinde gençlik çağına gelince Hz. Yusuf'a azizin eşi sarkıntılık yapmaya kalkar ve suçunu Hz. Yusuf'un üzerine yıkar. Sonuçta Hz. Yusuf zindana atılır.

---

[50]Taberî; Tarih, c-1, s-165.

Hz. Yusuf zindanda iki kişinin rüyasını yorumlar Zindandaki mahkûmlardan birisi Hz. Yusuf'un rüyayı yorumladığı gibi zindandan çıkar. Belirli bir zaman sonra Mısır'ın Meliğ'i bir rüya görür ve rüyasının tabir edilmesini ister. Zindandan çıkan mahkûm ben bu rüyanın tabirini yapacak kişi biliyorum der ve zindana gönderilir. Hz. Yusuf rüyayı yorumlar, bu yorum Meliğ'in çok hoşuna gider. Melik Hz. Yusuf'u zindandan çıkartır ve Mısır hazinelerinin başına geçirir.

Hz. Yusuf hazinelerinin başında iken, Mısır'da kıtlık baş gösterir. Mısır'da kıtlık baş gösterince Hz. Yusuf'un Bünyamin'in haricindeki kardeşleride erzak almak için saraya gelirler. Kardeşler Hz. Yusuf'u tanıyamazlar ama Hz. Yusuf onları tanır.

Hz. Yusuf kardeşlerinin erzağını verir ve bir daha kardeşinizi getirmezseniz size erzak vermem der. Babalarından Bünyamin'e zorla izin alarak tekrar sarayının yolunu tutarlar. Sarayda güzelce ağırlanırlar ve Hz. Yusuf; Bünyamin'in yüküne değerli bir su kabı koydurarak erzaklarını verir.

Yola koyulurlar ve arkalarından bir tellal "Ey kafile herhalde siz hırsızsınız" diye seslendi. Onlar da "ne kaybettiniz?" dediler. "Melikin su kabını kaybettik" dediler. "Su kabını bulup getirene bir deve yükü bahşiş var, ben de buna kefilim" dedi. (Yusuf, 12/70-72).

Kardeşler: "Allah'a yemin olsun ki, biz buraya fesat çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz" dediler, (Yusuf, 12/73).

“Eğer yalan söylüyorsanız cezası nedir” dediler. Kardeşler: “Kayıp eşya kimin yükünde çıkarsa o kişi mal sahibinin yanında bırakılır” dediler. (Yusuf, 12/74-75).

Su kabı zaten Bünyamin’in yüküne konulmuştu oradan çıkar ve Bünyamin alıkonulur.

İşte Bünyamin’in alıkonulmasında şu dikkatimizi çekmektedir. Kardeşler her türlü tedbiri almalarına rağmen Bünyamin’in alıkonulmasına engel olamadılar. Allah’u a’lem Hz. Yusuf’un kardeşleri Hz. Yusuf’u kuyuya atarak Hz. Yusuf’a zulüm yaptılar.

İşte kardeşlerin Hz. Yusuf’a yaptıkları zulümden dolayı Bünyamin alıkonularak yaptıkları zulmün cezasını çekmişlerdir. Bünyamin’in alıkonulmasında kardeşler suçlu olmamalarına rağmen, kaderin adalet etmesiyle cezalarını çekmişlerdir.

Kaderin adalet etmesi meselesinin, genellikle dünyaya bakan yönündeki adaletini anlatmaya çalıştık. Kaderin adalet etmesi esas ahirette olacaktır. Ahiretteki adalet etmesi ileriki safhalarda olacağı için, o zamanı beklemek gerekiyor. Aşağıdaki ayetler gibi birçok ayet, buna işaret etmektedir. “Her nefis kazandığına karşılık bir rehindir.” Müddessir: 74/38). “Herkesin kazancı kendine rehin olacak.” (Tûr: 52/21).

Kaderin adalet etmesiyle ilgili olarak, insanın aklına şöyle bir soru gelebilir. Verilen misallerde de olduğu gibi; kader hep fakir ve gariplere mi adalet

ediyor? Nemrutlar, firavunlar zalimler hep zulüm yapmışlar yâda hala yapıyorlar, kader bunlara niye adalet etmiyor? Kısaca izah etmeye çalışalım.

Firavun için derler ki: Ahirette hesap gününde Cenab-ı Hakk'ka karşı bahana edecek bir şeyi olmasın diye, bir dişinin dahi ağrımadığı söylenmektedir. Bu hususta ne dersiniz? Bu gibi söylentiler büyük ihtimalle ya yakıştırmadır, yâda İsrailiyat kaynaklarına dayanmaktadır. Bu kaynaklara göre Ebu'ş- Şeyh'in bildirdiğine göre, İbrahim b. Muksim el-Huzelî şöyle demiştir:" Firavun dört yüz yıl boyunca asla baş ağrısını görmemişti." Bir başka rivayette: "Firavun üç yüz sene yaşadı. İki yüz yirmi yıl boyunca gözünde çapak bile oluşmamıştır." (Suyutî, ed-Dürrü'l-mensur).

Böyle yakıştırmalar ve rivayetler dünyada şatafat ve ihtişam içerisinde yaşayanlara uymaktadır. Muhakkak onlarda sıkıntı çekerler rahatsız olurlar, biz onların yanlarına yaklaşamadığımız için, onların o sıkıntılı durumlarına vakıf olamıyoruz.

Fakir ve garip tedavisi için hastaneye gider, hastanenin imkân ve şartlarına göre tedavi görür şifa bulur. Muktedir kişiler için ise; doktor ve hastane imkânları ayağına gelir, öyle tedavi görürler. Aradaki fark birisi zor şartlarda ve ağrı sancı içerisinde hizmet görür. Diğeri kolay şartlarda pek ağrı sızı çekmeden hizmet görür.

Zaten muktedir kişilere musibet isabet etmezse, Cenab-ı Hakk'kın tekvini emirlerine ters

olur, böyle bir durum da bu dünyada söz konusu olamaz.

Kur'an-ı Kerim'e baktığımız zaman, bu dünyada Cenab-ı Hakk'kın emirlerinin uygulandığına şahit olmaktayız. Zalimler ne zaman haddi aşarlarsa, Cenab-ı Hakk bir sebep yaratarak onları helak etmiştir. İşte o yarattığı sebepler; kendilerinde tecelli eden Cenab-ı Hakk'kın isimleri namına, zalimlere helak tokadını vurarak ölümleriyle sonlarını getirmektedir.

Tarih boyunca insanlar ibret alsınlar diye, bazı kavimler bu helak tokadını yemişlerdir. Helak olanlara; Nuh kavmi, Lût kavmi, Semûd kavmi, Ad kavmini misal olarak verebiliriz. Kuşlarının attığı pişmiş çamur ile Ebrehe ve ordusu helak olmuştur. Çekirge, haşerat, kurbağa ve kan; Firavun ve kavmini helâk etmiştir. Musa (a.s)'ı takip eden firavun ve ordusu, denizde boğulmuştur. Bazı mikroplar masum zalim demeyip ikisini de öldürdüğü gibi hala devam da etmektedir. Yakın zamanda atlatılan korana canlı şahit olarak gözümüzün önünde durmaktadır. Bu helak olan kavimler gibi nice kavimler de helak olmaktadır. Biz bunun farkına dahi varamıyoruz.

İmtihan gereği bazı kavimlerin ve azılı kâfirlerin durumu ise; aşağıda izah edileceği gibi, ahiretteki büyük mahkemeye bırakılmaktadır. Cenab-ı Hakk kâinatta öyle bir düzen kurmuş ki: İnsanların dışındaki bütün mahlûkatın en zayıf ve en güçsüzden tut, tâ en güçlü ve en kuvvetliye kadar herkese yardım ediliyor, hepsinin rızıkları veriliyor.

Herkes vazifesine dikkat edip başkasının hakkına tecavüz etmiyor. En küçükten en büyüğe kadar, büyük bir itaatle mütevazı bir şekilde itaat etmektedir. Demek ki; Cenab-ı Hakk'ın büyük bir keremi ve geniş bir merhameti var. Hem büyük izzeti, pek celalli bir haysiyeti vardır.

Mahlûkatta durum bu iken, bu yardım insanları da kapsamasına rağmen; irade verilip imtihan edilmesinden dolayı insanlar bu kurallara uymuyorlar. Hâlbuki kerem nimet vermek ister, merhamet ise ihsansız olmaz. İzzet gayret edilmesini ister, celal ve haysiyet ise, kanunlara ve kurallara uymayanların cezalandırılmasını ister.

Hâlbuki bu dünyada o merhamet ve celaliyetin binden biri yapılmıyor. Zalim izzetini koruyor, mazlumunda zillet içerisinde kalıp buradan göçüp gidiyor. Demek ki; hesabı, ahiretteki büyük mahkemeye bırakılıyor.

Görüyoruz ki; Cenab-ı Hakk'ın mülkünde büyük bir hikmet ve intizamla işler yürüyor. Hakikî bir adalet, bir mizanla muameleler görülüyor. Durum bu iken; bu dünyada bu hikmet ve intizama, bu adalet ve mizana uymayanları görüyoruz.

Hâlbuki hükmetmenin hikmeti, hükmüne uyanların taltif edilmesini, hükmüne uymayanların cezalandırılmasını ister. Zaten adalet; hükûmetin haysiyeti ve saltanatın haşmetinin muhafaza edilmesi için, hükümlere uyan raiyetin hukukunun muhafaza edilmesini ister.

Hâlbuki bu dünyada o hikmete, o adalete lâyık binden biri icra edilmiyor. Kaderin adalet etmesi her zaman herkese uygulanmadığı için, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek ki; bir gün kader adalet edecek, hesabı ahiretteki büyük mahkemede görülecek.

En küçük bir mahlûkun, en küçük hacetinin imdadına koşan bir adalet ve hikmet; mahlûkatın en şereflisi olan ve beka için yaratılan insanın hakkına ve hukukuna riayet etmez mi? Böyle bir yönetim kendi kanunlarını ve insanların hukukunu muhafaza etmek istemez mi?

Görüyoruz ki; şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren insan, öyle bir adaletin hakikatine mazhar olamıyor. Demek ki; işlediği amelin durumuna göre bir kısmı burada yani, kaderin adalet etmesi ile küçük mahkemelerde mükâfat veya ceza verilir. Yine işlediği amelin durumuna göre ahirette büyük mahkemede mükâfat veya cezasını alacak.

Çünkü hakikî adalet insanın işlediği amelin küçük veya büyüklüğü göre, mükâfat veya ceza görsün. İşte şu fâni dünyaya imtihan için gönderilen ve ebet için halk olunan insan için, dünyada öyle bir adalet ve hikmete mazhar olunamıyor. Demek ki; işlediği büyük amellerin mükâfat veya cezası büyük mahkemelerde görülüp ona göre mükâfat veya cezasını alacaktır.

Daha detaylı bilgi için beşinci kitap olan; “Kader Adalet Eder” kitabından yararlanabilirsiniz.

KADER İNSANI KEDERDEN KURTARIR MI?

İnsanların iradesi ile işlediği amellerden sorumlu tutulacağını bildiği için, insanın iradesini Allah’ın razı olacağı salih amellerde kullanmayı sağlar. Cezayı gerektiren kötü ameller işlemekten sakındırır. Durum bu olunca, kader inancı insanlara sorumluluk duygusu kazandırmaktadır.

Kadere inanan bir kimse, çalışmalarında başarılı olamadığı zaman, yâda başına bir bela, musibet geldiği zaman ümitsizliğe düşmez. Çünkü: İnsanların bu dünyada imtihana tabi tutulacağını bilir. Başına gelen her şeyde bir gaye ve hikmet olduğunu düşünür. İnsan; gücünün yetmeyeceği işlerden sorumlu olmayacağını, gücünün sınırlı olarak yaratıldığını ve bu çerçevede hareket etmesi gerektiğini bilir. Allah'ın takdirinin de bu çerçevede olacağını düşünür, Allah'ın engin rahmet, merhamet ve şefkatine sığınır, yaşadığı ve yaşayacağı kaderine boyun eğer. İşte bu şekil hareket edilirse, kader inancı insana rahatlık verir ve insanın kederini dindirir.

Yine kader inancı; sebepler perde kılınarak kâinatta meydana gelen her şeyin, bir plân ve program dâhilinde olduğunu insana gösterir. Bu kader inancıyla insan, hayata tutunur, başarıya ulaşmanın yollarını arar. Üzerine düşen görevleri yerine getirir. Mademki; dünyaya imtihan için gönderildik, buradaki imtihanı kazanmanın yolları arar.

Detaylı bilgi için beşinci kitap olan; “Kederin İlacı Kader” kitabından yararlanabilirsiniz.

BAŞIMIZA GELEN KAZA BELA HASTALIK VE MUSİBETLER KADER Mİ?

Çevremize baktığımız zaman, başından kaza, bela, hastalık veya herhangi bir musibet geçirmeyen yoktur. Sapa sağlam ayakta durup dururken, bir anda ölen kimseye de pek rastlanmamıştır.

Çünkü Allah; genellikle kâinatta meydana gelen hadiseleri sebeplere bağlı olarak yaratır. Bir şey yaratacağı zaman imtihan gereği sebepleri perde kılar. Dünyada yaratılan herşeyin bir hikmeti ve bir de illeti vardır. Dünya dönmezse gece ve gündüz olmaz. Bulut olmadan yağmur yağmaz. İşte dünyada imtihana tabi tutulmanın sırrı da buradadır. Ekseriyetle ölümler herhangi bir sebebe bağlı olarak, hastalık veya kaza ile meydana gelmektedir.

Genellikle insanlar; kaza, bela, hastalık ve musibetlere uğradıkları zaman kaderi hatırlarlar. Bazıları, sadece doğal afetlerle ölümleri kader kabul ederler. Yani; deprem, sel, yangın, kasırga veya birilerinin başına gökten meteor düşerek ölürse, işte o zaman; ne yapalım emir büyük yerden geldi, kader böyle imiş, yapılacak bir şey yok derler. Bazıları da; tedbire riayet etmedikleri için, kusurlarını da kadere yüklerler.

Ya da; kaza ve kader meselesi iyi anlaşılamadığı için, bunun neresi kader veya kaderle ne alakası var deyip, bilinçsizce kaderi tenkit ederler. Bu açılardan bakıldığı zaman kaza ve kader meselesi bu hadiselerin neresinde ve doğrusu nedir? Ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler ışığında izah etmeye çalışalım.

Allah Teâlâ; kullarına verdiği imkânlar ölçüsünde, kullarının verilen musibetlere sabredip sabretmeyeceğini, emirlerine uyup uymayacağını, tevekkül edip etmeyeceğini dener, yani imtihan eder. İşte bu imtihan sonucuna göre sorumlu tutar, ona göre mükâfat veya ceza verir.

Cenab-ı Hakk; aşağıdaki ayet-i kerimelerde şöyle buyuruyor. “Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Bakara, 2/155). Ve “Her nefis ölümü tadıcıdır. Bir imtihan olarak sizi şerle de hayırla da deneriz. Ve ancak bize döndürüleceksiniz.” (Enbiyâ, 21/35). Bir hadis-i şerif’te Peygamber Efendimiz (s.a.v): Allah her nefsi yaratmış, onun hayatını, ölümünü, rızkını ve uğrayacağı musibetlerini yazmıştır" [51] buyurmaktadır.

Bundan dolayıdır ki; Allah, kimseyi gücünün yetmeyeceği bir şeyle mükellef tutmaz. Kâinatta geçmişte ne kadar mevcudat yaratılmışsa, gelecekte ne kadar mevcudat yaratılacaksa hepsi bir kadere göre görev ve sorumluluklarını sürdürmüşlerdir ve sürdürecektirler. Bu kaderindeki plan ve programa göre de, ecelleri geldiği zaman yerine getirilmektedir.

İnsanlar ve cinlerin haricindeki bütün varlıklarda, imtihana tabi tutulma diye bir şey yoktur. Sadece kaderlerine yazılmış olan plan ve programa göre yaşarlar ve ölürler. Bir saat nasıl zamanı göstermesine rağmen, ne için görev

---

[51]Tirmizi; Kader, s-9, (2144).

yaptığını bilmez, sadece verilen görevi yerin getirir. Güneş yıllardır kaderinde belirtilen plan ve programda doğar ve batar; ısı ve ışık verir. Keza dünya da güneş gibi, kaderinde belirtilen plan ve programa göre kendi ekseni etrafında belirtilen hızla döner gece ve gündüz meydana gelir. Yine güneşin etrafında belirtilen hızla ilerlerler ve mevsimleri hâsıl eder.

Aynı şekilde ağaçlar ve bitkilerde, zamanı geldiğinde çiçek açar meyve verir. Demek ki; bu varlıklarda olduğu gibi, diğer ne kadar mevcudat varsa hepsi, kaderinde belirlenmiş plan ve programa göre görevlerini yaparlar ve bu kadere göre de zamanı geldiğinde görevlerini sona erdirirler. Ama insanlar ve cinler bu mevcudattan farklı olarak, irade veya ihtiyar sahibi olmalarından dolayı, imtihana tabi tutulmaları diğer mevcudattan farklıdır. Yaşarken kaza ve kader plan ve programlarında bazı değişiklikler vardır.

Başta belirttiğimiz gibi, başımızdan geçen kaza, bela, hastalık ve musibetleri; kaza ve kader plan ve programı çerçevesinde olmadığını kabul edecek olursak, bu sefer kaza ve kaderi ne ile izah edebiliriz? O zaman başımızdan geçen kaza, bela, hastalık ve musibetler tesadüfen mi oluyor? Veya bazı sebeplerden dolayı mı başımıza geliyor? Diyeceğiz. Bu olayların kaderle hiç alakası yok mu? Başımıza gelen kaza, bela, hastalık ve musibetleri önceden bilip yazamayan ve takdir edemeyen bir İlah düşünülebilir mi? O zaman böyle bir İlahın insanlardan ne farkı kalır?

Hâlbuki aşağıdaki ayet-i kerimeler Allah'ın"Allâmü'l-guyûb" olduğunu ispat etmektedir. De ki: "Rabbim hakkı ortaya koyar. O, gaybları en iyi bilendir." (Sebe, 34/48). Yine: De ki; "Göklerde ve yerde gaybı Allah'tan başka bilen yoktur." (Neml, 27/65) ve yine bir başka ayet-i kerimede, "O öyle Allah'tır ki; O'ndan başka ilah yoktur. Gaybı ve şehadeti hakkıyla bilendir. O Rahmandır, Rahimdir." (Haşir, 59/22) buyurmaktadır.

"Allâmü'l-guyûb" demek; bütün gaybları en iyi bilen demektir. Gerek önceden vukûu bulmuş olsun, gerekse gelecekte vukûu bulacak olsun; ezelden ebede kadar meydana gelmiş ve gelecek her şeyi en iyi bilen demektir. Gaybları en iyi bilmek; Allah'ın ilim sıfatının bir gereğidir. Çünkü: "Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları ancak o bilir. Karada ve denizde olanı bilir. Düşen yaprağı, yerin karanlıklarında olan taneyi, yaş kuru ne varsa hepsini O bilir. Ancak, bunlar apaçık kitaptadır." (Enam, 6/59) buyurmuştur.

Demek ki; O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır. O'nun ilminin dışında hiç bir şey meydana gelemez. Başımıza gelen kaza, bela, hastalık ve musibetleri, Allah; önceden bilmiş, belirli bir plan ve program çerçevesinde kader defterimize de yazmıştır. Bizde bu yazılan kader defterinden habersiz olarak, bu kader defterindeki plan ve programa göre yaşamaktayız.

Şunu da unutmamalı; nasıl olsa Allah kaderimizi yazmış, Allah'ın yazdığı kader de değişmeyeceğine göre; kaza, bela, hastalık ve musibetleri zaten yaşayacağız, o zaman bizim ne

suçumuz var diyerek, suçu kaderimize yükleyemeyiz. Allah'ın; ilim sıfatıyla kaderimizi bilip yazması, bize herhangi bir baskı uygulamaz. Zaten, ilim sıfatı insanları zorlayıcı bir etken de değildir. Çünkü: Allah'ın ilim sıfatıyla bilip yazdığı kaderi zaten biz bilmiyoruz. Bizim bilmediğimiz yazılmış kaderimizden ve aynı zamanda kendi irade veya ihtiyarimizle yaptığımız tercihlerden dolayı, Allah'ı nasıl sorumlu tutabiliriz?

Yapacağımız herhangi bir işi, işimize gelirse yaparız, işimize gelmezse yapmayız. Allah Teâla; insanlara iyi tercih yapsın diye; akıl, iz'an, idrak, irade veya ihtiyar vererek, kitapları kılavuz, peygamberleri rehber kılmıştır. Bundan dolayı insanlar yapacağı tercihlerden sorumludur. Muhakkak ki; bu yaptığı tercihlere göre de mükâfat veya ceza görecektir.

Kader meselesinde en önemli şey, insanın hür iradesiyle yaptığı tercihlerden dolayı mesuliyetidir. Bu meseleyi açıklamak için, muzip bir adamın şaka olsun diye yaptığı ve küçük bir hareketinin neye mal olduğu anlatarak aydınlatmaya çalışalım.

Vaktiyle bir adam; çocukluğunda çok sevdiği koç sevgisini tatmin etmek için, müstakil olan evinin bahçesinde bir koç besliyor. Evin bahçesindeki çimler üzerine bir kazık çakmış, koçu da o kazığa bağlamış, koç o çimlerden yiyerek günlerini geçiriyor.

Bu adamın koç sevgisini bilen ve koçun da bahçede kazığa bağlı olduğunu gören muzip bir komşu, bahçeye giriyor ve koçun kazığını yerinden

söküyor, kazıkta bağlı gibi görünmesi için, tekrar kazığı gevşek vaziyette yerine koyuyor. Koç, kazığın etrafında sağa sola ot yemek için uzanırken, kazık yerinden çıkıyor. Koç bahçede dolaşmaya başlıyor.

Evin hanımı da evde temizlik yapmak için evin kapı ve pencerelerini açmış. Evin giriş kapısının hemen karşısında, hanımın babasından kalma çok değerli antika aynası varmış. Koç açık kapıdan içeriye giriyor. Bakıyor ki; karşıda bir koç var. Antika aynada gördüğü koça öyle bir kafa atar ki, koca antika ayna param parça olur. Evin hanımı gürültüyü duyar duymaz oraya gelir. Bakar ki; babasından kalma antika ayna param parça olmuş. Çok üzülür ve bir komşusunu çağırır, o öfkeyle koçu kestirir.

Akşamüzeri eve bey gelir, koçu ve antika aynayı yerlerinde göremeyince merak eder ve hanımına sorar. Hanım olup biteni kocasına anlatır. Bey; hanımına, benim sevdiğim koçu nasıl kestirirsin? Der. Hanımda; babamdan kalan canım antika aynayı param parça etti der. Bunun üzerine adam tabancasını alır ve o da öfkeyle hanımını vurur ve hanımı oracıkta can verir. Bunun üzerine haberi duyan hanımın erkek kardeşi devreye girer, kavga kargaşa sonucu bu sefer de hanımın erkek kardeşi, kız kardeşinin kocasını tabancayla vurur, evin beyi de ölür. Bu olay üzerine polis gelir, suçlular hapse götürülür, ölenler de mezara konulur.

Bu kadar hadiseden sonra, koçun ipini gevşeten muzip adam bulunur ve ona sorarlar. Muzip adamın cevabı şu olur: Ben ne yaptım ki: Sadece koçun kazığını gevşettim.

Şimdi soruyorum! Bu hadisede suçlu kim? Şaka olsun diye koçun kazığını gevşeten muzip adam mı? Evinin bahçesinde zevk için koç besleyip, hanımını öldüren bey mi? Babasından kalma çok değerli bir antika ayna için, eşinin sevdiği koçunu kestiren hanım mı? Kız kardeşinin kocasını öldüren erkek kardeş mi? Yoksa sonsuz ilmiyle böyle bir olayın olacağını bilip hepsinin kaderine yazan Allah Teâla mı?

Yukarıdaki hadisede de görüldüğü gibi, herkes olayı kendi iradesiyle yaşadı. İradesiyle olayı yaşadığı için de sonuçlarından mesuldür. Kısaca şunu söyleyebiliriz. Böyle bir olayı yaşayanlar tercihlerini kötü yönde kullandıkları için, yaşadıkları olaydan değişik ölçülerde sorumlulukları vardır. İnsanın aklına şöyle bir soru aklına gelebilir. Allah Teâla; mademki böyle bir olayın olacağını önceden bilip yazmış, bu acı olayı yaşayanları önceden ikaz edip engellemesi gerekmez miydi? Cevap olarak deriz ki: Engellenmesi doğru değildir. Dilerse lütfuyla engelleyebilir. Ama burası imtihan diyarı olduğu için, iyi ile kötü tefrik edilmesi gerekir. Bundan dolayı insanların iradeleri serbest bırakılmıştır. İnsanlar, iradeleriyle yaptıkları iyi veya kötü tercihlerden sorumlu olması için, insanların iradesinin engellenmesi doğru değildir.

Demek ki: Allah Teâla; bütün gaybları çok iyi bildiği için, bütün mahlûkatın geçmiş ve gelecekteki ahvallerini kader defterine yazmıştır. İnsanlar ise bu yazılan kaderlerini bilmezler. Bilmedikleri bu kaderi, hiçbir baskıya maruz kalmadan, kendi hür iradeleriyle tercih yaparak, o fiillere maruz kalırlar ve yaşarlar. Sadece ve sadece; insanların kendi hür

iradeleriyle kullandığı tercihe uygun olarak, Allah Teâla o fiili yaratır. İşte Allah Teâla; o fiilin, kılavuz olarak indirilen kitaplara ve rehber olarak gönderilen peygamberlerin ikazlarına uyup uymamalarına paralel olarak, mükâfat veya ceza görürler.

Bundan dolayıdır ki: Kitaplar kılavuzluğunda ve peygamberler rehberliğinde daima ikazlar yapılmasına rağmen, insan kendi hür iradesiyle kullandığı tercihlerden dolayı, başına gelen kaza, bela, hastalık ve musibetler kader değildir diyebilir mi? Kader değildir derse, kaderi tenkit etmiş olmaz mı? Muhakkak ki; kaderi tenkit etmiş olur. İşte bunlardan dolayıdır ki; insanların yaşadığı kaza, bela, hastalık ve musibetler kaderdir.

Dikkat etmemiz gereken en önemli noktalar şunlardır. Yaşadığımız kaza, bela, hastalık ve musibetler sonucu meydana gelen sorumlulukları, gaybları çok iyi bilen Cenab-ı Hakk'ın; önceden yazmış olduğu kadere yükleyemeyiz. Hiçbir zaman, insan kendini temize çıkarıp sorumluluktan kurtaramaz. Aynı zamanda insanlar; kendi hür iradeleriyle yaptıkları tercihlerle oluşan kaderi ile alt alta veya üst üste örtüşen, Cenab-ı Hakk'ın önceden yazmış olduğu kaderden tamamen sorumludur.

Şu da unutulmamalı: Belâ ve musibetlere uğramakta, hasta ve özürlü olmakta cüz'î bir kısım zararlar olsa bile, bunların sonucu itibariyle fevkalâde yararları vardır. Bazan terbiye gayesiyle veya yaptığı yaramazlıktan dolayı çocuğumuza kızarız hatta canını yakarız.

Çünkü gelecekte büyük fayda için az bir zarar olan terbiye kurallarını uygularız. İşte insan; belâ, musibet ve hastalığa uğramak veya özürlü olmakla, üzerindeki manevi kirlerden arınır ve Cennet'e ehil bir mübarek varlık olur. Böyle bir netice için bu kadarda ikazlar doğaldır.

Allah; canımızı, malımızı, eşimizi ve evladımızı alır ama sonucunda birçok mükâfatlar verir. Çünkü: Az alıp çok vermek, Allah'ın şanındandır. Belâ, musibet ve hastalığa uğramak veya özürlülük hâsıl olduğunda sabır ve tahammül göstermeliyiz. Sabır ve tahammül göstermek, kişinin derecesini de yükseltir. Aynı zamanda insanlara nimetlerin kadrini öğretir ve şükür yolunu açar. Hasta bir kişi sıhhatin kıymetini daha iyi idrak eder ve Allah'a şükreder.

Birde şunları belirtmekte yarar vardır. Belâ, musibet ve hastalığa yakalanma veya özürlülük hali, ayrı bir sabır imtihanıdır. Bu imtihanı kaybeden insanlar, kadere itiraz etme tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. İnsan bu halini sadece Cenab-ı Hakk'a şikâyet edebilir. Bu şikâyet sabrına zarar vermez. Cenab-ı Hak'tan başkasına şikâyet etmemelidir. Bundan dolayıdır ki: Kaderin her şeyi güzeldir, hayırdır.

İNSAN KADER MAHKÛMU MUDUR? YOKSA KADERİN MAHKÛMU MUDUR?

Kitap denilince aklımıza çok kapsamlı bir kavram gelir. Dar bir çerçeve içerisine alınamaz. Ama kitabın yazarı belirtildiği zaman hususiyet kazanmış olur. Bu hususiyetten dolayı kitabın içeriğinde suç unsuru varsa, kitabın yazarı kitabın

içeriğinden dolayı mahkûm olmuş olur. Yoksa yazılan kitaplardan dolayı insanlar kitap mahkûmu olmazlar. İşte yazmış olduğu yazıdan dolayı mahkûm olan bir yazara, kitabındaki içerikten dolayı kitabın mahkûmu denilebilir. Kitap mahkûmu denilemez. Kitap mahkûmu denilirse bütün kitap yazanlar kitap yazmaktan dolayı mahkûm olması gerekir.

Allah Teâlâ insana akıl vermiştir. İnsan aklını hayra da kullanabilir şerre de kullanabilir. Şayet insan aklını şerre kullanmış ise; akıl mı? Suçludur. Yâda; akıl verilmesinden dolayı mı? Mahkûm olmuş olur. O zaman bütün akıl sahipleri akıl verilmesinden dolayı mahkûm olması gerekir. Yoksa aklını şerre kullandığı için, kullandığı aklının mahkûmu mudur? Muhakkak ki; akılın kendinde bulunmasından dolayı değil, aklını kötüye kullanmasından dolayı aklının mahkûmudur denilir.

İşte; kader mahkûmu başka bir şey, kaderin mahkûmu başka bir şeydir. Farklı kavramlardır birbirleriyle karıştırmamak gerekir. İnsan kader mahkûmu değil, kaderin mahkûmudur. İnsan neden kaderin mahkûmudur? Kaderi meselesini uzunca anlatmıştık. Kısaca üç hususu belirterek mevzumuzu anlatmaya çalışalım.

Birinci husus: Kader; ilm-i ezeli türündendir. İlim; malûma tâbidir. Yani nasıl olacaksa, öyle taalluk ediyor. Malûm ise; ilme tâbi değildir. Şu noktaya dikkat edilmeli: İlim düsturları; malûmun meydana gelişini idare eden esas değildir. Çünkü: Malûmun meydana gelmesi, iradeye bakar ve kudrete dayanır.

İkinci husus: Ezel; geçmiş zamanın başlangıcı değildir. Ezel; geçmiş zamanın başlangıcı olmamasına rağmen, eşyanın yaratılması, o esasa uyarak sanki yaratılmaya mecburmuş gibi tasavvur edilemez. Ezel; bütün zamanların her an görünebildiği bir durumdur.

İlm-i ezeli ise: En yüksek noktadan bakıldığı zaman, olmuş ve olacak, ezelden ebede kadar her şeyi her an görerek kayıt altına alabilecek ilim demektir. Bundan dolayı kader; ilm-i ezeli türündendir. Demek ki: Allah Teâlâ insanın işleyeceği fiilleri ezeli ilmiyle bilip takdir buyurmaktadır.

Üçüncü husus: Kader; ilm-i İlahînin bir türü olduğu için, ilm-i İlahî; insan iradesine alaka duymuş, desteklenmiş nazar etmiştir. İnsan iradesinin fonksiyonu cüz-i olmasına rağmen, Cenab-ı Hakk'ın küll-i iradesinin alaka duymasına, desteklenmesine ve nazar etmesine cüz-i bir şart yapmıştır. Yani; Cenab-ı Hakk insana diyor ki: "Ey kulum! Sen cüz-i iradenle hangi yolu istersen, Ben küll-i irademle seni o yolda götürürüm. Öyle ise mesuliyet sana aittir!" diyor. Daha detaylı malumat için "İrade" "İlim, malûma tâbidir" "Ezelîyet" konularına bakılabilir.

Kaderi kısaca böyle tarif ettikten sonra insanlara niçin kaderin mahkûmu denilir?

İnsan şu dünyaya imtihan için gönderilmiştir. İşledikleri fiillere göre ya mükâfat ya da ceza görecektir. Elbette insan böyle bir mükâfat ve cezaya müstehak olması için, hür bir iradeye sahip

olması ve aynı zamanda tercihlerin seçiminde de serbest olması gerekir. İşte Cenab-ı Hakk; adalet sahibi olduğu için, insana hür bir irade vermiş, hayır ve şer yolunu göstermiş. İmtihan gereği, insanı iki yoldan birini tercih etme hususunda serbest bırakmıştır.

Cenab-ı Hakk; Ayet-i Kerimelerde şöyle buyuruyor:

“De ki Ey insanlar! Rabbinizden size hak gelmiştir. Kim doğru yola girerse kendi lehine girmiş olur. Kim sapıklığa düşerse o da kendi aleyhine sapmış olur.” (Yunus, 10/108)

“De ki, bu Kur’an: Rabbinizden gelen haktır. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” (Kehf, 18/29)

Ayet-i Kerimelerde görüldüğü gibi Cenab-ı Hakk; insanı hayır veya şer yollarından herhangi birine gitmesi için zorlamamış. Bilakis insana hayır veya şer yolu olan iki yol gösterilmiş ve istediği yolda gitmesi içinde serbest bırakılmıştır. Zaten insan vicdanı da, işlediği fiillerin kendi hür iradesiyle olduğunu bilir.

İnsan acıkınca acıktığını bilir, açlığını gidermek için ne yiyeceğini bilir. Konuşmak istediğinde konuşur, yürümek istediğinde yürümektedir. Hayır, işlemek istediğinde hayır işler. Şer işlemek istediğinde şer işler. Kimse hayır işlemek isteyeni engellemediği gibi; şer işlemek isteyeni de engelleyen olmaz. İnsan; emanet olarak verilen duyu ve duygularını, şer-i emirlere uygun bir

şekilde kullanması gerekir. Şayet bu duyu ve duygularını şer-i emirlere uygun bir şekilde kullanmayan bir kimsenin şunlardan dolayı hiçbir mazereti olamaz.

Birincisi: Hayır ve şer ne varsa bütün fiillerin yaratıcısı Allah Teâlâ olduğu gibi; insanların işledikleri fiillerin yaratıcısı da Allah Teâlâ'dır. İnsanların işledikleri bütün fiiller hem insanların iradesine ve hem de; Allah Teâlâ'nın irade ve meşietine bağlı gerçekleşir. Ama bu gerçekleşme Allah Teâlâ tarafından ezelî ilimle bilinip yazılan kaderinden farklı olmaz. İşte insanlar hayatlarını bu şart ve hususlara bağlı olarak sürdürdükleri i için, insanlara kaderin mahkûmu denilir.

İkincisi: Her bir binanın kaderi olan plan ve projesi değişik olduğu gibi, her bir insanında plan ve programı olan kaderi değişiktir. Nasıl ki; her bir binanın kaderi olan plan ve projesi olmaksızın yapılması düşünülemeyeceği gibi, her insanında bir plan ve programı olan kaderi olmaksızın fiillerin işlenmesi düşünülemez. Kısaca insanın bir plan ve programı olan kaderin dışında hiçbir şey meydana gelmez. Her bir bina plan ve projenin mahkûmu olduğu gibi, işte her insanda; insanın plan ve programı olan kaderin mahkûmudur.

Bir başka hususu da belirtmekte yarar vardır. Sadece şerlerde yani kötü fiillerde kaderin mahkûmu olunmaz. Hayırlarda yâda iyi fiillerde de kaderin mahkûmu olunur. İnsanlarda dâhil bütün mahlûkat kaderin mahkûmudurlar.

İnsan iradesiyle iyi bir tercihte bulunduğunu düşünür, Allah Teâlâ geleceği en iyi bildiği için, bu tercihi o kişi için iyi olmayacağı, yâda; daha iyi bir netice elde etmesini isteyebilir. İşte Allah Teâlâ kulunun daha iyi bir neticeye ulaşması için, önüne bazı sebepler çıkarır, o sebeplerden sonra daha iyi bir neticeye ulaşır.

Peygamber efendimiz; peygamberlikle müjdelenmezden önce, Mekke'de putlara tapıldığı, Hz. İbrahim'in dini hakkında doğru bilgiye sahip kimselerin bulunmadığı bir dönemde, putlara tapmaktan uzak durmak ve günlerini tefekkürle geçirmek için Hira mağarasına gidiyordu.

Malum; Hira mağarasında günlerini tefekkürle geçirirken peygamberlikle müjdeleniyor. Peygamber efendimiz Mekke'de on iki yıl büyük sıkıntılara katlanarak İslam'ı anlatmaya çalışıyor. Nihayetinde zor şartlar altında Medine'ye hicret etmek zorunda kalıyor. Müslümanlarla müşrikler arasında savaşlar oluyor ve birçok Müslüman şehit oluyor. Nihayetinde İslam dini dünyaya yayılıyor.

Buradan hareketle peygamber efendimiz iyi niyetli olarak putlara tapmaktan uzak durmak ve günlerini tefekkürle geçirmek için Hira mağarasında kalıyordu. Peygamberlikle müjdelenince Mekkeli müşrikler peygamber efendimizin günlerini tefekkürle geçirmesi bir tarafa, İslam dini yayılmasın diye her türlü kötülüğe maruz bıraktılar.

Şimdi soruyorum: Peygamber efendimiz peygamberlikle müjdelenmesi hayır olduğuna göre;

peygamber efendimiz Mekke'de büyük sıkıntılar çekiyor, zor şartlar altında Medine'ye hicret ediyor, savaşlarda yüzlerce Müslüman şehit oluyor. Bu çekilen sakıntılar ve ölümlere şerdir diyebilir miyiz? Diyemeyiz! Çünkü: Ayet-i Kerimede ,"sizin için neyin hayır, neyin şer olduğunu Allah bilir, siz bilmezsiniz" buyuruluyor.

Peygamber efendimizle ilgili verdiğimiz bu misali, diğer peygamberlere de uygulayabiliriz. İşte peygamber efendimiz de, diğer peygamberler de kaderin mahkûmlarıdır.

KISA BİR ÖMÜRDE, BELİRLİ GÜNAHLARA KARŞILIK, SINIRSIZ BİR CEZA VE SOSUZ BİR CEHENNEM AZABI NASIL ADALET OLUR?

Küfür ve dalalet yolunda gidenlerin işlemiş oldukları suç, hukuka daimi olarak yapılan bir tecavüz ve sonsuz bir cinayettir. Aynı zamanda umum mevcudatın vazifelerini ve işlemiş oldukları amellerini inkâr etmektir. Kâinatın yaratılmasının en büyük gayesi, kâinatta bulunan her şeyi idare ve terbiye eden Allah'a karşı, iman ve itaatle mukabelede bulunmaktır.

Hâlbuki: Küfür ve dalâlet ehli ise; kâinatta bulunan her şeyi idare ve terbiye eden Allah'a küfürde bulunarak, O'nu inkâr etmektedir. Allah'a küfürde bulunmak ve O'nu inkâr etmek ise; kâinatın yaratılmasının en büyük gayesi ve onların en büyük meyveleri olan baki amellerini reddetmektir. Umum mahlûkatın meyveleri ve amellerini reddetmek, onların hukukuna en büyük tecavüzdür. İşte bundan dolayı deniliyor ki: Küfür ve dalalet yolunda

gidenlerin, kısa bir ömürde işlemiş olduğu suçlara karşılık, sınırsız bir ceza ve sosuz bir cehennem azabı adalettir.

Mesela: Bir kişi kasıtlı olarak masum birisini tüfekle vurup öldürse, dünya kanunlarına göre cezası ömür boyu dediğimiz müebbet hapsidir. Katil bu işi, bir iki saniyede hatta az bir güçle yapar. Ama masum bir kişinin katili olduğu için, ömrünün sonuna kadar hapse müstehak olur.

Şimdi bu katili düşünelim. Katil dese ki; masum kişiyi ben öldürmedim, sadece tüfeğin tetiğini çektim, suç işleyen varsa oda tüfektir. Benim gücüm o kurşunu o mesafeye o hızla atmaya yetmez dese, acaba suçtan kurtulabilir mi? Veya katil; ben bu işi bir iki saniye içinde yaptım, verilen bu kadar ceza ve hapis haksızlıktır, diyebilir mi? Diyemez.

Çünkü: Katil; kısa bir zamanda az bir güçle, sadece tüfeğin tetiğini çekmekle, namludaki kurşunun o masum kişiyi öldüreceğini biliyordu. Katil; o masum kişinin öleceğini bildiği için katillikten ve bir ömür boyu ceza ve hapisten kurtulamaz.

Şimdi gelelim meselemize: Dünya kanunlarına göre, kasıtlı olarak masum birinin tüfekle vurulup öldürülmesi, bir iki saniye içinde az bir güçle yapılmasına rağmen, bir ömür müebbet hapis veriliyor. Hakkı savunan herkes, böyle bir adalet ve hukuka karşı çıkmıyor, bilakis doğru olduğunu söylüyorlar.

Öylede; bir ömür boyunca, bütün gücüyle hakkı görmemiş, görmediği gibi bütün gerçekleri de yalanlayıp, üstüne bir de iftira atarak, ömrünün sonuna kadar cinayet işlemiş bir kişinin, ahirette ceza olarak sonsuz bir azâb ve sonsuz bir hapis verilmesi haksızlık olur mu? Haksızlık olmaz. Çünkü: Küfür; kâinattaki bütün mevcudatı hakir görmektir, kıymetlerini aşağı düşürmektir.

Mükemmel bir san’at eseri olarak yaratılmış olan bütün mevcudat, Allah’ın varlığına birliğine şehadet etmelerine rağmen, küfür içerisinde giden bir insan, onların şehadetlerini tekzip etmektedir. Aynı zamanda; kâinatta bulunan bütün mevcudat, Allah’ın güzel isimlerinin birer aynası olmasına rağmen o aynaları yalanlayıp hakikatleri karartmaktır.

Bundan dolayıdır ki: Kâfir; Allah’ın insana vermiş olduğu aklı ve iradeyi kötüye kullandığı ve kâinatta bulunan bütün mevcudatın hakkına ve hukukuna tecavüz ettiği için, haklıya hakkını kat kat veren Allah; en masumun hakkını suçludan adil bir şekilde almak için, kâfirleri ebedî Cehenneme atması haktır ve adalettir. Küfür; sınırsız bir şekilde hukuka tecavüz olduğu için sayısız bir cinayettir. Sayısız cinayet sonsuz azâbı gerekli kılar.

İşte Allah; insanların küfre düşüp kâfir olarak ölmemeleri için, ayet-i kerime’de onları ikaz ederek:

“Şüphesiz (Allah'ı) inkâr edip, kâfir olarak ölenler yok mu? İste; Allah'ın laneti ve meleklerin laneti ve bütün insanların laneti hep onların üstünedir.” (Bakara, 2/161), buyurarak, Allah'ı inkâr

edip, kâfir olarak ölenlerin akıbetinin dehşetini göz önüne sürüyor.

İLİM MALÛMA MI TABİDİR?

“İlim, Cenab-ı Hakk'a nisbet edildiği zaman; Allah, Âlim-i Mutlak'tır. İlim, kullara nisbet edildiği zaman ise; okumakla, görmekle, dinlemekle veya Cenab-ı Hakk'ın ihsanıyla idrak ederek ve hakikatı bilerek elde edilen malumattır. İlim, marifetten daha umumidir.” (Yeni Lügat).

“Marifet, tefekkürle bilmek mânasına olmakla beraber, Cenab-ı Hakk'a nisbeti câiz olmaz. İlmin zıddı "cehil"dir. Marifetin zıddı ise "inkâr"dır. İlm-i Kelâm'da: İlim; bilmek, idrak etmek sıfatıdır. Cenab-ı Hakk ilim sıfatı ile de muttasıftır. O'nun ilmi, mahlûkatın ilmi gibi basit ve mahdut olmayıp, bütün kâinatı kapsamaktadır. Hiç bir şey onun ilminden gizlenemez ve haricinde kalamaz. Allah'ın ilmi mutlaktır. İlim mâluma tâbidir.

Yani: İlim sıfatı varlıkları icad etmez ve hâdiseleri meydana getirmez. Belki, varlıkları ve hâdiseleri bilmekle ilim olur. Cenab-ı Hakk ilmi ile olmuş ve olacak herşeyi ezelî olarak bilir. Böylece o eşya, İlm-i İlâhîde bilinmesiyle vücud-u ilmîye mazhardır. Fakat maddî vücutlarının icadı, Kudret-i İlâhiyeye istinad eder. Yani mahlûkatın maddî vücudunu ilim icad etmez, kudret icad eder. Bu itibarla malumun yani mahlûkun icadı, ilme değil, kudrete tâbidir.” (Yeni Lügat).

“Mâlum: Bilinen, belli olan şeylerdir. Resul-i Ekrem'in (A.S.M.) bir namıdır. Onun geleceği,

melekler, resuller ve nebiler tarafından mâlum olduğundan ve dünyaya teşriflerinden evvel kendilerinin tazim edilmesi ve ona intisab dileklerinden dolayı bu isim verilmiştir.” (Yeni Lügat).

İşte kader ilim nev’indendir. İlim de maluma tabidir. Yani bir şey nasıl olacaksa, ihtiyarda taallukta öyle olur. Hiçbir zaman için mâlum ilme tabi olmaz. Cenab-ı Hakk’ın bizim bütün hal ve hareketlerimizi ezelde bilmesi ilimdir. Mahlûkatın bu ezelde bilinen ilimdeki şekilde, kudret-i İlâhi tarafından yaratılmış olması ise malumdur.

Yani; kaderi ilim olarak düşünürsek, bu ilm-i kadere uygunluk çerçevesinde insan ihtiyarıyla bir tercih yapsa, Cenab-ı Hakk’ta kudreti ile o tercih edilen şeyi yaratması malumdur. Cenab-ı Hakk; bizim bütün hal ve hareketlerimizi yaşandıktan sonra bilmiş olsaydı, buna ilimle bilme denmez, mâlumu ilam olurdu.

Güneş ve ay tutulmalarını asronomlar yıllar önce ilimle tesbit edip takvimlere yazmışlardır. Her halde güneş ve ay takvimlerde yazılı olduğu için tutulmaz, asronomlar güneş ve ayın tutulma anını ilimle tesbit edebildikleri için takvimlere yazmışlardır. Şayet güneş ve ay tutulduktan sonra takvimlere yazılmış olsa, buna ilimle bilmek denmez, olmuş bir hadiseyi kayda geçirmiş olursunuz, bunun adına da malumu ilam denir. Yâda bizim herhangi bir vakitte güneş ve ayın tutulmasını istememiz de ilim değildir. Böyle bir şey olamaz, söz gelimi böyle bir şeyin olabileceğini düşünebilelim.

Bu durumda mâlum ilme tabi olmuş olur, böyle bir durum hiçbir zaman vuku bulmaz.

Istılahta ilim, bir şeyin aynısının zihindeki şeklidir. Mâlum ise o şeyin gözümüzün önündeki şeklidir. Bülbülün aynısının zihnimizde tasavvur ettiğimiz hali ilim, gözümüzle görüp şahit olduğumuz hali mâlumdur. Yani; biz bülbülü zihnimizde, gözümüzle görüp şahit olduğumuz mâlum haliyle biliyoruz. Bülbülü zihnimizde, gözümüzle görüp şahit olduğumuz mâlum haliyle bilemezsek, bu seferde bülbülün bizim zihnimizde tasavvur ettiğimiz hale uyması gerekir. Bülbülde bizim zihnimizde tasavvur ettiğimiz hale uymayacağına göre, hayalden öte bir şey olmaz, buna ilim de denmez. Kader; ilim nev'inden olup, irade ve kudret nev'inden değildir. Bunlardan dolayı, ilim mâluma tabidir.

İlmin mâluma tabi olması, bir plan veya projenin aynısının, pratikte olacağı şekle bağlı olması demektir. Teşbihte hata olmasın, Allah'ın ilminin ünvanı olan kaderdeki plan veya projesi, insanın iradesi ve yapacağı fiillerle şekil ve hüviyet kazanır. Şöyle bir benzetme yapabiliriz.

Arkasını göstermeyen aynalı camın altında bir plan veya proje olduğunu düşünelim. Aynalı camın üst tarafına da bir insan iradesiyle plan veya proje çizmiş olsa, aynanın ışığı yakıldığı zaman önceki plan veya projeyle, insan iradesiyle çizilen plan veya projenin alt alta veya üst üste aynısının çakışmasıdır.

İşte Allah’ın; insan için yazmış olduğu Levh-i Mahfuzdaki kaderiyle, insanın iradesiyle çizdiği projenin aynı olarak gerçekleşmesidir. Aynalı cam misali ile Levh-i Mahfuzdaki kader arasında sadece plan veya proje farkı vardır. Allah sonsuz ilmiyle, insanların iradesiyle yaşamı boyunca nasıl hareket edeceğini bilip yazmıştır. İnsanlarda bu yazılan kaderini bilmeden, kendi cüz-i iradesiyle kaderinde yazılan çizilenin aynısını yaşıyor.

İnsan iradesi nasıl Allah'ın külli iradesinden bir cüzdür; aynen öylede, kaderde Allah'ın ilminden bir tür olup Allah'ın bir ilmidir. Allah ilmiyle insanın başına gelecekleri bilir ve yazar. Genelde insanların kaderi tenkit etmeleri, insanın başına gelenleri Allah’ın ilmiyle bilmesinden değil, mademki bizim kaderimize yazılmış zaten yaşamak mecburiyetindeyiz, bizim suçumuz ne gibi bahanelerden kaynaklanmaktadır.

İnsan dikkatli bir şekilde düşünse zaten doğruyu bulabilir. İnsan kendi ihtiyarıyla Allah’ın ilmiyle bilip yazdığı kaderi yaşar. Yoksa insana bir kader yazdı da o kaderi yaşamak mecburiyetinde değildir. Yani; bilmek bilinen şeye tabidir. Bundan dolayı gelecekteki hadiselerin ilimle bilinmesi, ilmin mâluma tâbi olduğunu göstermektedir. Yani bir şey nasılsa ve nasıl olacaksa öyle bilinir. Hiçbir zaman mâlum ilme tâbi olmaz. Durum bu olunca, bizlerin ne yapacağını ve iradelerimizi nasıl kullanacağımızı Cenâb-ı Hakk biliyor ve takdirini de bu istikamette yapıyor. Cenâb-ı Hakk’ın ilmi muhittir, her şeyi kuşatmıştır.

Bizim ne yapacağımız Allah'a mâlumdur ve Allah'ın ilminin kapsam alanı içerisindedir. Biz fiillerimizi, Allah sonsuz ilmiyle bildiği için yapıyor değiliz. Bizim ne yapacağımızı Allah sonsuz ilmiyle bildiği için yazmış, bizde fiillerimizi kendi irademizle işliyoruz. Yani Kader; Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ilmiyle önceden bilip yazdığı, bütün mevcudata ait bir plân ve projedir. Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ilmiyle bilip önceden yazması ise, o şeyin vücuda gelmesi anlamına gelmez, muhakkak o şeyin meydana gelmesi bir irade ve bir kudrete bağlıdır.

Bir hadiseyi önceden bilmek başka, o hadiseyi işlemek başkadır. Bir hadiseyi önceden bilmek, o hadiseyi işlemek anlamında değildir. İnsanlarda itibari emir olarak bulunan meyelan veya meyelandaki tasarrufa göre, insanlar nasıl bir fiil işleyecekse, Cenab-ı Hakk¸ ezelde bilmiş ve öyle takdir etmiştir. Demek ki; insan cüz-i iradesiyle nasıl bir tercih yapacaksa ve o tercihle nasıl bir fiil meydana gelecekse, Cenab-ı Hakk sonsuz imiyle onu bilir ve yaratır. Yani insan cüz-i iradesiyle işleyeceği bütün fiilleri, Cenab-ı Hakk'ın ezeli ilmiyle bilmesi ilim, işlediğimiz ve işleyeceğimiz fiiller ise Cenab-ı Hakk'a mâlumdur.

Meselenin daha uç noktasına gidersek; esasında bir itibari emir olan insanın cüz-i iradesinde Cenab-ı Hakk'ın elindedir. İsterse irademizi dilediği şekilde kullandırır. Ama İlah-i meşieti gereği imtihan sırrı, Cenab-ı Hakk bizim cüz-i irademizi serbest bırakmıştır.

Kulların fiillerini ilim meydana getirmez. Çünkü ilim müessir değildir. Yani ilim sıfatı, hadiseleri

meydana getirmez, mâlum ilme tabi değildir. Sadece hadiseleri bilmek ilimle olur. Demek ki fâil olmak için fiili bilmek yetmiyor. Çünkü fâil olmak için irade ve kudret gerekiyor. İnsanların güneşin tutulacağını ilimle bilmesi güneşin tutulmasının failliğine yetmez. İnsanın yemeyi içmeyi bilmesi karnını doyurmaz, susuzluğunu gidermez. Bunları bilmek yemeyi içmeyi kolaylaştırır. Ne zaman yer içersek işte karnımız o zaman doyar.

Hiçbir zaman malumu kadere yükleyemeyiz. Mâlumu kadere yükleyemeye kalkarsak; ilim sıfatı nev'inden olan kadere, kudret sıfatının yaratmak manasını yüklemiş oluruz. Mâlum ilme tabi değil, İlim mâluma tabidir. Demek ki; hakkımızdaki takdir edilen kader ilim nev'indendir. İlim sıfatı da yaratmada, müessir olmadığından bizim fiillerimize tesir etmez. Allah insanların işleyecekleri fiillerini ilmiyle bilir ve kudretiyle yaratır. İnsan cüz-i iradesiyle bir fiile meylettiği veya tasarrufta bulunduğu zaman, meşieti ilahiye ile o fiil meydana gelir. O fiil meydana geldiği içinde mesuliyet insana âittir.

Şu vakıa, kaderin ilm-i İlâhî olduğunu bize ispatlamaktadır. "Bir adam Abdullah ibn-i Ömer (ra)'e gelerek: Ey Ebû Abdurrahman! Bir topluluk zina ediyor, içki içiyor, hırsızlık yapıyor ve adam öldürüyor, sonra da bunlar Allah'ın bilgisiyle oluyor diyorlar, ne dersin? Deyince! O gazaplınmış ve şöyle demiştir: Suphanallah! Onlar Allah'ın ilminde olanı yapıyorlar; fakat Allah'ın ilmi onları yaptıklarına zorlamıyor ki! Nitekim babam Ömer, Hz. Peygamber'den şöyle bir hadîs rivâyet etmiştir: Size nispetle Allah'ın ilmi, sizi altında barındıran

gökyüzü ve sizi üstünde taşıyan yeryüzü gibidir. Siz nasıl ki yeryüzünden ve gökyüzünden dışarı çıkamazsınız, Allah'ın ilminden de çıkamazsınız. Yeryüzü ve gökyüzü nasıl ki sizi günah işlemeye zorlamazsa Allah'ın ilmi de zorlamaz.” [52]

Bu rivayette insan fiillerinin Allah'ın ilmi dâhilinde gerçekleştiği ve Allah'ın bilgisinin insanları icbar etmediğini, daha açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Hz. Ömer (r.a) hicrettin 18.yılında bir gurup sahabe ile birlikte Şam'a teftişe gitti.

Şam yaklaşırken "Şerağ" denilen köye vardılar. Burada Şam valisi ve Suriye ordusu komutanı Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a) karşıladı. Şam'da veba salgını olduğunu haber verdi.

Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a), aralarında Abdullah b. Abbas (r.a)’da bulunduğu Ashab-ı Kiramla istişare etti. Bazıları, Şam'a gidelim dediler, bazıları da Medine'ye geri dönelim dediler.

Hz. Ömer (r.a)’de Medine'ye geri dönüyoruz dedi. Bu karar üzerine; Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a), Hz. Ömer (r.a)'e karşı; "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" diye sordu. Hz Ömer (r.a): "Ey Ebu Ubeyde, keşke bu sözü senden başkası söyleseydi. Evet, biz, Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine sığınıyoruz" dedi.

Sonra Ebu Ubeyde' ye şunu sordu: "Bana söyle bakalım; senin bir gurup deven olsaydı, sen onları

---

[52]Şerîf el-Murtazâ; Tabakâtu'l-Mu'tezile, s-12.

bir tarafı otlu, diğer tarafı çorak olan bir derenin hangi tarafında otlatırdın? Eğer sen develerini otlu tarafta otlatır ve karınlarını doyurursan Allah'ın kaderiyle otlatmış olursun. Aynı şekilde onları derenin çorak tarafında otlatır ve aç bırakırsan, yine Allah'ın takdiriyle otlatır olursun. İkisi de kaderdir; fakat sonuçları bir değildir." [53]

Bunun üzerine Abdurrahman b. Avf (ra)'da: "Ben Resûlullah'ın; "bir yerde veba olduğunu duyarsanız, oraya girmeyin, şayet salgın sizin bulunduğunuz yerde ise, oradan çıkmayın" [54] buyurduğunu işittim demiştir.

Hz. Ömer, müsbet olsun menfi olsun insanın bütün yaptıklarının da, tedbire riayet etmenin de kader olduğunu vurgulayarak ve bunu güzel bir örnekle açıklamıştır. Bu izahtan Hz. Ömer (r.a)'in kaderi, Allah'ın ilmi olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Allah'ın ilmi için, ilim mâluma tabi demek, bir başka bakış açısından doğru görülmeyebilir. Bazı ayet-i kerimelerde Cenâb-ı Hakk'ın ilmi de, iradesi de kudreti de sonsuz buyrulmaktadır. Çünkü Cenâb-ı Hakk ol derse her şey olur.

Yine insanın kaderini yazarken insanın iradesiyle yapacağı tercihe göre, insanın fiillerini de, iradesiyle yapacağı tercihe göre yarattığını bildirmektedir. Esasında bu gibi tabirler insanlara

---

[53]Buhari; Tıbb, s-30; Müslim; Selam, s-98.

[54]Müslim; Selam, s-32.

bazı meselelerin anlatabilmesi için başvurulan usuldür.

BELA, DİLE Mİ DAYALIDIR?

Kaderin dikkat çeken cilveleri: Hz. Yakup; sanki Yusuf ve Bünyamin'in ileride başlarına gelecek hadiseleri önceden biliyormuş gibi açığa vurmuş. Yusuf için: "Bir kurdun yemesinden korkarım" diyerek, kardeşleri Yusuf'u kuyuya atmalarına rağmen kurt yedi yalanına sarıldılar.

Bünyamin içinde: "Ya bundan önce size emanet ettiğim kardeşiniz Yusuf gibi olursa" diyerek, kardeşlerin zahiri olarak hiçbir suçları olmamasına rağmen, Bünyamin alıkonularak Hz. Yakub'un korktuğu başına geliyor. Burada iki gerçek ortaya çıkmış oluyor.

Birincisi: Hz. Yakup; Yusuf ve Bünyamin'in başlarına gelebilecek hadiselere karşı gerekli tedbirleri alarak mesul duruma düşmemeye çalışmış. Mesul duruma düşmemesine rağmen, şu da bir gerçektir ki: "Bela, dile dayalıdır." [55] Atasözlerinde olduğu gibi: "Korkunun eceli faydası yok." "Akacak kan damarda durmaz." Demek ki; bazen insanın ağzıyla söylediği şey başına geliyor. Hz. Yakub'un da korktuğu başına gelmiştir.

Bundan dolayı olası ihtimal dâhilinde olan hadiselere karşı gerekli tedbirleri almalıyız. Günlük konuşmalarımıza dikkat ederek, ihtimaller üzerine gereksiz evham yaparak, fikir beyanında bulunmamalıyız.

---

[55]Acluni; Keşfül'l Hafa, c. 1, s. 348.

Elimizden geldiği kadar tedbir almalı, tedbir alacağız derken aşırıya kaçıp, Allah'ın muhafaza edip korumasının ve sünnetullahının sınırlarını zorlayıp, teslimiyetten uzaklaşmamalıyız.

İkincisi: Kardeşleri Yusuf'u kuyuya atmalarına rağmen kurt yedi yalanına sarılarak işledikleri suçtan ceza görmediler. Bünyamin alıkonulmasında, zahiri olarak hiçbir suçları olmamasına rağmen, Bünyamin de alıkonulmuştur. Burada kaderin adalet ettiğini beşerin ise zulüm ettiğini görüyoruz. Çünkü Yusuf'tan dolayı çekmedikleri cezayı, Bünyamin alıkonularak ceza çekmişler kader adalet etmiştir.

Bir hadisi şerifi Ebu Katade şöyle nakletmiştir. Bir gece Rasûlüllah (s.a.s.) ile birlikte yolculuk yaptık. Topluluktan bazıları gecenin sonuna doğru "mola versen" ey Allah'ın Rasûlü dediler. Rasûlüllah (s.a.s.), "uyuyup kalarak namazı geçirmenizden korkuyorum" buyurdu. Bilal "ben sizi uyandırırım" dedi. Bunun üzerine yattılar. Bilal de (nöbeti esnasında) sırtını binitine dayamıştı. Gözlerini uyku bastı. Nihayet o da uyuyup kaldı. Rasûlüllah (s.a.s.), güneşin üst yuvarlağı doğmuş haldeyken uyandı. "Ey Bilal; hani söylediğin nerde kaldı?" dedi. O da "üzerime daha böyle hiç uyku çökmedi" deyince, Rasûlüllah, "Şüphesiz ki Allah dilediği zaman ruhlarınızı alır ve dilediği zaman onları geri döndürür" [56] buyurdu. Burada da Hz. Yakup'ta olduğu gibi Rasûlüllah (s.a.s.)'in de, Bilal'i nöbetçi bırakmasına rağmen, Bilal uyuya kalıp sabah

---

[56]Buhari; Es-sahih, *Mevakît* c-3, s-35. *Ebu Davud; Sünen, Salat 1/11.*

namazı kazaya kalmıştır. “Bela, dile dayalıdır” hadisi şerifi başına gelerek yaşamıştır.

RÜYA KİMLERE TABİR ETTİRİLMELİDİR?

Öncelikle rüya yorumlayacak kişi ilim irfan sahibi olmalıdır. Her önüne çıkana rüya anlatılmadığı gibi yorumlatılmaz. Yukarıdaki örneklerde de bahsettiğimiz gibi bazı rüyaları Resûlullah efendimiz yorumlamış. Daha sonra rüya yorumlayacak kişilere örnek teşkil etmesi açısından; İbn Sîrîn ve Aziz Mahmut Hüdâyî'yi verebiliriz.

Atalarımız “güzel söz yüz ağartır” demişlerdir. Oysaki yine atalarımız “söz ola kese savaşı, söz ola bitire başı” demişlerdir. Yani bir kimseye verilecek olan keder ve üzüntüyü karşı tarafın seviyesine göre, onu kırmadan güzel bir söz ile anlatmaktır.

Meşhur hikâyedir; sultanın biri rüyasında dişlerinin döküldüğünü görmüş. Önden arkaya doğru ağzında hiç diş kalmamış. Dehşetle uyanmış ve derhal ülkesinin en iyi rüya yorumcusunu huzuruna getirtmiş. Adam rüyayı dinledikten sonra telaşlanıp “eyvah Hünkârım, eyvah!” demiş. Gördüğünüz rüya bir felaketi gösteriyor. Çocuklarınızın her biri tek tek ölecek! hepsini göreceksiniz, Allah size sabır versin!

“Hükümdar duyduklarından sonra çok üzülmüş. Bu yoruma göre evlat acısına dayanmak bir yana ülkesi de başsız kalacakmış. Öfkesi başından aşmış ve bu üzüntülü haberi kendisine

veren adama gazap edip zindana attırmış. Felaket tellallığı yaptı çeksin cezasını! Demiş.

Günler geçtikçe padişahın içine bir umut düşmeye başlar. Nihayet “bu bir rüyadır ve belki başka türlü yorumu da vardır” der. Bu sefer başka bir yorumcu çağırtmış. Bu gelende rüyayı sonuna kadar dinlemiş. O da önce üzülmüş ama sonra şöyle anlatmış: “Hünkârım rüyanız mübarek olsun. Allah size öyle uzun bir ömür bağışlamış ki, evlatlarınızın hepsinden uzun yaşayacak, onların mutluluklarına şahit olacaksınız.”

Padişah duyduklarından dolayı gayet mutlu, tabirciye de ihsanlarda bulunmuş.

Şüphesiz ilk tabiri yapan ağulu aşı zehir gibi anlatmış, ikinci tabirci ise ağulu aşı bal eden bir söz ile anlatmıştır. Şüphesiz ilk tabircinin sözleri doğrudur. Lakin hem incelikten yoksun, hem de zaman ve mekâna uygun değildir. İşte rüya tabiri yapan kişilerin bunlara dikkat etmesi gerekmektedir.

ZEKÂT VERMEK FAİZDEN KAÇMAK ALLAH’IN RAHMETİNİ CELBEDER Mİ?

Üstad Bediüzzaman; bu meseleye şöyle bir izahat getiriyor. “Bütün muavenet ve yardım türlerini içine alan zekât hakkında sahih olarak Resûlullah Efendimiz (s.a.v)’den “Zekât, İslam’ın köprüsüdür” [57] hadis-i şerifi rivayet edilmiştir.

---

[57]el-Münzirî; et-Terğîb ve’t-Terhîb, c-1, s-517.

İnsanlık âleminde toplu bir şekilde huzurlu olarak yaşam muavenetten geçer. İnsanların terakkiyatına engel olan isyanlardan, ihtilâllerden, ihtilaflardan meydana gelen felâketlerin tiryakı, ilâcı muavenettir.

Yani Müslümanların birbirine yardımları, ancak zekât köprüsü üzerinden geçmekle yapılır. Zira yardım vasıtası, zekâttır. İnsanların toplu bir şekilde huzurlu olarak yaşamaları için intizam ve asayişi temin eden köprü ancak zekâttır.

Evet, zekâtın farz kılınması ile faizin haram olmasında büyük bir hikmet, yüksek bir maslahat, geniş bir rahmet vardır. Eğer yeryüzünde yaşamış eski toplulukların yaşam sahifelerine bakacak olursan ve o sahifeyi lekelendiren beşerin kusurlarına, hatalarına dikkat edersen, toplu halde yaşarlarken görünen ihtilâller, fesatlar ve bütün ahlâk-ı rezilenin, iki kelimeden doğduğunu görürsün.

Birisi: “Ben tok olayım da, başkası açlığından ölürse ölsün bana ne.” İkincisi: “Sen zahmetler içinde boğul ki, ben nimetler ve lezzetler içinde rahat edeyim.”

İnsanlık âlemini zelzelelere maruz bırakıp yıkılmasına sebep olan “Ben tok olayım da, başkası açlığından ölürse ölsün bana ne” sözünü ortadan kaldıran ancak zekâttır.

Yeni insanlık âlemini umumî felâketlere isyana sürükleyen ve terakkiyatı, asayişi mahveden “Sen zahmetler içinde boğul ki, ben nimetler ve lezzetler

içinde rahat edeyim” sözünü kökünden kesip atan, faizin haram olmasıdır.

Arkadaş! Sosyal yapının hayatını koruyan intizamın en büyük şartı, insanların tabakaları arasında boşluk kalmamasıdır. Havas kısmı avamdan, zengin kısmı fukaradan iletişim hattını kesmemeleri gerekir. Bu tabakalar arasında iletişimi temin eden, zekât ve muavenettir.

Zekât farz kılınmasına rağmen verilmezse, faizin haram olmasına rağmen harama riayet edilmezse, tabakalar arası gittikçe gerginleşir, iletişim hattı kesilir, sıla-i rahm kalmaz. Bu yüzdendir ki, aşağı tabakadan yukarı tabakaya ihtiram, itaat, muhabbet yerine; ihtilâl sadâları, haset bağırtıları, kin ve nefret vaveylâları yükselir.

Görüyoruz ki; şu zamanda yüksek tabakadan aşağı tabakaya merhamet, ihsan, taltif yerine zulüm ateşleri, tahakkümler, şimşek gibi tahkirler yağıyor. Dolayısıyla da; zenginler tabakasındaki meziyetler, tevazu ve merhamete sebep iken, tekebbür ve gurura neden oluyor. Fukara tabakasındaki acz ve fakirlik, ihsan ve merhameti gerektirirken, esaret ve sefaleti netice veriyor. İşte böyle kavga ve sıkıntıların çaresi sadece farz olan zekâtı vermek ve haram olan faizi terk etmekle olur." [58]

AKLIN VERİLMESİ ALLAH’IN RAHMETİ MİDİR?

İnsan hayvanlar gibi değildir. Çünkü hayvanlar geçmiş ve geleceği bilmez. Ne geçmişten elemler ve

[58]Bediüzzaman; İşarat-ül İ'caz, s-73.

teessüfler alır ve ne de gelecekten endişeler ve korkular duyar. Lezzetini tam alır, rahatça yaşar, Hâlıkına şükreder.

Hattâ kesilmek üzere yatırılan bir hayvan, hiç bir şey hissetmez. Yalnız bıçak kestiği vakit hissetmek ister, fakat o his dahi o an gider, kesilme acısını yaşamaz. Demek ki: Hayvanların geçmiş ve geleceğini bilmemesi, Allah'ın hayvanlara bahşettiği en büyük rahmeti ve şefkatidir.

Fakat insanlar hayvanlardan farklı yaratılmıştır. İnsanlara akıl, düşünme, idrak ve irade verilmiştir. İnsanlar akıl, düşünme, idrak ve irade ile geçmiş ve geleceğini bilir. Geçmişten elemler ve teessüfler alır ve gelecekten endişeler ve korkular duyar. Gelecekte başına gelecekleri bildiği için hayvanların aldığı lezzet ve rahatlıktan tamamen mahrumdur. Geçmişten duyulan esefler, gelecekten gelecek korkular ve endişeler; insanların alacağı lezzetleri yok eder. Lezzet ve rahatlık yönüyle hayvandan kat kat aşağı dereceye düşer.

Madem hakikat budur. İnsan aklını çıkarıp hayvan gibi olamayacağına göre yapması gereken; Allah'a iman edip, Kur'an'ı dinlemektir. İnsan; Allah'a iman edip Kur'an'ı dinlerse hayvandan kat kat yüksek mertebelere çıkar. Fâni dünyadan daha ziyade lezzet alır ve rahat eder. Demek ki: Allah'ın insanlara akıl, düşünme, idrak ve irade vermesi büyük bir rahmet ve şefkattir.

CENNET ALLAH'IN RAHMETİMİDİR?

Allah; rahmetiyle her baharda umum ağaçları ve bitkileri Cennet hurileri gibi giydirip, süslendirip, ellerine her çeşit meyveleri verip uzatıp buyurun alın yiyin diye bizlere takdim ettiriyor. Zehirli bir sinek olan arı vasıtası ile bizlere şifalı, tatlı balı yedirdiği gibi, ufacık bir böcek ile de en değerli ve en yumuşak ipeği bizlere giydiriyor. Şu verilen nimetler ve ikramlar bizlere Allah'ın merhametini ve şefkatini gösteriyor. Değişik vasıtalarla takdim edilen bu nimetler için Allah'ın bizlerden istediği şey şükür ve hürmettir. Allah'a şükür ile hürmette kusur etmeliyiz.

Bizim geleceğimiz için Allah; küçücük çekirdekler ve tohumlar depoları vasıtasıyla rahmet ve şefkatiyle tonlarca taamları sakladığını ve yerleştirdiğini görüyoruz. Bunları bizim bu dünyadaki geleceğimiz için saklayan ve yerleştiren bir rahmet, bir şefkat, elbette hiç şüphe yoktur ki; bu derece nazikçe beslediği bu sevimli ve minnettar mü'min insanları, daha parlak rahmetlere mazhar etmek ister. İmtihan etmek için gönderdiği bu dünya hayatı vazifesinden ölüm vasıtasıyla terhis eder. Rahîm" ve "Kerim" isimlerinin gereği olan Cennetine rahmet ve merhameti ile koyar.

Yine Allah: Her dertlinin ahını, her muhtacın duasını işitir. En küçük bir canlının en cüz-i bir ihtiyacını görür ve en gizli bir ahını işitir, şefkat eder, fiilen cevap verir, memnun eder. Bütün mahlûkatın iktidarları dâhilinde olmayan ve ellerinin yetişmediği ve bütün ihtiyaç ve taleplerini, fıtrî istidatlarına göre ve zarurî ihtiyaç dilleri duasıyla istedikleri her şey, gayet rahîm ve şefkatli bir şekilde Allah tarafından veriliyor. Elbette ve her

halde hiçbir şüphe ihtimali kalmaz ki: Mahlûkların içerisinde en ehemmiyetlisi olan insanın, ahirete ait dualarını kabul edecek, "Mücîb", "Semi'" ve "Rahîm" isimlerinin gereği olarak rahmetiyle Cenneti yaratacaktır.

SALAVAT ALLAH'IN RAHMETİNİ CELB EDER Mİ?

İnsanın aczi hadsiz ve fakrı nihayetsizdir. İşte bundan dolayı Allah'ın rahmetinin ne kadar kıymettar bir vesile ve ne kadar makbul bir şefaatçi olduğunu anlamalıyız. O rahmet, insanı Allah'a yakınlaştırır ve insanı Allah'ın huzuruna çıkarır ve O'na dost yapar ve O'na muhatap eder ve O'na sevgili bir kul yapar. Fakat nasıl insan Güneşe çok uzak yetişemiyor ve hiçbir cihetle yanaşamıyoruz; ama Güneş ışığıyla bizlere çok yakındır. İşte Güneşte olduğu gibi, bizler Allah'a karşı uzak olmamıza rağmen, Allah rahmet ışığıyla, bize şah damarımızdan daha yakındır.

İşte bu rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir nur hazinesi bulmuş olur. O hazineyi bulmanın çaresi ise; rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en beliğ bir lisanı ve dellâlı ünvanlıyla, Kur'an'da Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Resul-i Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm'ın sünnetine tabi olmaktır. Âlemlere Rahmet olarak müjdelenmiş bu rahmete kavuşmak ise salavatla olur. Müjdelenen bu rahmetin duası olan salavat ise, Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Resul-i Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm'a kavuşmaya vesiledir. Öyle ise insan salavatı, Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Resul-i Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm'a

kavuşmaya vasıta yapmalı ve o muhterem peygamberi de, rahmet-i Rahman olan Allah'a vesile yapmalıyız.

Elhasıl: Hazine-i rahmetin en kıymettar varlığı ve o kapının görevlisi Kur’an’da Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Resul-i Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm olduğu gibi, en birinci anahtarı "Bismillahirrahmanirrahîm" olup ve en kolay bir anahtarı da salavattır.

KÂİNATTAKİ YARDIMLAŞMA ALLAH’IN RAHMETİ MİDİR?

Cenab-ı Hakk; bütün elementleri canlıların imdadına, husussan bulutları nebatatın imdadına ve nebatatı dahi hayvanatın yardımına ve hayvanat ise insanların muavenetine ve memelerin Kevser gibi sütleri, yavruların beslenmelerine ve canlıların iktidarları haricindeki pek çok hacetleri ve erzakları, umulmadık yerlerden onların ellerine veriliyor.

Hattâ yediğimiz taamlardaki zerrelerin bedenimizdeki hücrelerin tamirine koşmaları, Rabbanî güç ve Rahmanî görevlendirme ile hakiki bir yardımlaşma görüyoruz. Daha bunlar gibi pek çok misaller, doğrudan doğruya bütün kâinatı bir saray gibi idare eden, bir Rabb-ül Âleminin umumî ve rahîmane Rububiyetini gösteriyorlar. Cansız ve şuursuz ve şefkatsiz olan ve birbirine şefkatkârane, şuurkârane vaziyet gösteren muavenetçiler, elbette gayet Rahîm ve Hakîm bir Rabb-i Zülcelal'in kuvvetiyle, rahmetiyle, emriyle yardıma koşuyorlar.

İşte kâinatta görünen umumî yardımlaşma, seyyarattan tâ canlıların aza ve cihazlarına hatta bedenin zerrelerine kadar kemal-i intizamla cereyan eden umumi bir muvazene ile hepsi muhafaza ediliyor. Semâvâtın yaldızlı yüzünden ve zeminin zînetli yüzünden tut, tâ çiçeklerin süslü yüzlerine kadar tezyin kalemi süslemektedir.

Samanyolu'ndan ve güneş sisteminden tâ mısır ve nar gibi meyvelere kadar hükmeden tanzim ve Güneş ve Kamer'den ve unsurlardan ve bulutlardan tâ arılara kadar vazifelendirme ve yardımlaşma, elbette gayet Rahîm ve Hakîm bir Rabb-i Zülcelal'in kuvvetiyle, rahmetiyle, emriyle olmaktadır.

ALLAH'IN RAHMETİ KİMLERİN ÜZERİNEDİR?

Allah'ın rızasını kazanmak niyetiyle, canını ve malını Allah için feda edenlere ve iyilik yapıp kötülükten kaçanlara Allah çok şefkatlidir.

Yine Allah'ın emirlerini yerine getirip, bir taraftan da yönümüzü kıbleden ayırmadan, insanlık âlemine hareketlerimizle örnek olmalıyız. Yapılan bu örnek hareketlere de Peygamber Efendimizin şahit olmasını sağlamalıyız. Çünkü: Allah'ın, şefkati ve merhameti bu şekil hareket edenleredir.

Rabbimizden bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışlamasını, kalplerimizde; iman eden kardeşlerimize karşı hiçbir kin bırakmamasını istemeliyiz. Böyle bir amel, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir.

Çünkü: Allah bizlerin imanını asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir.

Allah; yüklerimizi taşımamız için hayvanları, denizde yüzen gemileri bizlerin emrine vermiştir. Yeri beşik, dağları direk, güneşi kandil, Ay'ı takvimcilik, geceyi istirahat için örtü, gündüzü maişet kazanmak için aydınlık yapan, uykuyu huzur ve sükûn vasıtası kılan, göğü de bir çatı gibi başımız üstüne koyan ve bütün bunları insanoğlunun emrine musahhar kılandır. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

Allah üzerimize bela ve musibet yağdırsa, bu bela ve musibeti merhamet sahibi Allah'tan başka üzerimizden kaldıracak kimse yoktur. Bizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için apaçık ayetler indiren Allah'tır. Eğer bizim üstümüze Allah'ın lütfu, merhameti ve şefkati olmasaydı halimiz ne olurdu. Şüphesiz Allah, bizlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

Allah bizlere herhangi bir sıkıntı verirse sabır göstermeliyiz, hata günah işleyerek kendimize zulmedersek, kendimize yaptığımız bu zulümden dolayı; Rabbimizden bağışlamasını, bize acımasını ve mutlaka bizi bu ziyandan kurtulmamızı talep etmeliyiz.

Yine Allah'tan bizleri her türlü kötülüklerden korumasını; en büyük kötülük günü olan kıyamet günüdür. Allah kimi kıyamet günü kötülüklerinden korursa muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olur. O gün kim azaptan kurtarılırsa, gerçekten

Allah onu esirgemiş ve en büyük kurtuluşa ermiş olacaktır.

Rabbimizden; merhamet dilemeliyiz. Rabbimiz; cehennemi insanlar ve cinler için yarattı. Çünkü: cehenneme Merhamet ettikleri cehenneme girmeyecektir.

Nefsimizin ayıbını görmeliyiz ve nefsimizi temize çıkarmamalıyız. Rabbimiz acıyıp korumazsa, nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder. Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Çünkü: Şüphesiz Rabbimiz çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Allah azizdir, hikmet sahibi olduğu için, Müminler birbirleriyle ancak kardeştirler, kardeşlerimizin arasını düzeltmeliyiz ve Allah'tan korkulması gerektiği gibi korkmalıyız ki Allah bizleri esirgeyip bağışlasın.

Çünkü: Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileridir. Onlar birbirlerine iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verirler, Allah ve Resulüne de itaat ederler. İşte Allah onlara rahmet edecektir.

Kur'an'ı Kerim; Allah tarafından bizler için indirilen mübarek bir kitaptır. Kur'an okunduğu zaman susup onu dinlemeliyiz. Namazlarımızı kılıp, zekâtı verip, Peygamber Efendimiz(s.a.v)'in Hadis-i şeriflerine tabii olursak, şüphesiz Allah'tan merhamet görürüz.

Müslümanlardan bazılarının kalpleri eğrilmeye yüz tutarken, Peygamber Efendimizin bizden memnun olmasına çalışmalıyız. Allah'a ve Resul'üne itaat eden rahmete kavuşur. Allah'ta bizlerin tövbelerini kabul eder, yapmış olduğumuz hataları affeder.

Zaten bizlerden bir kişi olan Peygamber Efendimize, bizim sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. Çünkü: Peygamber Efendimiz; bizlere karşı çok düşkün çok şefkatli, pek merhametlidir.

Hiçbir zaman Allah'ın rahmetinden ümit kesmemeliyiz. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki Allah; çok bağışlayan, çok merhamet edendir. Allah'ın rahmetinden ümitlerini ancak Allah'ın ayetlerini ve Allah'a kavuşmayı inkâr edenler keserler, zaten onlar için cehennemde acıklı bir azap vardır.

Rabbimizden; gerek bizlere, gerekse ana babamıza verdiği nimetlere şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kılmasını ve Rahmetiyle iyi kulların arasına katmasını talep etmeliyiz. Ana ve babamız bizler küçükken alçakgönüllülükle üzerlerimize nasıl kol kanat germişlerse; şimdi de onlar için Rabbimizden, onlara öyle rahmetiyle kol kanat germesi için dua etmeliyiz.

Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı iyilik kendine, yapacağı kötülükte kendinedir. Unutur veya hataya düşersek Rabbimizden bizi sorumlu tutmamasını, bizden öncekilere yüklediği ağır yükü bize

yüklememesi için dua etmeliyiz. Rabbimizden bizi affetmesini, bizi bağışlamasını, Bize acımasını için yalvarmalıyız. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım etmesini dilemeliyiz.

YIRTICI HAYVANLAR ARASINDAKİ SALDIRI ŞEFKATE TERS DEĞİL Mİ?

Aslan ve kaplan gibi yırtıcı hayvanların vücut yapıları, hayatlarını idam ettirebilmek için verilmiştir. Yani; avlanmaları ve kendilerini korumaları için yaratılmıştır. Yırtıcı hayvanların sağlıklı hayvanları yakalayıp öldürme oranı yüzde otuzu geçmez, Özellikle hasta ve zayıf hayvanları yakalarlar. Hal böyle olunca yırtıcı hayvanların anatomisine bakarak böyle bir hükme varmak sağlıklı bir kanaat olmaz.

Atmaca kuşunun serçeye musallat edilmesi, serçe kuşunun kabiliyetlerinin inkişaf etmesi içindir. Yırtıcı hayvanlar diğer hayvanlara saldırmasa idi, o hayvanlar zorunlu olarak talim yapmayacaklardı ve tembel kalacaklardı. Fıtrat kanunlarına göre hayvanlar, ortama uyum sağlamaları için antrenman yapması gerekir. Antrenman yapmazlar ise, bu seferde fıtri kanunlara uymamalarından dolayı hasta olacaklardı. Hayvanlar hasta yâda sakat kalırlarsa insanlar gibi aklı yok ki hastaneye gidip tedavi görsün. Böyle hayvanlar birçok ızdırab çekerek öleceklerdi. İşte bu durumdaki hayvanlar ızdırab çekerek ölmemeleri için yırtıcı hayvanlar musallat edilerek onların kolayca ölmeleri sağlanmaktadır. Olaya sadece beslenme yönüyle bakmak doğru değildir. Nitekim hayvanların sağlıklı, zinde ve güçlü olmalarında, yırtıcıların payı

büyüktür. Zira yırtıcılar onların kabiliyetleri inkişaf etsin diye musallat edilmişlerdir.

Hayatta olan hayvanların vahşi hayvanlara haram olması, onları yemeyeceği anlamına gelmiyor. Vahşi hayvanların insanlardakinden farklı bir iradeleri olmasından dolayı, onlar da kendilerine münasip bir cezayı hak ediyorlar ve cezalarını çekerler yâda ileride çekecekler.

Vahşi hayvanlar; yemeleri haram olan ot obur hayvanları yiyebilirler. Ot obur hayvanların bu hareketleri, yemeleri helal olduğu anlamına gelmez. Nasıl adam öldürmek, içki içmek ve zina yapmak dinimizce haramdır, ama insanlar yine bu suçları işliyorlar. Muhakkak ilerde cezalarını çekecekler. Dolayısı ile vahşi hayvanlar bu hareketlerden dolayı cezasız kalmayacak, muhakkak eninde sonunda cezasını çekeceklerdir.

Genellikle vahşi hayvanlar zayıf ve hastalıklı hayvanları yemektedirler. Şuursuz bir şekilde dünyanın imarına hizmet etmektedirler. Nasıl Allah; kâfirleri dünyanın imarı için kullanmaktadır. Semûd kavmi de tarihte helak olan kavimlerdendir.

“Semûd kavmine de kardeşleri Salih’i gönderdik. Dedi ki: “Ey kavmim! Allah'a ibadet edin; sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, sizi yerden (topraktan) yarattı ve sizin orayı imar etmenizi istedi; öyle ise O'ndan mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin! Şübhesiz ki Rabbim, kullarına pek yakındır, dualarına mutlaka cevap verendir.” (Hûd, 11/61).

Yine şu ayette: “Andolsun biz, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmış olduk. Bunların kalpleri vardır ama onlarla kavrayamazlar; gözleri vardır ama onlarla göremezler; kulakları vardır ama onlarla işitemezler. Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır.” (A’râf, 7/179).

Demek ki kâfirler şuursuz olarak insanlığa bahşedilen nimetlerin görünmesine ve fark edilmesine hizmet ediyorlar. Her biri güzel birer ilahi sanat olan varlıklardaki güzelliklerin tanzim edilmesine bilmeden çalışıyorlar.

İlahi sanatlardaki inceliklere ve garipliklere dikkatleri çekmekle şuursuz olarak hizmette bulunuyorlar gibi muzır şeyler Allah’ın razı olmamasına karşın, yine de kâinatın genel mana ve tasarımına hizmette bulunuyorlar. Aynı şekilde, vahşi hayvanlar da haram bir tarzda dünyanın imarına hizmet edebilirler. Bunun hakikate zıt bir tarafı yok diye meseleye bakabiliriz.

Hatta bazen aynı türler birbirini ve hatta yavrusunu yemek sureti ile bu ekolojik dengeye farkında olmadan hizmet edebilirler. Kaldı ki türlerin birbirlerine musallat edilmesi, kâinat içinde inkâr edilemeyecek kadar açık bir hakikattir, yoksa denge diye bir şey kalmazdı.

Ama bu dünyanın imarına farkında olmadan hizmet etmesi, cezadan kurtulacağı anlamı taşımaz. Nasıl şeytanın varlığı insanın imtihanına vesile

olmuştur. Bu imtihana vesile olmak şeytanı cehennem azabından kurtarmaz.

Büyük balıklar ve orta büyüklükteki balıklar, kendi soylarından daha küçük balıkları yemekle şefkate aykırı hareket etmektedir. Hâlbuki balıklar denizlerin sıhhiye memurları hükmündedirler.

Onların helal rızıkları denizde ölmüş balıklardır. Ama bu balıklar genelde bu şefkat esasına riayet etmiyorlar ve ceza olarak kendileri de yiyen bir büyük balık oluyor, yâda; insanlar tarafından kimi zaman keyfi kimi zaman ticari avlanıyorlar.

İşte; birçok vahşi hayvan türlerinin kaybolma riski ile karşı karşıya kalması, işte bu yüzden oluyor.

Esasında, Allah'ın şefkat esası akılları zorlayacak bir incelik ve letafet ile tecelli ediyor. Biz çok noktaları bu şefkat esası açısından kavramakta zorlanıyoruz.

BAZI HAYVANLARIN YAVRULARINI ÖLDÜRMESİ YÂDA YEMELERİ ŞEFKATE TERS DEĞİL Mİ?

Yeni doğan yavruyu öldürmek türlerin devamlılığı için önemli bir yöntemdir. Bir bakış açısından da yeni doğan yavrunun öldürülmesi, güçlü olan hayatta kalarak neslini devam ettirir. Yeni doğan yavru genellikle yetişkin erkekler tarafından öldürülür. Böyle olmasa hiçbir hayvan yavrusunun ölümüne katlanmaz.

Gün geçtikçe daha çok araştırmalar yapıldıkça doğru bir yöntem olduğu ortaya çıkmaktadır. Bilimsel araştırmalar, öldürme eylemini gerçekleştiren yetişkin için, yavrunun ölmesinin daha fazla üreme şansı, kısıtlı kaynaklara erişim, doğrudan beslenme ya da yanlış yönlendirilmiş ebeveyn bakımının önlenmesi gibi faydaları olabileceğini gösteriyor. Yeni doğan yavrunun öldürülmesi, türler arasında rekabeti azaltır ve o tür hayvanın üreme başarısını da artırmaktadır.

Aslan uzmanı Profesör Craig Packer: Yetişkin aslanlar kendi yavrularını öldürürken vahşileşiyor, hırıldıyor ve oldukça rahatsız edici bir hal aldıklarından bahsetmektedir.

Erkek aslanlar arasında rekabet, sahneye yeni erkekler çıktığı zaman vahşi bir hal alır. Önce gelişkin erkekler birbirlerini saf dışı bırakırlar, güçlü olan erkek aslan sürüye hâkim olmak için de, babasını saf dışı bırakmaya çalışır. Başarılı olan erkek aslan, yeni doğmuş yavrular için daha da büyük bir risk demektir. Çünkü sürüye sahip olan erkeğin genellikle talebi anneyle çiftleşerek kendi yavrularına sahip olmaktır.

İşte aslan topluluklarında yeni doğmuş yavruların öldürülmesi, annenin hızla yeniden üreyebilir duruma gelmesini sağlar ve yeni katılan erkeklerin kendi yavrularına sahip olma şansını artırır. Aslanlarda yavru öldürmek sadece erkek aslanlara mahsus değildir. Dişi aslanlar da başka aslanların yavrularını öldürürler.

Hayvanlar âleminde bazı türler başkalarının yavrularını yediği gibi kendi yavrularını öldürüp yiyenler vardır.

Bunlara örnek verecek olursak: Dişi sıçanlar beslenmek için diğer dişilerin yavrularını yerler, yavrulamak için yuvalarını ele geçirirler. Anne sıçanlar; yavrularından sakat ya da yaralı olanları, sağlıklı yavruların daha iyi beslenmeleri için öldürürler ve onlara yedirirler.

Dişi mezarcı böcekler, yaşamlarının devam ettirebilmek için önce rakiplerinin, sonra da kendi larvalarını öldürür ve yerler.

Kırktan fazla primat türünün yeni doğan yavruları öldürdükleri biliniyor. Journal of Theoretical Biology'de yayınlanan bir araştırmada: "Pek çok türde dişilerin riski azaltmak için bazı stratejiler geliştirdiklerini ortaya koyuyor. Dişi primatlar, birden fazla erkekle çiftleşerek, erkeklerin babanın kim olduğunu gizli tutan babalık karmaşası yöntemini kullanıyor. Böylece erkekler bir gruba dâhil olmaya çabalarken, genç primatların yaşama şansı yükseliyor."

"Babunlar gibi primatlar arasında, çok erkekli gruplarda eğer iki erkek bir dişiyle çiftleşir ve yavrunun hangisinden olduğu bilinmezse, yavrunun öldürülme riskinin azalmasından" bahsetmektedir.

Sümsük kuşlarında ve bazı kartal cinslerinde yavrular birbirini öldürürler. Dişiler buna müdahale etmezler, yavrularını ölüme terk ederler. Hayvanbilimciler, bunun ''vahşet'' olmadığını, türün

devamı için içgüdüsel bir davranış olduğunu belirtiyor. Çünkü sürünün diğer bireyleri, ancak genç nüfus artmayınca kendilerine ve yavrularına yeterince besin bulabileceklerini söylemektedirler.

İNSANLAR NİÇİN EŞİT YARATILMA MIŞTIR?

Birincisi: İnsanlar da, dâhil olmak üzere bütün mevcudat Cenâb-ı Hakk'ın mülkü ve mahlûkudur Mülk sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Esasında ağzımıza götürdüğümüz bir lokmanın dahi sahibi biz gibi görünsekte, biz değiliz. Çünkü o bir lokmanın hazırlanıp soframıza gelmesi için birçok şeylere ihtiyaç vardır. O ihtiyaç duyulan birçok şeylerin sahibi ise; yine Cenâb-ı Hakk'tır. Cenâb-ı Hakk; sahibi gibi göründüğümüz bazı şeyleri bizlere emanet olarak vermiştir. İşte insanlara emanet olarak verilen şeylerin verme tasarrufu da, yine Cenâb-ı Hakk'a ait olduğu için insanlar eşit yaratılmamıştır.

İkincisi: Cenâb-ı Hakk; kendini bize isimleriyle tanıtmakta ve bizlere Celâlî ve Cemâlî isimlerinin tecellilerini göstermektedir. Nasıl ki bir ressam, tablosunda bahar mevsimi çizdiği gibi, tablosunun güzelliği görülsün, değeri bilinip kıymeti anlaşılsın diye son baharı da çizerek, kıyas yapılıp anlaşılmasını sağlar. Bir gülü düşünelim, nasıl gülün dikeni olduğu gibi, gülün çiçeği de var. İşte Cenâb-ı Hakk'ta; gülün dikeni misali Celâlî isimleriyle tecelli edip insana Celâlini tanıttığı gibi, gülün nazik ve nazenin yaprak ve çiçekleriyle de Cemâlî isimleriyle tecelli eder ve bize Cemâlini tanıttırır.

Cenâb-ı Hakk'ın birçok isimleri vardır, insanlarda bu isimler tecelli ettiği gibi, aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine de âyinedarlık etmektedir. Rezzâk ismi, insanın rızka muhtaç olmalarını gerektirdiği gibi, Şâfî ismi de hastalıkların ve hastaların bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bu tecellinin insana bakan yönüyle, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerin insanın imdadına yetişmesi için insanlar eşit yaratılmamıştır.

Üçüncüsü: Kâinatta bulunan birlik ve nizam zıtlıktan doğmaktadır. Bu fıtri kanununlar insanları da kapsamaktadır. Bundan dolayı insanlar bu zıtlıklara uymalıdır. İşte insanlar bu zıtlıklardan dolayı, bir kısmı zengin, bir kısmı fakir; bazıları hasta veya özürlü, bazıları da sıhhatli ve sağlam gibi zıtlıklar mevcuttur. Nasıl ki; dünyada artı eksi, kuzey güney diye iki kutup bulunmaktadır. İşte zıtlıklar anlaşışın diye insanlar eşit yaratılmamıştır.

Dördüncüsü: Her mesleğin her makamın imtihanı değişiktir. Tabipliğin imtihanı ile mühendisliğin imtihanı bir olmadığı gibi müdürlükle valilik makamının imtihanı bir değildir. İşte bunlardan dolayı imtihanlardaki zorluk ve kolaylıklar da farklı farklıdır.

İnsan, şu fani dünyada rahat bir hayat sürdürebilmesi için, bir iş yerinde çalışması gerekir. Çalışma esnasında iş yerinin kural ve kaidelerine göre hareket ederse verilen maaşı hak eder, değilse işten çıkarılır. İşte cennete girebilme karşılığında da, elbette o maaşı hak etme uğrunda bir takım sıkıntılara maruz kalındığı gibi, bu fani dünyada da

insan bazı mahrumiyetlere bazı sıkıntılara maruz kalacaktır.

Cennet gibi bir memlekete nail olma, rüyetullah makamına çıkmak, netice itibariyle az bir mazhariyet değildir. İşte o makamlara nail olmak için, insanın belli bir imtihandan geçirildikten sonra onlara kavuşacaktır.

Bundan dolayıdır ki; şu dünya hayatında karşılaşmış olduğumuz değişik imtihan şekilleri, herkesin kendi imtihanını kazanması içindir. Bu imtihan herkesi kapsamaktadır ve istisnası da yoktur. Zaten istisnasının olmaması da Cenâb-ı Hakk'ın hak ve adaletti gereğidir.

Bunlardan dolayıdır ki insanların imtihanları değişik değişiktir. Yaratılışları da ayrı ayrı oldukları için eşit yaratılmamıştır.

İNSAN YAŞAMINDA NELERE DİKKAT ETMELİ?

Birincisi: Ayet-i kerimede de işaret edildiği gibi; "Eğer kendisinden yasaklanmakta olduğunuz günahların büyüklerinden kaçınırsanız, küçük günahlarınızı sizden örteriz ve sizi çok hoş bir yere (Cennete) koyarız." (Nisâ, 4/31).

Şu ayetteki ikaz unutulmamalı; bütün günahların mahiyetinde küfür tohumu vardır. Bir gün gelir filizlenmeye başlar. Küfür tohumu filizlenmeye başlayınca da, kanser mikrobu gibi insanı yer bitirir.

Şöyle ki: İnsan bir günahı işlemeğe devam ettiği müddetçe o günah insanda alışkanlık haline gelir. Sonra o günahı rahat işlemeye başlar. Günahı işlemekten rahatsızlık dahi duymaz. Rahatsızlık duymadığı için, terk etme gibi bir sıkıntısı da bulunmaz. Bu günahın suç olup bir gün cezasını çekeceğini düşünmediği gibi, bunlar günah falan olmaz temennisine başlar.

İşte insanda bu hâl böyle devam ettiği müddetçe küfür tohumu filizlenmeye başlar. İnsanın bu hali devam ettikçe de, günahtan ceza çekilmeyeceğini düşünür. Nihayetinde bu günaha ceza mı olur der; günahtan dolayı ceza çekilmesini inkâr etmeye kadar gider.

İkincisi: “Hem Allah’ın bazınızı, bazınızdan kendisi ile üstün kılmaya vesile yaptığı şeyleri temenni etmeyin! Erkeklere kazandıklarından bir nasip vardır, kadınlara da kazandıklarından bir nasip vardır. O hâlde Allah’tan lütfunu isteyin! Muhakkak ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.” (Nisâ, 4/32).

Bu ayet, müminlerin annesi Ümmü Seleme (r.anha)’nın: “Ya Rasûlullah! Erkekler harbe iştirak ediyorlar, biz ise edemiyoruz ve cihad sevabından mahrum kalıyoruz. Ayrıca, onların mirastan aldıkları hissenin yarısını alabiliyoruz” demesi üzerine bu ayet indirilmiştir. Bunun üzerine: “Sizlerden; gerek erkek olsun, gerek dişi olsun; çalışanın işini boşa çıkarmam.” (Âl-i İmrân, 3/195) âyeti nazil oldu.

Daha sonrada Allah Teâlâ: “Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri özlemeyin” ayetini

indirdi. Yani Allah Teâlâ; bu, Benim adaletimdir ve bunu Ben yaptım demiştir. “Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri özlemeyin” âyeti hakkında Ali İbn Ebu Talha, İbn Abbâs'ın şöyle dediğini nakleder: “Kişi; falanca adam ve ailesinin sahip olduğu mal keşke benim olaydı, diyerek temenni ve özlemde bulunmasın. Allah Teâlâ işte bunu yasaklamıştır. Yalnızca Allah'ın lütfundan istenmelidir” [59] demiştir.

Üçüncüsü: Ehl-i sünnetin dile getirdiği “irade ile kesp etmek kuldan, yaratması ise Allah’tandır” düşüncesi itidal içindir. Nefes aldın bir nimet, nefes verdin bir nimettir. Nefes aldın veremedin, ne yapabilirsin? Su içtin bir nimet, suyun artıklarını vücuttan çıkardın bir başka nimettir. Su içtin vücuttan atamadın ne yapabilirsin? Yedin bir nimet, yediklerinin posasını çıkardın bir başka nimet. Yedin ama posasını çıkaramazsan ne yapabilirsin? Aklın ve iradenin fonksiyonu nereye kadardır hiç düşündün mü?

Nimet denince bir kıssayı aktarmak gerekir:

Bugün “Laleli Camii” diye bilinen caminin yakınında “Laleli Baba” adında ermiş bir zat oturmaktaymış. Göğsüne lale takarak gezmesinden dolayı bu lakapla anılıyormuş. Padişah Sultan Üçüncü Mustafa Laleli Baba’nın yakınında bir cami yaptırmaya başlamış. Bir gün Padişah; cami inşaatını kontrole gider ve orada Laleli Babadan da bahsederler. Padişah; Laleli Babanın yanına gelir ve “söyle bakalım! Dünyada en büyük nimet nedir?”

---

[59]İbn-i Kesîr; Tefsirû'l Kur'an'il Azim, c-1, s-382.

diye bir soru sorar. Lâleli Baba: “Hünkârım! En büyük nimet, yemek içmek ve def-i hacet etmektir!” cevabını veriyor.

Bundan hoşlanmayan padişah, Laleli Baba’nın yanından kızgın bir şekilde uzaklaşıyor. Padişah; aradan bir süre geçtikten sonra kabızlık hastalığa yakalanıyor. Kabızlığı ileri dereceye çıkınca, daha da kıvranıyor ve hacetini bir türlü yapamıyor. Saray hekimlerinden hiçbiri padişahın sıkıntısını da gideremiyor. Padişah; sıkıntı içerisinde kıvranıp dururken, Laleli Baba’nın yanında takındığı tavırdan dolayı böyle bir duruma düştüğünü düşünüyor. Laleli Baba’nın yanına çağrılmasını istiyor. Laleli Baba çağrılıyor ve Laleli Baba Hünkârın yanına geliyor.

Padişah; Laleli Baba’dan davranışından dolayı özür diliyor. Laleli Baba gülümseyerek diyor ki: “Allah’ın verdiği bunca nimetin yanı sıra, ihtiyaç gidermenin de ne büyük bir nimet olduğunu böylece öğrendiniz.” Yalnız sizden bir isteğim var: Padişah; isteğinin ne olduğunu sorunca: Burada yaptıracağınız camiye benim lakabımı vereceksiniz. Padişah; tamam kabul ediyorum der. Bunun üzerine Laleli Baba dua ile birlikte tavsiyelerde bulunur. Padişah sıhhate kavuşur ve yaptırdığı bu cami ile birlikte koca bir semte de Laleli adı verilir.

Dördüncüsü: Beni senden sorarlarsa gerçekten Ben çok yakınım. Bana dua edince duacının duasına icabet ederim; O halde onlar da Benim davetime koşsunlar ve Bana layıkıyla iman etsinler ki, doğru yola gidebilsinler. (Bakara, 2/186).

Ve Andolsun insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Ve biz ona şah damarından daha yakınız. (Kaf, 50/16).

Fahrüddin Râzî; Allah Teâlâ´nın yakınlığını şöyle ifade etmiştir. Allah Teâlâ´nın ilminin kemalini, genişliğini beyandır. Allah ilmi ile ona damarındaki kandan daha yakındır. Çünkü damarda her hangi bir engel olabilir, Allah Teâlâ ona gizli kalabilir. Fakat Allah Teâlâ´nın ilmine engel mümkün değildir. Buna şu mana da söylenebilir. Kendisinde kudretimizin eşsizliği itibarıyla biz ona habli verid´den daha yakınızdır. Emrimiz onda damarlarındaki kanın akışı gibi cereyan eder.

Keşşaf sahibi Zemahşeri'de şöyle der: "Biz ona daha yakınız" ifadesi mecazdır. Maksat ona ilminin yakınlığı ve ondan ve durumlarından bilgisine, sanki zatı yakınmış gibi, en gizli şeylerinden hiçbirisi gizli kalmayacak, bir şekilde ilgili olmasıdır. Nitekim "Allah her yerdedir" denilir.

Hâlbuki Allah makamlardan daha yüce ve münezzehtir. Bundan anlaşılan mecaz denilmesinin sebebi sözlükte yakınlık ve uzaklık mekân ve mesafe itibarıyla isimlerde hakikat olduğu ve Allah´ın zatında mekân yakınlığı tasavvur olunamayacağı içindir.

Kadı Beydâvî ile Ebu´s-Suud'da bunu bir nükte ilavesiyle özetlemişler de şöyle demişlerdir: Yani "Biz onun halini ona habli veridden daha yakın olandan daha iyi biliriz" demektir.

Keşşaf haşiyesinde; İbnü Münir'in de açıkladığı şekilde şunu söylemek gerekir. Allah'ın zatından, sıfatlarından ve fiillerinden başka mevcut yoktur. Şöyle ki; Allah Teâlâ fiillerinin bazısını bazısına illet yapmıştır. O illete fail, o illetten meydana gelen şeylere de o illetin fiili denilmiştir. Böylece bütün âlem Allah'ın fiili yani yaratığı olduğu gibi insanlar ve insanlara zorla yâda isteklerine bağlı olarak nisbet olunan fiilleri de Allah yaratmıştır. “Sizi de yaptıklarınızı da Allah yaratır.” (Sâffât, 37/96).

İşte bir mü'min için zaruri olan tevhîd budur, sıfat zatının aynı değildir. Aynı veya başkası da değildir. Fiil de failin aynı olamaz. Yaratıcı ile yaratılan aynı olamaz. Allah'ın olmayan hiç bir şey yoktur. Hepsi Allah’ındır. Fakat Allah'ın olmak, Allah olmak değildir. Şunun da unutulmaması gerekir ki; yakınlık makamı ne kadar yakın olursa olsun bir gereklilik farkıdır. Bağlantı kurmak ve birleşmek yakınlık değildir. Onun için yakınlık makamında, mesela bir elçinin fiili ve kuvveti onu gönderene nisbet edildiği zaman, elçi kendisini gönderenin aynı olması icap etmez. Belki elçinin aynı sabit olduğu halde kendisi de fiili de gönderenin olur. Aynısı olmada değil, hükümde birlik bulunur. [60]

KADERİ GÜZEL YAŞAMANIN YOLLARI NELERDİR?

İMAN EDİP SÂLİH AMEL İŞLEYEREK KADERİ GÜZEL YAŞAYABİLİRMİYİZ?

Bu hususta şunu söyleyebiliriz, insan kendi kaderinin iyi veya kötü olduğunu bilmemektedir.

[60]Elmalılı; Hak Dini Kur’an Dili, c-7, s-236.

Bundan dolayı kaderini iyi yaşamak için gayret göstermeli, ümidini yetirmeden aşağıdaki ayet-i kerimeler doğrultusunda hareket etmelidir.

Kur'ân-ı Kerim amellerin kabul edilmesini ve ahirette mükâfata dönüşmesinin özetini; iman, ihlas ve salih amellere bağlamıştır. İman edip salih amel işleyen ihlaslı müminlerin kazanacakları mükâfatları müjdeleyen birçok ayet-i kerime bulunmaktadır.

Ayet-i kerimelerde öncelikle Allah'a iman vurgulanmıştır, iman üzerinde biraz duralım.

İman: Emn (eman) kökünden türemiştir. "Güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak" demektir. Lügatta; "güven içinde bulunmak, korkusuz olmak sağlamlaştırmak, kesin karar vermek, tasdik etmek" anlamlarına gelmektedir. Kısaca İman: Allah'a samimi bir şekilde şeksiz şüphesiz inanıp, O'nu tasdik edip ve O'na güvenmektir.

Ayet-i kerimelerde şöyle buyuruluyor. Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki şüphesiz ben yakınım, bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm. Şu halde benim davetime gelsinler ve bana iman etsinler ki doğru yolu bulabilsinler. (Bakara; 2/186).

De ki: "Ancak ben de sizin gibi bir insanım. Bana: 'İlahınız ancak tek bir ilahtır.' diye vahyolunuyor. Artık kim Rabbi ile karşılaşmayı (ve ondan bir mükâfat almayı) umuyorsa, salih amelde bulunsun ve hiçbir şeyi Rabbine ibadette ortak koşmasın."(Kehf; 18/110).

Ayet-i kerimelerden de anlaşılacağı gibi; bütün amellerin başı Allah'a iman olduğunu görmekteyiz.

Yine ayet-i kerimeler işlenen amellerde ihlasla hareket edilmesi istenilmektedir. İhlas: Sözlükte "arınmak, saflaşmak, kurtulmak" mâniasındaki hulûs/halâs kökünden türetilmiş olup; "temizleyip arındırmak, saflaştırmak" anlamına gelmektedir. İhlâs kelimesi, terim olarak "ibadet ve iyilikleri riyadan ve çıkar kaygılarından arındırıp sadece Allah için yapmak" demektir.

İhlas, en kısa tariflerle amellerimizde rıza-yı İlâhîyi esas tutmaktır. Yani; bir ameli sadece ve sadece Allah rızası için yapmaktır. Fatihayı şerifte de bahsedildiği gibi ihlas: "Yalnız Allah'a yönelip O'na kulluk etmek ve yalnız O'na güvenip O'ndan yardım dilemektir.

İslâmî düşüncede ihlâs; şirk ve riyadan, bâtıl inançlardan, kötü duygulardan, çıkar hesaplarından ve gösterişten uzak durmaktır. Hulisi kalple Allah'ın rızâsını gözetmektir. [61]

İhlas; "hulûs" kökünden türemiş olup, Kur'ân-ı Kerîm'de birçok ayette çeşitli şekilleriyle geçmektedir. "Muhlisîne lehü'd-dîn" ifadesi Kur'an'da on yerde geçmektedir. Yine Kur'an'daki "ibâdullāhi'l-muhlasîn" ifadesi, "Allah'ın yardımına mazhar olup hâlis dindarlığa ve hidayete ulaştırılmış kullar" mânasına gelmektedir. [62]

---

[61]Râgıb el-İsfahânî, Müfredât, "ẖlṣ" md.; Lisânü'l-ʿArab, "ẖlṣ" md.;

[62]Taberî; Tarihu'l-Ümem ve'l Mulûk, c-14, s-33.

Ayet-i kerimelerde ihlasla hareket eden kullara şeytanın ilişemeyeceğini müjdelemektedir.

İblis şöyle dedi: "Rabbim! Beni saptırdığın için, mutlaka ben de yeryüzünde onlara günahları süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!" "Ancak ihlasa erdirilmiş kulların müstesna.” (Hicr; 15/39-40).

İblis dedi ki: "Öyle ise izzet ve şerefine yemin ederim ki, ben mutlaka onların hepsini azdıracağım.” "Ancak içlerinden ihlasa erdirilmiş kulların müstesna." (Sâd; 38/82-83).

Bu sebeple Kur’an-ı Kerim’de bazı peygamberlerin ihlasa erdirilmiş kullar olduğundan bahsetmektedir.

Gerçekten kadın ona meyletmişti. Eğer Rabbinin burhanını görmese idi. Yusuf da ona meyletmişti. İşte biz ondan fuhşu ve fenalığı uzak tutalım diye böyle olmuştu. Çünkü: O bizim ihlasa erdirilmiş kullarımızdandı. (Yûsuf; 12/24).

(Ey Habîbim!) Kitap’ta Mûsâ'yı da an! Çünki o, ihlâsa erdirilmiş bir kimse idi ve bir resûl, bir nebî idi. (Meryem; 19/51).

(Ey Muhammed!) Güçlü ve basiretli kullarımız İbrahim’i, İshak’ı ve Yakub’u da an. Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık. (Sâd; 38/45-46).

Ayet-i kerimelerde peygamber (s.a.s)’in ihlâs ile kulluk etmesi emredilmiştir. Bizimde hedefimiz ihlasla hareket etmek olmalıdır.

“(Ey Rasûlüm!) Şüphesiz ki Kitâb’ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allâh’a has kılarak ihlâs ile kulluk et!” (Zümer; 39/2)

“De ki: Ben, dini Allâh’a has kılarak ihlâslı bir şekilde O’na kulluk etmekle emrolundum.” (Zümer; 39/11)

Peygamber (s.a.s):İhlaslı bir şekilde hareket etmemiz için şöyle buyurmuştur. “Ameller, niyetlere göredir.” [63]

Yine Peygamber (s.a.s): “Din samimiyettir” [64] buyurmuştur.

Ebû Hureyre’den (r.a.) rivayet edildiğine göre, peygamber (s.a.s): şöyle buyurmuştur: “Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz, ancak

kalplerinize ve amellerinize bakar” [65] demiştir.

Peygamber (s.a.s) de: “Ya Rabb! Beni sana karşı ihlâslı bir kul yap” [66] şeklinde dua etmiştir.

Üstad Bediüzzaman ihlas hakkında risale yazarak şöyle izah etmiştir.

Bu dünyada, hususan uhrevî hizmetlerde en mühim bir esas, en büyük bir kuvvet, en makbul bir

---

[63]Buhârî; Îmân, 41; Müslim; İmâre, 155.

[64]Müslim; Îmân, 95.

[65]Müslim, Birr, 34.

[66]Ebû Dâvûd, “Vitir”, 25.

şefaatçi, en metin bir nokta-i istinad, en kısa bir tarik-ı hakikat, en makbul bir dua-yı manevî, en kerametli bir vesile-i makasıd, en yüksek bir haslet, en safi bir ubudiyet ihlastır. [67]

Bu denli önemli ihlas hasletini nasıl elde edebiliriz? Birazda bu meselelere değinelim. Amelinizde rıza-yı İlahî olmalı. Kur'an'ın müjdesine mazhar olmuş sahabelerin "îsar" hasletini kendine rehber etmeliyiz. “Anne Kalbi” kitabımdaki tafsilatlı anlatılan isar hasletine bakabilirsiniz. Hak etmeden verilen şeyleri kabul etmemek. Yaptığın hayırlara karşılık hem maddi ve manevi hem de kalbi menfaat gözetmemek. Başkalarının nefsini kendi nefsine tercih etmekle elde edebiliriz.

Peygamber efendimizin: “Sizden biriniz, kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe gerçek anlamda iman etmiş olamaz.” [68] Sizden hiçbiriniz, kendi nefsi için istediğini ve sevdiği şeyleri din kardeşi için de isteyip sevmedikçe gerçek bir mümin olamaz.” [69]

“Şüphesiz benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz yalnız Allah’tır. O halde yalnızca O’na kulluk edin. Dosdoğru yol işte budur.” (Zuhruf; 43/64).

Salih amel hususunda da ayet-i kerimelerde şöyle buyuruluyor. “İman edip Salih ameller işleyenler ise cennetliklerdir. Onlar orada ebedi

---

[67]Bediüzzaman; Lem'alar, s-159.

[68]Buhârî, İmân, 7

[69]Buharî, İman, 8; Müslim, İman, 69; Nesaî, İman, 19.

kalacaklardır.” (Bakara; 2/82). “Mü'min olarak, erkek veya kadın, her kim salih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.” (Nisa; 4/124).

“Fakat) iman edip salih ameller işleyenlere gelince, Rableri onları imanları sebebiyle, hidayete erdirir. Nimetlerle dolu cennetlerde altlarından ırmaklar akar.” (Yunus; 10/9).

"İman edip salih ameller işleyenlere gelince, Allah onların mükâfatlarını tastamam verecektir. Allah zalimleri sevmez." (Al-i İmran; 3/57). “Şüphesiz ki, iman edip, salih amel işleyenler için de bitmez tükenmez bir mükâfat vardır.” (Fussilet; 41/8).

“İman edip de salih amel işleyenler var ya, biz onları mutlaka Salihler (iyiler) arasına sokacağız.” (Ankebut; 29/9).

Bir amelin salih amel olması için; şu noktalarda dikkat etmemiz gerekir. Kur’anın emir ve yasaklarına, Peygamber (s.a.v)’in sünnetine uygun olmasına dikkat etmeliyiz. (Ey Peygamber!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. De ki: "Allah'a itaat edin, Resul’e itaat edin." Eğer bundan yüz çevirirlerse, bilsinler ki Allah, kendisine ve Resûlüne itaat etmeyenleri sevmez. Al-i İmran; 31-32). Biz her peygamberi ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. (Nisâ, 4/64). Allah Resûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kim bir amel yapar,

yaptığı amel sünnetimiz üzere olmazsa ameli reddedilir.” [70]

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: “Allah (cc) bir kulu sevdiği zaman Cibril’i (as) çağırır ve der ki: ‘Allah (cc) falanı sever sen de onu sev.’ Cibril (as) onu sever ve semadakilere nida eder: ‘Allah (cc) falanı sever siz de onu sevin.’ Onlar onu severler ve yeryüzü halkı arasına onun için bir kabul konur.” [71]

DOĞRU HAREKET EDEREK KADERİMİZİ GÜZEL YAŞAYABİLİR MİYİZ?

Daha önce belirtiğimiz gibi; insan kendi kaderinin iyi veya kötü olduğunu bilmediği için, insan kaderini güzel yaşamak için gayret göstermeli ve ümitle yaşamalıdır. Doğruluk sıdk’ın karşılığıdır.

Lügatta “Doğruluk”: Özü sözü bir olma. Olanı olduğu gibi yansıtma. Gerçeği saklamama. Bildiğinden, inandığından ve olduğundan başka türlü görünmeye veya göstermeye çalışmama, olarak tanımlanır. Dürüstlük, sadâkat, istikamet, hidâyet gibi kelimelerle izah edilen doğruluk, Allah'ın emrine ve koyduğu kurallara uygun hareket etmek demektir.

Doğrulukta zirve yapmış şahsiyetler peygamberlerdir. Peygamberlerde bulunan başlıca sıfatlar ise şunlardır. Sıdk (doğruluk), emanet (güvenilirlik), fetânet (akıllılık), ismet (günah

---

[70]Buhari, 2697; Müslim, 1718.

[71]Buhari, 3037; Müslim, 2637.

işlememek) ve tebliğ (Allah’ın emirlerini insanlara bildirmek).

Unutmayalım ki: “Sözlerin en doğrusu, Allah’ın kitabıdır. Rehberliğin en güzeli, Muhammed (s.a.v.)’in rehberliğidir.” [72] Demek ki! Bizim kılavuzumuz Kur’an-ı Kerim, rehberimiz Rasûlullah (s.a.v.)’dir. Bundan dolayı rasulullah (s.a.v.)’in güzel ahlâkını örnek almalıyız.

Kur'ân-ı Kerim’de, doğruluğa dair birçok âyet-i kerime yer almaktadır. Ayet-i kerimelerde "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol" (Hûd; 11/112; (Şûrâ; 42/15) buyurularak, dolayısıyla; rasulullah (s.a.v.)’in şahsında müslümanların da doğru olmaları istenmektedir.

Rasulullah (s.a.v.)’de son derece dürüst ve güvenilir olduğu için henüz peygamber olmadan önce Mekkeliler kendisine güvenilir anlamına gelen “Muhammedü’l-Emin” unvanını vermişlerdir. Aişe validemize rasulullah (s.a.v.)’in ahlakını soran sahabilere şöyle söylemiştir. “Siz Kur’an’ı okuyor musunuz? O’nun ahlakı Kur’an’dır” [73]

Yine rasulullah (s.a.s) şöyle buyuruyor: “Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim” [74] buyurmuştur.

---

[72]Nesâî, Îdeyn, s-22.

[73]Ebû Dâvûd; Tatavvu, s-26.

[74]Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-2, s-381.

Ayet-i kerimede: “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve Resûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur.” (Ahzâb; 33/70-71).

Allah’a itaat ise; Allah’ın emrettiğini yapmak ve nehyettiklerinden kaçmakla olur. Allah’ın emrettiklerini yapan, nehyettiklerinden kaçanlar ise peygamberlerdir.

Demekki peygamberlere itaat ettiğimiz zaman Allah’a itaat etmiş oluruz. Kurtuluşumuz da Allah’a itaatla olacağına göre, Allah’a itaat ta; peygamberlere itaatla olmaktadır.

Rasulullah (s.a.s) şöyle buyuruyor: “Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hainlik ile güvenilirlik bir arada bulunmaz.” [75]

Bütün hak dinlerde olduğu gibi, islam dinide hakka, hakikate ve doğruluğa büyük önem vermektedir. Sıdk; peygamberlerde bulunan sıfatların başında gelmektedir. Sıdk; doğruluk ve dürüstlük sıdk anlamına gelmektedir. Rasulullah (s.a.s), bir hadis-i şeriflerinde de “Allah’a ve ahiret gününe iman eden kimse ya hayır söylesin ya da sussun” [76] buyurmuşlardır.

Doğruluk; iyi insan olmak demektir, dolayısıyla hayırdır, insana hayır kapılarını açar. Doğruluğun

---

[75]Ahmed b. Hanbel; Müsned, c-2, s-349.

[76]Ebû Dâvûd, Edeb, 122-123.

tersi ise yalandır, yalan ise kötülüktür, kötülükte insanı felakete götürür. Yani; doğruluk rahmettir, rahmet kapılarını açar. Yalan ise; kötülüktür, felaket kapılarını açar. Allah'ın rızası ise doğruluktadır.

Yine Rasulullah (s.a.s): "Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk insanı iyiliğe, iyilik de cennete iletir. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında "doğru" olarak yazılır. Yalandan sakının! Çünkü yalan insanı kötülüğe, kötülük de cehenneme iletir. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında 'yalancı' olarak yazılır." [77]

Yine rasulullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: "Dürüst ve güvenilir tüccar, peygamberler, sıddıklar ve şehitlerle beraberdir" [78] buyurmuştur.

Ebû Amr Süfyân İbni Abdullah es-Sekafî (r.a) diyor ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki, bu konuda hiç kimseye bir şey sorma ihtiyacı duymayayım." Diyen bir sahabeye, rasulullah (s.a.s) şöyle cevap vermiştir:

قُلْ آمَنْتُ بِاللّٰهِ فَاسْتَقِمْ "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol." [79]

Üstad Bediüzzaman da: Lisan-ı hal, lisan-ı kalden daha kuvvetli ve tesirli konuşur buyurarak,

---

[77]Müslim; Birr, s-105. Buhârî; Edeb, s-69.

[78]Tirmizî; Büyû, s-4..

[79]Müslim; İman, s-62. Nesâî; es-Sünenü'l-kebir, c-6, s-458.

doğruluktan ayrılmayıp özün güzel olursa dille bir şey anlatmaya gerek olmadığını söyler. Mevlana da: “Ya olduğun gibi görün. Ya da göründüğün gibi ol” diyerek ikiyüzlülüğü reddeder.

Bu meseleyi derviş kuş kıssası ile anlatmaya çalışalım.

Günlerden bir gün kuşlardan biri, bir dervişten şikâyetçi olmak üzere Süleyman (a.s)’a gelir. Kanadını bir dervişin kırdığını söyler ve dervişten şikâyetçi olur.

Süleyman (a.s) da o kuşun şikâyetçi olduğu dervişi buldurur ve huzurunda muhakeme yapar. Dervişe kuşun kanadını niye kırdığını sorar?

Derviş: Sultanım; Allah bu mahlûkatı âdemoğlunun hizmetine vermiştir. Ben, bu kuşu avlamak istedim, yanına yavaşça yaklaşmama rağmen yine de kaçmadı. Adeta; “Gel beni tut, ne istiyorsan yap” der gibi davrandı. Bu hareket üzere bana teslim olacağını düşünerek üzerine atladım. Tam yakalayacağım sırada kaçmaya çalıştı. O esnada da kanadı kırıldı.

Bunun üzerine Süleyman (a.s) kuşa döner: Bak, bu adam da haklı, sen niye kaçmadın? O sana sinsice yaklaşmamış, sen uçup kaçabilirdin. Şimdi kanadım kırıldı diye şikâyet ediyorsun.

Bu söz üzerine kuş yine itiraz eder: Süleyman (a.s); bu kişi bir avcı olsaydı o zaman hemen kaçardım. Ben onu derviş kıyafetinde gördüğüm için kaçmadım. Bundan bana zarar gelmez diye düşündüm. Derviş olan kişi hiç kuş avlar mı?

Süleyman (a.s) bu savunmayı beğenir ve kuşu haklı bulur. Kısas yapılması için dervişin kolunun kırılmasına karar verir.

Kuş, dervişe acır: Süleyman (a.s)'a öyle yapmayın! Süleyman (a.s): Ne yapayım? Kuş: Bunun kolunu kırarsanız, kolu iyileştikten sonra aynı şeyi yine yapabilir.

Süleyman (a.s): Peki, ne yapalım? Kuş: Siz bunun üzerindeki derviş hırkasını çıkarın. Derviş hırkasını çıkarın ki! Diğer kuşlar benim gibi aldanmasın.

İşte kaderimizin iyi olmasını istiyorsak, amellerimizi güzelleştireceğiz. Kılavuzumuz Kur'an-ı Kerim, rehberimiz rasulullah (s.a.v.) olacaktır. Rasulullah (s.a.v.)'in ahlakıyla ahlaklanıp güvenilir kişi olursak bunu da amellerimize yansıtırsak, özümüz sözümüz bir olupta doğruluktan ayrılmazsak, kaderimizin güzel olacağı ümidini taşıyabiliriz.

SÜNNETLER ÖMRÜ BEREKETLENDİRİR Mİ?

Kader iyi nasıl yaşanır? İnsan işleyeceği fiilleri Cenab-ı Hakk'ın emrettiklerini yapıp nehyettiklerinden de kaçarak kaderini iyi yaşar. Kaderini iyi yaşamanın yollarından biriside sünnetlerdir. Kısa bir ömürde sonsuz bir ahiret ameli kazanmak istersek ve herbir ömür dakikasını, bir ömür kadar faydalı görmek istersek sünneti seniyeye ittiba etmemiz gerekir.

Adetlerimizi ibadete ve gafletlerimizi hayırlara çevirmek istersek, yine; sünneti seniyeyi kendimize

rehber etmemiz gerekir. Sünneti seniyeyeleri sıralayacak olursak en sonlarda zikredilen ve yemekten önce el yıkama sünnetinin can kurtardığına şahit olacaksınız.

Hanefî mezhebi fıkıh âlimlerinden Ali ibn-i Balabân, İmâm-ı Azam'ın el yıkama sünnetiyle ilgili bir vakıasını söyle anlatmıştır. Nehir kenarında bahçesi olan bir kişi, İmâm-ı Azama ve talebelerine ziyâfet hazırladı. Buyurun, yemek yiyelim deyince; İmâm-ı Azam ve talebeleri yemekten önce elleri yıkamak sünnet olduğu için nehirde ellerini yıkadılar. Bu esnada bir kedi gelip, sofradaki yemekten bir et parçası alıp yedi ve kedi hemen oracıkta öldü. Yemeğe zehir katıldığı anlaşılır.

Demek ki; sünnetleri sıralıyacak olursak son sıralarda bulunan bu sünnet dahi bir can kurtarırsa, ilk sıralardaki sünnetler işlendiği zaman, insana ne kazandıracağını siz düşünün.

DUA VE SADAKA BELAYI KALDIRIP HAYIR KAPILARINI AÇAR MI?

Duânın insan hayatında çok önemli yeri vardır. Duâ, Allah ile kulunu birbirine bağlayan köprüdür. İnsanın duada bulunması; Allah'ı tâzim etmekle birlikte istekte bulunması demektir. Duâ aynı zamanda zikir ve ibadettir. Duâ, insanın var gücüyle Allah'a yönelmesi, maddî ve manevî isteklerini O'na arz etmesidir. Çünkü Rabbimiz duâ etmemizi şöyle emir buyurmaktadır: "Rabbinize yalvararak ve için için duâ edin. Çünkü O haddi aşanları sevmez." (Araf, 7/55). "Ben yakınım; biri benden bir şey istediğinde onun duâsına karşılık veririm" (Bakara

2/186). "Bana dua edin ki size icabet edeyim." (Mü'min, 40/60). Buyurmuştur.

Peygamber efendimiz hadîs-i şeriflerinde şöyle müjdelemiştir. “Duâ, rahmet kapılarının anahtarı, mü'minin silâhı, dinin direğidir. Duâ, ibadettir ve ibadetin özüdür.” “Duâ belâyı defeder.” Bir başka hadîs-i şerifte: “Duâ, gelmiş olan musibet için ve henüz gelmemiş olan musibet için de faydalıdır.” [80]

Genel olarak âlimler; duâyı ibadetin bir şubesi olarak görerek;إنَّ الدُّعَاءَ مِنْ اَعْظَمِ العِبَادَة "Dua ibadetin en büyüğüdür" demiştir. Nitekim hadîs-i şerifte de: اَلدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ "Dua ibadetin tâ kendisi" veya اَلْدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ "Dua ibadetin özü" olarak tavsif edilmiştir. Resûlullah pek çok hadislerinde müminleri dua etmeye teşvik eder:لَيْسَ شَىْءٌ اَكْرَمَ عَلى اللّهِ مِنَ الدُّعَاءِ "Allah indinde duadan daha kıymetli bir şey yoktur." مَنْ لَمْ يَسْأَلِ اللّهَ يَغْضَبْ عَلَيْهِ "Allah, kendinden istemeyene gadab eder."

تسَلُوا اللّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإنَّ اللّهَ يُحِبُّ أنْ يَسْأل "Allah'ın fazlından isteyin, zira Allah istenmesini sever."اَلْدُّعَاءُ مِفْتَاحُ الرَّحْمَةِ "Dua rahmetin anahtarıdır.

" اَلدُّعَاءُ سِحُ الْمُؤْمِنِ وعِمَادُ الدِّينِ وَنُورُ السَّمواتِ وَاَرْضِ “Dua mü'minin silahı, dinin direği, semâvat ve arzın nurudur." اَلدُّعُاءُ يَرُدَّ الْقَضَاءَ "Duâ, kazayı defeder."

---

[80]Süyûtî; el-Câmi‘u’ṣ-ṣaġīr, Hd. No:3368.

اَلدُّعَاءُ يَنْفَعُ مِمَّا نَزَلَ وَمِمَّا لَمْ يَنْزِلْ فَعَلَيْكُمْ عِبَادُ اللّٰهِ بِالدّعَاءِ "Dua, gelmiş olan musibet için de henüz gelmemiş olan musibet için de faydalıdır." تَالدُّعَاءُ يَرُدُّ الْبَءَ "Dua belâyı defeder."

الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ "Dua ibadetin kendisidir." [81]

Peygamber efendimiz bize dua gibi bir güvencemizin olduğunu da haber veriyor: “Kader, tedbirle, sakınmakla değişmez. Fakat kabul olunan dua, belâ gelirken onu korur.” [82]

Sadaka ile ilgili bir hadîs-i şerifte de şöyle müjde verilmiştir. “Bazan bela nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir.” “Yâda sadaka vermekte acele ediniz. Çünkü belâ sadakayı atlayıp gelmez.” [83]

Bu hadîs-i şerifler şöyle bir sırra işaret etmektedir. Mukadderat, bazı şartlara bağlı olarak meydana gelir ve şartlar gerçekleşmez ise, mukadderat meydana gelemez. Mukadderat, şartların oluşmasını bekler geri kalır. Fakat o mukadderat, ecel-i muallak gibi Levh-i Ezelî'nin bir nevi defteri hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbat'ta mukadder olarak yazılıdır. Sınırlıda olsa ehl-i keşif bu Levh-i Ezelî'deki bazı mukadderata muttali olabilir. Fakat bu mukadderatın muallak olan şartları gerçekleşmez ise meydana gelmez.

---

[81]Canan; Hadis Ansiklopedisi, c-6, s-510.

[82]İbn-i Mâce; Sünen, Mukaddime, s-10. Tirmizî; Câmiu’s Sahih, No:2139.

[83]Süyûtî; el-Câmi‘u’ṣ-ṣaġīr, Hd. No:1691.

Mukadderatın o an gerçekleşmemesi, mukadderatın gerçekleşmeyeceği anlamı taşımaz. Şartların oluşmasını bekler ve ehl-i keşfin haber verdiği mukadderat, geçte olsa muhakkak meydana gelir. Çünki mukadder imiş, fakat şartı gelmediği için meydana gelmemiştir.

Dualar ve sadakalar, mukadderatın muallak olan şartlarını etkilemekte olup, belayı kaldırmaktadır. Bütün mahlûkatın hâlis duası yardımlaşması ve sadaka vermesi, topluma ait dahi olsa bütün hayır kapılarının açılmasına vesile olmaktadır. Demek ellerimizle verdiğimiz sadakalar, belânın önüne çıkıyor ve belâyı hayırlara tebdil ediyor. Bunlardan dolayı; yaptığımız dualar ve verdiğimiz sadakalar çok çok önemlidir.

Başkalarının bahçesine girmeye çalışan koyun sürüsü düşünelim. Bahçeye girmemeleri için çobanın attığı taşa maruz kalan koyunlar, hal dilleriyle: Biz çobanın emri altındayız. O bizim faydamızı bizden daha iyi düşünür. Madem onun rızası yoktur, dönelim diyerek kendi rızalarıyla geri dönerler.

İşte ey mükerrem insan! Sen o koyundan daha âsi ve daha iradesiz değilsin. Kaderden sana atılan musibet taşlarına maruz kaldığın zaman, Allah'ın emirlerine sarıl ve dua et, sadaka ver. Benim sahibim beni benden daha iyi düşünür de tevekkül et ki! Kaderini güzel yaşayasın.

ANNE BABA VE AKRABAYA HİZMET HANEYİ BEREKETLENDİRİR Mİ? RAHMETE VESİLE OLUP MUSİBETİ DEF EDER Mİ?

Bu dünyada en yüksek hakikat, anne ve babaların evlatlarına karşı şefkatleridir. Ve en önemli hukuk ise, onların bu şefkatlerine karşı hürmeti hak etmeleridir. Çünki onlar, hayatlarının baharını çocuklarının hayatı için feda edip sarf ederler. Öyle ise, anne ve babaların feda ettikleri bu hayata karşılık, çocukların o muhterem, sadık, fedakâr dostlarına hâlisane hürmet ve samimane hizmet ve rızalarını kazanmaya ve kalplerini hoşnut etmeye çalışmalıdırlar. “Amca ve hala, peder hükmündedir; teyze ve dayı, ana hükmündedir.” [84] Bu akrabalara yapılan hürmet ve hizmet anne babaya yapılmış gibidir.

Eğer o mübarek ihtiyar anne ve babalara gereken itaat ve hürmet gösterilmez ise; büyük bir vicdansızlık gösterilmiş olur. Muhakkak insan bu davranışın sonucunda bir çok sıkıntılara giriftar olmayı hak eder.

Her insan maişet derdiyle iştigal eder. İşte maişet derdinin bereket ve rahmet vesilesi, musibet defedicisi evlerdeki o ihtiyar anne ve babalardır. Maişetim dardır, idare edemiyorum gibi bir şey söyleme. Çünkü: Onların yüzünden gelen bereket olmasaydı, senin maişetin daha da zor olurdu.

Cenab-ı Hakk rahmetiyle çocuklar dünyaya geldiği vakit, arkalarından rızıklarını gayet latif bir surette gönderilir. Çocuk hükmüne gelen ve çocuklardan daha ziyade merhamete lâyık ve şefkate muhtaç olan ihtiyarların rızıkları dahi, bereket suretinde gönderilmektedir.

---

[84]Buharî; Sulh, s-6. Tirmizî; Birr, 7.

Yalnız ihtiyar anne ve babalar ve ihtiyar akrabalar değil, insanlardan ayrılmayan kedi gibi bazı hayvanların rızıkları insanların rızıkları içinde bereket olarak geliyor. Hatta bu hayvanların bereketinden insanlar da istifade ederler. Onlar insanlara yük olmadığı gibi; insanlar onlardan minnet alırlar.

Ey insan! Bir hayvan, insanların hanesine misafir geldiği vakit berekete medar oluyor. Öyle ise; mahlûkatın en mükerremi olan insan ve insanların en mükemmeli olan ehl-i imandır. Ehl-i imanın en ziyade hürmet ve merhamete layık olan aciz ve zayıf, bereket vesilesi ve rahmet vasıtası ihtiyar anne ve babalar ve ihtiyar akrabalardır. Bu bereket vesilesi ve rahmet vasıtası olan: “Eğer takva sahibi gençler, beli bükülmüş yaşlılar, süt emen çocuklar, yayılan hayvanlar olmasaydı, belalar sel gibi üstünüze akacaktı.” [85]

İhtiyar anne ve babaların musibetlerin define ne derece sebep olduklarını kıyas ederek düşün.

İşte ey insan! Aklını başına al. Eğer erken ölmezsen, bir gün sende ihtiyar olacaksın. İhtiyar anne ve babana hürmet etmezsen, senin evlâdın da, sana hürmet etmeyecektir.

Eğer ahiretini seversen, işte sana mühim bir define; ihtiyar anne ve babana hizmet et, rızalarını kazanmaya çalış. Şayet dünyayı seversen, yine ihtiyar anne ve babanı memnun et. Onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin.

---

[85]Taberânî; el-Mu’cemu’l-Kebir, *c-7, s-134.*

Eğer Cenab-ı Hakk'ın rahmetini istersen, Cenab-ı Hakk'ın rahmetine vesile olan, hanendeki Cenab-ı Hakk'ın emanetlerine sahip çık ki! Kaderini güzel yaşayasın.

YAVRULAR VE İHTİYARLARDAKİ ZAYIFLIK VE ACZİYET ALLAH'IN RAHMET VE İNAYETİNİ CELB EDER Mİ?

Yavrular ve ihtiyarlardaki zayıflık ve acziyet, Cenab-ı Hakk'ın rahmetine ve inayetine kavuşmaya vesiledir. Gözümüz önünde cereyan eden birçok hadiselerde bu rahmet ve inayeti müşahede ediyoruz. Zaten Cenab-ı Hakk'ın yeryüzündeki rahmetinin cilvelerini, gayet açık bir şekilde bu hakikat gösteriyor. Çünkü: İnsanların ve hayvanların en âcizi ve en zayıfı olan yavrulardır. Esasında rahmetin en şirin ve en güzel cilvesine mazhar olan yine yavrulardır. Bir yavrunun acziyeti; Cenab-ı Hakk'ın rahmetine ve inayetine kavuşmak için, anne ve babalarını ona karşı hizmetkâr yapmaktadır.

İşte bir sır olan bu rahmet, yavrularda olduğu gibi, zayıflık ve acziyet noktasında yavrular hükmüne geçen ihtiyarlar hakkında da geçerlidir. Nasıl yavruların acziyetlerine binaen rahmet tarafından rızıkları hârika bir surette anne ve babaları vasıtasıyla gönderiliyor. Aynen yavrularda olduğu gibi, masumiyet kesbeden imanlı ihtiyarların rızıkları da, Cenab-ı Hakk tarafından rahmetiyle bereket suretinde gönderiyor. Hem her hanenin bereket kaynağı, o hanedeki ihtiyarlar olduğu gibi; hem bütün haneleri belalardan ve musibetlerden muhafaza eden yine ihtiyarlardır.

İşte madem ihtiyarlıktaki zayıflık ve acziyet, bu kadar İlahi rahmetin kaynağıdır. Kur'an-ı Hakîm âyetiyle, “Rabbin kesin olarak şunları emretti: Ancak kendisine ibadet edin. Anne ve babaya iyilik edin. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlarsa sakın onlara "öf" bile demeyin. Onları azarlama. İkisine de tatlı ve güzel söz söyle.” (İsrâ, 17/23).

Ayet-i Kerim’e; evlatları beş cihetle ihtiyarlara karşı hürmete ve şefkate davet ettiği gibi, sende bu davete uy ki! Kaderini güzel yaşayasın.

İYİLİK İÇİNDE MÜKÂFAT; KÖTÜLÜK İÇİNDE CEZA VAR MIDIR?

Cenab-ı Hakk; kereminden, merhametinden ve adaletinden, uzu vadeli iyilik içinde mükâfat ve kötülük içinde ceza yerleştirdiği gibi; kısa vadede iyilik içinde peşin bir mükâfat ve kötülük içinde de yine peşin bir ceza yerleştirmiştir. İyiliklerin içinde, ahiretin sevabını andıracak manevî lezzetler, kötülükler içinde de, ahiretin azabını hissettirecek manevî cezalar vardır.

Meselâ: Mü'minler arasında muhabbet, iman ehli için güzel bir iyiliktir. Mü'minler arasında husumet ve adavet ise bir kötülüktür. O kötülük; içine girdiği kalbi ve ruhu sıkıntılara sokar ve vicdanî azabı yüce ruhlara hissettirir. Bir mü'min, bir başka mü'min kardeşine düşmanlık yaptığında, o düşmanlıktan öyle bir azap çeker ki; bu kötülüğün karşılığı olarak hemen cezasını görür.

Hürmete lâyık olanlara hürmet, merhamete lâyık olanlara merhamet etmek çok güzel bir haslettir. İyiliklerde ahiret sevabını hissettirecek derecede öyle güzel bir zevk ve lezzet vardır ki; o hürmet ve merhameti yerine getirmek için insan hayatını feda edercesine sarılır. Hatta hayatını feda eder. Bütün annelerin çocuklarına karşı merhametlerindeki şefkat vasıtasıyla kazandığı zevk ve mükâfat, o kadar yücedir ki; hayatlarını o merhamet yolunda feda ettiklerine çok kere şahit olmuşuzdur. Yavrusunu kurtarmak için köpeğe saldıran tavukları kuşları misal verebiliriz. Demek, merhamet ve hürmette peşin bir mükâfat bulunmaktadır.

Hırs ve israfta ise öyle bir ceza var ki; insanı sersem eder. Haset ve kıskançlıkta öyle peşin bir ceza var ki, o haset, haset edeni yakmaktadır. Gurur ve kibirde öyle bir ağır yük var ki, gururlanan adam herkesten hürmet ister ve bu hürmeti görmediğinden daima azap çekmektedir. Gururlu insan kibrinden dolayı başkalarından hürmet beklemektedir. Gururlu insan şunu iyi bilmeli, hürmet; hürmete layık olana verilir, hürmet istenilmez. Emniyeti terk edip mütevazı olmakta öyle lezzetli bir mükâfat var ki, insanı ağır bir yükten ve kendini yapmacık beğenilmekten kurtarır.

Tevekkül ve kanaatte da öyle bir mükâfat var ki; o lezzetli peşin sevap, fakr ve hacatın sıkıntısını ve elemini ortadan kaldırması için çalış ki! Kaderini güzel yaşayasın.

ALLAH’IN BİZİM İBADETLERİMİZE İHTİYACI VAR MI?

Mademki yukarıdaki kıssada ibadetlerden mevzu açılmış iken, yapılan ibadetlerin Allah’a mı? Yoksa bize mi? faydası var. Yapılan ibadetlerin kime nasıl ne faydası varmış görelim.

Çok defa, bu gibi veya buna benzer sorulara muhatap olmuşuzdur. İbadetlere ne gereği var veya Cenab-ı Hakk'ın bizim ibadetimize ne ihtiyacı var ki, Kur’an’da ısrarla ibadeti terk edeni şiddetli bir şekilde ikaz edip, Cehennem gibi dehşetli bir ceza ile tehdit ediliyor. Dünya menfaati açısından kimseye herhangi bir fayda veya zararı görülmemesine rağmen, insanların huzur ve sükûnunu sağlayan Kur'an, neden insanları bu kadar uyarma gereği duyuyor?

Cenab-ı Hakk; bizim ibadetlerimize hiçbir ihtiyacı olmadığı gibi, zaten hiçbir şeye de muhtaç değildir. Nasıl vücudumuzun maddi kısmı hasta olmasın diye gerekli maddi gıdalarla besleriz. Aynen vücudumuzun manevi kısmı da hasta olmaması için ibadet gibi manevi gıdalara ihtiyacımız vardır. Biz manen hasta olduğumuz için, Kur'an; insanlara bu kadar uyarma gereği duyuyor. İşte manevi olarak hasta olmamak için de ibadetlere ihtiyacımız vardır. Acaba bir hasta, o hastalık hakkında, şefkatli bir tabibin ona şifalı ilâçları içirmek hususunda ettiği ısrara mukabil, tabibe dese: "Senin ne ihtiyacın var, bana böyle ısrar ediyorsun?" Ne kadar manasız olduğunu anlarsın.

İbadetin terk edilmemesi için, Kur’an’ın yaptığı şiddetli tahdidat ve dehşetli cezalar ise: Nasıl ki bir padişah, raiyetinin hukukunu muhafaza etmek için; raiyetinin hukukuna zarar veren bir adamın

hatasına göre şiddetli cezaya çarptırır. İşte aynen bunun gibi; ibadeti ve namazı terk eden adam, Cenab-ı Hakk'ın raiyeti hükmünde olan mevcudatın hukukuna ehemmiyetli bir tecavüz ve manevî bir zulüm eder.

Çünkü: Bütün mevcudat; yaratıcısı olan Cenab-ı Hakk'a yönelerek, tesbih ve ibadet ile tezahürde bulunurlar. İşte o mevcudat tesbih ve ibadet noktasında, her biri birer en yüksek makamda bulunan Cenab-ı Hakk tarafından gönderilmiş bir mektuptur. Ve aynı zamanda Cenab-ı Hakk'ın isimlerinin birer âyinesidir.

İşte ibadeti terk eden, mevcudatın ibadetini görmez ve göremez, belki de inkâr eder. O mevcudatı en yüksek makamlarından en aşağı derecelere düşürür. Aynı zamanda mevcudatı ehemmiyetsiz, vazifesiz, camid, perişan bir vaziyette telakki ettiğinden, mevcudatı tahkir ederek, mükemmelliğini inkâr eder ve hakkına tecavüz etmiş olur.

Evet, herkes kâinatı kendi âyinesiyle görür. Cenab-ı Hakk insanı kâinat için bir mikyas, bir mizan suretinde yaratmıştır. Her insan için, bu âlemden hususî bir âlem vermiş. O âlemin rengini, o insanın kalbînin itikadına göre gösteriyor.

Meselâ: Bazı yazar ve şairler eserlerinde bunları yansıtmıştır. Gayet me'yus ve matemli olarak ağlayan bir insan, mevcudatı ağlar ve me'yus suretinde görür. Gayet sürurlu ve neşeli, müjdeli bir şekilde gülen bir adam, kâinatı neşeli, güler görür. Tefekkür eden ve ciddî bir surette ibadet ve tesbih

eden adam, mevcudatın hakikatte de mevcut ve muhakkak olan ibadet ve tembihatlarını, bir derece keşfeder ve görür. Gafletle veya inkârla ibadeti terk eden adam ise; mevcudatı, mükemmel olan hakikate zıt ve muhalif surette tevehhüm eder ve manen onların hukukuna tecavüz eder.

“İşte insan; hilkatin neticesi ve fıtratın gayesi olan ibadeti terk ettiğinden, hikmet-i İlahiye ve meşiet-i Rabbaniyeyi karşı bir tecavüz hükmüne geçer. Onun için de; Kur’an’da ısrarla ibadeti terk edenlere Cehennemde şiddetli bir şekilde cezaya çarptırılacaklarını söylüyor.

Elhasıl: İbadeti terk eden, hem kendi nefsine zulmeder; nefsi ise, Cenab-ı Hakk'ın abdi ve memluküdür. Hem kâinattaki mükemmel hukuka karşı bir tecavüz, bir zulümdür. Evet, nasıl ki küfür, mevcudata karşı bir tahkirdir; ibadeti terk dahi, kâinattaki mükemmel hukuku inkârdır. Hem hikmet-i İlahiyeye karşı bir tecavüz olduğundan, dehşetli tehdide, şiddetli cezaya müstehak olur.” [86]

Cenab-ı Hakk; bizim ibadetlerimize hiçbir ihtiyacı olmadığı gibi, vücudumuzun ayakta durabilmesi için, nasıl bizim maddi gıdalara ihtiyacımız olduğu gibi; vücudumuzda bulunan manevi cihazların da ibadete ihtiyacı vardır. İşte vücudumuzun manevi gıdaları olan ibadetleri yap ki! Kaderini güzel yaşayasın.

İBADET İNSANA NELER KAZANDIRIR?

---

[86]Bediüzzaman; Lem'alar, Yirmi Üçüncü Lem'a, s-310.

Üstat Bediüzzaman; kanun emirden olup, namus iradedendir” [87] demiştir. Yani; kanunlar emir âleminden olup uyulması gereken emirlerdir. Uyulması gereken emirlere uymak namustur, namusu koruyup muhafaza etmek ise iradeye bağlıdır. İnsanın hürriyetine halel gelmemesi için; imanını, ırzını ve namusunu koruması iradenin eline verilmiştir. Zaten namus; kural, kaide, vazife, mes’uliyet, söz, ahit, ırz, edep, hayâ, nizam gibi buna benzer şeyler olup iradedendir. Cenâb-ı Hakk kanun-u emrin mahiyetini aşağıdaki ayetlerin ışığı altında aydınlatmış ve bizim istifademize sunmuştur.

"Ey insanlar! Sizi ve sizden evvelkileri yaratan Rabbinize ibadet ediniz ki, takvâ sahibi olasınız. Ve yine Rabbinize ibadet ediniz ki; Arzı size döşek, semayı binanıza dam yapmış ve semadan suları indirmiş ki, sizlere rızık olmak üzere yerden meyve ve sair gıdaları çıkartsın. Öyle ise, Allah'a misil ve şerik yapmayınız. Bilirsiniz ki, Allah'tan başka mabut ve hâlıkınız yoktur." (Bakara, 2/21-22).

“Akaidi ve imanî hükümleri kavî ve sabit kılmakla meleke haline getiren ancak ibadettir. Evet, Allah'ın emirlerini yapmaktan ve nehiylerinden sakınmaktan ibaret olan ibadetle, vicdanî ve aklî olan imanî hükümler terbiye ve takviye edilmezse, eserleri ve tesirleri zayıf kalır. İbadet, dünya ve âhiret saadetlerine vesiledir. Dünya hayatını meşru dairede yaşayıp tanzim etmeye ve âhirete ait azık hazırlamaya sebep olduğu gibi, âhirete de rahat etmeye sebeptir. Aynı zamanda şahsî ve umumi kemalâta vasıta olduğu

---

[87]Bediüzzaman; *Mesnevî-i Nûriye,* s-81.

gibi, Hâlık ile abd arasında pek yüksek bir nisbet ve şerefli bir rabıta ibadetle olur. İşte ibadet; insanların dünya ve âhiret saadetlerine vesiledir. Dünya hayatını meşru dairede yaşayıp tanzim etmeye ve âhirete ait azık hazırlamaya sebep olmaktadır.

Bu âlemin mutasarrıfının madem nihayetsiz böyle bir keremi, nihayetsiz böyle bir rahmeti, nihayetsiz öyle bir celâl ve izzeti vardır. Nihayetsiz celâl ve izzet, edepsizlerin tedibini ister. Nihayetsiz kerem, nihayetsiz ikram ister, nihayetsiz rahmet; kendine lâyık ihsan ister. Hâlbuki bu fâni dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüz'den ancak bir cüz'ü yerleşir ve tecelli eder.

Demek o kereme lâyık ve o rahmete şayeste bir dâr-ı saadet olacaktır. Yoksa gündüzü ışığıyla dolduran Güneşin vücudunu inkâr etmek gibi, bu görünen rahmetin vücudunu inkâr etmek lâzım gelir.

Çünkü bir daha dönmemek üzere zeval ise; şefkati musibete, muhabbeti hırkate ve nimeti nıkmete ve aklı, meşum bir âlete ve lezzeti eleme kalbettirmekle hakikat-ı rahmetin intifası lâzım gelir. Hem o celâl ve izzete uygun bir dâr-ı mücazat olacaktır.

Çünkü ekseriya zalim izzetinde, mazlum zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir mahkeme-i kobraya bırakılıyor, tehir ediliyor. Yoksa bakılmıyor değil. Bazan dünyada dahi ceza verir. Kurun-u sâlifede cereyan eden âsi ve mütemerrid kavimlere gelen azaplar gösteriyor ki:

İnsan başıboş değil, bir celâl ve gayret sillesine her vakit maruz kalmaktadır.

Evet, hiç mümkün müdür ki; insan umum mevcudat içinde ehemmiyetli bir vazifesi, ehemmiyetli bir istidadı olsun da, insanın Rabbi de insana bu kadar muntazam masnuatıyla kendini tanıttırsa, mukabilinde insan iman ile onu tanımazsa, hem bu kadar rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse; mukabilinde insan ibadetle kendini ona sevdirmese, hem bu kadar bu türlü nimetleriyle muhabbet ve rahmetini ona gösterse; mukabilinde insan şükür ve hamdle ona hürmet etmese; cezasız kalsın, başıboş bırakılsın, o izzet, gayret sahibi Zât-ı Zülcelal bir dâr-ı mücazat hazırlamasın?

Hem hiç mümkün müdür ki: O Rahman-ı Rahim'in kendini tanıttırmasına mukabil; iman ile tanımakla ve sevdirmesine mukabil, ibadetle sevmek, sevdirmekle ve rahmetine mukabil, şükür ile hürmet etmekle mukabele eden mü'minlere bir dâr-ı mükâfatı, bir saadet-i ebediyeyi vermesin?” [88]

İşte ibadet yaparak görevlerini yerine getir ki! Kaderini güzel yaşayasın.

İBADETLER DÜNYA SAADETİNE VESİLE MİDİR?

Birincisi: İnsan, bütün hayvanlardan mümtaz ve müstesna olarak, acayip ve latif bir mizaç ile yaratılmıştır. O mizaç yüzünden, insanda çeşit çeşit meyiller, arzular meydana gelmiştir. Meselâ: İnsan

[88]Bediüzzaman; Sözler, Onuncu Söz, s-102.

en mümtaz şeyleri ister, en güzel şeylere meyleder, zînetli şeyleri arzu eder, insaniyete lâyık bir maişet ve bir şerefle yaşamak ister.

Şu meyillere ulaşabilmesi için; yiyecek, giyecek ve sair hacetlerini istediği gibi, güzel bir şekilde tedarik etmesi için, birçok san' atlara ihtiyacı vardır. O san'atlara detaylı bir şekilde vakıf olmadığından, insanlarla irtibatlı bir şekilde ve toplu bir vaziyette yaşamaya mecbur olur. İnsanların her biri çalışmasının karşılığı ürünle, diğer insanların çalışmasının karşılığı ürünü değiştirme suretiyle birbirlerine yardımda bulunsun ve bu sayede ihtiyaçlarını karşılayabilsinler.

Fakat insandaki şehvet, öfke ve akıl duygusu; yüce yaratıcı Cenab-ı Hakk'a tarafından tahdit edilmediğinden ve insanın cüz'-i iradesiyle yâda cüz'-i ihtiyarîyle terakkisini temin etmek için, bu kuvvetler başıboş bırakıldığından, muamelelerde zulüm ve tecavüzler vukua gelir. Bu zulüm tecavüzleri önlemek için, insan toplulukları çalışmalarının karşılığında elde ettikleri şeyleri birbirleriyle değiştirirlerken adalete muhtaçtır. Lâkin her ferdin aklı, adaleti idrakten âciz olduğundan, küllî bir akla ihtiyaç vardır ki; fertler, o küllî akıldan istifade etsinler. Öyle küllî bir akıl da ancak kanun şeklinde olur. Öyle bir kanun ise, ancak Kur’an’ın hükümleridir.

Sonra o Kur’an’ın hükümlerinin tesirini, icrasını, tatbikini temin edecek bir merci', bir sahip lâzımdır. O merci ve o sahip de, ancak ve ancak peygamberdir. “(Biz) müjdeleyiciler ve (aynı zamanda) korkutucular olarak nice

peygamberler(gönderdik) ki, o peygamberlerden sonra, insanların Allah’a karşı bir delilleri (mazeretleri) olmasın! Çünkü Allah, Aziz'dir, Hakîm’dir. (Nisâ, 4/165). Peygamber olan zâtın da, zahiren ve bâtınen halka olan hâkimiyetini devam ettirebilmesi için, maddî ve manevî bir ulviyete ve bir imtiyaza ihtiyacı vardır. Hâlık ile olan münasebet derecesini ve alâkasını göstermek için de, bir delile ihtiyacı vardır. Böyle bir delil de ancak peygamberlere verilen mu'cizelerdir.

Sonra Cenab-ı Hakk'ın emirlerine ve nehiylerine itaat ve inkıyadı tesis ve temin etmek için, Cenab-ı Hakk'ın azametini zihinlerde tespit etmeye ihtiyaç vardır. Bu tespit de ancak akait ile yani imanî hükümlerin tecellisiyle olur. İmanî hükümlerin takviye ve inkişaf ettirilmesi, ancak tekrar tekrar yenilenerek yapılan ibadetle olur.

İkincisi: İbadet; fikirleri Cenab-ı Hakk'a yönlendirmek içindir. Abdin Cenab-ı Hakk'a olan teveccühü, itaat ve boyun eğmeyi gerekli kılar. İtaat ve boyun eğme ise, abdi en güzel nizam altına sokar. Abdin intizam altına girmesiyle ve nizama ittiba etmesiyle, hikmetin sırrı tahakkuk eder. Hikmet ise, kâinat sahifelerinde parlayan san'at nakışlarıyla görünür.

Üçüncüsü: İnsan bir santral gibi, bütün hilkatin nizamlarına ve fıtratın kanunlarına ve kâinattaki Cenab-ı Hakk'ın kanunlarının şualarına bir merkezdir. Binaenaleyh insanın o kanunlara intisap ve irtibat etmesi ve o namusların eteklerine yapışıp temessük etmesi lâzımdır ki, umumî cereyanı temin etsin. Ve âlem tabakalarında deveran eden

dolapların hareketlerine muhalefetle o dolapların çarkları altında ezilmesin. Bu da ancak, o emir ve yasaklardan ibaret olan ibadetle olur.

Dördüncüsü: Emirlere uyan, nehiylerden kaçan her bir ferd, toplumsal yapılarda çok mertebelerle nisbet peyda eder ve alâkadar olur. Bilhassa dini hükümler ve umumi menfaatler hususunda bir ferd, bir cemaat hükmüne geçer. Yani pek çok hukuklar, haysiyetler, irşatlar, talimler, ıslahlar gibi vazifeler bir şahsa yüklenir. Eğer o emri yerine getirip ve yasaklardan kaçan o şahıs olmasa; o vazifeler tamamen terk edilmiş ve ayakaltına alınmış olur.

Beşincisi: İnsan İslâmiyet sayesinde, ibadet yapmasıyla bütün müslümanlara karşı sabit bir münasebet, kavî bir irtibat ve bağlılık peyda eder. Bunlar ise sarsılmaz bir uhuvvete, hakikî bir muhabbete sebep olur. Zâten toplumsal hayatın kemaline ve terakkisine ilk ve en birinci basamaklar, uhuvvet ile muhabbettir.

Dünya saadetine vesile arıyorsan, ibadet neşvesinden ayrılmayacaksın.

İBADETLER İNSANI OLGUNLAŞTIRIR MI?

İnsan cismen küçük, zaîf ve âciz olmakla beraber, biyolojik yapı itibariyle hayvanattan addedildiği halde, pek yüksek bir ruhu taşıyor. Pek büyük bir istidada maliktir ve sınırlandırılamayacak derecede meyilleri vardır ve gayr-ı mütenahî emeller sahibidir ve addedilemez fikirleri vardır. Aynı zamanda sınırsız şehvet ve öfke gibi duyguları

vardır. Öyle acaib bir yaratılışı vardır ki, sanki bütün türlere ve âlemlere fihriste olarak yaratılmıştır.

İşte böyle bir insanın o yüksek ruhunu rahatlatıp tatmin ettiren, ibadettir. İstidatlarını inkişaf ettiren, ibadettir. Meyillerini temyiz ve tenzih ettiren, ibadettir. Emellerini tahakkuk ettiren ibadettir. Fikirlerini genişleten ve intizam altına alan, ibadettir. Şehvet ve öfke akıl duygularını nizam altına alan, ibadettir. Zahirî ve bâtını uzuvlarını ve duygularını tabiat pasları kirlenmesini ortadan kaldıran, ibadettir. İnsanı mukadder olan kemalâtına yetiştiren, ibadettir. Abd ile Mabut arasında en yüksek ve en latif olan nisbet, ancak ibadettir.

Şu iki husus unutulmamalı: Birincisi; ibadetin ruhu, ihlâstır. İhlâs ise, yapılan ibadetin yalnız emredildiği için yapılmasıdır. Eğer başka bir hikmet ve bir failde ibadete illet gösterilse, o ibadet bâtıldır. Faideler, hikmetler yalnız müreccih, yani tercih ettirici bir sebep olabilirler, illet olamazlar. Demek ki: "Ne için ibadet yapalım, illeti nedir?" diye sorulan suale karşı Kur'an-ı Kerim’in; “sizi yaratan Rabbinize” ayetiyle cevaplandırarak, “Ey insanlar! Rabbinize ibadet ediniz” (Bakara, 2/21), buyurmaktadır.

İkincisi; Cenab-ı Hakk'ın fiilî isimlerinin pek çok türlerinin bulunması, Kudret-i ezeliyenin kâinattaki mevcudatın türlerine, ferdlerine olan nisbet ve taâllukundan husule gelir. Bu itibarla, bismillah Cenab-ı Hakk'ın kudret-i ezeliyesinin taalluk ve tesirini celb eder. Ve o taalluk, abdin kesbine ve işine yardım edici bir ruh gibi olur. Öyle

ise herkes, bütün işlerine besmele ile başlamalı, Allah namına vermeli, Allah namına almalı, Allah namına işlemelidir. İşte insan; olgunluk mertebesine ulaşmak istiyorsa Kur'an-ı Kerim'e sarılacak, ibadetlere devam edecek.

NAMAZ İNSANA NELER KAZANDIRIR?

"Namaz, kul ile Allah arasında yüksek bir nisbet ve ulvî bir münasebet ve nezih bir hizmettir ki, her ruhu celb ve cezbetmek namazın şanındandır. Namazın rükünleri, öyle esrarı içine alır ki, her vicdanın muhabbetini celb etmek, yine namazın şanındandır.

Namaz, Hâlık-ı Zülcelâl tarafından her yirmi dört saat zarfındaki vakitlerde tayin edilen, Hâlık-ı Zülcelâl'in manevî huzuruna yapılan bir davettir. Bu davetin şanından dolayıdır ki, her kalb kemal-i şevk ve iştiyakla icabet etsin. Ve mi'raca çıkıyor gibi olan o yüksek münacata mazhar olsun.

Namaz, kalplerde azamet-i İlahiyeyi tespit ve idame ve akılları ona tevcih ettirmekle adalet-i İlahiyenin kanununa itaat ve nizam-ı Rabbanîye imtisal ettirmek için yegâne İlahî bir vesiledir. Zâten insan medenî olduğu cihetle, şahsî ve içtimaî hayatını kurtarmak için, o kanun-u İlahîye muhtaçtır. O vesileye riayet etmeyen veya tembellikle namazı terk eden veyahut kıymetini bilmeyen; ne kadar cahil, ne derece hüsranlı, ne kadar zararlı olduğunu bilâhare anlar, ama iş işten geçer." [89]

---

[89]Bediüzzaman; İşarat-ül İ'caz, s-43.

“Namaz kelimesinin etimolojisi: Namaz kelimesi farsçadan türkçeye geçmiş bir kelimedir. Farsçadaki okunuşu “Nemaz”dır. Namaz ibadetinin arapçadaki karşılığı “Salat”tır. Salat sözlükte dua, yalvarmak, iyi dilekte bulunmak, temizlemek, aklın ibadete yoğunlaştırılması, kutsamak, iki varlıktan birinin diğerine yüceliğini, kutsiyetini, şerefini ve ululuğunu bütün samimiyetle ifade etmek anlamlarına gelir.

Namaz kılan bir kimse, bu ibadetiyle yaratıcısını eksikliklerden tenzih etmiş, kendini O’nun azabından kurtarmak için istiğfar ve merhamet dilemiş, O’nu gereği gibi övmüş, tazim etmiş ve böylece yüce Allah Teâlâ’yı anmış olur.” [90]

“Yine farsça’da “tâzim için eğilmek, kulluk, ibadet” anlamına gelmekle birlikte, arapça’da “dua etmek, ibadet etmek, bağışlanma dilemek, yalvarmak” mânalarına gelmektedir. Kur’an-ı Kerimde ise salât şu mânalarda da kullanılmıştır. Kulların Allah Teâlâ’ya karşı yaptıkları bir ibadet olduğu zaman bu anlama gelmekle birlikte, Allah Teâlâ’nın kullarına karşı yaptığı salât ise; onların kusur, hata ve günahlarını bağışlaması, onlara dünya ve ahirette merhamet ve sevgi ile muamelede bulunma anlamına gelmektedir. Ahzâb suresi elli altıncı ayetindeki meleklerin nebiye yönelik yaptıkları “salât ’ın anlamı; nebiye dua etmeleri ve günahlarının bağışlanmasını dilemeleri demektir. Yine Tevbe suresi yüz üçüncü ayet-i kerime’de: “Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât)

---

[90]İsfehânî; el-Müfredât fi’l-Garîbi’l-Kur’an,

al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.” Buradaki salat ise, dua anlamında kullanılmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v)’in mü'minlere dua edip selam vermesi emredilmektedir.” [91]

“Namaz ibadetinin belli rükün ve şekilleri olmasına rağmen namazın özü, dua olduğu için ona da “salât” adı verilmiştir. Ayrıca namaz, sadece tekbir, hamd, dua, ayet ve salâvat gibi dil ile yerine getirilen bir ibadetten ibaret değildir. Salat kelimesi ve türevleri Kur’an’da doksan dokuz yerde geçmektedir.” [92]

“Namazın Tarihçesi: Bütün ilâhî dinlerde namaz ibadetinin mevcut olduğunu Kur’ân-ı Kerîm’ den öğrenmekteyiz. Meryem suresi’nde Hz. İdris, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. İshak, Hz. Yakup, Hz. Musa, Hz. Harun, Hz. Zekeriyya, Hz. Yahya ve Hz. İsa’nın tevhîd mücadelelerini anlatmaktadır.

Ardından bu peygamberlerden sonra gelen toplumların namazlarını terk ettiklerini âyet-i kerime şöyle haber veriyor: “O peygamberlerden sonra bir nesil geldi. Ve onlar, namazı zayi ettiler ve kötü arzularına uydular. Heva ve heveslerine tabi oldular. Onlar bu tutumlarından ötürü elim bir azaba çarptırılacaklardır.” (Meryem; 19/59). Hz. İsâ’nın beşikteki mûcizevî konuşmasında namaz ve

---

[91]İbn-i Manzur; Lisânü'l–Arab,

[92]Abdülbâkî, el-Mu’cemu’l-mufehres li-elfâzi’l-Kur’ân’i’l-Kerîm,

zekâtla emredildiğinden bahsetmektedir. “Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti.” (Meryem; 19/31).

Hadis’i şeriflerden ve tarih kitaplarından öğrendiğimize göre: İslâm öncesi eski medeniyetlerde ve Arap toplumlarında İbrâhim (a.s)’ın tebliğ ettiği tevhid dini şekil ve mahiyet değiştirerek de olsa, devam ederek geldiği görülmektedir. Veysel Karani, Ebû Zer el-Gıfârî ve Zeyd b. Amr b. Nüfeyl gibi sahabelerin islâmdan önce bu hanîf dine tâbi oldukları ve Kâbe’ye yönelerek namaz kıldıkları rivayet edilmiştir.” [93]

“Müşriklerin dahi kendi inançlarına göre ibadetleri vardı. “Onların (müşrikler) salâtı ıslık çalmak ve alkışlamaktan ibarettir.” (Enfâl 8/35). İbn Abbas’ın açıklamasına göre; Kureyş kabilesinin ıslık çalıp el çırparak Kâbe’yi tavaf etme şeklinde bir ibadetleri vardı.” [94]

“Yine hadis kitaplarında, İslâm’ın ilk dönemlerinden itibaren namaz ibadetinin mevcut olduğu ve beş vakit namaz farz kılınmadan önce de, sabah ve akşam olmak üzere günde iki vakit namaz kılındığı belirtilmektedir. (Tâhâ, 20/130; Mü’min, 40/55) bu ayetlerin iki vakit namaza işaret ettiğini bildiren alimler mevcuttur.” [95]

---

[93]Müslim; Es-Sahih, Feżâ’ilü’ş Sahâbe, c-1, s-132.

[94]Taberî; Tarihu'l-Ümem ve'l Mulûk, c-8, s-521.

[95]Buhari, Es-Sahih Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercemesi, c-2, s-279.

“Vahyin başlangıcından sonra Müddessir sûresinin bir ve üçüncü âyetleri nâzil olunca, Cebrâil (as); Resûlullah (s.a.v)’ı Mekke yakınlarındaki bir vadiye götürmüş, orada fışkıran su ile önce kendisi abdest almış sonra Resûlullah (s.a.v) abdest almış, sonra Resûlullah (s.a.v)’e namaz kıldırmıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber sevinçli bir şekilde eve gelmiş, Hz. Hatice’nin elinden tutarak oraya götürmüş ve aynı şekilde onunla birlikte abdest alıp iki rekât namaz kılmışlardır.” [96]

“İslamiyet'te bugün bilinen şekliyle beş vakit namaz hicretten bir buçuk yıl kadar önce Mi‘râc gecesinde farz kılınmıştır.” [97]

“Hadis’i şerife göre namazların önce ikişer rekât olarak farz kılındığı, hicretten kısa bir süre sonra öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarının dörder rekâta çıkarılmıştır.” [98]

“Namazın Hikmeti: İmandan sonra en faziletli amel namazdır. Zengin, fakir, hasta ve yolcu tüm insanlara kelime-i şehâdet getirmek ve namaz kılmak farzdır. Namaz islâm’ın en önemli rüknü olup, mükemmel bir duadır.” [99]

---

[96]İbn-i Hişam; Siretü’n-Nebeviyye, c-I, s-243,245.

[97]Buhari; Es-Sahih, Bed’ü’l-ẖalḳ, c-1, s-6. Müslim; Îmân, c.1,s-259.

[98]Buhari; Es-Sahih, Ṣalât, c-1, s-8. Müslim; Îmân, c.1,s-3.

[99]Müslim; Îmân, c-1,s-137.

Peygamber efendimiz bir hadisinde, “Namaz dinin direğidir” [100] demiştir. “Namazın rükünlerinden olan secdeyi ise kulun Allah’a en yakın olduğu durum olarak nitelendirmiştir.” [101]

“Namaz aynı zamanda Hûd suresinin yüzondördüncü ayetinde hata ve günah kirlerinden arınmanın bir yolu olduğu belirtilmiştir. Zira şuurla kılınan her namaz aynı zamanda bir tövbe niteliği taşır. Dolayısıyla beş vakit namaz kılındığı zaman küçük günahların affedileceği umulmaktadır. Resûlullah (s.a.v); beş vakit namazın iki namaz arasındaki küçük günahlara kefâret olduğunu bildirmiştir.” [102]

“Abdest alıp beş vakit namazı vaktinde kılan, rükû, secde ve huşûunu tam olarak yerine getiren kimseyi Allah’ın affedeceğini belirtmiştir.” [103]

“Peygamber Efendimiz (s.a.v) günlük kılınan farz namazları ise; bir insanın kapısının önünden akıp giden bir ırmağa bezeterek, namaz kılmayı da bu ırmakta her gün beş defa yıkanmaya benzeterek günde beş defa yıkanan kimsede de kir kalmayacağı söylüyerek, günde beş vakit namaz kılan kimsenin günahlarını Allah’ın sileceğini ifade etmiştir.” [104]

---

[100]Ahmed bin Hanbel; Müsned, c-5,s-231.

[101]Müslim; Es-sahih, Ṣalât, c-1, s-215.

[102]Buhari; Mevâḳītü’s-salât, c-1, s-6. Müslim; Es-sahih, Ṭahâret, c-1,s-15.

[103]İbn-i Mâce; Sünen, Ṣalât, c.1,s-94.

[104]Buhârî; Mevâḳītü’ṣ-ṣalât, c-1, s-6.

Bu kadar karlı bir ibadet olan namazlarımızı kılarak, kazancımızı artılmalıyız.

HAYATA İYİ PENCEREDEN NASIL BAKILIR?

Üstat Bediüzzaman eserlerinde, “güzel gören, güzel düşünür. Güzel düşünen, hayatından lezzet alır” diyor. Yine “güzel gör, hem güzel bak. Güzel bil, hem güzel düşün ki; tâ hayattan lezzet alasın”. Yine: “Hakikî zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki saadet yalnız imandadır ve iman hakikatleri dairesinde bulunur.

Yoksa dünyevî bir lezzette çok elemler var. Bir üzüm tanesi yedirir on tokat vurur, hayatın lezzetini kaçırır. Dünyanın lezzetini, zevkini, saadetini, rahatını isterseniz; meşru dairedeki keyfe iktifa ediniz. O, keyfinize kâfi olduğunu tavsiye etmiştir.”

Eğer dünyanın veya vücudun mülkiyeti, zılliyeti sende ise, taahhüt, tahaffuz, korku külfetleriyle nimetlerden lezzet alamazsın, daima rahatsız olursun. Çünkü noksanları tedarik, mevcutları telef olmaktan muhafaza ile daima evham, korkular, meşakkatlere mahal olursun.

Hâlbuki o nimetler, Mün'im-i Kerim'in taahhüdü altındadır. Senin işin onun sofra-i ihsanından yiyip içmekle şükretmektir. Şükürde bir zahmet yoktur. Bilakis nimetin lezzetini arttırır. Çünkü şükür, nimette in'amı görmek demektir. İn'amı görmek, nimetin zevalinden hâsıl olan elemi def eder. Zira nimet zâil olduğunda, Mün'im-i Hakikî onun yerini boş bırakmaz, misliyle doldurur ve teceddüdünden lezzet alırsın.

Evet, “Onların duaları şu sözlerle sona erer: Her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” (Yûnus, 10/10), olan âyeti kerime, hamdin aynı lezzet olduğuna delalet eder. Çünkü hamd, in'am şeceresini, nimet semeresinde gösterir. Ve bu vesile ile zeval-i nimetin tasavvurundan hâsıl olan elem zâil olur. Çünkü şecerede çok semere vardır, biri giderse ötekisi yerine gelir. Demek hamd, ayn-ı lezzet” [105] olduğunu belirtmektedir.”

Daha önceki kısımlarda Allah’ın varlığını ve Allah’ın her şeye gücü yettiğini ispatlamaya çalışmıştık Öyle ise üzerimize vazife olmayan işleri kendimize yük yapmamalıyız. Allah’a teslim olalım ve O’na tevekkül edelim. O’na tevekkül edende zaten kurtuluşa erer.

ÜÇ YATALAK HASTANIN HAYATA BAKIŞ AÇILARI

Cüneyt Suavi’nin üç yatalak hastanın hayata iyi pencereden bakmak ile ilgili ibretlik hikâyesine göz atalım.

Bir hastanede üç tane yatalak hasta yatıyormuş. Bunlardan biri odanın kapısının girişinde, biri odanın penceresi kenarında, biri de ikisinin ortasında yatıyormuş.

Bu hastaların en büyük eğlencesi, pencere kenarında yatan hastanın, dışarıda gördüklerini içerdeki arkadaşlarına anlatmasıymış.

---

[105]Bediüzzaman; *Mesnevî-i Nûriye,* s-163.

İşte bir gün yine; bizim topal simitçi geliyor, bugün tezgâhı dolu pek satış yapamamış galiba, durakta bir adam çok komik bir pantolon giymiş bir görseniz. Kocaman bir yük gemisi geçiyor içinde neler var, acaba nereye gidiyor? Bahçede yeni bir çiçek açmış, inşallah şu parktaki çocuklar onu koparmaz. Diye her gün, yattığı yerden zoraki doğrulup, keyifle dışarda olan biteni içerdeki yatalak arkadaşlarına anlatıyormuş.

Bir gün ortada yatan hastaya şeytan şöyle bir vesvese vermiş. Neden her şeyi o görüyor, niye o pencere kenarında yatıyor, orada sen yatarsan dışarıyı sen seyredersin.

Adam şeytanın verdiği bu vesveseye inanmış ve fırsat kollamaya başlamış.

Bir gece pencere kenarındaki hasta arkadaşı fenalaşıp yanı başında duran ilaçlarına uzanmaya çalışmış. Ortadaki hasta bunu fark edip debelenerek arkadaşının ilaçlarını yere düşürmüş. Pencere kenarındaki hasta bir iki çırpınmış ama ilaçlarına yetişememiş. Zavallı adam ölmüş.

Ve sonunda ortadaki hasta muradına ermiş. Odaya yeni bir hasta gelince, ortadaki hastayı pencere kenarına, kapının yanındaki hastayı ortaya, yeni gelen hastayı da kapının yanına koymuşlar.

Pencere kenarına geçen ortadaki hasta sevinçle ve merakla sabah olmasını ve günün aydınlanmasını bekliyormuş. Bir ara uyuya kalmış, gözünü açtığında sabah olduğunu görmüş. Sevinçle pencereye uzanmış. Ama gördüğü manzara

karşısında şok olmuş. Çünkü karşı tarafta sadece ve sadece simsiyah bir duvar varmış. [106]

İşte ibretlik iki şahsiyet; pencere kenarında olup ta ölen birinci hasta, diğer hasta arkadaşlarına moral vermek için her şeyi hayalinden anlatarak iyilik yaparak güzel bir şekilde günlerini geçirmişler. Sonra ikinci olarak pencere kenarına alınan hasta ise; hırsına ve şeytanın verdiği vesveseye inanarak hasta arkadaşının ölümüne sebep olarak hayatını karartmıştır.

Demek ki insan ne durumda ve nerede olursa olsun, istedikten sonra iyilik de yapabilir kötülükte yapabilir. Biz hayata birinci hastanın bakış açısından bakarsak moralimiz iyi olur, hayata da iyi yönde bakarız. Dolayısıyla kaderimizi de sürurlu yaşamış oluruz.

ĞAYB VE MUĞAYEBÂT-I HAMSE BİLİNEBİLİR Mİ?

Ğayb; Allah'ın dilemesine bağlıdır. Nasıl ki; Kur'an-ı Kerim Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına toptan bir anda nüzul veya inzal oldu. Dünya semasından da Cebrail vasıtasıyla ayrı ayrı, parça parça nazil veya tenzil olmuştur. [107]

Kur'an-ı Kerim Levh-i Mahfuz'da iken, Allah'tan başka kimse bilmezdi. Lakin dünya semasına indikten sonra, Cebrail (a.s) muttali olmaya başladı. Cebrail (a.s)'da Allah'ın vahiylerini peygamber

---

[106]Suavi Cüneyt; Hayatın İçinden.

[107]Elmalılı, Hak Dini Kur'an Dili, c-7, s-69.

(s.a.s) ulaştırarak peygamber (s.a.s) haberdar olmuştur. Demek ki, Allah'ın bildirdiği görevli melekler ve bazı kimseler, ilimlerine göre sınırlı olarak bazı gaybi şeylere muttali olabilirler.

İbnü'l- Kelbî şöyle bir vakıayı aktarmıştır. Peygamber (s.a.s)'in büyük dedelerinden, Nizâr'ın oğulları babalarından kalan malı bölüşmede ihtilafa düştüler. Bu işi çözmek için Necrân'da bulunan Ef'â b. Husayn'a gittiler. Yolda giderken bir otlak gördüler. Mudar dedi ki: "Burada bir gözü kör deve otlamış" dedi. Rebîa ise: "O devenin ön ayaklarından biri topaldır" dedi. İyâd ise "Kuyruğu kesik bir devedir" dedi. Enmâr ise "Ürkmüş bir devedir" dedi.

Biraz yürüdükten sonra bir adamla karşılaştılar. Devesinin kaybolduğunu görüp görmediklerini sordu. Mudar "Onun bir gözü kör müydü?" diye sorunca, adam "Evet" dedi. Rebîa "Onun ön ayaklarından biri topal mıydı?" diye sorunca adam "Evet" dedi. İyâd, "Onun kuyruğu kesik miydi?" diye sorunca adam "Evet" dedi. Enmâr "O ürkmüş bir deve miydi?" diye sorunca adam yine "Evet" dedi.

Adam bunun üzerine, " siz onu görmüşsünüz, devemin yerini söyleyin" dedi. Nizâr'ın oğulları; deve sahibine devesini görmediklerini ve devenin otlamasından dolayı tahmin ettiklerini söylediler. Deve sahibi anlatılanlara inanmadı, o'da Ef'â b. Husayn'in hakemliğine başvuracağını söyledi.

Ef‘â b. Husayn’in huzurunda muhakeme oldular ve meseleyi anlattılar. Nizâr’ın oğullarından Mudar dedi ki: “Onun bir tarafta otlayıp diğer bir tarafta otlanmadığını gördüm. Otlamasında dolayı bir gözünün kör olduğunu bildim. Rebîa dedi ki: “Onun ön ayaklarından birinin iyi bastığını, diğerinin ise iyi basmamış olduğunu gördüğüm ve onun topal bir deve olduğunu bildim.” İyâd dedi ki: “Dışkısının toplu halde olmasından onun kuyruğunun kesik olduğunu anladım.” Enmâr dedi ki: “Ekini bol bir yerde otlarken ardından ekini zayıf ve kötü bir mekânda otlanmasından, onun ürkmüş bir deve olabileceğini düşündüm, dedi. Ef‘â, adama “Senin deven bu adamlarda değil, deveni aramaya devam et [108] dedi.

Bu vakıada hakikatte deveyi görmemelerine rağmen, ilim ve tecrübe ile devenin özelliklerini bilmişlerdir. İlimle bilinen herşey gaybi bilmek değildir. Belirtileri çıkmış bir şeyi bilmek ilimdir.

İşte; Kur’an-ı Kerim’de olduğu gibi, Cibril hadisinde geçen şu muğayebât-ı hamse denilen beş ğaybi şeyi, Allah’tan başka kimse bilemez. Cibril hadisinde: Cebrail (a.s); Hz. Peygamber (s.a.v)'e; "Ey Allah'ın Rasûlü kıyamet ne zamandır?" diye sorulan soruya: "Bu konuda sorulan kişi sorandan daha bilgili değildir. Fakat sana onun şartlarından (alametlerinden) haber vereyim" dedi.

Cariye, efendisini doğurduğu zaman bu onun alametlerindendir. Yalınayak baldırı çıplakların insanlara reis oldukları zaman da bu onun

---

[108]Belazûrî: Ensabüleşraf, c-I, s-63.

alametlerindendir. "Gaybın anahtarları beştir" buyurarak Lokmân sûresinin otuz dördüncü ayetini okumuştur. "Kıyamet saatinin bilgisi şüphesiz ki Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Şüphesiz Allah her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır." [109]

İşte bu beş bilinmeyen muğayebât-ı hamseyi Levh-i Mahfuz'da iken Allah'tan başka kimse bilemez. Ama dünya semasına indirdikten sonra, Allah'ın bildirdiği görevli melekler ve bazı kimseler, ilmi kapasitelerine göre sınırlı olarak bazı gaybi şeylere muttali olabilirler.

İnsanlara göre dünya semasına inmiş olan bu gaybi şeyleri bilmek ise, Allah'ın dilemesine bağlıdır. Hiç kimse gelecekte olacak ve yapacağı şeyler hakkında kesin bir şey söyleyemez. Bu hakikata Kur'ân-ı Kerim şöyle işaret etmektedir. Hiçbir şey için "ben bunu mutlaka yarın yapacağım" deme; (ancak Allah dilerse yapacağım de) unuttuğun zaman Rabbini an ve de ki: "Umarım Rabbim beni, doğruya bundan daha yakın olan bir yola iletir" de. (Kehf, 18/23-24).

İnsan kendi iradesi ile birçok işler yapar. Fakat Cenab-ı Hakk muvaffakiyet vermezse, insan o işi yapamaz. Yani insanda cüz-î irade olmasına rağmen, bir iş ileride kesin gerçekleşecek diyemez. Nitekim birçok defa bir iş yapmaya karar verilir ve teşebbüse de geçilir, ama gerçekleşmez. Gelecek

---

[109]Buharî; Es-sahih, İman, s-18.

zaman insanın elinde değildir. Dolayısıyla, gelecek zamanda yapacağı iyilik veya kötülükleri de bilemez. Demek ki; insan geleceğe hâkim değildir. Elinde olan zaman ise şu anki zamandır. O da çok kısa geçici bir anda o işi yapar veya yapmaz.

Kur'ân-ı Kerim’de Peygamber efendimiz dahi, bir kimsenin gelecekte nelerle karşılaşacağını bilemeyeceğini şöyle ifade etmektedir: “De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım” buyurmaktadır. (Ahkaf, 46/9).

İşte, ister gaybi olsun veya olmasın bütün vücuda gelen işler, meşiet-i İlahiye dairesinden bakmalı ve "İnşâallah" demeli, perdeleyen sebepler ne olursa olsun arkasındaki meşiet-i İlahiye dairesinde düşünülmeli ve ona göre değerlendirmeliyiz.

"O apaçık kitaba (Kur’an’a) yemin olsun ki! Biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Çünkü: Biz onunla insanları uyarmaktayız. Bütün hikmetli işler o gecede tefrik olunur." (Duhân, 44/2-4).

Genelde bu ayetler hakkında âlimlerin görüşleri şu şekildedir. Birçok tefsircilerin görüşüne göre, bu mübarek gece Kadir Gecesidir. İkrime bin Ebi Cehil'in de dâhil olduğu bir grup âlim ise; bu gecenin Berat Gecesi olduğunu söylemişlerdir. Her iki tefsiri birleştiren diğer bir görüşe göre de, hikmetli işlerin ayırımının yapılmasına Berat gecesinde başlanmakta ve bu işlem Kadir gecesine kadar devam etmektedir.

Allah'u a’lem; bütün hikmetli işler o gecede tefrik olunurdan murat: Allah’ın ezelî ilmiyle yazdığı Levh-i mahfuz’daki ana levhada, bütün yıllara ait hikmetli işler, sırası gelen yıla ait olan kısım, bu gece yıllık bir program dâhilinde, nüshalar halinde görevli meleklere teslim edilmesi demektir.

Ebu’s-Suud der ki: Gelecek seneye kadar kulların rızıkları, ecelleri ve diğer durumları Levh-i mahfuz’dan yazılmasına berat gecesi başlar, kadir gecesi bitirilir. Şavaşlar, zelzeleler ve yıldırımlar nüshası Cebrail (a.s)’ma, rızıklar nüshası Mikail (a.s)’ma, ameller nüshası İsrafil (a.s)’ma, musibetler ve ölümlerle ilgili nüshalar ise Azrail (a.s)’ma teslim edilir.

Beraat gecesi hakkında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Şaban ayının on beşinci gecesi geldiğinde gecesini ibadetle geçirin, gündüzünde de oruçlu olun. Allah güneşin batmasıyla dünya semasına tecelli eder ve şöyle der: Benden mağfiret dileyen yok mu? Onu mağfiret edeyim. Benden rızk isteyen yok mu? Onu rızklandırayım. Hasta olan yok mu? Ona şifa vereyim. Yok mu? Yok mu? Bu durum sabaha kadar devam eder” [110]

Gunyet'üt Talibin’de; Âişe vâlidemiz; bu gecenin diğer gecelerden üstünlüğü nedir yâ

---

[110]İbn Mace; İkame, Hd. No: 1388, Beyhaki; Şuabu’l-İman, c-3, s-378.

Resûlullah? Diye sorunca; Peygamber efendimiz şöyle cevap verdi: Bu sene içinde doğacak her çocuk, bu gece deftere geçirilir. Bu sene içinde öleceklerin isimleri bu gece özel deftere yazılır. Bu gece herkesin rızkı tertip edilir. Bu gece herkesin ameli ve işleri Allah Teâlâ'ya arz olunur. Bir kimse, evinden ayrılıp yolculuğa çıkar. Hâlbuki onun adı yaşayanlar defterinden, ölüler defterine geçirilmiştir.

Berat gecesi; önümüzdeki yılın bir çekirdeği, bir fihristesi gibi olup, beşerin takdir edilen kaderinin programı hükmünde olduğu için Kadir gecesi kutsiyetindedir. Herbir hasenenin Kadir gecesinde otuz bin olduğu gibi, bu Berat gecesinde; herbir sâlih amelin ve Kur'an'ın herbir harfinin sevabı yirmi bine çıkmaktadır. Bu gece, elli senelik bir ibadet hükmüne geçebilir. Onun için elden geldiğince, Kur'an'la ve istiğfar ve salavatla meşgul olmak büyük bir kârdır.

Yukarıda bahsi geçen hadis-i şerif'lerden anlaşılalacağı gibi, muğayebât-ı hamse denilen beş ğaybi şeyi, Levh-i Mahfuzda iken Allah'tan başka kimse bilemez. Ama Beyti Ma'mura (dünya semasına) indirildikten sonra Allah'ın bildirdiği görevli melekler, bazı kimseler de sınırlı olarak ilimlerine göre bazı gaybi şeyleri bilebilirler. Zaten gaybdan çıkmış dünya semasına inmiş bilgiler gayb değildir. Olsa olsa bize göre bilinmeyenleri çözmüş oluruz.

Mesela: Yağmur da dünya semasına rahmet olarak toptan bir anda nüzul eder. Dünya semasından da melekler vasıtasıyla yağmur olarak

indirilmeye başlanır. İşte yağmurun bu nüzul vakti her hangi bir kaideye bağlı olmadığı için, doğrudan doğruya rahmet hazinesinden Allah’ın hususi iradesine tâbidir. Çünkü kâinatta en mühim hakikat ve en kıymettar mahiyet; vücud, hayat, nur ve rahmettir ki, bu dört şey perdesiz, vasıtasız, doğrudan doğruya Allah’ın kudreti ve hususi iradesine bağlıdır. Diğer masnuatta ise zahirî sebepler, kudretin tasarrufuna perde oluyor ve kâinatı nizama sokan kanunlar ve kaideler, bir derece Allah’ın irade ve meşietine perde oluyorlar. Fakat vücud, hayat, nur ve rahmette o perdeler konulmamış. Çünkü sebeplerin hikmetinin sırrı o işte meydana gelmiyor.

Madem varlıkta en mühim hakikat, rahmet ve hayattır. Yağmur, hayat kaynağı, rahmet vesilesi veya rahmetin ta kendisidir. Muhakkak ki vasıtalar ve sebepler perde olmayacak. Kural ve kaideler Allah’ın hususi iradesine örtmeyecektir ki; her vakit, herkes, her şeyde şükür ve ubudiyete ve sual ve duaya mecbur olsun. Eğer bir kural ve kaide dâhilinde olsaydı, işte o zaman o kural ve kaideye güvenip şükür ve rica kapısı kapanırdı.

Güneş'in doğup batmasında birçok menfaatler olduğu malûmdur. Hâlbuki belirli bir kural ve kaideye tabii olduğundan, Güneş'in doğması için dua da yapılmıyor ve güneş doğduğu zaman şükür de edilmiyor. Astronomlar beşerî ilimlerle, o kural ve kaideler yoluyla takvimleri yaptıkları için, yarın Güneş'in doğacağı vakit bilinip belirtilmesinden dolayı gaipten sayılmıyor. Fakat yağmurun dünya semasına nüzulün bu kısmı bir kural ve kaideye tabii olmadığı için, her vakit insanlar yalvarma ve

dua ile dergâh-ı İlahiyeye ilticaya mecbur oluyorlar. Aynı zamanda beşerî ilimler, nüzul vaktini tayin edemediği için, sırf hazine-i rahmetten hususi bir nimet telakki edildiği için daima şükrediyorlar.

İşte bundan dolayı (Lokmân, 31/34) ayetinde belirtildiği gibi, bu nokta-i nazardan bakıldığı zaman, yağmurun dünya semasına rahmet olarak toptan bir anda nüzul vaktini, muğayebât-ı hamseye (beş şey gaipten dire) dâhil ediliyor. Rasathanelerdeki âletle, yağmurun ön belirtilerini hissedip vaktini tayin etmek, gaibi bilmek değil, belki gaipten çıkıp dünyaya yakınlaşma vaktinde, bazı ön belirtilerinden haberdar olmak suretinde bilmektir. Çünkü: Bazı gizli veya bize göre gaybı dediğimiz ve gözümüzle görmediğimiz bazı şeyler vukua yakın olduktan sonra hiss-i kabl-el vuku ile bilinebilir. O, gaybı bilmek değil; belki o, mevcudu veya olması yakınlaşmış şeylerin belirtilerinden bilmek olur.

Demek ki; yağmur yağmadan önce ön belirtileri var. O ön belirtiler ve başlangıçları rutubet nev'inden kendini gösteriyor, arkasından yağmurun geleceğini bildiriyor. Bu hal aynen bir kural ve kaide gibi gaipten çıkıp ta; daha dünyaya girmeyen işlere erişmek için, beşeri ilimlere bir vesile olur. Fakat yine tekrarlıyoruz; daha dünya semasına ayak basmayan ve hususi irade ile hususi rahmetten çıkmayan yağmurun nüzul vaktini bilmek, gaybı bilen Allah’ın ilmine mahsustur. [111]

---

[111]Bediüzzaman; Lem'alar, Onaltıncı lem’a, s-194.

Âyetin mealinde anne rahmindeki çocuğun sadece erkek ve dişi olmasından ziyade, çocuğun hususî istidadı, istidadındaki manevî sîma, gelecekte ne kazanacağına dair olan alın yazısının belirtileri, Allah'ın her kişiye ait koyduğu özel mühürün bilinmesi gayb dır. Bugünkü tıbbi teknoloji sayesinde, röntgen şualarıyla anne rahmindeki çocuğun erkek ve dişi olduğu bilinebiliyor.

Hatta şu hadis-i şerif cenin daha anne rahmine düşerken, Allah tarafından gönderilen meleğin o ceninin rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazdığı ve sonra ona ruhun üflenmesinden bahsetmektedir. Demek ki; görevli melek cenine daha ruh üflenmeden önce ceninin gelecekteki durumunu biliyor. Bu durumda ceninin kaderi dünya semasına nüzul ettikten sonra, nazil kısmını meleğin bildiğini göstermektedir.

İbnü Mes'ud (r.a) anlatıyor: "Resûlullah (s.a.v) buyurdular ki: "Sizden birinin yaratılışı, annesinin karnında kırk günde cem olur. Sonra bu kadar müddetle "alaka" olur. Sonra bu kadar müddette "mudga" olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: Rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazar, sonra ona ruh üflenir. Kendinden başka ilah olmayan zâta yemin olsun, sizden biri, cennet ehlinin ameliyle amel eder. Öyle ki, kendisiyle cennet arasında bir zirâlık mesafe kaldığı zaman ona yazısı galebe çalar ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer. Aynı şekilde sizden biri cehennem ehlinin amelini işler. Kendisiyle cehennem arasında bir zirâlık mesafe

kalınca yazısı ona galebe çalar ve cennet ehlinin amelini işleyerek cennete girer." [112]

Rezin şu ziyadede bulundu: "Resûlullah (s.a.v) şunu da buyurdular: "Nutfe düştü mü, kırk gün rahimde uçar. Sonra kırk günde alaka olur. Sonra kırk günde mudga olur. Bir nefis olarak yaratılma safhasına gelince, Allah onu tasvir edecek bir melek gönderir. Melek iki parmağının arasında toprak olduğu halde gelir. Onu mudgaya karıştırır. Sonra onu yoğurur, sonra da emredildiği üzere onu tasvir eder."

Yusuf suresinde Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor. Ey benim zindan arkadaşlarım! “Rüyanızın tabirine gelince biriniz efendinize yine şarap sunacak, diğeri ise idam edilerek kuşlar başından yiyecek, işte öğrenmek istediğiniz mesele budur.” (Yusuf, 12/41).

Ayetinde belirtildiği gibi Cenab-ı Hakk’ın bildirdiği kimseler, bir kimsenin nerede ve nasıl öleceği önceden biliniyor. Yine Yusuf suresinde; Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor. (Yûsuf) şöyle dedi: “Kendisiyle rızıklanacağınız hiçbir yemek size gelmez ki, daha (o) gelmeden onun te’vîlini (mâhiyetini) size haber vermiş olmayayım. Bunlar, Rabbimin bana öğrettiklerindendir.” (Yusuf, 12/37).

Yine bir başka ayet-i kerimede de şöyle buyuruyor. Dedi ki: “Yedi sene âdetiniz üzere ekin ekeceksiniz. Biçtiğinizde yiyeceğiniz dışındakileri başağında bırakınız. Sonra arkasından yedi kurak sene gelecek, biraz saklayacağınız dışında, önceki biriktirdiklerinizi yiyip götürecek. Daha sonra onun

[112]Buhari; Kader, s-1; Müslim; Kader, s-1, (2643).

arkasından bir yıl gelecek o yıl halk sıkıntıdan kurtulacak.” (Yusuf, 12/47-49).

Ayetlerinde belirtildiği gibi Cenab-ı Hakk’ın bildirdiği kimseler, sadece yarın değil ileriki günlerde dahi kişinin veya toplumun ne kazanacağı biliniyor.

Belki de bir gün gelecek; bize göre gaybi olan sırlar, dünya semasına indirilip görevli meleklere tevdi edildikten sonra, kâinatın kaderi ve ölüm vakti dediğimiz kıyamet kopma saati tesbit edilecek. Aynı şekilde; bir gün gelecek insanın kaderi de fen, asronomi, tıp, ilim ve teknoloji geliştikçe kısım kısım okunacaktır. Çünkü peygamberlerin mucizelerine ve ehl-i keşvin kerametlerine baktığımız zaman bunları açıkça görmekteyiz. İnsanların çalışarak bu seviyelere çıkmasına herhangi bir engel yoktur.

Başta belirtildiği gibi: Vücud, hayat, nur ve rahmet doğrudan doğruya, perdesiz, Zât-ı Zülcelal'in kudretine bakar. Vücud, hayat, nur ve rahmet, bu kâinatta en mühim hakikatlerdir ve en mühim makam onlarındır. İşte onun için o toplam hayati hakikat, bütün incelikleriyle ve titizliğiyle, Allah’ın hususi iradesine, hususi rahmetine, hususi meşietine bakmaktadır.

İşte bunun bir sırrı da şudur. Hayat; bütün cihazlarıyla ve yönleriyle, şükür, ubudiyet ve tesbihin menşe ve medarı olduğu için, hususi iradeyi örtecek alışkanlık ve hususi rahmete perde olacak zahiri sebepler konulmamıştır.

NEDEN SEYYİE BİR; HASENA ON VEYA BAZEN YEDİ YÜZ YAZILIR?

Cenab-ı Hakk; rahmet ve merhametinin mükemmelliği yanında, şefkat ve merhametini lütuf ve ihsan ederken, rahmet, şefkat ve merhametinin en yüksek seviyede olmasından dolayıdır.

Yine Cenab-ı Hakk “Azabıma, kimi dilersem onu uğratırım; rahmetim ise her şeyi kapsamıştır.” (A’râf, 7/156), buyurmaktadır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), bu ayeti şöyle tefsir ediyor: Cenab-ı Hakk mahlûkatı yarattığı vakit, kendi nezdinde arşın üstünde bulunan kitabına kendisi için “Muhakkak benim rahmetim gazabıma galip gelmiştir yazmıştır,” buyurmaktadır.

Aynı manayı ifade eden farklı lafızdaki başka bir hadis-i şerif’te Peygamberimiz Efendimiz; “Allah mahlûkatı yaratmadan evvel rahmetinin gazabına sebkat ettiği, onun önünde olduğu yazılıydı” [113] buyurmuştur.

Cenab-ı Hakk’ın; o engin rahmet ve merhametinden sual olunmaz derler. İnsanların işlemiş olduğu amellere on mislinden başlayıp, daha büyük katlara kadar mükâfat; kötülüklere de kendi misli ile ceza verileceği ayetlerle de sabittir. On misli hükmü şu ayete dayanmaktadır.

---

[113]Buhârî; Tevhit, s-55. Müslim; Tevbe, s-15.

“Kim bir iyilik ile gelirse, ona on katı verilir. Kim de bir kötülük ile gelirse, yalnızca onun karşılığı ile cezalandırılır ve hiçbirine haksızlık edilmez.” (En'am, 6/160).

Yedi yüz misli hükmü ise şu ayetin işaretiyledir: “Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her biri yüz taneye sahip yedi basak bitiren bir tohum tanesine benzer. Allah, dilediğine kat kat fazla verir Allah, rahmeti bol olan ve her şeyi bilendir.” (Bakara, 2/261).

Ayet-i kerimede işaret edildiği gibi, bir tane tohumdan yedi başak çıkıyor, her başakta da yüz tane zahire olduğuna göre, yedi başak yüzer tane zahireden yedi yüz tane zahire vermiş oluyor.

Demek ki Cenab-ı Hakk; bir adet tohumdan yedi yüz tane zahire verdiğine göre, yapılan iyiliklere lütfuyla yedi yüz hatta yüz binler verebilir.

Hadis-i şerif’te; Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: “Biriniz İslâm'a girişini güzel yaparsa, yapacağı her bir hasene, kendisi lehine on mislinden yedi yüz katına kadar büyük derecelerle yazılır; yapacağı her bir seyyie ise, ancak kendi misli ile yazılır” [114] buyrulmuştur.

Yine bir hadis-i şerif’te; “Mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram hariç, başka mescidlerde kılınan bin namazdan efdaldır. Mescid-i

[114]Buhari; Sofuoğlu Mehmed; Sahih-i Buhari ve Tercemesi, c-1, s-94.

Haram'da kılınan bir namaz da sair mescidlerde kılınan yüz bin namazdan efdaldır." [115] buyurulmuştur.

İşte Cenab-ı Hakk'ın insanlar için, rahmet, merhamet ve şefkatinin enginliği o kadar çoktur ki! İnsan az bir çalışma ile buna nail olabiliyor.

CEHENNEM AMELİN KARŞILIĞI MIDIR? CENNET FAZL-I İLAHÎ MİDİR?

Unutulmamalı ki; hayır ve sevaplar vücudi varlıklar olmakla beraber, şerler ve günahlar vücudi varlıklar değillerdir.

Şöyle ki: Allah insana sonsuz nimet ve ihsanlarda bulunmuştur. İnsanın bu sonsuz nimet ve ihsanların şükrünü eda etmesi mümkün değildir. Çünkü: İnsan fıtraten gayet zayıf yaratılmasına rağmen, başına birçok sıkıntı gelir ve ona tesir eder bu sıkıntılardan elem çeker. Hem gayet âcizdir. Hâlbuki belaları ve düşmanları pek çoktur. Hem gayet fakir ama emeli kadar da ihtiyaçları vardır. Hem zevkine sefasına düşkün olmasına rağmen bir o kadarda tembel ve güçsüzdür. Sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zeval ve firakı, mütemadiyen onu incitiyor. Hem akıl ona yüksek maksatlar ve bâki meyveler gösteriyor. Hâlbuki insanın eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

Durum bu iken, insana verilen bu kadar nimetlerin şükrünü eda etmekten aciz kalırken, gelecekte verilecek cenneti ameliyle kazanması imkânsızdır. Mesela Allah insanı yoklukta

---

[115] İbn-i Mâce; Sünen, c-1, s-450.

bırakmayıp, varlık nimetine kavuşturmuştur. Varlıklar arasında cansız bırakmayıp, hayat nimeti verip canlı kılmıştır. Canlılar içinde ruhsuz bırakmayıp, ruh nimetini vermiştir. Ruhlular içinde şuursuz ve akılsız bırakmayıp, akıl ve şuur nimetini ihsan etmiştir. Akıl ve şuurlular içinde insan kılmıştır. İnsanlar içerisinde de hidayet ve iman nimetini vermiştir. Sayılan bu nimetlerin hepsi şükür ve ibadet ister. İnsan verilen bu kadar nimetlerden kaç tanesinin şükrünü eda edip, cenneti hak edebilir. İşte bundan dolayıdır ki; hiçbir kimse ameliyle Cenneti hak edemez. Cennet hiçbir insanın amelinin karşılığı değildir. Ancak; Allah'ın kereminden, fazlından ihsanından bir ikramdır.

Yine insanın yaptığı ibadetlerde hissesi cüz'idir. Çünkü insanın yaptığı ibadetlerde muvaffak olması ekseriyetle Allah'a aittir. İnsanın görevi ve gücü sadece cüz-i irade ile talep etmektir. Yani insan talep ediyor, Allah da bu talebi meşiet-i İlahiyesi gereği yaratıyor. Ayeti kerimede belirtildiği gibi "Sizi de, sizin yaptıklarınızı yaratan Allah'tır" (Sâffât, 37/96) oluğuna göre; insan ameli ile Cenneti hak edemez.

Cehennem ise insanın ameli neticesidir. Çünkü Cehenneme götüren şerler ve günahlar, sevaplar ve hayırlar gibi vücudi varlıklar değillerdir. Cüz-i irademizi kötü yönde kullandığımız takdirde, şerler ve günahlar meydana gelir. Şerler ve günahlar ise varlık sınıfından olmayan ve tahribat cinsinden olan şeylerdir.

Mesela: Bir çam ormanı yüzlerce senede yetiştirilip vücuda getirilir. Yüzlerce senede vücuda

getirilen çam ormanı, bir kibrit ile yanar kül olur ve yok olur gider. İşte çam ormanını yetiştirip vücuda gelmesine sebep olmak, sevap ve hayır ameli işlemek demektir. Çam ormanını yakıp kül edip, yok olmasının faili olmak, şer ve günah ameli işlemek demektir. İnsanın hayırda eli ve hissesi kısa ve dar, şer ve günahlarda ise hisse ve eli uzun ve geniş denmesi bundan dolayıdır.

İnsan tahribatta ve şerde işi yapan faildir. Sevap ve iyiliklerde ise sebep olandır. Onun için bir şerre, bin günah yazılması adalet iken, Allah af ve fazlından bir yazıyor. Sevaba bir sevap yazılmaması gerekirken, ihsan ve ikramından bire on, bazen de bire yedi yüz, hatta bire yüz bin yazıyor.

GÜZELLİKLER ALLAH'TANDIR; KÖTÜLÜKLER İSE İNSANIN KENDİ NEFSİNDEN MİDİR?

“Sana isabet eden her iyilik Allah’tandır; sana isabet eden her kötülük ise nefsindendir.” (Nisâ, 4/79).

Güzellikler dediğimiz hasenat vücudi varlıklardır. Yani; yaratılarak vücut bulan varlıklar olup, insandaki cüz-i iradenin kapasitesi ve gücü onlara muktedir olmaya yetmez. İnsan hasenatı işlerken hakiki fail olamaz.

Zaten insanın nefs-i emmâresi dediğimiz, insanları kötülüğe sevk eden nefis gücü, yapılan hasenata taraftar değildir. Rahmet-i İlahiye; meşiet-i İlahiyesiyle hasenatı ister ve Kudret-i Rabbaniye de o hasenatı icat eder.

Yalnız insan iman, niyet ve arzu ile o hasenata sahip olur. İnsanın o hasenata sahip olması da; Cenab-ı Hakk'ın daha evvelce vermiş olduğu vücut ve iman nimetleri gibi şükür içindir. İnsan o hasenata sahip olduktan sonra da, Cenab-ı Hakk'a vermiş olduğu sosuz nimetlerden dolayı şükürde bulunmalıdır.

"Allah'ın sana lütfu ve merhameti olmasaydı onlardan bir kısmı seni bile; vereceğin hükümde doğrudan saptırmayı planlamışlardı. Oysa onlar yalnız kendilerini saptırırlar, sana da asla zarar veremezler. Nasıl yapabilirler ki Allah sana kitap (Kur'an) ve hikmet indirmekte ve bilmediklerini sana bildirmektedir. Allah'ın senin üzerinde bulunan lütfu çok büyüktür." (Nisâ, 4/113).

"Kim dünya nimeti isterse, bilsin ki, dünya nimeti de, ahiret nimeti de Allah'ın katındadır. Allah her şeyi işitir ve görür." (Nisâ, 4/134).

Kötülükler denen seyyiat ise; var olan özellikleri örtüp yok ediyor demektir. İnsanda icat edemeyen bir cüz-i irade vardır. Bu cüz-i irade sadece ve sadece bir şeye meyleder, Cenab-ı Hakk'ta; meşiet-i İlahiyesi gereği o şeyi yaratır. İnsan da; bu cüz-i iradenin meylinden dolayı o şeyi kesbeder. İşte insan; bu kesbinden dolayı müthiş tahribata ve şerlere sebebiyet verdiği gibi; o kesbin neticesinden hâsıl olan seyyiatın mesuliyetini çeker.

Çünkü onu insanın kendi nefsi istedi ve kendi kesbiyle sebebiyet verdi. Şer, o varlığın bütün vazifesini ortadan kaldırıp yok ettiği için, insan ona fail oldu, Cenab-ı Hakk'ta o şeyi halk etti.

Demek ki; seyyiata insanın nefsi sebep olmuştur, sebep olduğu için de cezalara da insanın nefsi müstahak olur. Elbette o sayısız cinayetin sorumlusu insanın nefsidir. İnsan da bu nefsin sorumluluğundan dolayı sonsuz bir azap çekmeye müstahak olur.

İman nuru ile İlâhi sanat eserleri tanınır. İlâhi sanatlar tanınma durumuna göre, o derece kıymet alır. İşte o zaman insan Allah'a hakiki kul da olunur. Küfür ise; o İlâhi sanatları görüp tanıtmadığı için, İlâhi sanatları değersiz bir hale getirir. İşte o zaman insan küfür ehli olur, daha Allah'ı da tanımaz.

İşte insan; Allah'a hakiki kul olsa, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanır, cennete layık kıymetli bir varlık olursun. Eğer Allah'a hakiki kul olmazsan, bütün mahlûkat altına düşer cehenneme layık bir hal alırsın.

RIZK MESELESİ

"Cenab-ı Allah'ın canlıya faydalanması için nasip ettiği şey" diye tarif edilir. Şu halde mülk olsun olmasın, yenilen, içilen ve diğer şekillerde kullanılmasından faydalanılan mallara uygun olduğu gibi evladı, eşi, gayret ve işi, ilim ve bilgileri dahi içine alır. "Onlara rızk olarak verdiğimiz şeylerden infak ederler." (Bakara, 2/3). Fakat hepsinde istifade edilmiş olmak şarttır.

Başka bir görüşe göre; "dinî ve dünyevî olarak bilfiil faydalanılamayan mal, mülk, evlat ve aile, ilim ve bilgi rızk değildir. Bu şekildeki birşey, çeşitli faydalanma şekillerine göre farklı kimselerin rızkı

olabilir. Fakat bir şeyin maddi ve manevi olarak, gücünden, ilminden faydalanılamayanlar rızklanmış değildirler[116]

Arap dil bilimcileri rızk kelimesinin atâ (ihsan), pay, şükür, yağmur ve yiyecek manasında kullanıldığını da tespit etmektedirler.” [117]

Cenâb-ı Hakk Rezzâkdır, yâni rızk vericidir. Rezzâk ismini tecellîsiyle bütün mahlûkata lazım olan rızkı yaratmıştır. Rızkı yaratan Allah’tır, mahlûkat ise rızkını aramakla mükelleftir.

Allah'ın, yaratıklarına hayır'dan verdiği ve kendisiyle faydalanılan her hayr rızktır. "Rabbinin rızkı hayr' dır (hayırlıdır) ve devamlıdır." (Tâhâ, 20/131).

Allah'ın mahlûkatı rızklandırmasına terzîk denir. Bütün mahlûkatın rızkı, Allah'ın ilmi ve takdiri iledir. Rızkı yaratan ve rızkı veren ancak Allah'tır. Herkes kendisi için takdir edilen rızkını yer. Kimse kimsenin rızkını yiyemez. Bir kimse, kendisi için takdir edilen rızkını yemeden önce ölmez.

Helal yoldan kazanıldığında helâl rızk; gayrı meşrû yollardan kazanıldığında haram rızk olur. Her ikiside rızktır.

Bazı âlimler rızkı; canlının yiyerek gıdalandığı şeyler olarak nitelemişlerdir. Nitekim Kur'an'ı

---

[116]Elmalılı; Hak Dini Kur'an Dili, c-1, s-179.

[117]Butrus el-Bustânî; Muhîtu’l-Muhît, s. 333.

Kerim’de: “Annelerin uygun biçimde yiyecek ve giyeceğini sağlamak çocuğun babasına aittir.” (Bakara, 2/233) ve “Allah'ın sizi başına diktiği mallarınızı aklı ermiyenlere vermeyin. Onları o malla besleyin, giydirin ve onlara güzel öğütler verin.” (Nisa, 4/5) ayetlerinde, giyeceğin rızktan ayrı olarak zikredilmesi, bu ikisinin ayrı şeyler olduğundan bahsetmişlerdir.

Bazı âlimler ise; tarifini geniş tutarak rızkı şöyle tanımlamışlardır: Rızk; Allah Teâlâ'nın bütün canlılara, yiyip içerek gıdalanmaları ve faydalanmaları için lutfettiği şeylerdir.

Bu tanıma göre rızkın içerisine, yiyecek içecek ve insan hayatını sıcak ve soğuktan korumaya yarayan elbise ve kalacağı mesken, ev gibi şeyler girmektedir.

Yukarda da bahsedildiği gibi: "Kendilerini rızklandırdığımız şeylerden Allah yolunda harcarlar." (Bakara, 2/3). Ayeti rızkı genelliyerek, rızk denilince birçok şeyi hatırlatmaktadır. Rızkın içerisine mallar, değerli madenler, mahsüller, paralar, gıdalar girdiği gibi; manevi olarak yapılan her şey rızk kapsamındadır.

Rızk; manevî nimet için de kullanılır. Manevî nimetlerin en önemlisi nübüvvet ve hidâyet anlamında da kullanılmıştır.

“Şuayb, şöyle dedi: Ey kavmim! Söyleyin bakayım, ya ben Rabbimden gelen açık bir delil üzere isem ve katından bana güzel bir rızk vermişse! Ben size yasakladığımı kendim yapmak

istemiyorum. Ben sadece gücüm yettiğince (sizi) düzeltmek istiyorum. Başarım ancak Allah'ın yardımı iledir. Ben sadece O'na tevekkül ettim ve sadece O'na yöneliyorum." (Hûd, 11/88).

Rızk; yerden ve gökten verilen rızklar anlamında kullanılmıştır. "(Müşrikler) Allah'ı bırakıp da, kendileri için göklerden ve yerden hiçbir rızka mâlik olmayan ve güçleri de yetmeyen şeylere (putlara) tapıyorlar." (Nahl, 16/73).

Rızk; uhrevî fazl ve nimet anlamında kullanılmıştır. "Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülenler veya ölenler ise, mutlaka Allah onları güzel bir rızkla rızıklandırılacaktır. Muhakkak ki Allah, elbette rızk verenlerin en hayırlısıdır." (Hacc, 22/58).

Rızk; teşekkür anlamında kullanılmıştır. "Ve gerçekten siz, rızkınızı (Kur'ân ni'metine karşı şükrünüzü, onu) yalanlıyorken mi yapıyorsunuz?" (Vâkıa, 56/82).

Rızk; servet, mal ve mülk anlamında kullanılmıştır. "Allah kiminize kiminizden daha bol rızk verdi. Bol rızk verilenler, rızklarını ellerinin altındakilere verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar. Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar?" (Nahl, 16/71).

Bütün mahlûkatın rızkı, Allah'ın ilmi ve takdiri ile olduğu için, insanın ömrü boyunca yiyeceği rızklar bellidir. Bir insan, ne kadar mal kazanırsa kazansın, ömür boyunca yiyeceği miktar muayyendir. Yiyeceği miktar muayyen olduğu için,

fazla olarak verilen mallardandan muhtaçlara vererek âhiret azığı yapmalıdır.

Şuda unutlmamalı, Allah; rızkları genelde sebeplere göre vermektedir. "İnsan için, kendi çalışmasından başka bir şey yoktur" buyrulmuştur. (Necm, 53/39).

BAŞKASININ RIZKI YENİLEBİLİR Mİ?

Kimse, kimsenin rızkını yiyemez. Her bir kimsenin neleri kazanacağını, neleri yiyebileceğini Allah ilmiyle bilip tesbit etmiştir. Allah'ın ilminde herhangi bir değişiklik olmayacağına göre, kimse, kimsenin rızkını yiyemez.

RIZK, AZALIP ÇOĞALABİLİR Mİ?

Rızk azalıp çoğalabilir. Çünkü: "Allah, kimi dilerse, onun rızkını genişletir, daraltır." (Ra'd, 13/26). "Allah, rızkta kiminizi diğer bir kısmınıza üstün kıldı." (Nahl, 16/71).

Ayetlerinde belirtildiği gibi, Allah, kulların durumuna, yani imtihan ve çalışmasına göre, mükâfatlandırır rızkını genişletir veya rızkını daraltarak cezalandırır. "Hatırlayın ki, Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz, hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir! Diye bildirmişti." (İbrahim, 14/7). "Allah, faizi tüketir, sadakaları ise artırır (faiz karışan malın bereketini giderir, sadaka verilen malın bereketini artırır)." (Bakara, 2/276).

İnsanlar rızklarını elde ederlerken çalışmaları esas alınmıştır. Günahlardan kaçınmak ve namazı

dosdoğru ve devamlı kılmak, kulların rızklarının geniş tutulmasına sebep olur. "Kim Allah'tan sakınıp korkar ve günahlardan kaçınırsa, (Allah) ona bir çıkış (yolu) yaratır ve onu ummadığı yerden rızklandırır. Kim Allah'a güvenirse, O, ona yeter." (Talak, 65/2-3). "Ailene namaz kılmakla emret ve kendin de ona sebat ile devam et. Biz senden rızk istemiyoruz. Seni biz rızklandırırız. Güzel akıbet takva ehlinindir." (Tâhâ, 20/132).

Allah insanların rızklarını imtihan gereği belirli bir ölçüye göre vermektedir. "Eğer Allah rızkı kulları için bolca yaysaydı, yeryüzünde taşkınlık yapar ve azarlardı. Fakat dilediği kadar bir ölçüyle indirir." (Şûrâ, 42/27). "Allah, kullarından dilediği kimsenin rızkını genişletir ve dilediğine de kısar. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir." (Ankebut, 29/82).

RIZK İNSANIN AYAĞINA GELİR Mİ?

İrade ve ihtiyar sahipleri rızıklarını aramak ve rızıkları peşinde koşmakla mükelleftir. İrade ve ihtiyar sahipleri olmayanların rızıkları ise ayağına gönderilmektedir. İnsan ve hayvan yavrularını, tamamen felç olmuş yada akıl muvazenesi bozulmuş insanları, mikro organizmaları, ağaçlar ve bitkileri misal olarak verebiliriz. Peygamber Efendimiz: "Sizler, gereği gibi tevekkül etseydiniz, (sabahleyin) aç olarak gidip (akşam) tok olarak dönen kuşun rızklandırdığı gibi, Allah elbette sizi de rızklandırırdı" [118] buyurmuştur.

---

[118]Tirmizi; Zühd, s-33.

Yani; nasıl ki kuşlar Allah'a tevekkül ederek, rızkları için endişe duyup hırs göstermezler, sadece rızklarını ararlar ve nihayetinde de rızıklanırlar. İşte insanlarda kuşlar gibi, Allah'a tevekkül edip rızklarını elde etmeye çalışırlarsa, Allah; sizi de rızklandırır demektir. Demek ki rızkın elde edilmesi, irade, ihtiyar ve çalışmaya bağlıdır.

Allah'tan başka rızk veren yoktur. "Yeryüzünde bulunan bütün canlıların rızkları ancak Allah'a aittir." (Hûd, 11/6).

"Nice canlı mahlûk vardır ki rızkını kendisi taşımıyor. Ona da size de rızkı Allah veriyor." (Ankebut, 29/60).

"Yerde ve gökte Allah'tan başka sizi rızıklandıran bir yaratıcı var mıdır?" (Fâtır, 35/3).

Rızkı yaratan ve rızıkları kullarına ihsan eden Allah'tır. "Allah, hayru'r-râzikıyn (rızk verenlerin en hayırlısı) dir." (Cum'a, 62/11) buyurmaktadır. Yine Allah; kedilerine fazla ihsan edilen rızklardan, rızka muhtaçlara vermelerini emretmektedir.

Yüce Allah'ın rızk verenlerin en hayırlısı olması, rızkın Allah'tan istenilmesini gerekmektedir. Allah; istenilen nimeti vermez ise, sebeplerden beklemenin hiçbir faydası olmaz, hakiki müsebbip ve rezzâk Allah'tır.

Rızkı elde etmek için önce çalışıp çabalamalı, sonra Allah'a tevekkül edip, Allah'tan istemelidir. “O, yeryüzünü size boyun eğdiren yaratıcıdır. Haydi, o arzın omuzlarında yürüyün de O'nun rızkından yiyin. Dönüş yalnızca O'nadır.” (Mülk, 67/15).

RIZK ARARKEN NELERE DİKKAT ETMELİYİZ?

Birincisi: Kullar rızkları elde etmeleri için, helâl yollardan sebeplere yapışarak Allah'a karşı fiili dua ile müracaat etmelidir. “Bunun üzerine Mûsâ onların koyunlarını suladı. Sonra gölgeye çekilip, Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım dedi.” (Kasas, 28/24). Mûsâ (a.s) helâl yoldan sebebini işleyerek Allah'tan maddî rızk talebinde bulunmuştur.

İkincisi: Sebeplerine yapıştıktan sonra, rızkı veren Allah'a verdiği rızıktan dolayı şükretmek lazımdır. "O halde bütün rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin." (Ankebut, 29/17).

Üçüncüsü: Allah'ın rızk olarak verdiklerinden Allah yolunda infak etmelidir. "Hem onlar ki, harcadıkları zaman ne israf ederler, ne de cimrilik ederler; (harcamaları) bu (ikisi)nin arasında orta bir yol da olur." (Furkan, 25/67).

Kâfir de olsa müşrik de olsa, her insanın rızkı Allah'a aittir. Allah bütün canlılara yetecek miktarda rızk yaratır. “O, yeri sizin için itaatkâr kılandır; artık onun omuzlarında (yeryüzünde) yürüyün ve (Allah’ın) rızkından yiyin! Dönüş ise, ancak O’nadır.” (Mülk, 67/15).

Yeryüzünde yaratılan her şey insanın emrine verilmiştir. Sadece insanları biraz gayret göstermesi gerekir. Bundan dolayı rızk kavramı, insan hayatında çok öneme sahiptir. Yalnız şunu da unutmamak gerekir ki; insanlar yeryüzünün halifesi

olarak yaratılmıştır. İnsanlar rızklarını kazanırlarken Allah'ın koyduğu kural ve kaidelere uyması gerekir.

Değilse insanların yaptığı tahribattan dolayı kâinattaki düzen bozulur. “İnsanların bizzat kendi işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.” (Rûm, 30/41).

HELÂL VE HARAM RIZK VAR MIDIR?

Cenâb-ı Hak, Yeryüzünde kımıldanan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah’a âid olmasın! Buyurmuştur. (Hud, 11/6. Yine: “Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerden helâl, temiz olanlarını yiyin,” buyurmaktadır. (Bakara, 2/168).

Demek ki; helâl rızklar ve haram rızklar olmak üzere iki türlü rızk verilmiştir. Biz bu iki rızktan helâl ve temiz olan rızklardan yememiz emrediliyor. Bundan dolayı insanlara helâl ve temiz rızk kazanmaları ve yemeleri emredilmiştir. İşte bu dünya insanlar için bir imtihan diyarı olmasından dolayı, rızklarını kazanırlarken helâl ve haram olmasının tercihi, insanların iradesine bırakılmıştır.

Kelâm âlimleri “Cenâb-ı Hakk’ın helâle rızası var, harama rızası yoktur,” demişlerdir. Cenâb-ı Hakk, insanların haramla rızıklanmasına rızası yoktur demek; haramları yaratmaya rızası yoktur demek değildir.

Haram rızkları da helal rızkları da yaratan Allah’tır. Şerrin işlenmesi şer olduğu halde,

yaratılması şer değildir. Mesela: Domuzun yaratılması şer gibi görünüyorsa da, şer değildir. İnsanların imtihan edilmesine vesile olmasından dolayı hayırdır. Sadece domuzdan elde edilen şeyler haramdır, dolayısıyla şerdir.

Cenâb-ı Hakk'ın haram fiilleri işlememize rızası yoktur. İnsan haram fiilleri işlerse, Cenâb-ı Hakk'ın emirlerine itaat etmeme cezasını hak etmiş olur.

Bir rızkın haram olup olmaması şu şekildedir. Biri; bizatihi haram olan, yani; sarhoşluk veren şeyler, Allah'ın adı anılmadan kesilen veya ölmüş hayvan etleri ve domuz gibi sıralayabiliriz. Diğeri ise, aslında helal olduğu halde; sonradan bir şekilde harama bulaştırılmış olanlardır.

Mesela: Çalınan şeyler, temiz olmasına rağmen haram haline getirilmiş olur. Allah'ın yasaklarına uyulmadığı takdirde, helal rızklar haram rızk haline getirilir.

Dolayısıyla rızk, Allah'ın mubah kılmasına yâda yasaklamasına göre helal ve haram olur. Haram rızkların yaratılması Allah'tan, onları elde etmek kullara aittir. "Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkını vermek Allah'a aittir." (Hûd, 11/6).

Mutezile: Rızk kendisiyle yarar sağlanan şeydir demiş ve rızkı ikiye ayırmıştır.

Birincisi: Rızk-ı mutlak: ot, su hava gibi şeyler.

İkincisi: Tayin edilen rızk. Malik olunan eşyadır.

Mutezile rızkı genel anlamda: “İnsanın iradesi ve kudretiyle, kazanıp iktisap ettiği mülktür” diyerek tarif etmektedir.

Haram olanı rızk olarak kabul etmemektedir. “Çünkü: Allah; haramın kazanılmasını ve haramın infakının yasakladığını delil göstermektedir. Rızkı da; insanın fiillerinden bir fiil olarak görmektedir.

Maturidi’ye göre rızk ise, helal veya haram olsun insanın yediği onun rızkıdır. Rızk mülk değildir. Zira Allah nimetlerinden rızıklanan hayvanlar ve süt emen çocuklar için mülk edinme diye bir şey düşünülemez.

Eş'ari ise rızklar Allah katındadır. O yarattıklarını helal ve haram olarak rızklandırır demektedir. Rızkın kulun mülkiyetiyle alakası yoktur demiştir.

Eş'ari ve Maturidi’ye göre haram da rızktır. Haram rızk kabul edilmediğinde haram yiyenleri bir başkasının rızklandırdığı anlamı çıkar, bu da Allah’a küfürdür. Haram yiyen insanın “Allah’ın rızkını yemedi” demek doğru olmaz. Rızk Allah’ın bir lütfu, bağışıdır ve insan ondan yararlanır.

ECEL MESELESİ

Ecel; bir şeyin müddeti demektir. [119]

[119]İbn Manzûr, Lisan ül Arab; c-1; s-55.

Ecel; bir şey için belirlenmiş süredir. İnsan hayatı için belirlenmiş olan süreye de “ecel” denmiştir. [120]

Ecel; belli bir zaman parçasının sonu demektir. Birşey için belirlenmiş zaman dilimine ömür denir. Ecel ile ömrü karıştırmamak lazım, ömür yaşanan süredir ecel de bu surenin son anıdır. İnsan veya herhangi bir varlığın eceli de, kendisine tâyin edilen ömrün sona erdiği andır.

Ecelin takdir edilmesi, insan ömrüne bir müddet tâyin edilmesi demektir. Bu bakımdan ecel birdir, değişmez. Hastalıklar ve haricî müdahaleler ölüm için ancak birer sebeptirler.

İslâm Akaidi’nin üzerinde çok tartışılan temel mes’elelerin birisi ecel mes’elesidir. Ama bu mes’ele, İslâm dini ile ortaya çıkmış bir mes’ele değildir. Ecel mes’elesi, çok eski zamanlardan beri tüm düşünürlerin ilgi alanlarına girmiş ve felsefe kitaplarında ayrıntılı incelemelere tâbi tutulmuştur. Müslümanlar arasında ecel, ecel-i müsemma, ecel-i kaza ve ecelde uzama ve kısalma olur mu? Gibi konular tartışılmış çokça üzerinde durulmuştur. Bunlardan dolayı ecel konusunda, mezheplerin farklı görüşleri olmuştur.

Meseleyi doğru olarak çözebilmek için, Kur’an’da çokça bahsedilen ecel kelimesi, aşağıdaki anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz.

---

[120]Rağıb el İsfahânî; el-Müfredat; s-11.

Lügatlerdeki tariflerden anlaşılacağı gibi ecel kelimesi, Kur’an’da; belirlenmiş bir süre veya bir sürenin sonu anlamında kullanılmıştır.

Ecel kelimesinin belirlenmiş bir süre anlamında kullanıldığı ayetler:

“O (Şuayb), dedi ki: “Bana sekiz yıl çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; sana ağırlık vermek de istemem. İnşallah beni iyi kimselerden bulacaksın.”

“Musa, Bu seninle benim aramdadır. Bu iki ecelden (iki süreden) hangisini gerçekleştirirsem gerçekleştireyim. Demek ki; bana karşı herhangi bir husumet yok. Ve söylediklerimize Allah vekildir dedi.”

“Artık Musa eceli (süreyi) gerçekleştirip ailesiyle yola çıktı. (Kasas, 28/27-29).

Bakara suresinde: “Ey iman edenler! Belirlenmiş (ecelle) bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. (Bakara, 2/282). Ayetindeki adı konmuş bir zamana kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman ifadesinde ecel kelimesi borcun (senesi, ayı, günü) son anı anlamındadır.

“İddet
müddetlerini (ecellerini) doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikâhınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın.” (Talak, 65/2).

“Kadınlarınız içinden âdetten kesilmiş olanlarla, âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi (ecelleri) üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi (ecelleri) ise, yüklerini bırakmaları (doğum yapmaları)dır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.” (Talak, 65/4). İfadesinde ecel sözcükleri hep iddet / bekleme süresinin son anı anlamında kullanılmıştır.

Yine aşağıdaki ayeti kerimelerde, ecel kelimesi bekleme süresi anlamında kullanılmıştır.

“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini (ecellerini) bitirdikleri vakit ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur. Allah'ın âyetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini, (size verdiği hidayeti), size öğüt vermek üzere indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun. Bilesiniz ki Allah, her şeyi bilir.” (Bakara, 2/231).

“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini (ecellerini) bitirdikleri vakit, aralarında iyilikle anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. İşte bununla içinizden Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Bu öğüdü tutmanız kendiniz için en iyisi ve en temizidir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara, 2/232).

“Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına dört ay on gün beklerler. Bekleme

müddetlerini (ecellerini) bitirdikleri vakit, kendileri hakkında yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.” (Bakara, 2/234).

“(İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncelerinizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lâkin meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti (ecelini) dolmadan, nikâh kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeple Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafûrdur, halîmdir.” (Bakara, 2/235).

Hud suresinde: “Elif, Lam, Ra. Bu Kitap, Hâkim ve Habir Allah tarafından, Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye ayetleri kesin kılınmış, sonra da uzun uzadıya açıklanmış bir Kitap'tır. Ben size, O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı ve müjdeciyim. Rabbinizden mağfiret dileyin ve O'na tevbe edin ki, belli bir süreye (ecele) kadar sizi güzelce yaşatsın ve her fazilet sahibine faziletinin karşılığını versin. Eğer yüz çevirirseniz o zaman ben doğrusu hakkınızda büyük günün azabından korkarım. (Hud, 11/1-2-3). Adı konmuş bir ecele kadar size güzel kazanım kazandırsın veya sizi güzel güzel yaşatsın anlamında kullanılmıştır.

Hac suresinde: “Onlarda (kurbanlık hayvanlarda veya hac fiillerinde) sizin için belli bir süreye (ecele) kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları (biteceği) yer, eski eve (Kâbe'ye) kadardır.” (Hac, 22/33). Sizin için onlarda

adı konmuş ecele kadar bir takım menfaatler var ifadesinde ecel kelimesi, belirlenmiş ömrün son günü anlamında kullanılmıştır.

“Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye (ecele) kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız." (Hacc, 22/5).

Ayetindeki ve dilediğimiz bir adı konmuş ecele kadar rahimlerde durdururuz ifadesinde ecel kelimesi doğum vakti anlamında kullanılmıştır.

Te’cil: Ecel sözcüğünden türemiş olup, ecel belirleme, ileriye yönelik son vaktin belirlenmesi demektir. Bu sözcük Türkçeye te’cil şeklinde girmiş olup, bir borcun ödenmemesi durumunda, ödeme gününün yeniden belirlenmesi kastıyla ve henüz muhakemesi devam eden bir davanın, karar verilebilmesi için bir duruşma tarihinin belirlenmesi kastıyla kullanılmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, te’cilin kesinlikle erteleme anlamına gelmediğidir. Te’cil, ertelenen sürenin sonunun belirlenmesidir ve Kur’an’da da bu anlamda kullanılmıştır:

“Nihâyet yıldızlar söndürüldüğü zaman, gök yarıldığı zaman, dağlar ufalanıp savrulduğu zaman,

peygamberlere (ümmetleri hakkında şahitlik etmeleri için) vakit belirlendiği zaman! (Bu alametler) hangi vakte ertelenmiştir? Ayırım gününe. (Mürselat, 77/8-13).

Te’cil edilme, ayırt etme günü için kullanılmıştır.

ECEL-İ KAZA VE ECEL-İ MÜSEMMA

Ecel-i Kaza: Dünyada yaşanılan ömrün son tarihidir.

Ecel-i müsemmâ: Ecel ve müsemma kelimelerinden meydana gelmiş olan bir sıfat tamlamasıdır. Yani; adı konulmuş, belirlenmiş bir süre anlamını ifade eden bir sıfat tamlamasıdır.

Ecel-i müsemmâ hakkında âlimlerin değişik görüşleri vardır. İnsanın ölümüyle başlayıp kıyâmete veya haşre kadar veya hesap gününde muhasebesinin tamamlanmasıyla son bulan müddet olarak değerlendirmişlerdir.

Bazı âlimler; ölüm ruhun bedenden ayrılmasıdır. Ruh insan bedenine girmeden önce hayat sahibi olduğu gibi, bedenden çıktıktan sonra da hayatı devam etmektedir. İşte, ruhlar âleminde yaratılan ve âhirette hayatı ebediyen devam edecek olan insan ruhunun, bu dünyada beden içerisinde geçirdiği müddete ecel-i kaza, ölümle başlayıp mahşerde hesabının tamamlanmasına kadar olan müddete ecel-i müsemmâ demişlerdir.

“Bazı âlimlerde; eceli, vaktin bitimi mânâsına göre; ecel-i kaza dünya hayatının, ecel-i müsemmâ

ise kabir âleminin sona ermesidir. Diğer bir ifâdeyle, ecel-i kaza kabir âleminin, ecel-i müsemmâ ise âhiret âleminin başlangıcı olarak belirtmişlerdir.” [121]

Ecel-i müsemma: Bir mahlûkun normal şartlarda biyolojik olarak yaşayabileceği ömürdür. Bir ilacın son kullanma tarihini düşünelim. Şartlar elverişli ise son kullanma tarihine kadar devam eder. Değilse erken de bozulabilir. İnsanlarında biyolojik olarak ömrünün şu zamanda en fazla yüz otuz sene olduğunu düşünebiliriz. Yüz otuz senenin hitamında ölmesi ecel-i müsemmâdır. Yaşam şartlarına bağlı olarak yüz otuz sene içerisinde her hangi bir gün, ömrü son bulabilir. İşte bu günlerden birinde ölmesi, o kişinin ecel-i kazasıdır. İnsan sağlık kurallarına uymazsa ecel-i müsemmasına kadar yaşayamaz, daha erken ecel gelir, işte bu ecele ecel-i kaza denir, bu ecel geldi mi ertelenmez. Şuda var ki; ecel-i kaza gelmeden önce alınacak tedbirlerle ecel geciktirilebilir. Buradan anlaşılacağı gibi ecel-i kazaya göre ömür kısalabilir de, uzaya bilir de, fakat hiçbir zaman ecel-i kaza, ecel-i müsemmayı geçemez.

Aşağıdaki ayetlerde ecel-i kaza ile ecel-i müsemma birlikte zikredilmiştir.

“O, sizi bir çamurdan yaratan, sonra size bir ecel, bir ömür süresi tayin edendir. Bir de O’nun nezdinde muayyen bir ecel vardır. Sonra; bir de şüphe ediyorsunuz.” (En’âm, 6/2).

---

[121]Kırkıncı, Kader Nedir, s-114.

“Geceleyin sizi (bir nevi' ölüm olan uyku ile) öldüren ve gündüzün ne kazandığınızı bilen, sonra belirli bir ecelin tamamlanması için onda (gündüz vaktinde) sizi dirilten (uyandıran) da O'dur. Sonra dönüşünüz ancak O’nadır; sonra O, (dünyada)yapmakta olduklarınızı size haber verecektir.” (En’âm, 6/60).

“Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte (ecele) kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.” (Zümer, 39/42).

“O, sizi (önce) bir topraktan, sonra bir nutfeden (hakir bir damla sudan süzülmüş hulâsadan), sonra bir alakadan yaratandır. Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarıyor; sonra gücünüzün kemâle ermesi için, sonra da ihtiyar olmanız için (sizi yaşatıyor). İçinizden kimi de, (kiminizden) daha önce vefat ettirilir; tâ ki belirli bir vakte (ecele) erişesiniz ve olur ki akıl erdirirsiniz.” (Mümin, 40/67).

Aşağıdaki ayetlerde de sadece ecel-i müsemma zikredilmiştir.

“Ve Rabbinizden mağfiret dileyesiniz, sonra O'na tevbe edesiniz ki, sizi (dünyada)belirli bir vakte (ecele) kadar güzel bir nimetle faydalandırsın ve (âhirette) her fazilet sâhibine mükâfatını versin! Eğer yüz çevirirseniz, artık şübhesiz ki ben, sizin üzerinize (dehşeti)büyük bir günün azabından korkarım!” (Hud, 11/3).

“Allah, o gördüğünüz gökleri direksiz yükselten, sonra arşa hükmeden, güneşi ayı da emrine boyun eğdirendir. Herbiri belirli bir vakte (ecele) kadar akıp gider. (O, her) işi idare eder; âyetleri açıklar ki, Rabbinize kavuşacağınıza kat'î olarak inanasınız!” (Ra’d, 13/2).

“Allah, o gördüğünüz gökleri direksiz yükselten, sonra arşa hükmeden, güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirendir. Herbiri belirli bir vakte (ecele) kadar akıp gider. (O, her) işi idâre eder; âyetleri açıklar ki, Rabbinize kavuşacağınıza kat'î olarak inanasınız!” (İbrahim, 14/10).

“Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden (hak ettikleri şekilde) yakalayacak olsaydı, (yeryüzü) üzerinde hareketli hiçbir canlı bırakmazdı; fakat onları belirli bir vakte (ecele) kadar te'hîr eder. Artık ecelleri geldiği zaman, ne bir saat (bir an) geri kalabilirler, ne de öne geçebilirler.” (Nahl, 16/61).

“Eğer Rabbin tarafından önceden verilmiş bir söz (bir hüküm) ve ta'yîn edilmiş bir ecel (Kıyâmet vakti) olmasaydı, (bunlara da azab) elbette (hemen) lâzım olurdu.” (Tâhâ, 20/129).

“Onlarda (kurbanlık hayvanlarda) sizin için belirli bir zamana (ecele) kadar birtakım menfaatler vardır. Sonra onların varacakları (kurban edilecekleri) yer, Beyt-i Atîk (Harem bölgesinin yanın)a kadardır.” (Hacc, 22/33),

“Bir de senden azâbı acele istiyorlar. Hâlbuki belirlenmiş bir müddet (ecel) olmasaydı, o azab onlara mutlaka gelirdi. Ve şübhesiz ki (o istedikleri

azab), kendilerine haberleri olmadan ansızın gelecektir.” (Ankebut, 29/53).

(Onlar) “Allah'ın, gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları, ancak hak ile (yerli yerinde) ve belirli bir ecel ile yarattığını, kendi nefislerinde hiç düşünmediler mi? Şübhesiz ki insanların çoğu, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr eden kimselerdir.” (Rûm, 30/8).

“Görmedin mi, şübhesiz Allah, geceyi gündüze katıyor; gündüzü de geceye katıyor; güneşi ve ayı (emrine) boyun eğdirmiştir. Herbiri belirli bir vakte (ecele) (kıyâmete) kadar akıp gider. Muhakkak ki Allah, ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.” (Lokmân, 31/29).

“(O,) geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar; hem güneşi ve ayı (emrine)boyun eğdirmiştir. Herbiri belirli bir vakte (ecele) kadar (yörüngesinde) akar gider. İşte Rabbiniz olan Allah, bu (nimetleri veren)dir. Mülk O'nundur. O'ndan başka (kendisine) yalvarmakta olduklarınız ise, bir çekirdek zarına bile sahib olamazlar!” (Fatır, 35/13).

“Eğer Allah, insanları kazandıkları (günahlar) yüzünden (hemen) cezalandıracak olsaydı, (yerin) yüzünde hareket eden hiçbir canlı bırakmazdı! Fakat onları(n cezasını) belirli bir vakte (ecele) kadar te'hîr eder. Nihâyet ecelleri geldiği zaman, artık doğrusu Allah kullarını(n amellerini) hakkıyla görendir.” (Fatır, 35/45).

“Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin

üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye (ecele) kadar akıp gider. Dikkat et! O, azizdir ve çok bağışlayandır.” (Zümer; 39/5).

“(Biz) gökleri ve yeri ve ikisi arasında bulunanları, ancak hak ile (yerli yerinde) ve belirli bir ecel ile yarattık. İnkâr edenler ise, korkutuldukları şeyden (kıyametten) yüz çeviricidirler.” (Ahkaf, 46/3).

"Ki Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vadeye (ecele) kadar tehir etsin." Bilinmeli ki Allah'ın tayin ettiği vade gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!" (Nuh, 71/4).

Bu ayetlerden anlaşılmaktadır ki, insanlar ve diğer canlılar için var olan ecel, toplumlar için de söz konusudur ve yer, gök, tüm varlıkların da eceli vardır. Yukardaki ayeti kerime dede görüldüğü gibi ecel-i müsemma, takdir edilmiş ecel, adı konmuş ecel, aşılması imkânsız bir süreyi ifade eder.

Ecel-i müsemma gerek fertler açısından, gerekse toplumlar açısından da, aşılması imkânsız muayyen bir süreyi ifade ettiği için, ecel-i müsemma aşılmaz. Ne fertler nede toplumlar bu süreyi ileri alamazlar. Yaratılan her insan ve her varlığın, bir miadı bir dayanma süresi vardır.

Mesela; her bir güneşin veya her bir yıldızın bir dayanma gücü vardır. Bu süreyi dolduran güneşlerin veya yıldızların beslenme kaynağı bitmesiyle eceli gelmiş olur ve görevi de sona erer. Her cins varlık için bu farklıdır.

Bazı işçi arıların yaşama süresi kırk elli gündür. Bu süre bakteriler için iki üç gündür. Ağaçlar arasında yaşama süresi en uzun tutulan ağaç, çınar ağacıdır, aşağı yukarı bin beş yüz sene kadar yaşadığı söylenir. Sonunda o da süresini doldurur, kurur yıkılır gider.

Ecel-i kaza ise; yine yukarıdaki ayeti kerimede bahsedildiği gibi, “Allah sizi bir çamurdan yarattı, sonra bir ecel, süre tayin etti” buyurarak Yarattığı her insan için bir ömür tayin etmiştir, işte bu tayin ettiği ömür bazı şartlara bağlı kılınmıştır. İşte bu şartlara göre biçilen ömrün sonuna ecel-i kaza denir.

Yukarıdaki açıklamalardan istifade ederek mukadderatın iki şekilde olduğunu görmekteyiz.

Birincisi: Ecel-i müsemma; buna kesin hüküm de denilir. Allah’ın ilmiyle tesbit edip takdir ettiği ve herhangi bir değişikliğe tabi olmayan Levh-i Mahfuzda yazılandır.

İkincisi: Ecel-i kaza; bazı şartlara bağlı olarak İlm-i ezelînin bir nevi kudret defteri hükmünde olan Kitab-ı Mübin kaza defterinin Levh-i Mahv-İspat sahifelerinde mukadder olarak yazılanlardır. Hadîs-i şerif’te vârid olmuştur ki: "Bazan bela nâzil oluyor; gelirken karşısına sadaka çıkar, geri çevirir." [122]

“Şu hadisin sırrı gösteriyor ki: Mukadderat, bazı şeraitle vukua gelirken geri kalır. Demek ehl-i keşfin muttali olduğu mukadderat mutlak olmadığını, belki bazı şeraitle mukayyet

[122]Tirmizi, Zekât, s-28.

bulunduğunu ve o şeraitin vuku bulmamasıyla o hâdise de vukua gelmiyor. Fakat o hâdise, ecel-i muallak gibi Levh-i Ezelî'nin bir nevi defteri hükmünde olan Levh-i Mahv-İsbat'ta mukadder olarak yazılmıştır.

Nadir olarak da olsa, Levh-i Ezelî'ye kadar keşif ehli çıkar. İşte bu sırra binaen keşif ehli tarafından, keşfiyat nev'inden verdikleri haberler, muallak oldukları ve şartlarda oluşmadığı için o haber verdiği hadise vukua gelmez. Çünki mukadder imiş, fakat şartı gelmeden o da vukua gelmemiş. Nasılki sabık hadîsin sırrıyla: Sadaka, belayı ref' eder. Ekseriyetin hâlis duası dahi, ferec-i umumîyi cezbeder. Kuvve-i cazibe vücuda gelmediğinden, fütuhat da verilmez.” [123]

ECEL DEĞİŞİR Mİ?

Aşağıdaki ayet-i kerimeler bize değişen ecelin olduğunu bildirmektedir.

"Eğer biz bir âyetin hükmünü kaldırır veya onu ertelersek, ondan daha hayırlısını veya dengini getiririz." (Bakara, 2/106).

"Allah dilediğini imha eder, dilediğini de yerinde bırakır. Ana kitap O'nun katındadır." (Ra’d, 13/39)

Allah dilediğini mahveder, dilediğini yerinde sabit tutar. Gerek yaratmada, gerek hüküm koymada dilediğini mahveder. Allah'u Teâlâ, kâinattaki bazı şeyleri yok ederken, bazı şeyleri

---

[123]Bediüzzaman; Lem’alar, Onaltıncı lem’a, s-184.

yeniden meydana getiriyor. Mesela bir toplumu mahvediyor, diğer bir toplumu yaşatıyor. Aynı şekilde bir kişi doğarken, diğer bir kişi ölüyor. Bedendeki hücreler bir yandan ölürken, bir yandan da yenileri onların yerini alıyor.

Ticaretle uğraşan bir kişi bazan kâr ediyor, bazan da zarar ediyor. Allah, bazan kişinin rızkını arttırdığı gibi, bazan da azaltıyor. Aynı şekilde Allah mahlûkatın da ecelini ve ömrünü uzatıp kısaltıyor. Saadetini şekavete, şekavetini saadete dönüştürüyor. Tövbe edenin günahlarını siler, gerekli görürse o günahın yerine sevap yazar. Öyle ki, bütünüyle kâinat, bir taraftan yazılıyor, bir taraftan siliniyor, silinenler tekrar yazılıyor. Böyle olmasına rağmen ne bir silinti, ne de bir kazıntıdan eser bulunmaz, kusur diye bir şey göremezsin.

İşte kevni yaratılışta böyle olduğu gibi, teşri hükümlerde de durum böyledir. Yukarıki ayetlerde de belirtildiği gibi; Allah Teâlâ, bir süre için yürürlükte tuttuğu bir şer'î hükmü, diğer bir zaman için yürürlükten kaldırır, yerine başka bir hüküm getirir. Hükümlerin bir kısmını başka hükümlerle nesheder.

Ecel-i müsemma ’ya kadar yani biyolojik ömrünü doldurup ölenler çok azdır, ekseriyetle yaşama şartlarına tabi olarak daha erkenden ölürler. İşte Cenab-ı Hak, canlı veya cansız bir varlığın hangi ortam ve şartlarda bulunacağını ve bu şartlar altında ömrünün kaçta kaçında hayatının son bulacağını bildiği için onu yazmıştır.

Allah sizi (önce) topraktan, sonra da bir nutfeden (spermden) yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı. O'nun bilgisi olmadan hiç bir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya ömür verilmesi de onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır. Şüphesiz bunlar, Allah'a kolaydır. (Fatır, 35/11).

Burada ömrün kısalması, bir kaza ve belaya uğradığı takdirde yaşayabileceği azami süreye göredir. Dolayısıyla hiçbir kimsenin ecel-i kazası eceli müsemmasına kadar uzamaz. Ona ne kadar yaklaşırsa ömrü o kadar uzamış, ondan ne kadar uzakta kalırsa o kadar kısalmış olur.

Biz, onlara vadettiğimizin (azabın) bir kısmını sana göstersek de veya (ondan önce) seni öldürürsek de sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir. (Ra’d, 13/40).

Bu ayeti kerimelere göre şartlara bağlı olarak, ömür uzayabilirde kısalabilirde. Fakat bu şartlara bağlı olarak tayin edilen ecel (ölüm anı), ne ileri ve ne de geri alınır, bu kesin bir hükümdür. Allah’ın onayı olmadan da hiçbir şey olmaz. Bir kimse uğradığı bir kaza neticesinde ölmüşse Allah’ın onayıyla ölmüştür, kazayı sebep kılmıştır kaza neticesinde kimse ölmez. Çünkü ölüm de dirilme de Allah’ın tasarrufundadır. Bir kimsenin ölümüne Allah hükmetmemişse bir sebep yaratır, o kimseyi öldürmez.

Demek ki; şartlara göre ömür kısalıp uzayabilir. Fakat kimsenin ömrü eceli müsemmayı geçmez. "Rızkında genişlik isteyen, ömründe uzunluk

isteyen, adım unutulmasın diyen kişi sıla-i rahim yapsın!" [124] Hadisi Şerif'i de bu şekilde izah edilebilir. Yani sadaka ve sıla-i rahim, biyolojik ömre doğru ilerlerken yolunu kesen bu engellerden atlayıp yoluna devam etmesinde yardımcı bir sebep olur.

Nuh kavmiyle ilgili ayetler buna işaret etmektedir. “Haberiniz olsun ki, Biz Nuh'u "Kendilerine elim bir azap gelmeden önce kavmini uyar!" diye kavmine gönderdik.

Dedi ki: "Ey kavmim, haberiniz olsun, ben size açık bir uyarıcıyım!

Şöyle ki, Allah'a kulluk edin, O'ndan korkun ve bana itaat edin! Günahlarınızı bağışlasın ve sizi belirli bir vakte (ecele) kadar ertelesin. Kuşkusuz, Allah'ın takdir ettiği vakit gelince ertelenmez, eğer bilseydiniz!" Nuh, 71/1-2-3-4).

Ayetlerden anlaşılacağı gibi Nuh kavmi, Allah’a iman etselerdi daha yaşayacaklardı, fakat Allah’a iman etmedikleri için ömürleri kısaldı, helak olup gittiler. Bir de bunun tersi Yûnus (a.s)’ın kavmi putlara taparak küfür içerisinde gidiyorlardı. Putperestliği bırakmazlar ise helak olarak ömürleri kısalacaktı. Ama; Allah'ın varlığına ve birliğine inanarak ve helak olmaktan kurtulmuşlar ve ömürleride uzamıştır.

Yûnus (a.s) kıssasında "Ve onu yüz bin insana, ya da daha fazla olanlara peygamber gönderdik" (Sâffât, 37/147). Hz. Yunus'un (a.s), sayıları yüz

[124]Buhâri, Büyû, s-13, Edeb, s-12; Mûslim, Birr, s-20.

binin üzerinde bulunan bir yerin insanlarını uyarmak ve onları Allah inancına davet etmek üzere gönderildiğini ayeti kerimeden anlıyoruz.

Yûnus (a.s)'ın peygamber olarak gönderildiği yerin adı Ninova diye nakledilmektedir. Ninova'ın Dicle nehrinin kıyısında, şimdiki Musul'un yerinde bulunduğu söylenmektedir. Burada yaşayan insanlar küfür içerisinde putlara tapıyorlardı. Yûnus (a.s) onları küfürden, putperestlikten nehyetmek ve Allah'ın varlığına ve birliğine inanmalarını sağlamak üzere gönderilmişti. [125]

Yûnus (a.s); insanları otuz üç yıl Allah'a imân etmeleri ve küfürden kurtulmaları için tebliğde bulundu. Ancak sadece iki kişi ona imân etti. [126]

İnsanların küfürde direnmeleri ve imana gelmemelerinden dolayı önceki bazı kavimler gibi helak olacaklarından korkuyordu. Bunun üzerine Yûnus (a.s); onlara kızdı ve o yeri terk etti. Allah, Yûnus (a.s)'ın kızgınlığını ve bunun neticesi olarak da o yeri terk etmesini ayeti kerimesinde şöyle anlatıyor: "Zünnûn (Yûnus)'a gelince, o, öfkeli bir halde geçip gitmişti. Bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihâyet karanlıklar içinde; "Senden başka hiç bir ilâh yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!" diye niyaz etti." (Enbiyâ, 21/87).

---

[125]Taberî; Tarih, c-1, s-42.

[126]İbn Esir; el-Kâmil, c-1, s-360.

Allah'ın müsaadesi olmadan Yûnus (a.s)'ın ayrılmaya kalkışması, iyi netice vermemişti. Ninova'dan ayrılmak için bir gemiye binmişti. Gemi fırtınadan dolayı batmaya başlar. Bunun üzerine, gemide bir suçlunun olduğunu ve bu suçlunun suya atılması gerektiğini söylerler.

Kimin suya atılacağını tespit için kur'a çekilir ve kur'a Yûnus (a.s)'a isâbet eder. Bu durumu da ayeti kerimede söyle haber verilmiştir: "Nihayet (gemidekilerle birlikte) kur’a çekti de kaybedenlerden oldu". (Sâffât, 37/141).

Yûnus (a.s); denize atılır atılmaz bir balık onu yutar. Yine aşağıdaki ayeti kerime onun bu durumunu söyle haber vermiştir: "Derken o (kendi kendini) kötülerken, onu bir balık yuttu." (Sâffât, 37/142). Artık Yûnus (a.s); hatasını anlamış ve nefsini kınamaya başlamıştı. Balığın karnında; "Senden başka ilâh yoktur. Sen sübhansın. Ben zalimlerden oldum!" diye dua ile Allah'a yalvarmaya başladı. İhlâslı bir şekilde Allah'a teslim olması sonucunda da, yüce Allah onu affetti. [127]

Yûnus (a.s)'ın duasının kabul edildiği ve Allah tarafından bağışlandığı, yine ayeti kerimede şöyle bildirilmiştir: "Biz de onun duasını kabul ettik ve onu tasadan kurtardık. İste biz, insanları böyle kurtarırız" (Enbiyâ, 21/88). "Eğer tesbih edenlerden olmasaydı, (insanların) yeniden diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı" (Sâffât, 37/143-144).

Her şeye kadir olan Allah, balığın karnındaki Yûnus (a.s)'ı öldürmedi. Bir süre sonra balık onu

[127]Maverdî; en-Nuketu ve'l-Uyûnu, c-3, s-465.

ağzı ile sahile bırakmıştı. Onun kurtuluşu ve daha sonraki hali, yine ayeti kerimede şöyle bildirilmiştir: "Biz de onu hasta bir halde ağaçsız, boş bir yere attık ve üzerine (gölge yapması için) kabak türünden bir ağaç bitirdik" (Sâffât, 37/145, 146).

Balık onu çıkarıp sahile bıraktığında; Yunus (a.s) hastalanmıştı, bitkin bir vaziyetteydi ve himayeye muhtaçtı. Cenâb-ı Hakk; Yûnus (a.s)'ı ihsanıyla güneşin yakıcı sıcağından korumak için, gölge yapacak geniş yapraklı bir ağaç veya bitkinin altına yerleştirdi. Bir başka rivayette Cenâb-ı Hakk, Yûnus (a.s)'a o ağaç veya bitkiden süt damlattı. Diğer bir rivayette dağ keçisini emrine verdi. İyice kuvvetleninceye kadar o dağ keçisi sabah akşam gelip süt emzirdi. Yûnus (a.s), kendine gelince Cenâb-ı Hakk'a şükür için ibadete başladı. Bir gün kendisine gölge veren ağacın kuruduğunu görünce üzüldü. Cenâb-ı Hakk, ona vahyedip kavmine dönmesini emir buyurdu ve kavminin tövbelerini kabûl ettiğini bildirmesini emretti.

Yunus (a.s) kavmine gitmek üzere yola çıktı. Ninova şehri yakınlarına gelince, bir çobanla karşılaştı. Çobana kavminin durumunu sordu. Çoban da; "Peygamberleri onlara darılıp gitti gideli kendi başlarına duruyorlar. Cenâb-ı Hakk onlara azâb gönderdi. Azâb bulutları başları üzerinde üç gün üç gece durdu. Fakat onlar bin bir pişmanlıkla Cenâb-ı Hakk'a yalvardılar. Cenâb-ı Hakk'ta onları bağışladı ve üzerlerinden azâbı kaldırdı. Yûnus (a.s)'ı aramalarına rağmen bir yerde bulamadılar. Hâlâ Yûnus (a.s)'ın gelmesini bekliyorlar" dedi. Yûnus (a.s) bekledikleri kişinin kendisi olduğunu söyledi ve gidip onlara haber vermesini istedi.

Çoban Ninova'ya gidip Yûnus (a.s)'ın geldiğini haber verdi. İlk anda Yûnus (a.s)'ın geldiğine inanmayan Ninova halkı, araştırmaya gittiler ve ağaç veya keçinin dile gelip konuşması neticesinde inandılar. Yûnus (a.s)'ın bulunduğu tarafa gittiler. Yûnus (a.s)'ı namaz kılar bir halde buldular. Namazdan sonra onu hasretle kucaklayıp özür dilediler. Beraberce şehre döndüler ve Allah'a itaat ederek yaşamlarını devam ettirdiler.

Yûnus (a.s)'ın ahalisinin bu şekilde tevbe etmeleri, küfürden dönüp Allah'a inanmaları, Allah tarafından övülmüş, methedilmiştir: "Keşke (azab gelmeden önce) inanıp da inanması kendisine fayda veren bir memleket olsaydı! (Azabı gördükten sonra inanmak, hiç bir memlekete yarar sağlamamıştır). Yalnız Yunus'un kavmi, (azab henüz inmeden önce) inanınca, dünya hayatında onlardan rezillik azabını kaldırmış ve onları bir süre daha yaşatmıştık" (Yûnus, 10/98).

Yine ayet-i kerimeler de ümmetlerin ecelleri hakkımda da şöyle buyruluyor.

"Hiçbir ümmet kendi ecelinin ne önüne geçebilir ne de (ondan) sonraya kalabilir." (Mü'minun; 23/43). "Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler." (A'raf; 7/34).

İbn Âşûr'a göre a'raf sûrenin başından buraya kadarki bölümünün öncelikli muhatabı Mekke putperestleri olduğu için bu ayetteki her bir ümmetten de özellikle Hz. Peygamber'i ve hak dini yalanlayan topluluklar kastedilmiş olup âyet bunlara

karşı bir uyarı ve tehdit anlamı taşımaktadır. Aynı müfessire göre ecel kelimelerinden ilki bu tür inkârcı topluluklara tanınan mühleti, ikincisi de bu mühletin bittiği ve sonlarının geldiği vakti ifade etmektedir (İbn Âşûr; VIII/2, s. 102-104).

Bu duruma göre; bu sûrenin geniş bir kısmının konusu olan bazı eski kavimlerin hayat ve akıbetlerine dair ilerideki ayetlerden de anlaşılacağı üzere, Allah Teâlâ; rahmetinin eseri olarak, inkârcı ve isyankâr topluluklara hallerini düzeltmeleri için belli bir süre tanır. Eski inanç ve yaşayışlarında ısrar edenler, tayin edilen sürenin sonunda mutlaka cezalandırılırlar; hükümranlıkları veya varlıkları son bulur. Onlar bu akıbetlerini ne bir saat öne alabilir ne de erteleyebilirler. Allah'ın bu kesin kanunu uyarınca, tarihteki bütün inkârcı, isyankâr, azgın ve ahlâksız toplumların, bu arada putperest Araplar 'ın maruz kaldıkları bu âkıbet, şimdiki ve bundan sonraki inkârcı ve zalim toplumların, devletlerin de Allah nezdinde belirlenen ecel mutlaka başlarına gelecektir.

İrademizle tercihlerimizi yaparken aklımızı iyi kullanmak durumundayız. Nuh, Lût, Semud kavmi gibi nice helak olmuş kavimlerin durumuna düşmemeliyiz. Yanlış anlaşılmasın her kusur sonucu helak olunacak diye bir şey yok, tövbe istiğfar kapısı her zaman açıktır, yine herşey Allah'ın takdirine göre meydana gelir.

Şayet Allah insanları zulümleri ile cezalandırsaydı, yeryüzünde bir tek deprenen canlı bırakmazdı, fakat onları belirli bir süreye kadar

erteler. Süre sonu geldiğinde ise ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler. (Nahl, 16/61).

Demek ki ecel-i kaza şartlara göre değişebiliyor. Sıla-i rahim ve sadaka ömrü uzatır hadis-i şerif'leri bu yönde dikkatimizi çekmektedir. Sıla-i rahim ve sadaka, insanın ölümüne sebep olacak şartları değiştirerek ömrü uzatabiliyor.

ÖLDÜRÜLEN KİŞİ ECELİ İLE Mİ ÖLÜR?

Kader meselesinde bahsedildiği gibi, Allah; sonsuz ilmiyle insanın ecel ve ölümünü belirleyip takdir etmiştir. "Öldürülen kişi eceliyle mi ölmüştür? Öldürülmemiş olsaydı bir müddet daha yaşayacak mıydı? Yaşamayacak mıydı?" gibi soruları insanın aklına getirmektedir. Mezheplerinde görüşü değişik şekillerde olmuştur.

Mutezileye göre öldürülen kişi eceliyle ölmemiştir. Öldürülmemiş olsaydı, kul kendi fiilini yaratır düşüncesinden dolayı bir müddet daha yaşayacaktı. Çünkü Mutezileye göre fiilin fâili, bizzat kulun kendisidir. O halde öldürme işi, maktulü öldüren katilin işidir.

Ehl-i Sünnet' in tamamına göre öldürülen kişi eceliyle ölmüştür. Ancak katil bu fiilinden dolayı ceza görür. Eceliyle ölmediğini söylemek yanlıştır. Allah o kişinin öldürüleceğini önceden bilmektedir ve ecelini de ona göre tâyin etmiştir. Yani; Allah'ın o kişi için ölümü yaratmasından dolayı o kişi ölmüştür. Öldürülen kişi için, öldürülmeseydi yaşayacaktı gibi sözler söylemek doğru değildir. Hattâ! Öldürülmemiş olsaydı, ne olurdu? Gibi

sorular sormak ve birtakım görüşler ileri sürmek, insanların kafasını karıştırmaktan başka bir şey değildir. Çünkü ölüm ve diriltme Allah'ın takdiriyledir. Öldürülmemiş kimse için beyanda bulunmak, gaybdan haber vermek olur, gaybide Allah bilir.

Mâturîdî: Öldürülen eceli ile ölmüştür. Ölen kimse için bundan başka bir ecel yoktur. Zaten ölen kimsenin dünya hayatı biteceği için eceli gelmiştir. Katil ise, kaza-i İlahiyeye vasıta olmuştur. Öldürme işi katile yöneliktir, ona aittir. Ölüm ise ölene ait olup Allah'ın yaratmasıyla meydana gelir. Katil öldürme fiilinden dolayı cezaya layıktır. Öldürme fiili öldürene ait olduğu için, katl; katile aittir. Öldürme işi, ölüm gerçeğinin varlığından dolayı değildir. Katilin işlediği fiile göre maktul katledilmiştir.

Eş'ari: Öldürülen kendi eceliyle öldürülmüştür demektedir. Her şey Allah'ın takdir ettiği hükme bağlı olduğundan, her insan eceli geldiğinde ölür. Katil ölen kimsenin hayatını kısa kesmiyor. Katil eceli geleni öldürüyor. Sadece burada katil Allah'ın yasakladığı fiilden dolayı araya kulun kesbi girdiği için muhakkak cezaya çarptırılacaktır.

Bunların hepsi Allah'ın iradesi dâhilinde meydana gelmektedir. Allah'ın iradesinin dışında hiçbir şey vuku bulmaz. Ölen öldürülmeseydi yaşar mıydı? Yaşamaz mıydı? Bizce meçhuldür. Yaşaması veya yaşamaması Allah'ın ilmi ve takdirine bağlıdır.

Bir canlıya ömür verilip uzatılması ve onun ömründen azaltılmasında mutlaka bir kitapta

yazılıdır. Şüphesiz bunlar, Allah'a kolaydır. (Fâtır, 35/11), ayetinde geçen ömrün kısaltılması ile ilgili olarak, Cüveynî şöyle söylemiştir: “Bu âyette iki durum kastedilmiştir.

Birincisi: Bir kimsenin benzerlerine nazaran ömrünün eksiltilmesidir. Yoksa Allah'ın ilminde mevcut olan ömrünün eksiltilmesi anlamında değildir. Bu nasıl mümkün olsun ki, Allah, ilminde onun ecelini takdir etmiştir.

İkincisi ise: Eksiltme ve arttırmanın, melekler indindeki sahifelerde gerçekleşmesidir. Onların sahifelerinde birşey mutlak olarak yazılıdır ama Allah'ın ilminde kayıt altına alınmıştır. Vuku bulacak olan hadiselerde, bu kayıt altına alınmış şekliyledir. Âlimler genellikle bu ikinci görüş için, bu ayeti delil olarak göstermişlerdir.” [128]

“Şu kâinatın mevti mümkündür. Çünkü bir şey kanun-u tekâmülde dâhil ise, o şeyde alâküllihal neşvünema vardır. Neşvünema ve büyümek varsa, ona alâküllihal bir ömr-ü fıtrî vardır. Ömr-ü fıtrîsi varsa, alâküllihal bir ecel-i fıtrîsi (ecel-i müsemması) vardır. Gayet geniş bir istikrâ ve tetebbu (bilgi ve araştırmayla) ile sabittir ki, öyle şeyler mevtin pençesinden kendini kurtaramaz.

Evet, nasıl ki insan küçük bir âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz. Âlem dahi büyük bir insandır; o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp, sonra subh-u haşirle gözünü açacaktır.

---

[128]Cüveynî; Kitâbul İrşâd ilâ Kavâtil Edilleti fî Usûlil-İtikad, s-363.

Hem nasıl ki kâinatın bir nüsha-i musağğarası olan bir şecere-i zîhayat tahrip ve inhilâlden başını kurtaramaz. Öyle de, şecere-i hilkatten teşa'ub etmiş olan (şubelere ayrılmış olan) silsile-i kâinat, tamir ve tecdit için tahripten, dağılmaktan kendini kurtaramaz.

Sâni-i Hakîm; irade-i ezeliyesinin izniyle, dünyanın ecel-i fıtrîsinden evvel, haricî bir maraz veya muharrip bir hadise başına getirip ecel-i fıtrîden evvel onu bozabilir. Yani; ecel-i müsemmadan önce ecel-i kaza olabilir.

Şayet kâinatın ömrü ecel-i kaza ile son bulmazsa, fennî hesaplarla da tesbit edildiği gibi; bir gün gelecek ki: Tekvir suresi ayetlerinin mânâları ve sırları, Kadîr-i Ezelînin izniyle tezahür edecektir.

O büyük bir insan olan dünya, sekerâta başlayıp, acip bir hırıltıyla ve müthiş bir savtla fezayı çınlatıp dolduracak, ecel-i fıtrîsiyle bağırıp ölecek, sonra emr-i İlâhî ile dirilecektir." [129]

ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENLERE NİÇİN ÖLÜLER DENMEZ?

Aşağıdaki ayet-i kerimelerde: "Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis onlar diridirler, fakat siz hissedemezsiniz." (Bakara; 2/154). Bir başka ayet-i kerimede de "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab'leri katında

---

[129] **Bediüzzaman;** Sözler, s-716.

rızıklanmaktadırlar” buyrulmaktadır. (Al-i İmran; 169).

Şu ayet-i kerimelerde ise “Her nefis ölümü tadacaktır.” Buyrulmaktadır. (Al-i İmran; 3/185); Enbiya; 21/35; Ankebût; 29/57. (Ey Muhammed!) Şüphesiz sende öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir. Zümer, 39/30) ve “Kaçtığınız ölüm mutlaka sizi yakalayacaktır.” (Cum‘a 62/8). Ayetleri de ölümden kimsenin kaçamayacağını ve muhakkak herkesin öleceğini söylemektedir.

Bir başka ayette: “Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah’ın bağışlaması ve rahmeti onların topladıklarından (dünyalıklarından) daha hayırlıdır” buyrulmuştur. (Al-i İmran; 3/185). Allah yolunda öldürülenlere “ölüler” demeyin. Bilakis onlar diridirler denmesine rağmen, bu ayette de; Allah yolunda öldürülme veya Allah yolunda ölmekten bahsetmektedir.

Yine bir başka ayette: “O halde, dünya hayatını verip ahireti almak isteyenler Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz” buyruluyor. (Nisa; 4/74). Bu ayette yine Allah yolunda savaşanlara diriler diye hitap etmiyor, öldürülmelerinden söz etmektedir.

Şu ayet-i kerimede de: “O hâlde kim Allah'a ve Resul’e itaat ederse, işte onlar; Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kimselerle beraberdirler. Hem işte onlar, ne güzel arkadaştırlar. (Nisa; 4/69).

Bu ayet-i kerimenin beyanına göre, Allah'ın kendilerine nimet verdikleri sıra ile peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kimselerdir. Görüyoruz ki şehitler; peygamberler ve sıddıklardan sonra gelmektedir. Peygamberler ve sıddıklara ölüm vaki oluyor da, şehitlere ölüm vaki olmuyor mu? Sorusunu akla getirmektedir.

İnsanlar arasında hiçbir ayrım yapılmadan ister peygamber olsun ister şehit olun isterse sıradan insanlar olsun, yukarıdaki ayetlerde de belirtildiği gibi; her nefis sahibinin ölümü tadacağı ve kaçtığınız ölümün mutlaka sizi yakalayacağı da bir hakikat olduğuna göre şehitlere niye ölüler demeyiniz? Buyrulmuştur.

Demek ki! (Bakara; 2/154) ve (Al-i İmran; 169) ayet-i kerimelerde bahsedilen, “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyiniz” de; anlatılmak istenilen önemli bir husus vardır.

Bu hakikatin anlaşılması için mevt (ölüm), şehitlik ve rızıklandırılma konusunun anlatılması gerekmektedir.

Birinci olarak mevti (ölümü) anlatalım: İnsanlar için ölüm kaçınılmaz bir gerçektir, bütün insanlar hayat sahibi olurlar ve ölürler.

Allah Teâla ölümü ve hayatı insanları imtihan etmek için yaratmıştır. "O, hanginizin daha güzel amel yapacağınızı denemek için ölümü de hayatı da takdir edip yaratandır." (Mülk; 67/2). “Hiçbir kimsenin ölümden kaçıp kurtulma imkânı yoktur. "Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; burçlarda,

sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile!”
Buyrulmaktadır. (Nisâ; 4/78).

Allah Teâla; ruhundan üfleyip halk ettiği ve şuurla bezediği Âdem’in nesline aslında ebedî hayat vermiştir. Ancak hayat iki devreye ayrılmış olup; ilk devre geçici olup, bir tür eğitim ve sınav devresi, ikincisi ilk devrede elde edilen sonuçların değerlendirileceği ebediyet sürecidir. İşte ölüm; hayatın bu iki döneminin birincisinden ikincisine geçiren bir durumdan ibarettir. Biliyoruz ki; genellikle bu dünyada işler bir sebebe bağlı olarak meydana geliyor. Nasıl dünyaya gelişimiz doğum hadisesiyle oluyor. Berzah ve ahiret âlemi tarafına geçmemiz de ölüm hadisesiyle olmaktadır. İşte ölüm yok olup gitmek değil, başka âlemlere geçiş demektir. Ölüm; bir yok olup gitme hadisesi değildir. Çünkü dağılıp giden çürüyen cesettir, ruh bâkî olduğu için yok olmaz. Detaylı bilgi için, “Allah’ın sırrı kader” kitabında “Ruh” bahsine bakabilirsiniz.

Gerçekte ölüm geçici bir ayrılıktır. Kendinden önce ölüp gidenlerin diyarına sevk edilmedir. Kendinden sonraya kalanlarda o diyara sevk edilecekler ve o diyarda buluşacaklardır. Yani ölüm; fani dünyadan, berzah âlemine oradan da baki olan ahiret âlemi tarafına geçme hadisesidir. Tüm insanların bir araya toplanılacağı ve herkesin işlediği amelin karşılığını alacağı alana sevkiyattır.

Ölüm hakikatini en iyi anlatanlardan biriside Mevlânâ’dır. Mevlânâ ölümün; insanın iradesi dışında gerçekleştiğini ve ruhun bedenden ayrılıp özgürlüğünü kazanması olarak nitelemektedir.

Mevlânâ; “Ölürsem ben, öldü demeyin. Çünkü ölüydüm, dirildim; dost aldı götürdü beni” şeklinde ifade etmektedir. Bu yüzden, Mevlânâ’nın bu dünyadan ayrıldığı geceye, şeb-i arûs (düğün gecesi) denilmiştir.

Yine Mevlânâ ölümü; ölümsüz bir hayatın başlangıcı, ölmeyi; batan güneşin yeniden doğmak için hazırlığına, kabri ruhun kurtuluş yeri olarak görmektedir.

Ölüm ile uyku arasında da benzerlik kuran Mevlânâ: “Uyku ölümün kardeşidir. O kardeş bu kardeşten belli olur” [130] demektedir.

Bir başka beyitte de; “uyuyup uyanmamız, ölüm ile ölümden sonra dirilmeye tanıklık etmekte” [131] olduğunu söylüyor.

Yine Mevlânâ bir başka beytinde: İnsanın sabahleyin uykudan uyanmasını mahşerde dirilmesinin bir örneğini teşkil ettiğini söylüyor. “Sabah uyanınca aklımız nasıl bedenimize geliyorsa, herkesin ruhu da bedenine öyle girer” [132] diyor.

İşte Mevlânâ; bu anlatılanlardan ders alıp ölümü karşılamaya hazırlıklı olmamızı tavsiye etmektedir. “Ölüm herkesin kendi rengindedir.”

---

[130]Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 3062.

[131]Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 1787.

[132]Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 1774.

Ölüm; dosta karşı dosttur.” “Ölüm; düşmana karşı düşmandır” [133] diyor.

İyi bir insan olmakta kötü bir insan olmakta insanın kendisinden kaynaklandığını vurgular ve ölümden korkmak yerine, kişinin yaşadığı hayatı Allah’ın emir ve yasaklarına göre tanzim etmesini, ölümün ise bunun bir sonucu olduğuna işaret etmiştir.

İkinci olarak “Şehitliği” anlatmaya çalışalım.

Peygamber efendimiz ne söylediyse, tereddütsüz tasdik edip sadakat göstermesinden dolayı Ebu Bekir’i Sıddık'a nasıl Ebu Bekir’i Sıddık denmiş, sıddıkıyet mertebesini ulaşmış. Şehitlerde; Allah yolunda öldürülmelerin dolayı şehadet mertebesine ulaşmışlar ve şehit denilmişlerdir.

Nisa suresi atmış dokuzuncu ayet-i kerimesine göre, sıra ile Allah'ın kendilerine nimet verdikleri peygamberler, sıddıklar, şehitler ve sâlih kimselerdir. Şehadet mertebesi, peygamberlik ve sıddıkıyet mertebesinden sonra, gelmektedir. Bundan dolayı şehitliğin de bir mertebe olduğunu görmekteyiz.

Üçüncü olarak “Rızk” meselesine gelince:

Allah’ın yaratılanların istifadesine sunduğu şeylerdir. Rızk; maddi ve manevi olduğu gibi; dünyevi ve uhrevîde olabilir.

---

[133]Mevlânâ, Mesnevî, beyit: 3439-3440.

“Allah yolunda hicret edip, sonra öldürülenler veya ölenler ise, mutlaka Allah onları güzel bir rızkla rızıklandırılacaktır. Muhakkak ki Allah, elbette rızk verenlerin en hayırlısıdır.” (Hac, 22/58).

Bu ayetin bildirildiğine göre, sadece Allah yolunda hicret edipte şehit olanlar rızıklandırılmıyor, Allah yolunda hicret edipte eceliyle ölenlerde rızıklandırılıyorlar.

Yine bir başka ayet-i kerime’de: “Îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler (Muhacirler) ve (onları) barındırıp yardım edenler (Ensârlar) var ya, işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için (Rablerinden) mağfiret ve daimî bir rızık vardır.” (Enfâl, 8/74).

Bu ayetin işaretiyle de, îmân edip hicret edenler ve Allah yolunda cihat edenler rızıklanacağı gibi; bunlara yardım edenlerde rızıklanacak. Rızk meselesiyle ilgili tafsilatlı bilgi için Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler ışığında “Kader” kitabına bakabilirsiniz.

Şimdi de; yukarıda verilen bilgiler ışığında “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis onlar diridirler ve Rab'leri katında rızıklanmaktadırları açıklamaya çalışalım.

Başta Bakara suresi yüz elli dört ayette belirtilen, “Allah yolunda öldürülenlere ölüler demeyin. Bilakis onlar diridirler” ayeti; Bedir’de şehit düşenler hakkında indiği nakledilmiştir. Bedir’de şehit düşenlerin sayısı on dört kişi olup sekizi ensardan, altısı muhacirlerden idi. Bazı

insanların; Allah yolunda öldürülen kimse hakkında: “Filan kişi öldü ve dünya nimet ve lezzetlerinden artık mahrum kaldılar.” Demeleri üzerine bu ayetin nazil olduğunu aktarmışlardır.

İşte kâfirler ölüler için; hayatı bitmiş, duyuları yok olmuş, bu sebeple de hiçbir şekilde hiçbir şeyden istifade edemezler düşüncesinde oldukları için, bu ayet ölümün yok oluş olmadığını, Allah yolunda öldürülen kişilerin diriliğinin devam ettiğini vurgulamaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi dağılıp çürüyen yok olan cesettir, ruh ise bakidir.

Birçok ayette de; inanan ve inanmayan herkes için, ölümün bir yok oluş olmadığını, herkesin diri olacağını ve işlediği ameline göre hesaba çekileceğini, mükâfat yâda ceza göreceklerinden bahsetmektedir.

Aşağıdaki ayetlerde de işaret edileceğine göre, diri olan sadece şehitler değil, bütün insanların diri olacaklarını haber vermektedir. Yûnus suresinde de şöyle anlatılmaktadır.

Kâfirler için: “Şüphesiz ki bize kavuşmayı beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla tatmin olanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar var ya, işte onların kazanmakta oldukları (günahlar) sebebiyle varacakları yer ateştir.” (Yûnus; 10/7-8). Kâfirlerin diri olacaklarını ve cehennemde hayatlarını sürdüreceklerini söylemektedir.

İnanıp salih amel işleyenler için de: “Yine İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanlara gelince, rableri onlara, inanmaları sebebiyle yol

gösterir; nimetlerle dolu cennetlerde onların bulundukları yerin altından ırmaklar akar.” Onların oradaki duası: “Allah’ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!” (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise “selam”dır. Onların dualarının sonu da şudur: “Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.” (Yûnus; 10/9-10). Bu ayet-i kerime’de de; inananların diri olacaklarını ve cennette hayatlarını sürdüreceklerini söylemektedir.

Peygamber efendimiz bir hadis-i şerifinde ölüm meselesini şöyle anlatmaktadır.

“Allah’a kavuşmayı arzu eden kimseye, Allah da buluşmayı murat eder. Allah’a kavuşmayı arzu etmeyen kimseyle, buluşmayı ise kerih görür” buyurmuştur.

Bu sözleri duyan Hz. Âişe validemiz: Hiç kimsenin ölümü hoş görmediğini söylemesi üzerine:

Resûlullah şöyle demiştir: “Ölüm, senin zannettiğin gibi değildir. Bir mümine ölüm hali gelince ilâhî rıza ve lütufla müjdelenir. Artık onun için hiçbir şey ahiret yolculuğu kadar sevimli değildir. Kâfire ölüm hali gelince karşılaşacağı azap kendisine bildirilir. Artık onun için de hiçbir şey ölüm kadar sevimsiz olmaz. Kâfir, Allah’ın huzuruna çıkmaktan hoşlanmadığı gibi Allah da onunla mülâki olmayı murat etmez” [134] buyurmuştur.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi; Resûlullah Efendimiz, yine bir hadis-i şerifinde de şehitlerin ölürken acı hissetmediklerini söylemiştir.

---

[134]Buhârî; Riḳāḳ, s-41; Müslim, Ẕikir, s,14-18.

“Şehit; kendini öldüren darbenin açısını, ancak birinizin kendisine dokunan iki parmak acısını hissettiği kadar duyacaktır.” [135] Buyrulmuştur.

Allah’u a’lem; şehitlerin ölürken acı hissetmemesine sebep: Ölüm anında çok güzel mertebelere ulaşması ve birçok nimetlere kavuşmasıdır. Zaten ayetlerde şehitlerin; şehitlik mertebesine ulaşacaklarını ve rızıklarına kavuşacakları müjdelemektedir. İşte şehitler bu müjdelere kavuşmalarından dolayı ölüm acısı hissetmiyorlar.

Bu hususa bir misal verecek olursak, Yusuf suresinde şöyle buyrulmaktadır: “Azizin zevcesi, kadınların bu sözlerini işitince, onlara haber gönderip çağırdı. Ve onlar için yaslanacakları bir yer ve bıçakla kesilecek bir şeyler hazırladı. Geldiklerinde de her birine bir bıçak verdi. Onlar kendileri için hazırlanan şeyleri (meyveleri) bıçakla keserlerken, Azizin zevcesi Yusuf’a, yanlarına çık! Diye emretti. Yusuf çıktı. Şehrin kadınları onu yüce bir varlık olarak gördüler ve onun güzelliğinden kendi ellerini kestiler de haberleri olmadı. Allah’ı tenzih ederiz, bu bir insan değil, ancak kerim (güzel) bir melektir, dediler.” (Yusuf, 12/31).

Bu ayet-i kerime’de Hz. Yusuf’un güzelliği karşısında; ehl-i dünya kadınları; ellerindeki bıçakla kendi parmaklarını kesip, kan revan içerisinde kalmalarına rağmen, hiçbir acı hissetmedikleri bildirilmektedir. İşte şehitlerde yukarıda

---

[135]Tirmizî; Sünen, Fedâil’ul-Cihad, s-26; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis No: 7612; İbn-i Mâce; Sünen, Cihad, s-16; Nesâî; Sünen, Cihad, s-35

bahsettiğimiz müjdelere kavuştukları için hiçbir ölüm acısı hissetmezler.

İşte yukarıda bahsettiğimiz ayet-i kerime'ler ve hadis-i şerif'lerin işaretiyle; şehitler ölü değildir, bilakis diridirler. "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab'leri katında rızıklanmaktadırlar." "Allah'ın lütfundan verdiği nimetle sevinçlidirler. Arkalarından kendilerine ulaşamayan kimselere de hiç bir korku olmayacağını ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler." "Onlar, Allah'ın nimetini, keremini ve Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceğini müjdelerler." (Al-i İmran; 169-171). Aynı zamanda; ayet-i kerime'lerde de belirtildiği gibi: Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine ve Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceğini müjdelemektedirler.

Taberî ve Râzî gibi, ekseri müfessirler de: Bu diri (canlı) kalma ayetlerini ruhun ölümsüzlüğü inancıyla açıklamışlardır.

Şöyle izah etmişlerdir. "Esasında ölüm olayı, ruhun bedenden ayrılmasından ibaret olup ölen ruh değil bedendir. Ölümle ruh bedeni terk eder, beden canlılık fonksiyonunu tamamen kaybeder ve zamanla çürür gider. Zaten, (Âl-i İmrân 3/185)'inci ayetinde her canlının ölümü tadacağını bildirmektedir. Ama ruh ise; varlığını sürdürür. Ölümden sonra iyilerin ruhları ahiretteki güzel makamlarını görürler ve onunla mutlu olurlar; kötülerin ruhları da; cehennemdeki yerlerini görerek bundan elem duyarlar. Şehitler ise; yalnız

yüksek makamlarını görmekle kalmayıp cennet nimetlerinden de faydalandırılırlar.” [136]

Yine; şehitlerin ölü olmadıklarını, bilakis diri oldukları hakikatini şu hadis-i şerifin işaretiyle de izah etmeye çalışalım.

Ebû Hureyre’den (r.a) rivâyet edilen hadis-i şerife göre Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “İnsan ölünce, şu üç ameli dışında bütün amellerinin sevâbı kesilir: Sadaka-i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından duâ eden hayırlı evlât.” [137]

Bu hadis-i şerife daha kapsamlı bir şekilde izahat getirmeye çalışırsak, şehitlere bu derece nimetler ve müjdeler verilmesinin hikmetini de anlamış oluruz.

Ayet-i kerimede: “Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.” (Haşr; 59/18). Şehit; ayet-i kerimede belirtildiği gibi gelecek için canını feda ediyor ve gelecek için önemli bir çığır açıyor.

Bir hadis-i şerifte de : “İslâm’da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir şey noksanlaşmaz. Her kim de İslâm’da kötü bir çığır açarsa, o kişiye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin

---

[136]Taberî; Tefsir, c-2, s,39-40; Râzî; c-4, s-145.

[137]Müslim; Vasiyye, s-14; Ebû Dâvud; Vasâyâ, s-14; Tirmizî; Ahkâm, s-36.

günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir şey noksanlaşmaz.” [138]

Mevzuyu biraz daha açacak olursak: Şehit; tek sermayesi olan canını Allah için veriyor ve O’nun yolunda şehit oluyor. Allah; insanlara islam dinini yaşamak, yaşatmak ve korumak için vazetmiştir. İslam dinini yaşamak, yaşatmak ve korumak ne ile olur? İslam dinini yaşayacak vatan toprağıyla olur. İslam dinini yaşayacak vatan toprağı nasıl idame eder? O vatanda islamı yaşayacak, yaşatacak ve koruyacak nesillerin devamıyla olur.

Şair Mithat Cemal Kuntay bu hakikati şu dizelerle dile getirmiştir.

“Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır.

Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır.” Demiştir.

Yine şair Orhan Şaik Gökyay’da: Bu vatanın kimin olduğunu, şiirinde şu dizelerle cevaplamıştır.

“Bu vatan toprağın kara bağrında,

Sıradağlar gibi duranlarındır.

Bir tarih boyunca onun uğrunda,

Kendini tarihe verenlerindir.”

Dolayısıyla vatan olmadan usulünce din yaşanmaz. Cum’a nın önde gelen vücubunun

---

[138]Müslim, Zekât 69.

şartlarına baktığımız zaman, hürriyet ve ikamet olduğunu görürüz. Vatanın esas sahipleri şehitlerdir. Bizler bu vatanın emanetçileriz. Emanetçi emaneti korumakla görevlidir. Bundan öte tasarrufta bulunamaz. Emanetçilikten öte tasarrufta bulunmaya kalkarsa, emanete hıyanet etmiş olur. Eninde sonunda hak ve hakikat önünde hesabını verir.

Nasıl Cenab-ı Hakk; Beytullah'ı insanlığa vakfetmiş, hiçbir kimsede onun yerini değiştirme tasarrufu yoktur. Bir kişi cami yaptırıp vakfetse, o cami'de Kur'an'ı Kerim'in hükümleri dışında, kimsenin tasarruf hakkı yoktur. Öylede; vatanın esas sahipleri olan şehitlerin bizlere bıraktığı vatan toprağı da, bir vakıf malı gibi olup, emanet edilen vatan toprağında emanetçilerin tasarruf hakkı olmaz.

İşte; şehitlere bu açıdan bakıldığı zaman, şehitler bu hadis-i şerifte belirtilen bütün vasıfları taşırlar. Herkes Sadaka-i câriyesini malından verirken, şehitler bu koca vatanın sahipleri olduğu için bu vatandan elde edilen ne kadar mal varsa, o mallardan verilen zekât ve sadakalar hanesine yazılıyor.

Herkes kendisinden istifade edilen ilmi eserleri miras bırakırken, şehit; kendisinden istifade edilen ilim olarak, Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in buyurduğu "Bütün zevkleri kökünden yok eden ölümü çokça hatırlayınız!" [139] Hadis-i Şerifinde

---

[139] *Tirmizî; Kıyâmet, s-26.*

belirtilen hakikat dersi ve ilmini, daha taze fidan iken şehit düşerek veriyor.

Herkes hayırlı evlât bırakırken, şehit; kanıyla suladığı toprakta yetişen nesiller bırakıyor. Durum böyle olunca da; şehitlerin amel defterleri kapanmıyor, bu denli nimetler ve müjdelere kavuşuyorlar.

Allah'u a'lem "şehitlere ölüler demeyin onlar diridirler" bu bakış açısından bakıldığı zaman amel defterleri kapanmıyor. Amel defterinin kapanmaması da, hem diri olduğunu, hem de rızıklandığını göstermektedir. Şayet ölüm; kâfirlerin dediği gibi yok olup gitmek olsaydı, o zaman amel defterinin açık kalıp devam etmesinin bir anlamı kalmazdı.

Sonuç olarak; Kur'an-ı Kerim'deki, "şehitler için ölüler demeyiniz" ifadesini toparlayacak olursak. Kısaca şehitler; kendilerinin öldüğünün farkında değiller, kendilerinin diri olduklarını biliyorlar ve o şekilde hayatlarını sürdürüyorlar.

Şunları belirtmekte yarar vardır. Şehitler de bu âlemden berzah âlemine ölüm sonucu geçerler. Onların da ruhları bedenlerinden çıkar ve gözlerimizle şahit olduğumuz gibi cesetleri toprağa verilir.

Şehitlerle, salih amel işleyip te normal şartlarda ölenlerin arasında da söyle bir fark vardır. Bu farkı şöyle izah edebiliriz

Eşin dostun ve tüm sevdiklerinle birlikte, istenilen her şeyin içerisinde bulunduğu iki ada

düşünelim. Bu adalar iki kişiye ayrı ayrı tahsis edilse, birisi adanın kendine ait olduğunu düşünüyor ve öyle biliyor. Diğeri de adanın kendine ait olmadığını ve her an elinden alınacağını biliyor ve öyle düşünüyor. Şimdi düşünelim! Bu iki kişinin kaldıkları adalarda aldıkları tat ve sevinç nasıl olur?

Muhakkak ki farklı farklıdır. Birisi adanın kendine ait olduğunu düşünüp ve bildiği için, hep sevinç içerisinde sürurlu bir hayat sürer. İkincisi geçici olduğunu bildiği için, her an elinden alınacak endişesiyle ona göre tat alır ve hayat sürer.

İşte; şehitlerle salih amel işleyip normal şartlarda ölenlerin arasında böyle farklar vardır. Biri; kendinde önemli bir değişiklik görmez, hatta daha çok nimetlere kavuşur, diri olduğunu düşünür ve öyle bilir. Diğeri; diriliğinin bu hayat mertebesinde bittiğini ve diğer hayat mertebesine geçtiğinin bilinci içerisindedir.

Daha açıkçası şehitler; öldüklerinin ve bu âlemden berzah âlemine geçtiklerini farkında olmazlar ve bilmezler. Normal şartlarda ölenler ise; bu âlemden berzah âlemine geçtiklerinin farkında olurlar ve bilirler.

SONUÇ

Kader meselesinde dikkat etmemiz gereken hususları şöyle toparlayabiliriz. Kader ile olayların sorumluluğu birbirine karıştırılmaması gerekir. Kader başka bir şeydir, olayın sorumluluğu başka bir şeydir. Tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu

meydana gelen musibetlerden dolayı, kaderle ne alakası var da? Diyemeyiz.

Gerek tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu başımıza gelen olaylar ve gerekse tedbirli ve dikkatli olarak başımıza gelen bütün hadiseler kaderdir. Zaten; Cenab-ı Hakk'ın önceden yazmış olduğu kader ile insanın kendi hür iradesiyle yaptığı tercihlerle yaşadığı kader, birbirinin aynısıdır.

Bundan dolayıdır ki; her ne şekilde olursa olsun, yaşanılan kaza, bela, hastalık ve musibetler insanların kaderleridir. Ama kimse; tedbirsizlik ve dikkatsizlik sonucu meydana gelen kusurlarını kadere yükleyemez. Çünkü tercih kendine aittir.

Gerek maden ocağı kazalarında, gerek tabii afet olarak nitelendirdiğimiz deprem, sel ve kasırgalarda ve gerekse trafik kazalarında meydana gelen olayların hepsi kaderdir. Meydana gelen olayların sorumlusu kader değildir. Meydana gelen olayların sorumlusu, tedbirsiz ve dikkatsiz davrananlardır. Muhakkak tedbirsiz ve dikkatsiz davrananlar er veya geç cezalarını çekeceklerdir.

Kader diye bir mevhum vardır. Kader inancı insana sorumluluğunu hatırlatır. İnsanlar amellerini kendi hür iradesi ile işlerler. Allah'ın razı olacağı iyi ve güzel ameller işlemek için çalışmalıdır.

Kadere inanan bir kimse çalışmalarında başarılı olamadığı takdirde, yâda başına bir bela, musibet geldiği zaman ümitsizliğe düşmemeli, karamsar olmamalıdır. İnsanların bu dünyada imtihana tabi tutulduğunu, başına gelen her şeyde

bir gaye ve hikmet olduğunu düşünmeli, gücünün sınırlı olarak yaratıldığını ve gücünün yetmeyeceği işlerden sorumlu olmayacağını bilmelidir.

İnsan; Allah'ın takdiri ne ise ona boyun eğmesi gerekir. Aynı zamanda kader inancı, insana rahatlık verir ve insanın üzüntüsünü giderir.

Mademki kâinatta her ey belirli bir kadere göredir, belirli bir kural ve kaideye göre hareket ediyor. Hiç mümkün müdür ki; Cenâb- Hakk, u insan bütün mahlûkat içinde kendine muhatap, isimlerine âyine yapsın ve kendini bütün esmasıyla ona bildirsin, onu sevsin ve sevdirsin de, sonra o bîçare insana belirli bir kural ve kaideye uymasını istemesin ve ona belirli bir kader takdir etmesin. Muhakkak ki Cenâb-ı Hakk; insana belirli bir kader takdir etmiştir.

KAYNAKLAR

Abdülbâkî, el-Mu’cemu’l-mufehres li-elfâzi’l-Kur’ân’i’l-Kerîm,

Acluni; İsmail b. Muhammed, Kefü'l-Hâfâ, Beyrut, 1988.

Ahmed b. Hanbel; Müsned, c.1-15, Msr,1954.

Aliyyü el-Kârî; Şerh Fıkh el-Ekber, Kahire, 1955.

Ali el-Müttakî; Kenzul-Ummal, Beyrut, 1989.

Bediüzzaman; Said Nursi; İşaretü’l-İcaz, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Lem’alar, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Mektubat, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Mesnevî-i Nuriye, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Sözler, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Şualar, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Bediüzzaman; Said Nursi; Tarihçe-i Hayat, Söz Basım, İstanbul, 2006.

Belazûrî, Ensabüleraf, c-I, Mısır, 1959.

Beyhaki; Şuabu'l- İman, Beyrut 1990.

Buharî; Es-sahih, c. 1-8, İstanbul, H,1329.

Canan; İbrahim; Hadis Ansiklopedisi, Akçağ Yayınevi, İstanbul, 1993.

Cürcânî; Seyyid Şerif, Ta'rîfât, Kahire, 1938.

Cürcânî; Seyyid Şerif, Şerhu'l-Mevâkf, İstanbul 1239.

Cüveynî; İmam el-Harameyn; Kitâbul İrâd ilâ Kavâtil Edilleti fî Usûlil İtikad, Kahire, 1938.

Elmalılı; Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, c,1-10, Azim Dağıtım, İstanbul, 1992.

Ebû Davûd; Sünen-ü Ebû Davut, İstanbul, 1981.

Eş'arî; Ebû el-Hasan; Kitâbu'l-Lümâ, Kahire, 1955.

Eş'arî; Ebû el-Hasan; Makâlât el-İslâmiyyin, Kahire, 1969.

Fîruzâbâdî; Kâmûsu'l–muhit, Kahire, 1933.

Fuâd el-Bustânî, el-Muʿallim Buṭrus el-Bustânî, Beyrut 1929.

Gazalî; Ebû Hamîd; İhya-u-Ulumiddin, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1989.

Gazalî; Ebû Hamîd; el-İ'tikad fi el- İktisad, Kahire,1972.

Hâkim; el-Müstedrek, c. 1-4, Beyrut, 1990

İbn-i Esir; el-Kâmil, Beyrut, 1965.

İbn-i Kesir; Ebu'l-Fida İsmail, Tefsirû'l Kur'an'il Azim, c,1-4, Beyrut, 1969.

İbn-i Mâce; Muhammed b. Yezid el-Kazvini Sünen, c.1-2, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

İbn-i Manzûr; Cemalüddin Muhammed b.Mukrim, Lisânü'l–Arab, Msr, Trs.

İbn-i Teymiyye; Menâhicü's-Sünne Msr, 1321.

İmam- Gazzali; Kefu'z-Zunun et-Tibru'l- Mesbuk fi-Nasihati'l-Mülükkubat, Beyrut 1996

İmam- Rabbani; Mektubat, Semerkand, İstanbul, 2009.

İsferanî; Ebu Muzaffer; et-Tabsir fi'd-din, Kahire, 1955.

Kırkıncı; Mehmed; Kader Nedir, Zafer Yay. İstanbul, 1993.

Mâturîdî, Ebû Mansur Kitâb el-Tevhid, Beyrut, 1970.

Mâturîdî; Ebû Mansur Te’vilat Ehl el-Sunne, Kahire, 1971.

Maverdî; en-Nuketu ve'l-Uyûnu, Beyrut 1992.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî; Mesnevî, c,1-14, Selam Yayınları, Konya, 1975.

Molla Husrev; Gurer ve dürer tercümesi, İslam fıkhı ve hukuku), çvr. Arif Erkan, Kit-san, 1979.

Muhammed Fuad Abdülbâk; el-Mu’cem, Beyrut,2000.

Münavî; Feyzu’l-Kadir, Daru’l-Fikr, Beyrut tsz.

Münzirî, Cevâbü’l-ḥâfẓ Ebî Muhammed ʿAbdilʿaẓîm el-Münzirî el-Mṣrî nr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Halep 1411,

Müslim; Ebu’l-Hüseyn Müslim b el-Haccac, Es-sahih, c. 1-5, Msr, 1956.

Nesâî, ʿAmelü’l-yevm ve’l-leyle nşr. Fârûk Hamâde, Beyrut 1987.

Nesefî; Ebû'l-Muîn Meymûn b. Muhammed; Tabsretu'l-Edille fî Usûli'd-Dîn, THK. Claude Selame, Şam, 1992.

Râgıb el İsfahânî; Müfredat fi Garibi'l Kur'an, Çıra, İstanbul, 2012.

Sâbûnî; Nurettin; Kitab el-Bidâye fî Usûli'd-Dîn, Ankara 1995.

Sehâvî; el-Maḳāṣıdü'l-ḥasene, nşr. Abdullah Muhammed Sıddîk, Beyrut, 1987.

Suavi Cüneyt; Hayatın İçinden, c,1-3, Zafer Yayınları, İstanbul, 2003.

Süyûtî; el-Câmiʿu'ṣ-ṣaġīr, Riyad 1988.

Taberâni; Ebu'l Kasm Muhammed b.Ahmed; el-Mu'cemu'l-Kebir, Musul, 1404.

Taberî; Muhammed b. Cerir; Tarih, Msr, 1326,

Tirmizî; Câmiu's Sahih (sünen) C-1-4, A.M. Şâkir, Kahire, 1962.

Yeğin; Abdullah, Yeni Lügat, Hizmet Vakfı Yayıncılık, İstanbul, 1997.